UČITEĽSKÉ NOVINY

37/2013, 27. december 2013 | Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Čo sa mení a čo nie...

Škola funguje v istom stereotype už desiatky rokov. Spravidla má v jednotlivých ročníkoch tradične rovnaký počet vyučovacích hodín, rovnakú skladbu predmetov, časovú dotáciu jednotlivých predmetov, rovnaká je aj dĺžka vyučovacích hodín v jednotlivých krajinách, dĺžka prestávok medzi vyučovacími hodinami, ba ani počet vyučovacích dní v roku sa príliš nemení. V niektorých predmetoch sa iba občas niečo modifikuje v obsahu vzdelávania, mnohí učitelia však používajú rovnaké vyučovacie metódy... Stereotypy v skúšaní, v používaných slovných zvratoch, v oslovovaní žiakov rôznymi prívlastkami, atď. Nemení sa ani známkovanie.

Otázkou je, čo sa vlastne v škole mení. Spravidla žiaci, z času na čas učitelia, vedenie škôl. Možno sa mení iba to, koľko musia dnešní žiaci vedieť, aby dostávali najlepšie známky, oproti tomu, aký výkon bolo potrebné podať v minulosti. Aj keď sú v školstve stanovené pravidlá hodnotenia a klasifikácie, dlhodobým problémom je objektivizácia hodnotenia, inak povedané, aby jednotka v Bratislave bola výkonovo rovnaká ako jednotka v Košiciach. Aj preto sa v školstve čím ďalej, tým viac presadzujú medzinárodné merania kvality vzdelávacích výsledkov, aby sa mohla porovnávať kvalita vzdelávania aj cezhranične. Voľakedy spôsobilo revolúciu v hodnotení slovné hodnotenie, ktoré mnohí označovali za humanizujúce a presnejšie i výstižnejšie ako hodnotenie samostatnou známkou na päťbodovej stupnici.

Pri hodnotení žiakov má mimoriadne zodpovednú úlohu učiteľ – musí byť objektívny, transparentný, mať rovnaký meter na všetkých, atď. Práve z prípadnej neobjektívnosti vzniká v školskom prostredí veľa nedorozumení i sklamania. Ak žiaci vidia, že iný žiak je nadhodnotený, má „protekciu“, vyvoláva to odpor i znechutenie a stratu motivácie dosahovať kvalitné výsledky. A najhoršou situáciou, ktorá sa môže vyskytnúť, je, ak učiteľ prechováva voči žiakovi antipatie a následne na ňom „sedí“. To je zlá vizitka učiteľa.

Poslanie školy sa nemení – jej hlavnou úlohou stále je pomôcť dieťaťu na ceste k úspechu v živote i na trhu práce. Menia sa len metódy a spôsoby, ako to dosiahnuť a aké kompetencie vlastne preferovať...

Mgr. Zuzana BALÁŽOVÁ

Deti zo Základnej školy v Kráľovej nad Váhom poslali vianočný pozdrav redakcii i všetkým čitateľom UN. **Foto archív školy**

Vianočné radosti žiakov a učiteľov

Rok čo rok sa k nám vracajú Vianoce. Tešíme sa na ne ako na niečo radostné, veselé, rozprávkové, čarovné, neopakovateľné. Radosť zaiskrí nielen v očiach dieťaťa, ale aj dospelého. Všetci sme zrazu láskaví, milí, usmiati, ohľaduplní, zabúdame na starosti, nezávidíme si, ba naopak, prajeme si všetko dobré. Obdarúvame sa, pomáhame si.

Vzácnu chvíľu, keď sa narodil Ježiško, si všetci ľudia na celom svete pripomínajú v čase Vianoc. Pripravujú sa na ne dôkladne. Upratuje sa, varí, pečie, zdobia sa príbytky, vôňa ihličia sa strieda s vôňami maminých dobrôt v kuchyni.

Ó, chýr preblahý, ó, čas predrahý, spieva sa v jednej slovenskej kolede, a tento predrahý čas si žiaci spolu s učiteľmi v Základnej škole v Gbelciach spríjemnili prípravami na vianočné trhy. Myšlienka organizovať vianočné trhy vznikla pred štyrmi rokmi a odvtedy sa v obci konajú tradične. Raz boli v kultúrnom dome, inokedy v škole a tento rok sa premiestnili na námestie. Začiatkom novembra začali učitelia zbierať inšpirácie a nápady na výrobu vianočných ozdôb, dekorácií či doplnkov. Zriadili sme si menšiu dielničku z jednej triedy a každú voľnú minútku či hodinku sme vyrábali vianočné prekvapenia. A čo sa nestihlo porobiť z tých ukradnutých chvíľ, dorábalo sa ďalej po vyučovaní. Veď učiteľ je podľa verejnej mienky málo „vyťažený“. Dopriala by som každému jednému kritickému rodičovi vymeniť si pozíciu s učiteľom na jeden jediný deň. Ani ten by mnohí nedotiahli do úspešného konca. Ale nechcem filozofovať a šíriť pesimistické myšlienky. Musím zdôrazniť, že sme sa na to dali dobrovoľne a svoj voľný čas sme obetovali pre dobrú vec. Robili sme to z lásky a pre dobrý pocit. Vychovávame a vzdelávame naše deti a musíme byť pre ne vzormi. Sme tvorivý kolektív, vyrábali sme vianočné stromčeky z papiera, z drôtov, z bavlniek, zo špagátov, z kávových zŕn, cestovín, nechýbali ani vianočné gule, zvončeky, hviezdičky, vianočné doplnky zo slaného cesta,

(pokračovanie na strane 3)

Vydané doplnkové vzdelávacie CD a DVD pre učiteľov ZŠ a SŠ v národnom projekte

V 34. čísle Učiteľských novín sme pre vás pripravili zoznam doplnkových vzdelávacích materiálov pre učiteľov základných a stredných škôl, ktoré boli vydané na multimediálnych vzdelávacích CD a DVD v rámci národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.

V prehľade chýbala posledná, štvrtá séria multimediálnych vzdelávacích DVD, ktoré dopĺňame do textu a opätovne pripájame prehľad všetkých vydaných multimédií. Touto cestou by sme vám opätovne radi dali na vedomie, že všetky série už boli do škôl distribuované prostredníctvom balíkov Učiteľských novín v týchto vydaniach:

- **1. séria vzdelávacích CD:** v čísle 6 dňa 22. 11. 2012,
- **2. séria vzdelávacích CD:** v čísle 13 dňa 28. 2. 2013,
- **1. séria vzdelávacích DVD:** v čísle 20 dňa 23. 5. 2013,
- **2. séria vzdelávacích DVD:** v čísle 24 dňa 4. 7. 2013,
- **3. séria vzdelávacích CD:** v čísle 25 dňa 2. 9. 2013,
- **3. séria vzdelávacích DVD:** v čísle 31 dňa 17. 10. 2013,
- **4. séria vzdelávacích DVD:** v čísle 36 dňa 12. 12. 2013.

Multimediálne vzdelávacie CD a DVD boli základným a stredným školám rozoslané podľa cieľových skupín (základné školy, gymnáziá, stredné odborné školy), t. j. základným školám CD a DVD určené pre základné školy, atď.

Súčasne sa na vás opätovne obraciame s prosbou o spätnú väzbu k vydaným dielam, a to:

- Ako sú podľa vás spracované?
- Sú vám nápomocné vo vyučovacom procese?
- Odporúčate vydávať takto zostavené doplnkové vzdelávacie materiály pre učiteľov?
- Čo by podľa vás bolo potrebné zostaviť takouto formou pre učiteľov základných a stredných škôl v rámci nedostatkovej odbornej a didaktickej literatúry?

Vaše podnety adresujte, prosím, na e-mail: majernikova@siov.sk. Za akúkoľvek spätnú väzbu vám vopred ďakujeme.

Za projektovú kanceláriu
Ing. Renáta MAJERNÍKOVÁ,
Bc. Michal KLAPUCH

(Zoznam vydaných doplnkových vzdelávacích CD a DVD nájdete na strane 3)

Vianočný čas sú krásne chvíle,
čas znovu zažiť niečo milé,
rodinu objať,
stretnúť priateľov,
spojenie duší
cítiť aj bez slov...

Krásny čas vianočný všetkým našim čitateľom, spoluautorom a priaznivcom želá

Vaša redakcia Učiteľských novín

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.
Kód ITMS: 26110130085

K príčinám neuspokojivých výsledkov našich žiakov v medzinárodnom výskume

Strany 4 – 6

Dieťa – stredobod pozornosti

Strana 8

Talentované a nadané deti sú naším najväčším bohatstvom

Rozhovor s Mgr. Máriou Pelákovou zo Základnej školy na Komenského ulici v Bardejove

Strany 9 – 11

Záverečná konferencia národného projektu NÚCEM

Hodnotenie kvality vzdelávania – súčasný stav a perspektívy

Strany 25 – 32

POZÍCIE

Výberové konanie

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR vyhlasuje výberové konanie na obsadenie voľných pracovných miest pre sekundárny cyklus Európskych škôl (EŠ) pre školský rok 2014/2015 s nástupom od 1. septembra 2014.

Pozície

1. **učiteľ EŠ Brusel IV., Belgicko**
   - učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov pre II. stupeň základnej školy alebo pre stredné školy s aprobačným predmetom telesná výchova
   - vyučovací jazyk francúzsky
2. **učiteľ EŠ Brusel IV., Belgicko**
   - učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov pre II. stupeň základnej školy alebo pre stredné školy s aprobačným predmetom výtvarná výchova
   - vyučovací jazyk francúzsky
3. **učiteľ EŠ Brusel II., Belgicko**
   - učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov pre II. stupeň základnej školy alebo pre stredné školy s aprobačným predmetom geografia a dejepis
   - vyučovací jazyk anglický
4. **učiteľ EŠ Luxemburg I., Luxembursko**
   - učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov pre II. stupeň základnej školy alebo pre stredné školy s aprobačným predmetom anglický jazyk
   - vyučovací jazyk anglický
5. **učiteľ EŠ Luxemburg I., Luxembursko**
   - učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov pre II. stupeň základnej školy alebo pre stredné školy s aprobačným predmetom francúzsky jazyk
   - vyučovací jazyk francúzsky

6. **učiteľ EŠ Varese, Taliansko**
   - učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov pre II. stupeň základnej školy alebo pre stredné školy s aprobačným predmetom hudobná výchova
   - vyučovací jazyk anglický
7. **učiteľ EŠ Varese, Taliansko**
   - učiteľstvo pre II. stupeň základnej školy alebo pre stredné školy so spôsobilosťou na vyučovanie predmetu ekonómia
   - vyučovací jazyk anglický
8. **učiteľ EŠ Frankfurt, Nemecko**
   - učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov pre II. stupeň základnej školy alebo pre stredné školy s aprobačným predmetom telesná výchova

(pokračovanie na strane 3)

Základné a stredné školy budú už onedlho učiť interaktívne

MODERNÉ VZDELÁVANIE

Národný projekt *Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecnovzdelávacie predmety* zabezpečí žiakom základných a stredných škôl interaktívne učebne a prístup k digitálnemu učivu.

Ústav informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ) realizuje národný projekt zameraný na implementáciu digitálneho vzdelávania do vyučovacieho procesu na základných a stredných školách v 7 krajoch Slovenska. Momentálne je v národnom projekte zamestnaných 407 učiteľov a ďalších 306 splnilo podmienky prijatia a ich pracovná zmluva je v procese prípravy. Týchto 713 učiteľov z celkového plánovaného počtu približne 1 000 stihlo vytvoriť 10 388 schválených scenárov z celkového počtu 14 200. Zo scenárov od učiteľov sa postupne vytvárajú digitálne objekty. **Doteraz boli zapojeným učiteľom vyplatené odmeny v celkovej výške 1 milión eur.**

Zamestnanci ÚIPŠ v uplynulých týždňoch rozposlali riaditeľom základných a stredných škôl v 7 krajoch Slovenska **e-mailom** zmluvy, ktorých podpisom sa školy zapoja do projektu.

Doteraz sa nám vrátilo viac ako **1 700** podpísaných zmlúv z celkového počtu 2 659. Školy, ktoré ešte zmluvu nepodpísali, by tak mali urobiť čo najskôr a spolu s kópiou zriaďovacej listiny zaslať v troch rovnopisoch na ÚIPŠ. Všetky zmluvy musia byť zaslané **najneskôr do 31. decembra 2013**.

Zmluvné zapojenie školy do projektu nie je podmienené zapojením učiteľov školy do tvorby digitálnych vzdelávacích objektov. Rozhodnutie učiteľa o podieľaní sa na tvorbe digitálnych vzdelávacích objektov je súkromné a individuálne rozhodnutie.

Riaditelia, ktorí zapoja svoju školu do tohto národného projektu, sprístupnia svojim žiakom možnosti moderného vzdelávania.

Národný projekt *Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecnovzdelávacie predmety* je spolufinancovaný z prostriedkov Európskej únie. Spolu s Planétou vedomostí a ďalšími projektmi je súčasťou programu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Digipedia 2020, ktorý bol spustený s cieľom modernizácie rezortu školstva v oblasti informatizácie a digitalizácie. Informácie o tomto programe sa nachádzajú na webovom sídle Digipedia. (do)

Projekt elektronického testovania naštartoval roku 2013 veľmi dobre

eTESTOVANIE

Národný projekt *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania* naštartoval roku 2013 veľmi úspešne svoje odborné aktivity smerom k učiteľom a ku školám. Do tvorby pôvodných úloh a testov sa za tri mesiace zapojilo cca 430 odborne pripravených učiteľov vrátane pedagógov zo škôl s vyučovacích jazykom maďarským. S Národným ústavom certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) spolupracuje na projekte 1 651 základných škôl (ZŠ) a stredných škôl (SŠ).

Riaditeľka NÚCEM Romana Kanovská je spokojná s tým, že myšlienka zaviesť elektronické testovanie žiakov zaujala školy vo všetkých krajoch Slovenska. Dôkazom je aj zapojenie viac ako dvoch tisíc žiakov z 52 škôl do skúšobného elektronického testovania a overovania nových testových úloh z čitateľskej a matematickej gramotnosti, nemčiny a angličtiny pre žiakov 5. a 9. ročníka ZŠ a pre žiakov 1. a 4. ročníka SŠ v novembri 2013.

NÚCEM kladie veľký dôraz na kvalitnú prípravu budúcich autorov testových úloh. Výsledkom projektu bude databáza pôvodných cca 30-tisíc úloh a 150 testov zo všeobecnovzdelávacích predmetov a vytvorenie podmienok na postupné zapojenie sa škôl do elektronického testovania. *„Na našom letnom a jesennom odbornom vzdelávaní mali učitelia možnosť zistiť, že vytvoriť kvalitnú úlohu pre žiaka je náročné. V modernom testovaní ju nestačí postaviť na jednoduchom overovaní zapamätaného učiva. V počítačovom prostredí môžu vzniknúť atraktívne úlohy, a to je pre pedagógov inšpiratívne,“* povedala R. Kanovská a ocenila, ako sa do tvorby testových úloh v rámci projektu na jeseň pustili samotní učitelia. Na ich pravidelné stretávanie sa s posudzovateľmi a vymieňanie si odborných skúseností v oblasti tvorby testových úloh NÚCEM zriadil v decembri 2013 regionálne kontaktné centrá. Od budúceho roka ich bude na území celého Slovenska fungovať celkovo 26.

eMaturita na nečisto

NÚCEM približuje verejnosti ciele národného projektu (zvyšovanie kvality vzdelávania s využitím elektronického testovania vedomostí školákov, vznik databázy úloh a testov pre ZŠ a SŠ, odborný rast pedagógov, prípravu prostredia na postupné zavedenie elektronického testovania v školách) nielen prostredníctvom odborných činností v projekte, ale aj neformálne – napríklad aktívnou publicitou počas celoslovenského podujatia Noc výskumníkov v septembri 2013 v štyroch mestách Slovenska. Potešujúci bol aj záujem o našu celoslovenskú súťaž pre stredoškolákov na vytvorenie loga pre národný projekt (60 súťažných grafických prác). Víťazný návrh gymnazistu Daniela Jahôdku z Považskej Bystrice podporí hlavnú myšlienku projektu a stane sa symbolom elektronického testovania v školách.

NÚCEM bude roku 2014 pokračovať vo vzdelávaní učiteľov na tvorbu úloh a testov, ako aj v skúšobnom testovaní nových testových úloh v školách. Vo februári 2014 plánuje vzdelávanie pre záujemcov o tvorbu testových úloh pre predmety informatika, dejepis, občianska náuka, geografia a ruský jazyk a v apríli budúceho roka školenie pre tvorcov testových úloh zameraných na testovanie gramotnosti.

Novinkou v budúcom roku, ešte pred certifikačnými meraniami Testovanie 9 a externou časťou maturitnej skúšky, bude napríklad vo viacerých školách aj skúšobné eTestovanie, tzv. „eMaturita na nečisto“ a „eTestovanie 9 na nečisto“. Zámerom je preveriť pripravenosť pracovného tímu na skutočnú realizáciu elektronickej formy národných meraní výsledkov vzdelávania. Pre žiakov zapojených škôl bude skúšobné testovanie malou generálkou pred riadnym certifikačným meraním. Testovanie sa bude uskutočňovať v dočasnom elektronickom prostredí, kým nebude v priebehu roku 2014 zavedený moderný centrálny testovací systém.

„Na testovanie na počítačoch máme zo škôl pozitívne ohlasy, žiaci rýchlo vedia svoje výsledky a učiteľom šetrí čas s vyhodnocovaním odpovedí. Roku 2015 by sme radi v niektorých školách v rámci projektu umožnili on-line Testovanie 9 a externú časť maturitnej skúšky. Dovtedy nás čaká ešte veľa technickej, organizačnej a odbornej práce,“ priblížila ďalšie kroky v projekte riaditeľka NÚCEM.

V súvislosti s nevyhnutnou technickou podporou testovania v školách zapojených do projektu R. Kanovská povedala, že v januári sa začne s dodávkou počítačov do štyroch stoviek škôl.

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/ Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Hlavné kroky v národnom projekte roku 2013

- **Marec 2013:** Spustenie projektu
- **Apríl 2013:** Vyhlásenie verejného obstarávania na dodávku tovarov, licencií a služieb nevyhnutných na tvorbu testovacích nástrojov a elektronického testovania žiakov ZŠ a SŠ
- **Máj 2013:** Podpísanie prvej zmluvy o spolupráci so školou (Gymnázium, Ul. L. Sáru, Bratislava)
- **Jún 2013:** Vzdelávanie multiplikátorov
- **Júl 2013:** Vzdelávanie na tvorbu testovacích nástrojov pre učiteľov SJL, MAT, ANJ, NEJ
- **September 2013:** Prezentácia projektu a jeho hlavných aktivít (elektronického testovania a tvorby testových úloh) na Noci výskumníkov v Bratislave, Banskej Bystrici, Žiline a Košiciach, populárnom celoslovenskom podujatí s vysokou účasťou širokej verejnosti, škôl a žiakov
- **Október 2013:** Vzdelávanie na tvorbu testovacích nástrojov pre učiteľov SJSL, MJL
- **November 2013:** Vzdelávanie na tvorbu testovacích nástrojov pre učiteľov BIO, FYZ, CHEM a na tvorbu testovacích nástrojov na testové úlohy z finančnej a zo štatistickej gramotnosti
- **December 2013:** Podpísanie čiastkovej zmluvy k rámcovej dohode uzavretej medzi MŠVVaŠ a predávajúcim (ZVO) na zabezpečenie nevyhnutnej výpočtovej techniky na realizáciu národného projektu, vytvorenie 26 regionálnych kontaktných centier v ZŠ a SŠ na pracovné stretnutia autorov úloh a testov s posudzovateľmi a na menšie vzdelávacie aktivity

Mária GREBEŇOVÁ-LACZOVÁ, manažérka publicity národného projektu

NÚCEM

Regionálne kontaktné centrá pre učiteľov

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) vychádza v ústrety učiteľom-tvorcom testových úloh v regiónoch, ktorí sa zapojili do národného projektu *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania*. Od decembra tohto roka môžu využívať 26 regionálnych kontaktných centier po celom Slovensku. Centrá budú miestom pracovných stretnutí autorov testových úloh zo všeobecnovzdelávacích predmetov s posudzovateľmi testových úloh a budú tiež priestorom na školenia IT administrátorov a ďalšie aktivity.

NÚCEM zriadil regionálne kontaktné centrá (RKC) na pôde základných a stredných škôl, ktoré sa zapojili do národného projektu. Z takmer 1 700 škôl vybral v zmysle verejného obstarávania tie, ktoré sú dopravne najbližšie pre autorov testových úloh a spĺňajú priestorové i technické požiadavky. NÚCEM uhradí školám náklady spojené s využívaním priestorov. „RKC sa nachádzajú nielen v krajských mestách, ale napríklad aj v Dolnom Kubíne, Banskej Štiavnici, Považskej Bystrici, vo Zvolene, v Galante, Šamoríne, Piešťanoch či Michalovciach. Najmä učitelia, ktorí nepracujú a nežijú v Bratislave, nemusia kvôli stretnutiu s posudzovateľom svojich úloh cestovať až do hlavného mesta,“ vysvetlila dôvod zriadenia RKC riaditeľka NÚCEM Romana Kanovská.

Ako prvé začalo pracovať RKC v SPŠ elektrotechnickej na Hálovej ulici v bratislavskej Petržalke. V pondelok 16. decembra 2013 sa tam stretli autori testových úloh zo slovenského jazyka a literatúry pre stredné školy s maturitou (ISCED 3, t. j. vyššie sekundárne vzdelávanie) so svojimi posudzovateľmi a garantmi. Venovať sa budú najmä výsledkom trojmesačnej autorskej práce učiteľov a usmerneniam na eliminovanie chýb pri tvorbe testových úloh.

Mária GREBEŇOVÁ-LACZOVÁ, manažérka publicity národného projektu

UČITEĽSKÉ NOVINY
Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní

Vydáva Štátny inštitút odborného vzdelávania.
Adresa vydavateľa: Bellova 54/a,
833 63 Bratislava, IČO: 17314852

Učiteľské noviny vychádzajú ako súčasť národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.

Adresa na doručovanie pošty:
Vydavateľstvo Parentes
P. O. Box 17, 902 01 Pezinok
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Šéfredaktor:
PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.,
tel.: + 421 904 700 570,
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Redakčný tím:
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.,
e-mail: zelina@fedu.uniba.sk
Dušan Mikolaj,
e-mail: dusanmikolaj@gmail.com
Mgr. Milan Soukup,
e-mail: mgr.milan.soukup@gmail.com
Ľudovít Pomichal,
e-mail: ludo.pomichal@chello.sk
Mgr. Tomáš Mikolaj,
e-mail: mykolight@gmail.com

Fotoreportér: PhDr. Ján Súkup,
e-mail: sukup@stonline.sk

Design: Branislav Malík, ARTWORK

Nevyžiadané rukopisy nevraciame.

Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať v rukopise potrebné štylistické, jazykové a ďalšie úpravy, ako aj rozhodnúť o jeho nezaradení. Redakcia sa nemusí stotožňovať s obsahom príspevkov.

Tlač: Versus, a. s., Moskovská 4, 811 08 Bratislava, prevádzka Pribinova 21, 819 46 Bratislava

Vydávanie Učiteľských novín finančne podporuje Európsky sociálny fond.

Učiteľské noviny sa distribuujú zadarmo.
Zadané do tlače 27. 12. 2013.

EV 2461/08

Eurofondy podporili vzdelávanie sumou 230 miliónov eur

ASFEU

Agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Nenávratné finančné príspevky (NFP), o ktoré sa uchádzali predovšetkým školy, podporili za programové obdobie 2007 – 2013 mnohé oblasti. Prostredníctvom 33 vyhlásených výziev operačného programu Vzdelávanie (OPV) sa za sedemročné obdobie podarilo posilniť reformu systému vzdelávania, inovovať regionálne a vysoké školstvo, skvalitniť podmienky vzdelávania osôb s osobitými vzdelávacími potrebami či zlepšiť proces vyučovania v školách, napr. zakúpením nových didaktických prostriedkov. Finančná alokácia z Európskeho sociálneho fondu v rámci vyhlásených výziev predstavovala sumu 378 miliónov eur.

Vzdelávanie v praxi

Agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ (ASFEU) uzavrela doposiaľ **814** zmlúv o poskytnutí NFP (dopytovo orientované projekty) v celkovej výške **230 miliónov eur**.

Najviac projektov (524) bolo podporených v rámci celoslovenského regionálneho školstva prostredníctvom opatrenia zameraného na premenu tradičnej školy na modernú. V sume takmer 100 miliónov eur základné a stredné školy inovovali obsahovú prestavbu vzdelávania, zakúpili didaktické pomôcky, aktivitami projektu vytvorili nový moderný školský vzdelávací program. Projekty stredných škôl boli zamerané aj na modernizáciu vybavenia odborných učební, čím prispeli k lepšiemu vzdelávaniu žiakov, schopných neskôr splniť požiadavky trhu práce.

Okrem regionálneho školstva boli podporené aj oblasti zamerané na vysoké školy, výskum a vývoj, rozvoj vysokoškolského a ďalšieho vzdelávania, v rámci nich bolo podporených 122 projektov vo výške 100,6 mil. eur. Projekty podporili zvýšenie kvality vzdelávania, ako aj spoluprácu medzi vysokými školami na medzinárodnej úrovni.

Ďalšími projektmi došlo tiež k zvyšovaniu vzdelanostnej úrovne príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít (MRK) a osôb s osobitými vzdelávacími potrebami (napr. špeciálne výchovné zariadenia – reedukačné centrá, mimovládne organizácie).

Vzdelávanie v číslach pre dopytovo orientované projekty

- **33** doteraz vyhlásených výziev v celkovej alokácii **378 mil. eur**,
- **814** uzavretých zmlúv o poskytnutí NFP vo výške **230 mil. eur**,
- **504** projektov premeny tradičnej školy na modernú vo výške **96,7 mil. eur**,
- **113** projektov pre vysoké školy a výskum a vývoj ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti vo výške **96,4 mil. eur**,
- **50** projektov podpory ďalšieho vzdelávania vo výške **10,2 mil. eur**,
- **99** projektov na zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov MRK vo výške **16,2 mil. eur**,
- **19** projektov na zvyšovanie vzdelanostnej úrovne osôb s osobitými vzdelávacími potrebami vo výške **3,3 mil. eur**,
- **20** projektov premeny tradičnej školy na modernú pre Bratislavský kraj vo výške **2,7 mil. eur**,
- **9** projektov na zvyšovanie konkurencieschopnosti Bratislavského kraja prostredníctvom rozvoja vysokoškolského a ďalšieho vzdelávania vo výške **4,2 mil. eur**.

Odbor informovania a publicity ASFEU

Vianočné radosti...

(dokončenie zo strany 1)

snehuliaci na rôzne spôsoby, šišky pozlátené, postriebrené, farebné, stojace, visacie... Skrátka, fantázii sa medze nekládli. Na odbyt šli vianočné oblátky, medovníčky, ikebany, vence, či už z čečiny, alebo umelé a najnovšie aj z mašličiek, orechov, korálikov, slamené...

Prišiel magický dátum – 13. december, jeden zo stridžích dní, a vianočné trhy sa začali. A veru mali svoju moc a čaro... Široko-ďaleko vyhrávali vianočné koledy a pesničky, ktoré lákali zvedavcov už od skorého rána. Stoly prehýnajúce sa pod ťarchou vianočných výrobkov od výmyslu sveta sa samy núkali. Ceny boli symbolické, nikto nemusel siahnuť hlboko do vrecka. Nešlo nám predsa o peniaze. Snažili sme sa zviditeľniť, pozdvihnúť kultúrnu úroveň obce, rozdávať radosť, úsmev a spríjemniť čakanie na príchod Vianoc. Chceli sme v tento čas obmäkčiť i tvrdé srdcia, ktoré si myslia, že dnešné deti nevedia nič iné len robiť zle. Okrem výrobkov ľudia obdivovali náš krásny drevený betlehem, z ktorého sálal svätý pokoj a blížiaci sa príchod Ježiška. Či už boli veriaci, alebo neveriaci, všetci sa pri ňom zastavili a pokochali ručnou prácou.

Žiaci dokázali, že sú zruční nielen manuálne, ale i slovne. Každú hodinu mali kultúrne vystúpenie, recitovali, spievali, vinšovali, hrali divadielko...

Pochvalné odozvy nám boli zadosťučinením za vynaloženú námahu, a nie je azda nič krajšie, ako počuť, že sa to páčilo. Všetky strigy, temné sily a čary stáli pri nás. Metlu sme si položili vysoko, na rok ju musíme preletieť ešte vyššie...

Martina ULAHELOVÁ
Foto archív školy

Vydané doplnkové vzdelávacie CD a DVD pre učiteľov základných škôl a stredných škôl v národnom projekte *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*

I. Multimediálne vzdelávacie CD

Prvá séria

1. **Metodika tvorby školských vzdelávacích programov pre základné školy**
2. **Metodika tvorby školských vzdelávacích programov pre gymnáziá**
3. **Metodika tvorby školských vzdelávacích programov pre stredné odborné školy**

Popis: Metodika tvorby školských vzdelávacích programov rozpracovaná do komentárov k záverečným prácam multiplikátorov/lektorov, ktorí školili učiteľov základných a stredných škôl na tvorbu školských vzdelávacích programov. CD obsahuje aj ďalšie doplnkové didaktické materiály.

Druhá séria

1. **Ako pracovať s chemickými látkami v základných školách**
2. **Ako pracovať s chemickými látkami v gymnáziách**
3. **Ako pracovať s chemickými látkami v stredných odborných školách**

Popis: Bezpečnosť práce s chemickými látkami v základných a stredných školách. Výber chemických látok, ktoré môže škola používať, ako tieto chemické látky uchovávať, skladovať. Prevádzkovanie chemických laboratórií v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi, atď.

Tretia séria

1. **Dopravná výchova pre základné školy**
2. **Regionálna výchova pre gymnáziá**
3. **Environmentálna výchova pre stredné odborné školy**

Popis: Predmetné CD majú spracovanú problematiku prierezových tém podľa názvu v titule. Všetky CD nosiče obsahujú metodické a didaktické materiály pre učiteľa a pracovné listy pre žiakov. Špecifické je CD environmentálnej výchovy, ktoré obsahuje navyše samostatnú seminárnu miestnosť, v ktorej nájdete postupy analýz a fotodokumentáciu k detekcii kvality životného prostredia v nadväznosti na výskumy vykonané priamo v teréne.

II. Multimediálne vzdelávacie DVD

Prvá séria

1. **Základné školy**

Ukážková vyučovacia hodina pre **3. ročník základných škôl**, predmet **výtvarná výchova**, so spracovanou témou *Netradičná práca s umeleckým dielom (premeny kompozície) v rámci novej koncepcie výtvarnej výchovy pre primárne vzdelávanie*

2. **Gymnáziá**

Ukážková vyučovacia hodina pre **1. ročník gymnázií**, predmet **informatika**, so spracovanou témou *Robotika*

3. **Stredné odborné školy**

Ukážková vyučovacia hodina pre **3. ročník stredných odborných škôl**, predmet **odborný výcvik** v študijnom odbore **6446 K kozmetik**, so spracovaním časti tematických celkov *Čistenie pleti, Úprava tváre, líčenie*

Druhá séria

1. **Základné školy**

Ukážková vyučovacia hodina pre **1. ročník základných škôl**, predmet **slovenský jazyk**, so spracovanou témou *Čítanie*

2. **Gymnáziá**

Telesná a športová výchova pre **1. až 4. ročník gymnázií** so spracovanými ukážkami:
- zo základnej gymnastiky na tému *Metodika nácviku základných gymnastických cvičebných útvarov*,
- zo základov atletiky so zameraním na disciplínu beh

3. **Stredné odborné školy**

Spracovanie ukážok výučby v odbornom predmete **elektrotechnické meranie** pre **3. ročník stredných odborných škôl** v študijnom odbore **2675 M elektrotechnika** so spracovaním ukážok na tému *Meranie na analógovom osciloskope*

Tretia séria

1. **Základné školy**

Ukážka spracovania vyučovacieho bloku v predmete **prírodoveda pre 3. ročník základných škôl** na tému *Zdravý životný štýl, bojujeme proti obezite*

2. **Gymnáziá**

Ukážková vyučovacia hodina pre **3. ročník gymnázií**, predmet **biológia – laboratórne cvičenia z biológie**, so spracovaním témy *Pitva kravského oka*

3. **Stredné odborné školy**

Ukážky spracovania odbornej problematiky „suchých technológií“ **v stavebníctve** formou **teoretického vyučovania a praktickej prípravy**

Štvrtá séria

1. **Základné školy**

Demonštračné a žiacke pokusy **pre 8. ročník základných škôl** k tematickému celku *Významné chemické prvky a zlúčeniny*

2. **Gymnáziá**

Ukážková vyučovacia hodina pre **3. ročník bilingválnych gymnázií**, predmet **nemecký jazyk**, s obsahovým zameraním vyučovacej hodiny na *Upevnenie slovnej zásoby v situačných rozhovoroch na tému životné prostredie*

3. **Stredné odborné školy**

Ukážky výučby **odbornej praxe** v študijnom odbore **2840 M biotechnológia a farmakológia pre 3. a 4. ročník stredných odborných škôl**

Výberové...

(dokončenie zo strany 2)

- vyučovací jazyk anglický alebo nemecký

9. učiteľ EŠ Alicante, Španielsko

- učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov pre II. stupeň základnej školy alebo pre stredné školy s aprobačným predmetom anglický jazyk
- vyučovací jazyk anglický

Podmienky na prijatie

Uchádzači o voľné miesto musia spĺňať **podmienky ustanovené smernicami európskych škôl č. 2008-D-3510-en-5 a č. 2011-04-D-14-en-3, podľa ktorých je kandidát povinný spĺňať tieto požiadavky:**

1. vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v študijnom programe učiteľstvo s požadovaným aprobačným predmetom,
2. spôsobilosť a kvalifikačné predpoklady na vykonávanie činnosti učiteľa II. stupňa základnej školy a strednej školy, pedagogická prax najmenej 5 rokov, z toho minimálne 2 roky na základnej alebo strednej škole v priebehu posledných piatich rokov,
3. preukázať schopnosti v pedagogickej oblasti, aby dokázal vyučovať predmet v mnohonárodnostnom prostredí školy a vytvárať dobré medziľudské vzťahy,
4. preukázať vedomosti o systéme Európskych škôl a porozumenie tomuto systému (odporúčame naštudovať informácie z www.eursc.eu),
5. ovládať vyučovací jazyk na úrovni C1 alebo C2 Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky (ďalej len SERR) a najmenej jeden ďalší cudzí jazyk zo skupiny jazykov nemčina – angličtina – francúzština minimálne na úrovni B1 SERR,
6. zaviazať sa, že sa naučí jazyk krajiny, v ktorej sídli škola,
7. byť schopný zavŕšiť aspoň svoj prvý 5-ročný mandát (pod podmienkou pozitívneho hodnotenia v priebehu druhého služobného roka).

Zoznam požadovaných dokladov

1. **Žiadosť kandidáta o zaradenie do výberového konania**, ktorá musí obsahovať: pozíciu, o ktorú sa uchádzač uchádza, aktuálne číslo telefónu, na ktorom je kandidát zastihnuteľný, aktívne používanú e-mailovú adresu.
2. **Profesijný životopis (odporúča sa použiť Curriculum vitae Europass)**, ktorý musí obsahovať tieto údaje: dátum narodenia, získané vzdelanie, prípadne ďalšie absolvované štúdiá, priebeh zamestnaní, jazykové vedomosti (dokumentovať na základe mriežky sebahodnotenia SERR zostaveného Radou Európy), špeciálne schopnosti, zručnosti a úspechy, mená referenčných osôb.
3. **Fotokópie dokladov o vzdelaní.**
4. **Doklad o jazykových znalostiach** (diplom, certifikát, vysvedčenie, osvedčenie alebo čestné vyhlásenie).
5. **Čestné vyhlásenie o bezúhonnosti**; u úspešných uchádzačov sa bude vyžadovať výpis z registra trestov nie starší ako 3 mesiace.
6. **Čestné vyhlásenie o zdravotnej spôsobilosti**; u úspešných uchádzačov sa bude vyžadovať lekárske potvrdenie.

Uvedené doklady je potrebné zaslať najneskôr do 20. januára 2014 na adresu:
Ministerstvo školstva, vedy,
výskumu a športu SR
Osobný úrad
Stromová 1
813 30 Bratislava

Obálku treba viditeľne označiť textom Výberové konanie – EŠ.
Termín a miesto pohovoru bude uchádzačom oznámené písomne.

(ms), ilustračné foto stock.xchng

K príčinám neuspokojivých výsledkov našich žiakov v medzinárodnom výskume

PISA 2012

V decembri 2013 boli zverejnené výsledky medzinárodného výskumu Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) PISA 2012 zamerané na výkon 15-ročných žiakov v matematickej, prírodovednej a čitateľskej gramotnosti. Na výskume sa zúčastnilo 65 štátov (34 štátov OECD a 31 pridružených štátov, celkovo 512 343 žiakov). V SR sa výskum realizoval na reprezentatívnej vzorke 5 737 pätnásťročných žiakov z 231 škôl (základné školy, 4-ročné a 8-ročné gymnáziá, stredné odborné školy). Výsledky výskumu sú pre SR alarmujúce.

Vo všetkých sledovaných gramotnostiach naši žiaci dosiahli slabší výkon, ako je priemerný výkon žiakov štátov združených v OECD. V matematickej gramotnosti sa naši 15-roční žiaci umiestnili na 23. – 29. mieste, v prírodovednej gramotnosti na 28. – 31. mieste a v čitateľskej gramotnosti na 32. mieste spomedzi 34 krajín OECD. Navyše výkon našich žiakov má v porovnaní s výskumami v predošlých rokoch klesajúcu tendenciu. Tieto výsledky signalizujú neuspokojivú úroveň školstva v SR, ktorá má navyše klesajúcu tendenciu. V tomto príspevku sa pokúsim naznačiť niektoré príčiny nepriaznivého stavu nášho školstva a navrhnúť niektoré opatrenia, ktoré by podľa môjho názoru mohli tento stav zlepšiť. Na zlú situáciu v našom školstve som poukázal už v príspevku *K situácii v našom školstve*, ktorý vyšiel v Učiteľských novinách 14. marca 2013. Pre aktuálnosť som prevzal niektoré časti uvedeného príspevku.

Význam vzdelávania

Väčšina politikov, národohospodárov, sociológov, prognostikov i expertov z ďalších oblastí vedy sa zhoduje v názore, že **budúcnosť národov, štátov, ľudstva závisí od kvality vzdelávania**. Dnes (a pre budúcnosť to platí ešte viacej) sa zarábajú peniaze hlavou, a nie rukami. Ekonomické prežitie štátov bude stále viac závisieť najmä od tvorivosti občanov, ich originality a schopnosti inovovať. Jeden vysoko a kvalitne vzdelaný, tvorivý odborník môže priniesť štátu viacej finančných prostriedkov ako tisíce nízkokvalifikovaných pracovníkov vykonávajúcich jednoduchú, opakujúcu sa, rutinnú prácu. Inovácie a vysokú kvalitu produkcie výrobkov môže priniesť iba kvalitný výskum a vývoj. Kvalitný výskum a vývoj nemôže však existovať bez kvalitného školstva. **Jediným zdrojom rozvoja, ktorý máme k dispozícii v prakticky neobmedzenom množstve, je vzdelanie. Vzdelanie je naším najväčším bohatstvom, ale, žiaľ, do značnej miery skrytým, podceňovaným a nevyužitým. Kvalitné vzdelanie je rozhodujúcim zdrojom budúceho rozvoja, prosperity a konkurencieschopnosti SR.**

Podmienky, v ktorých sa realizuje vzdelávanie

Transformácia socialistického spoločenského systému na systém kapitalistický sa uskutočňovala a aj uskutočňuje metódou pokusu a omylu a priniesla rad pozitívnych i negatívnych zmien. Za najväčší negatívny dôsledok tejto transformácie považujem rozpad hodnotového systému a úpadok morálky. Heslom dňa sa stalo naháňanie peňazí, uctievanie „zlatého teľaťa“, tvorba zisku (čo najrýchlejšie a bez väčšej námahy), preferovanie materiálneho blahobytu. Opantal nás démon peňazí. Dosiahnuť materiálny blahobyt na úrovni Švajčiarska, Rakúska, Nemecka a ďalších hospodársky vyspelých štátov statočnou, usilovnou, čestnou prácou si vyžaduje dlhší čas a trpezlivosť, ktorú mnohí spoluobčania nemali a nemajú. Omnoho jednoduchšou cestou k zbohatnutiu sa ukázala cesta korupcie, rodinkárstva, klientelizmu, partokracie, rozkrádania spoločného majetku, podvodov, špekulácií, klamstva, kriminality, atď., na čo postačuje iba nedodržiavanie mravných princípov a potlačenie svedomia.

V súvislosti s poklesom počtu školopovinných žiakov a financovaním škôl „na hlavu žiaka“ mnohé školy, len preto, aby prežili a neboli zrušené, prijímajú aj veľmi slabých žiakov a slabých žiakov nenechajú prepadnúť. Žiaci to vedia, čoho výsledkom je prudký pokles ich študijnej morálky i disciplíny. Takto došlo u nás k devalvácii vzdelávania. Ideálny absolvent školy – kvalitne vzdelaný, čestný, skromný, usilovný – nemá v súčasnej spoločnosti veľkú šancu dosiahnuť úspech (pod čím mnohí spoluobčania rozumejú zbohatnúť). Žiaľ, jeho opak, slabo vzdelaný, ale vysoko asertívny (bezohľadný) absolvent, ktorý nemá morálne zábrany podplácať, klamať, kradnúť, má podstatne väčšiu šancu dosiahnuť úspech – zbohatnúť. Ak bude potrebovať na zvýšenie svojho imidžu akademický titul, bez väčších problémov si príslušný doklad o vzdelaní zadováži (kúpi). Štátna moc sa nedokázala a ani v súčasnosti nedokáže s týmito negatívnymi javmi porátať a dokonca je niekedy ich protagonistom. Neexistuje v podstate žiadna cieľavedomá výchova občanov, a ak, je skôr kontraproduktívna (napr. pôsobenie niektorých súkromných televízií a bulvárnej tlače). Výsledkom je veľmi nízka dôvera občanov SR v zákonodarné orgány, k vláde, súdnictvu, prokuratúre, polícii a štátnym orgánom vôbec, ale aj ich apatia, nezáujem o veci verejné (hoci práve občania sú držiteľmi moci v demokratickom štáte). Ak sú v štáte státisíce nezamestnaných, ďalšie státisíce sú vykorisťované a žijú na hranici biedy, ak státisíce občanov musia nachádzať prácu v cudzine, ak na uliciach stretávame množstvo bezdomovcov, žobrákov, narkomanov, ak štát žije na dlh, ktorý neustále narastá, a pritom nie je dostatok peňazí ani na zabezpečenie ochrany štátu a jeho obyvateľstva, nehovoriac o zlej situácii v sociálnom zabezpečení, zdravotníctve, kultúre, športe, jednoducho všade, je zrejmé, že ani situácia v školstve nemôže byť ružová a že všetky neduhy spoločnosti sa odrážajú aj v ňom. Preto pre ľudí, ktorí sa zaoberajú problematikou vzdelávania, neuspokojivé výsledky našich 15-ročných žiakov vo výskume PISA 2012 neboli prekvapením. Obávam sa, že bez radikálnej nápravy vzdelávacieho systému v SR budú v ďalších meraniach ich výkonnosti ešte horšie. Keby existovali merania výkonov žiakov na konci stredoškolského vzdelávania a merania výkonov študentov vysokých škôl, porovnanie SR so štátmi EÚ a OECD by bolo ešte podstatne horšie, ako je to v prípade 15-ročných žiakov. Notoricky známe a veľmi často opísané, analyzované a kritizované je **mimoriadne nízke financovanie školstva** (v porovnaní s ostatnými štátmi EÚ a OECD), ako aj **úbohé platy učiteľov** (v porovnaní s absolventmi neučiteľských fakúlt vysokých škôl), a preto sa týmito činiteľmi (napriek tomu, že patria medzi kľúčové, rozhodujúce o kvalite vzdelávania) nebudem podrobnejšie zaoberať.

Riadenie školstva

Podľa zakladateľa teórie komplexného manažérstva kvality (TQM) W. E. Deminga, ak nejaký systém nefunguje tak, ako by mal, najmenej 90 % problémov spočíva v riadení tohto systému (v posledných dňoch svojho života Deming toto číslo zvýšil na 95 %). O tom, že **vzdelávací systém na Slovensku nefunguje tak, ako by mal a mohol**, nepochybuje asi nikto. Od „nežnej revolúcie“ roku 1989 sa vymenilo cca 20 ministrov školstva, rovnako sa vymieňali štátni tajomníci, generálni riaditelia rôznych sekcií ministerstva školstva, riaditelia kľúčových odborných organizácií v školstve (ŠPÚ, ŠIOV, ÚIPŠ, MPC), vedúci rôznych školských úradov. Iba nepatrný počet z nich poznala pedagogická verejnosť ako fundovaných odborníkov v pedagogických vedách alebo uznávaných praktikov, ktorí dosiahli významné výsledky (napr. v riadení školy, vo výchove a vzdelávaní žiakov). Každá politická strana tvrdí, že má vo svojich radoch odborníkov, a tvrdí sa tiež, že na vedúcich miestach v riadení štátu, regiónu, rôznych úradov či inštitúcií sú odborníci. V tejto súvislosti je potrebné ozrejmiť pojem odborník. Učiteľ, ktorý má príslušné vysokoškolské vzdelanie, je v oblasti vzdelávania v porovnaní s príslušníkmi iných povolaní odborník. Ale za odborníka ho nemusia považovať už kolegovia v škole, učitelia v rámci okresu, regiónu, atď. Za odborníka, ktorý má robiť fundované rozhodnutia v oblasti vzdelávania, by mal byť považovaný príslušnou komunitou uznávaný, vynikajúci pracovník – autorita, kapacita, špička, eso. Obávam sa, že v riadení nášho školstva nikdy nebolo a ani nie je príliš veľké množstvo takýchto odborníkov.

Naše školstvo nemá žiadnu strednodobú a dlhodobú koncepciu. Ak sa aj nejaká vytvorí (napr. projekty Konštantín, Milénium), ďalšia vláda ju zneguje a snaží sa vytvoriť koncepciu novú. Nie je vytvorený žiadny zmysluplný a efektívny kariérny systém, ktorý by umožňoval, aby sa učiteľ na základe svojich schopností, skúseností a výsledkov práce postupne posúval po kariérnom rebríku vyššie, od riaditeľa školy cez vedúceho odboru na regionálnom školskom úrade až k najvyšším priečkam ministerstva školstva, bez ohľadu na vládnucu politickú garnitúru (v metodickej oblasti by dobrý učiteľ mal mať šancu postúpiť na metodické centrum, ŠPÚ, ŠIOV a pod.). V školstve sa neuskutočňuje odborná, profesionálna riadiaca a personálna politika. Zmena politického vedenia štátu sa odzrkadľuje na zmene obsadenia väčšiny vedúcich funkcií. **Amatérske riadenie školstva výrazne prispieva k súčasnému neuspokojivému stavu.** Ak sa nepodarí dostať správnych ľudí na správne miesta, nepodarí sa plnohodnotne realizovať žiadnu reformu školstva SR, ale ani zabezpečiť prosperitu SR.

Príprava a ďalšie vzdelávanie učiteľov

Zásadnou požiadavkou na skvalitnenie vyučovacieho procesu je kvalitný učiteľ. Žiaľ, pregraduálne i ďalšie vzdelávanie učiteľov je poznačené mnohými nedostatkami, je nekvalitné. Väčšina riaditeľov základných a stredných škôl, ich zástupcov a učiteľov týchto škôl už dlhodobo konštatuje, že absolventi učiteľských fakúlt sú relatívne dobre pripravení v oblasti odbornej spôsobilosti (ovládajú učivo predmetov svojej aprobácie), ale majú problémy s pedagogickou spôsobilosťou (ako vyučovať, ako riešiť problémy žiakov, ako udržať disciplínu žiakov v triede, ako komunikovať so žiakmi a s ich rodičmi a pod.). To znamená, že ciele, rozsah, obsah a metódy vyučovania predmetov zabezpečujúcich pedagogickú spôsobilosť budúcich učiteľov (pedagogika, psychológia, predmetové didaktiky, pedagogická prax, atď.) sú poznačené určitými nedostatkami.

Vzdelávanie budúcich učiteľov na našich vysokých školách vychádza často iba z tradície, intuície a, žiaľ, často sa presadzuje právo silnejšieho – toho, kto dokáže presadiť úzke požiadavky svojho vedného odboru, čo bývajú učitelia aprobačných predmetov (fyziky, matematiky, jazykov, zemepisu, dejepisu, atď.). **Väčšinu štúdia študenti strávia osvojovaním si síce potrebných, ale rozsahom neprimeraných informácií o obsahu učiva svojich aprobačných predmetov. V rozsahom podstatne menšej pedagogicko-psychologickej príprave sa učia viac o vyučovaní, výchove, vzdelávaní ako reálne vyučovať, vychovávať, vzdelávať. Mnohí „učitelia učiteľov“ nemajú žiadnu pedagogickú prax v školách, pre ktoré pripravujú budúcich učiteľov.** Prevláda málo efektívne tradičné informatívno-receptívne vyučovanie, hoci práve učiteľské fakulty a vyučovanie pedagogických disciplín by mali byť ukážkou moderného vyučovania. **Pedagogická prax študentov je v katastrofálnom stave**, hoci skúsenosti z prípravy učiteľov v štátoch, ktoré dosahujú pravidelne najlepšie výsledky v medzinárodných meraniach výkonov žiakov (Japonsko, Singapur, Kórea), ukazujú, že práve kvalitná pedagogická prax je kľúčová pre pedagogickú spôsobilosť učiteľov.

Je známe, že **učiteľ, ktorý sa nevzdeláva, nezdokonaľuje, nemôže zostať učiteľom**. Problémy sú však aj s ďalším vzdelávaním učiteľov, ktoré sa **zvrhlo na naháňanie kreditov a získanie I. a II. atestácie bez ohľadu na to, či príslušné vzdelávacie podujatie prináša nejaký úžitok na skvalitnenie výchovnej a vzdelávacej činnosti učiteľa alebo na skvalitnenie práce školy, v ktorej učiteľ pôsobí**. Vzdelávacie podujatia organizuje a príslušné kredity poskytuje množstvo rôznych (niekedy aj pochybných) firiem a organizácií. Kvalitu ich činnosti nikto nepreveruje a ich cieľom býva získavanie poplatkov za poskytovanie štúdia. Mnohí účastníci takýchto podujatí nie sú spokojní s ich úrovňou, ale podstatné je, že získali kredity.

Nezanedbateľný počet učiteľov chce získať kredity pokiaľ možno bezprácne. Kde je dopyt, je aj ponuka, a na vzdelávacom trhu sa nájdu aj firmy, ktoré sú ochotné tento dopyt naplniť. Rozhodujúcou motiváciou pri ďalšom vzdelávaní učiteľov je získavanie kreditov, s čím je spojené zvyšovanie platu. Vyšší plat by však mal získať ten učiteľ, ktorý po získaní príslušného počtu kreditov či atestácie lepšie, kvalitnejšie vyučuje alebo vykonáva kvalifikovanú prácu navyše (napr. realizuje akčný výskum, zisťuje kvalitu práce školy a pod.). Zisťuje niekto, či učitelia s II. atestáciou vyučujú kvalitnejšie ako pred jej získaním alebo ako učitelia s I. atestáciou, alebo dokonca bez atestácie? Nie je súčasný spôsob ďalšieho vzdelávania učiteľov pomýlený, neefektívny? V rokoch 1991 a 1998 som robil analýzu činnosti bývalých krajských pedagogických ústavov a okresných pedagogických stredísk. Učitelia základných a stredných škôl najviac oceňovali hospitácie na otvorených hodinách v rámci školy, okresu, kraja a následnú analýzu týchto otvorených hodín, ako aj metodické dni venované konkrétnym problémom výučby určitého predmetu. Dnes metodické centrá tieto činnosti vôbec nevykonávajú.

Pedagogický výskum

Existuje viacero metód, ktorými ľudstvo poznáva „pravdu“, napr. metóda autority, metóda tradície, metóda zdravého rozumu a pod. Ale iba jedna metóda poznania je objektívna, systematická, kontrolovaná, verejne overiteľná – je to **metóda vedy**. Ľudstvo za svoj pokrok vďačí najmä vede (aj napriek tomu, že viaceré vedecké objavy najmä politici zneužili proti ľudstvu). Ale **veda**, žiaľ, **akoby sa z nášho školstva vytratila**. Ústav experimentálnej pedagogiky SAV bol v „porevolučnej eufórii“ zrušený, Výskumný ústav pedagogický bol pretransformovaný na Štátny pedagogický ústav, ktorý je skôr akousi odborno-úradníckou inštitúciou, rovnako ako Štátny inštitút odborného vzdelávania a ďalšie inštitúcie. **Experimentálny výskum v školstve prakticky neexistuje.** Vo sfére materských, základných a stredných škôl neexistuje veľa miest (MŠVVaŠ SR, ŠPÚ, ŠIOV, ŠŠI, MPC, školské úrady), na ktorých obsadenie by sa vyžadovala vedecká hodnosť a výsledky vedeckej práce. Keď úradníka, komisiu alebo poradcu ministra školstva napadne, že v školstve treba robiť niektoré veci inak (alebo si to prečíta v zahraničnom časopise) a presvedčí o tom ministra školstva (niektorí naši ministri školstva, ktorých bolo za 20 rokov už takmer dvadsať, neovládali poriadne ani základnú pedagogickú terminológiu a o školstve mali len hmlisté predstavy, preto presvedčiť ich nebol problém), tak všetky školy na Slovensku začnú prakticky zo dňa na deň robiť niektoré veci úplne inak, a to bez prípravy, experimentálneho overenia, posúdenia vhodnosti (pretože to, čo sa osvedčilo napr. vo Fínsku, sa nemusí osvedčiť na Slovensku). Výsledkom býva pokles kvality práce školy, znechutenie učiteľov a ďalšie zníženie dôvery v školský manažment. Už niekoľko rokov sa mohlo experimentálne overovať prostredníctvom validného a reliabilného pedagogického výskumu napr. rozvíjanie kľúčových kompetencií žiakov, tvorba štandardov, tvorba školských vzdelávacích programov, zisťovanie kvality práce školy, eLearning, atď. Mohli sme sa takto vyhnúť mnohým problémom pri realizácii školskej reformy.

Kvalita vzdelávania

Na rozdiel od mnohých hospodársky vyspelých štátov sveta nemá Slovensko vypracovaný všeobecne akceptovaný model zisťovania kvality základných a stredných škôl ani systém manažérstva kvality týchto škôl (a ani kvality vyučovacieho procesu). Za indikátory kvality sa považujú výsledky našich škôl v rámci medzinárodných meraní PISA, TIMSS, PIRLS a pod., ako aj celoslovenské testovanie žiakov 9. ročníka základných škôl Testovanie 9. Nie som si istý objektivitou a spoľahlivosťou zistených výsledkov. Mám osobné skúsenosti so zisťovaním kvality výsledkov štúdia. Niekoľko rokov som realizoval meranie úrovne vedomostí a zručností žiakov stredných priemyselných škôl z učiva strojárskych predmetov prostredníctvom didaktických testov. Pokiaľ dozor pri riešení didaktických testov vykonávali učitelia príslušnej školy, a nie učitelia z cudzích škôl, výsledky boli skreslené smerom nahor (do akej miery, to záviselo od toho, v akom rozsahu dozorujúci učitelia z vlastnej školy dovolili žiakom odpisovať alebo im dokonca aj sami pomáhali – veď išlo o dobré meno školy). Navyše kvalitu práce základnej školy nemožno posudzovať iba podľa výsledkov žiakov 9. a 5. ročníka zo slovenského jazyka a z matematiky. Veď v škole sa vyučujú aj iné predmety a existujú aj iné ročníky, nielen deviaty. **Kľúčové indikátory kvality školy (spokojnosť žiakov a ich rodičov s výchovou a so vzdelávaním; spokojnosť učiteľov a ostatných zamestnancov so svojím pôsobením v škole; spokojnosť zamestnávateľov absolventov školy a škôl vyššieho typu, na ktoré odchádzajú absolventi školy študovať) nezisťuje nikto.**

Eurofondy

Veľký potenciál pomôcť nášmu finančne veľmi podvyživenému školstvu má čerpanie eurofondov. Moje **skúsenosti** (rovnako ako skúsenosti mojich známych) **s riešením projektov financovaných z eurofondov sú veľmi negatívne.** Projekty bývajú často finančne, časovo i personálne predimenzované, byrokracia (najmä vypĺňovanie rôznych výkazov) neuveriteľne prácna a mnohokrát aj zbytočná, manažovanie projektov mimoriadne slabé, prínos mnohých projektov pre školstvo otázny. Nepoznám jediného riaditeľa školy, ktorý by získal financie na riešenie europrojektu bez protekcie či pristúpenie na spoluprácu s rôznymi pochybnými súkromnými firmami, ktoré mu za podiel 15 – 30 % (z objemu financií na riešenie projektu) garantovali jeho prijatie. Poznám však prípady, keď návrh projektu bol veľmi dobrý, pre školstvo mimoriadne užitočný, ale nemal žiadnu protekciu, a tak nebol prijatý. Existujú aj projekty bez výberového konania, tzv. priamo zadané projekty, a to najmä štátnym inštitúciám, ako napr. ŠPÚ, ŠIOV, MPC, NÚCEM. Vychádza sa asi z princípu, že „kto má úrad, má aj rozum“ (potrebné vedomosti, zručnosti, schopnosti). Nezdá sa mi, že by tento princíp bol v uvedených inštitúciách nejako zvlášť rešpektovaný. Nebol by problém nájsť tímy, ktoré by dokázali takéto projekty vyriešiť podstatne lacnejšie, rýchlejšie a aj kvalitnejšie. Existuje vôbec niekto, kto by skúmal efektívnosť už vyriešených projektov, zhodnotil ich reálny prínos? Nejde pri eurofondoch o prístup typu „z cudzieho krv netečie“ a „jánošíkovské meranie od buka do buka“?

Učivo základných a stredných škôl

Výsledky medzinárodných meraní výsledkov vyučovacieho procesu na stredných a základných školách ukázali, že naši žiaci relatívne dobre obstáli v oblasti zapamätania si vedomostí, ale podstatne horšie vedia tieto vedomosti aplikovať, uplatňovať medzipredmetové vzťahy a komplexný prístup k riešeniu problémov. To znamená, že žiaci si osvojujú učivo iba povrchne: na nižších úrovniach učenia – na úrovni zapamätania, prípadne porozumenia, ale nie na dostatočnej úrovni v oblasti aplikácie, analýzy, hodnotenia a tvorivosti. Je to spôsobené najmä **predimenzovanosťou učiva**, s ktorou sa naše školstvo nevie vyrovnať už desiatky rokov. V súvislosti s prudkým vedecko-technickým rozvojom došlo a dochádza k explózii informácií, a to až do takého rozsahu, že aj encyklopédie starnú rýchlejšie ako človek. Autori učebných osnov a učebníc často v snahe udržať až zvýšiť vedeckú úroveň učiva vložili do týchto dokumentov čo najviac informácií, „len aby im nič neušlo“. Došlo k predimenzovaniu učiva. Učivo väčšiny vyučovacích predmetov sa rozrástlo natoľko, že v čase určenom na vyučovanie sa nedá efektívne žiakmi osvojiť, upevniť, prehĺbiť, systematizovať. Predimenzovanosť učiva vzniká aj tak, že na vyučovanie niektorých predmetov sa znižuje časová dotácia, pričom obsah učiva zostáva v podstate nezmenený. **Predimenzovanosť učiva považujem za jednu z hlavných príčin nízkej kvality vyučovacieho procesu.** Prečo? Učiteľ vyvedený z miery množstvom učiva a viazaný učebnými osnovami – záväznou normou, ktorá mu určuje, čo a kedy má preberať, bez ohľadu na to, či určený čas a množstvo učiva zodpovedá rozdielnym schopnostiam žiakov a ich pracovnému tempu – predpísané poznatky podáva žiakom v konečnej, hotovej podobe. Najčastejšie v podobe monológu – výkladu, vysvetľovania, lebo tak je to najrýchlejšie. Čo však robia žiaci? Dávajú pozor, počúvajú, píšu, čo im diktuje učiteľ, odpisujú, odkresľujú z tabule či učebnice, opakujú po učiteľovi, napodobňujú ho, riešia podobné úlohy, ako riešil on, a nakoniec sa učivo musia naučiť doma, často iba na úrovni zapamätania, mechanického reprodukovania predpísaných vedomostí. Aby sa učiteľ presvedčil, či a ako si žiaci učivo osvojili, individuálne ich skúša. Takto došlo k deformácii vyučovacieho procesu často iba na individuálne skúšanie žiakov z prv prebratého učiva a následný výklad nového učiva učiteľom. Vedomosti a zručnosti žiakov sú často verbálne, formálne, nepevné a nesystematické. Takéto vyučovanie iba veľmi málo prispieva k rozvoju osobností žiakov i formovaniu ich postojov. Ide o tzv. **tradičné**, alebo **informatívno-receptívne vyučovanie**. Tradičné vyučovanie bolo efektívne v 19. storočí a azda aj v prvých desaťročiach 20. storočia, ale už nevyhovuje požiadavkám súčasnosti, a vôbec nie požiadavkám budúcnosti. Jeho hlavným znakom **je transmisívnosť – odovzdávanie učiva (informácií, poznatkov) od toho, kto vie (učiteľ), tomu, kto nevie (žiaci), v hotovej, ucelenej, konečnej podobe**. Učiteľ je aktívny – vysvetľuje, usmerňuje, atď., a žiak pasívny – počúva, pozoruje učiteľa, odpisuje z tabule, napodobňuje učiteľa, v podstate všetko robí na jeho príkaz. Pretože v škole sa často iba dozvie, čo sa má doma naučiť, aj veľkú časť svojho voľného času venuje učeniu, a to často iba mechanickému naučeniu sa predpísaného množstva faktov, pojmov, teórií a pod. Škola je pasívna a reproduktívna. Dochádza k deformácii výučby na proces odovzdávania poznatkov učiteľom, ich pasívneho prijímania žiakmi a na následný proces skúšania, ako dokážu žiaci tieto poznatky memorovať (niekedy aj aplikovať). **Prevažuje pamäťové učenie** a mechanické reprodukovanie osvojených vedomostí, čo vedie k jednostrannému preťažovaniu žiakov veľkými, niekedy aj neprimeranými požiadavkami na pamäťové výkony, pri súčasnom umŕtvení ostatných aktivít ich osobnosti, k potláčaniu rozvoja ich osobností. „Faktografické poznanie je nielen netrvalé, v súčasných podmienkach nielen neužitočné, ale aj škodlivé. Zaťažuje pamäť žiakov nesúvislými znalosťami, číslami, faktami. Zbavuje rozum pružnosti, predstavivosti, schopnosti obsiahnuť predmet ako celok, no súčasne dáva klamlivý pocit prevahy, vševedomosti, erudovanosti.“ (Volkov, G. H.: Sociológia vedy. Bratislava: Pravda 1986, s. 329) Ak sa žiakom odovzdávajú poznatky v hotovej podobe a žiaci ich pasívne prijímajú, vedie to k prílišnému rešpektu, k slepej viere v hotové poznatky, ktoré im sprostredkuje nadriadený, k dogmatizmu. V praxi sú absolventi škôl potom nesamostatní pri riešení pracovných problémov, s každou maličkosťou sa obracajú na nadriadeného, lebo on symbolizuje učiteľa, učebnicu, absolútnu pravdu, hotový, naservírovaný poznatok. Svojmu mysleniu neveria. Veria iba tomu, čo majú naučené. Prečo? Lebo škola ich nenaučila pri tradičnom vyučovaní veriť si a uplatňovať vlastné myslenie. Nenaučila ich uplatňovať vlastné nápady, overovať si ich a nebáť sa nových myšlienok, aj keď sú v rozpore s uznávanými pravdami. Potláča sa nápaditosť, tvorivosť, myšlienková odvaha, odvaha pri uplatňovaní vlastného pohľadu na svet. Vyžaduje sa reprodukcia myšlienok a pohľadov na svet uznávaných osobností. Vedie to k plytkému reprodukovaniu cudzích myšlienok – k tzv. papagájovčine, ktorá ochudobňuje nielen žiakov, ale aj vedu, život, spoločnosť. Je zrejmé, že takéto vyučovanie nerozvíja osobnosti žiakov, najmä ich kritické a tvorivé myslenie.

Globalizácia prináša rad nových požiadaviek na vzdelávanie, zvyšuje množstvo, rozsah učiva, ktoré je už aj tak predimenzované. Objavujú sa požiadavky na nové vyučovacie predmety (napr. masmediálna výchova, sexuálna výchova, finančná výchova a pod.). Ako sa s tým vyrovnať? Je niekoľko možností riešenia. V stanovenom čase:

1. preferovať šírku učiva, množstvo vedomostí, a to na úkor hĺbky (porozumenia učivu, jeho aplikácie, atď.),
2. ísť do hĺbky učiva, ale to je možné iba na úkor šírky učiva (obe možnosti – šírku aj hĺbku – vzdelávania nie je možné v stanovenom čase realizovať; je možné buď jedno – šírka vzdelávania, alebo druhé – hĺbka vzdelávania, ale nie oboje),
3. predĺženie času štúdia (najmä z ekonomických dôvodov to nie je zatiaľ reálne).

V časoch explózie informácií je akákoľvek snaha po úplnosti vzdelania beznádejná. Explózia informácií spôsobuje, že v súčasných podmienkach si už nemožno poznatky o svete osvojiť ani v základoch. Navyše tieto poznatky sa rýchle menia, zastarávajú, nehovoriac o tom, že izolované, neupevnené vedomosti sa veľmi rýchle zabúdajú. Mechanické priraďovanie nových poznatkov do beztak už predimenzovaného učiva ani predlžovanie štúdia nemôže vyriešiť **rozpor medzi konečnosťou výsledkov vyučovania (množstvom vedomostí, zručností a návykov, ktoré si žiaci môžu osvojiť v priebehu školskej dochádzky) a prakticky nekonečným množstvom požiadaviek, ktoré vznikajú v praxi, v každodennej práci absolventov škôl**. V ďalšej perspektíve niet iného východiska, ako definitívne oslobodiť školu od úsilia po úplnosti poznania jednotlivých vied, po maxime odovzdávaných informácií. Hlavným cieľom školy nemôže byť naďalej iba osvojovanie poznatkov, ale cieľom má byť najmä rozvoj osobností žiakov, rozvoj kompetencií (profesijných i kľúčových) a hodnotového systému žiakov.

Aké opatrenia treba však urobiť, aby obsah učiva fyziky, chémie, dejepisu, atď. nebol opäť predimenzovaný? Reformu obsahu

(pokračovanie na strane 6)

DIGIPEDIA

Objavujte svet s portálom Planéta vedomostí

Je výnimočná, okúzľujúca, slobodná, rozmanitá, živá. Ohromujúce dielo, ktoré vás zvedie a vy mu s radosťou podľahnete. Barcelona.

Metropola Katalánska patrí k najzaujímavejším mestám na svete. Vďaka neustále pribúdajúcim imigrantom zo všetkých kútov sveta, zmesi rôznych kultúr a umeleckých či životných štýlov sa dnes stáva najeurópskejším mestom Španielska.

Gaudí a architektúra

Eixample – štvrť z 19. storočia známa pravouhlým usporiadaním ulíc, ale aj umeleckým modernizmom architekta Antoniho Gaudího. Jeho unikátne diela charakteristické detailmi, symbolmi, farbami či nesúmernými tvarmi sú zaradené medzi lokality svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Najznámejším Gaudího dielom je zrejme jedinečná **Sagrada Familia**, no úchvatné sú aj jeho menej známe skvosty, ako verejnosti prístupný **Park Güell**. Ten mal byť pôvodne bohatou štvrťou, no napokon tu boli postavené len dva domy, z toho jeden patril samotnému Gaudímu. Nie je to typický park, v ktorom si rozložíte deku, čítate knihu, venčíte psa alebo sa prechádzate s rodinou a deťmi. V tomto parku si musíte sadnúť na údajne **najdlhšiu parkovú lavičku na svete** alebo sa odfotiť so **známou jaštericou pri fontáne**. Absolútnou koncentráciou architektúry je „Španielska dedina“ – El pueblo español, kde sa na malom území zoznámite s architektúrou celého Španielska. Ak máte dostatok času, môžete si pozrieť aj kláštorný komplex Montserrat.

Zvodná La Rambla a Krištof Kolumbus

Oveľa rušnejším miestom je La Rambla – **asi 1,5 km dlhý bulvár** začínajúci sa pri Plaça Catalunya. Je veľmi živá a rozmanitá, napokon ako samotná Barcelona. Okrem hotelov, historických a administratívnych budov sa v jej okolí nachádzajú bary, kaviarne a obchody najrôznejšieho druhu. Neodmysliteľnou súčasťou tejto časti mesta sú **pouliční umelci, muzikanti, imitátori či ľudské sochy**. Narazíte tu aj na najvychýrenejší trh v meste a jeden z najväčších v Európe – La Boqueria. Čerstvé ovocie, zelenina, ryby, plody mora, čokoláda a iné sladkosti od výmyslu sveta sú nachystané s precíznosťou, ktorá nemôže ostať bez povšimnutia. La Rambla sa končí až v prístave pri monumente Krištofa Kolumba, ktorý bol postavený na mieste jeho návratu z prvej výpravy do Ameriky. Z tohto miesta, nazývaného Rambla del Mar, sa peknou promenádou možno dostať k mestskej pláži Barceloneta. Tu na vás čaká pokojné more, čerstvý vzduch a mierna stredomorská klíma s príjemným podnebím takmer po celý rok.

Futbal

Ďalšou dôležitou atrakciou Barcelony je Camp Nou – štadión futbalového klubu FC Barcelona s kapacitou takmer stotisíc divákov. Na všetkých zápasoch vládne **jedinečná atmosféra**, aj keď tým najväčším zážitkom je pre športových nadšencov určite „El Clásico“ – derby stretnutie klubov FC Barcelona a Real Madrid.

Chcete aj vy navštíviť Barcelonu a stráviť v nej nezabudnuteľný víkend vo dvojici už budúci mesiac? Zapojte sa do Veľkej súťaže pre učiteľov! Za trošku námahy veľa radosti:

- získajte **prístup** na portáli planetavedomosti.iedu.sk,
- zúčastnite sa **odborného metodického školenia** k digitálnemu obsahu Planéta vedomostí alebo didaktickej dielne ako nadstavby týchto školení,
- **buďte aktívni** a vytvárajte s týmto obsahom úlohy pre žiakov,
- **vytvorte a zdieľajte** vlastné on-line vzdelávacie materiály s nástrojom tuul.sk.

Každý aktívny pedagóg môže získať víkendový letecký zájazd do jednej z 12 metropol Európy (každý mesiac navštívime inú metropolu), letnú dovolenku v Chorvátsku alebo 5-dňový pobyt v New Yorku.

Všetky informácie o súťaži nájdete na portáli planetavedomosti.iedu.sk alebo na Facebooku.

Na zriadenie prístupu na portál Planéta vedomostí kontaktujte Centrum podpory používateľov Dátového centra rezortu školstva na telefónnom čísle **0800 138 033**.

Sekcia informatiky MŠVVaŠ SR

K príčinám neuspokojivých...

(dokončenie zo strany 5)

vzdelávania neodporúčam zveriť iba učiteľom-predmetárom. Z vlastnej skúsenosti viem, že aj tí najlepší z nich budú bojovať v dobrom úmysle o čo najvyššiu časovú dotáciu pre svoj vyučovací predmet a následne v zápale profesionálnej hrdosti (či skôr v profesionálnej slepote) učivo predimenzujú. Tak to bolo pri všetkých doterajších reformách školstva. Ak by sme dali vyriešiť didaktický test z gymnaziálneho učiva matematiky, fyziky či chémie úspešným ľuďom v oblasti spoločenských vied alebo didaktický test z literatúry či dejepisu vynikajúcim inžinierom alebo prírodovedcom, boli sme prekvapení slabými (možno katastrofálnymi) výsledkami. Mnohí si iba matne spomíname na obsah mnohých vyučovacích predmetov, ktoré sme sa učili na základnej a strednej škole. Vymenovať napr. prítoky Amazonky zľava, povedať, v ktorom roku bol upálený Jan Hus, povedať názov románu Jozefa Ignáca Bajzu či napísať vzorec pre prvú termodynamickú vetu nie je podstatné pre úspešnú kariéru vo väčšine povolaní.

Obsah učiva by mali tvoriť najmä poznatky a skúsenosti z činnosti, ktoré nepodliehajú rýchlym zmenám, ktoré odhaľujú najdôležitejšie, podstatné znaky učiva a ktoré sa vyskytujú vo viacerých vyučovacích predmetoch. Ide najmä o zovšeobecnené pojmy (napr. energia, účinnosť, mier, spravodlivosť a pod.), vzťahy, princípy, zákony, teórie a všeobecné spôsoby činnosti – metódy práce. Tieto principiálne prvky učiva sa majú vyučovať obšírnejšie a hlbšie, ako je tomu v súčasnosti, a to na úkor množstva rozličných druhoradých údajov, ekonomických ukazovateľov, empirických vzťahov, atď. Žiaci sa nemajú učiť naspamäť jednotlivé fakty, ale majú vnikať do celej siete súvislostí, majú poznávať, aké sú vzťahy medzi vecami a javmi. Znamená to, že je potrebné **vyučovať menej učiva, ale do väčšej hĺbky a s väčším dôrazom na širšie súvislosti**. Žiakov mozog by nemal byť skladom najrozmanitejších, izolovaných vedomostí, ale má obsiahnuť to, čo možno nazvať „filozofiou predmetu (odboru)“. Takto možno dosiahnuť, že žiak bude vyzbrojený takými univerzálnymi prvkami (metódy riešenia problémov, všeobecné princípy, zákony, teórie a zovšeobecnené pojmy), ktoré mu umožnia osvojovať si stále nové poznatky. Je potrebné vyčleniť v každom vyučovacom predmete tzv. **základné učivo**. **Základné učivo vytvárajú tie prvky učiva (vedomosti, intelektuálne i praktické zručnosti, návyky, postoje, schopnosti), ktoré podmieňujú osvojenie si ďalšieho učiva a ktoré si aspoň na minimálne požadovanej úrovni musí povinne osvojiť každý žiak.** Zdôrazňujem, že základné učivo si musí každý žiak osvojiť, nestačí ho teda v škole iba prebrať. Základné učivo predstavuje hranicu „vedenia a nevedenia“, t. j. každý žiak si ho musí osvojiť do takej miery, aby bol hodnotený minimálne známkou 4 (dostatočný).

V tejto súvislosti si dovolím uviesť niekoľko poznámok k „hranici vedenia a nevedenia“. V živote sa stretávame aj s tým, že na úradoch, v obchodoch sú k nám nevrlí, že opravár nám opraví vodovodný kohútik tak, že naďalej z neho kvapká voda, v reštauráciách sú špinavé obrusy i poháre, v obchodoch nám predajú nekvalitný a zle zabalený tovar, auto nám opravia tak, že za chvíľu je opäť nepojazdné, maľovka po maľovaní opadáva a pod. Stretávame sa teda so šlendriánstvom, zlou kvalitou práce, s nízkou profesionalitou. Nazdávame sa, že tento výcvik v nedokonalosti dostávame už v škole, nízkymi nárokmi na žiakov (veď známku 4 je možné získať často takmer zadarmo), že nie je jasne stanovená hranica „vedenia a nevedenia“, t. j. minimálne akceptovateľná kompetencia, že naše školy negarantujú aspoň minimálnu kvalitu absolventa. Dôsledkom toho je, že naše školy opúšťajú aj veľmi slabo pripravení a niekedy dokonca aj funkčne negramotní absolventi. **Je potrebné učiť menej učiva, ale viac do hĺbky, venovať určitému (základnému) učivu primerané množstvo času, aby ho mohli žiaci naozaj pochopiť a vedieť aj aplikovať, analyzovať, syntetizovať, zhodnotiť.**

V procesuálnej stránke výučby (odpoveď na otázku **ako vyučovať?**) je zásadne potrebné dosiahnuť, aby vedomosti a zručnosti žiakov boli výsledkom ich vlastného premýšľania, ich aktívnej činnosti riadenej učiteľom, čo vyplýva aj z nasledujúcich výrokov:

- „Najcennejšie sú poznatky, ktoré žiak získa vlastnou prácou a vlastným úsilím,“
- „Najlepší spôsob, ako sa učiť, je niečo robiť, najhorší spôsob, ako učiť iných, je rozprávať,“
- „Povedz mi to a zabudnem; ukáž mi to a zapamätám si to; nechaj ma to urobiť a pochopím to.“ (staré čínske príslovie)

Všetky moderné koncepcie vyučovacieho procesu sa zhodujú, že **žiak má byť vo vyučovacom procese motivovaný a aktívny**, že je nevyhnutné odstrániť pasivitu žiakov, typickú pre tradičné vyučovanie. Pokiaľ sa neodstráni predimenzovanosť obsahu učiva, túto zásadnú požiadavku nebude možné realizovať.

Odporúčania na zvýšenie kvality vzdelávania v SR

S cieľom zvýšiť kvalitu vzdelávania v SR odporúčam realizovať aspoň tieto opatrenia:

- Je potrebné **realizovať opatrenia, ktoré odporúča OECD** v správe hodnotiacej aktuálny stav ekonomiky Slovenska za rok 2012. Je jasné, že bez zásadnej reformy školstva nebude pre SR ľahké udržať krok so vzdelávacími systémami v ostatných európskych krajinách. OECD odporúča Slovensku **zvýšiť platy učiteľov o 50 percent**. Správa taktiež odporúča odstrániť výhody pre osemročné gymnáziá a posilňovať proces integrácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do štandardného systému; viac prihliadať na potreby znevýhodnených skupín s osobitným zreteľom na predškolskú výchovu rómskych detí a ich integráciu do všeobecného vzdelávacieho systému, podstatne uľahčiť prechod absolventov zo školy do práce, zlepšiť spoluprácu so zamestnávateľmi; vytvoriť právny rámec pre duálny systém učňovského vzdelávania; financovanie škôl prispôsobiť miestnym potrebám s poskytnutím väčšej miery autonómie.
- **Podmienkou zvýšenia kvality je vedecké riadenie nášho školstva, ktoré má jasnú dlhodobú, strednodobú aj krátkodobú koncepciu rozvoja školstva** (ktorú budú rešpektovať aj opozičné strany), **permanentnú spätnú väzbu a realizujú ho skúsení odborníci. Je potrebné zásadne zmeniť personálnu politiku v školstve (a nielen tam), aby rozhodujúcim kritériom na výkon riadiacich funkcií boli osobnostné predpoklady, vzdelanie, pedagogické a manažérske schopnosti a skúsenosti, nie stranícka príslušnosť, rodinkárstvo, známosti a pod.**
- **Zásadným spôsobom zmeniť čerpanie eurofondov v rezorte.** Ich prideľovanie by malo byť transparentné, projekty by mali riešiť pre školstvo potrebné problémy a mali by ich posudzovať odborníci, ktorí riešenej problematike naozaj rozumejú. Výsledky riešenia by mali byť konkrétne, pre školstvo užitočné a objektívne posúdené. Radikálnym spôsobom by sa mala zredukovať byrokracia v celom systéme čerpania eurofondov.
- Je potrebné navrhnúť, experimentálne overiť a následne **zaviesť do praxe systém manažérstva kvality jednotlivých druhov a typov škôl, ako aj priamo riadených organizácií ministerstva školstva.**
- **Vedecký prístup, pedagogický výskum by mal mať nezastupiteľné a rozhodujúce miesto v činnosti všetkých inštitúcií MŠVVaŠ SR.** V tomto zmysle je potrebné zásadným spôsobom zreformovať ŠPÚ, ŠIOV, NÚCEM, MPC a ostatné inštitúcie ministerstva školstva. Odborní pracovníci týchto inštitúcií by mali mať v učiteľskej verejnosti prirodzenú autoritu. Žiadne inovácie (najmä v oblasti didaktiky) by sa nemali prijímať bez predchádzajúceho validného a reliabilného experimentálneho overenia.
- Podľa Charty učiteľa by učitelia, ktorí vyučujú pedagogické disciplíny na vysokých školách, mali mať skúsenosti s vyučovaním v školách, pre ktoré pripravujú svojich študentov, a tieto skúsenosti by si mali podľa možností obnovovať praktickým vyučovaním v niektorej škole. Budúci učiteľ na učiteľskej fakulte sa pripravuje na povolanie učiteľa, a preto **model** jeho **prípravy** (študijné programy učiteľských fakúlt, kurikulum) **by mal vychádzať z charakteru a potrieb učiteľskej profesie, a nie z potrieb, logiky a štruktúry vedných odborov, ktoré reprezentujú aprobačné predmety učiteľa, a tiež nie z potrieb pedagogických a psychologických vied. Učiteľská fakulta by mala slúžiť ako etalón, vzor, výkladná skriňa moderného, kvalitného, efektívneho vzdelávania.** Priznanie pedagogickej spôsobilosti adeptom učiteľstva (štátna skúška) by sa malo realizovať tak, aby títo dokázali, že si **osvojili učiteľské kompetencie**, že dosiahli požadovaný štandard, a nie, že dokážu memorovať niektoré informácie z pedagogiky, zo psychológie a z didaktiky. Je známe, že akákoľvek spôsobilosť sa oveľa efektívnejšie osvojuje jej vykonávaním, nácvikom ako rozprávaním a počúvaním o nej. Každá fakulta pripravujúca budúcich učiteľov by mala mať svoje **fakultné školy** (podobne ako lekárske fakulty majú svoje fakultné nemocnice), v ktorých by študenti vykonávali pedagogickú prax a vysokoškolskí učitelia by experimentálne overovali nové, efektívne vyučovacie postupy, realizovali pedagogický výskum. **Fakultné školy by mali byť súčasťou učiteľských fakúlt, ich postavenie a činnosť by mali byť upravené osobitnými legislatívnymi predpismi, mali by v nich učiť najlepší učitelia za zvýhodnených (aj platových) podmienok.** Učiteľské fakulty by mali **zabezpečovať aj celoživotné vzdelávanie učiteľov**.
- Je potrebné dosiahnuť zmenu hodnotovej orientácie zamestnávateľov a všetkých občanov SR v oblasti vzdelávania. **Za prioritnú hodnotu by malo byť považované kvalitné vzdelanie, predstavujúce schopnosti, postoje, know-how a vedomosti, nie iba diplom (vysvedčenie, certifikát) o dosiahnutí vzdelania.** Takto bude možné dosiahnuť realizáciu princípu konkurencie ako kľúčového stimulu na skvalitnenie práce škôl a vôbec celého hospodárstva. Je potrebné rozvinúť profesionálne organizovanú, nenásilnú kampaň v masovokomunikačných prostriedkoch i vo vyjadreniach osobností o kľúčovej úlohe vzdelania pre budúcnosť SR, prosperitu jej občanov.
- **Odstrániť predimenzovanosť obsahu vzdelávania.**
- Vybudovať kvalitný, efektívny informačný systém v školstve.
- Založiť a realizovať rozvojové a inovačné programy podporujúce najmä tvorivú, kvalitnú prácu škôl a rozvoj ďalšieho vzdelávania učiteľov.

Pri náprave nášho školstva by sme nemali vychádzať iba zo zahraničných skúseností, ale mali by sme sa poučiť aj z chýb, ktorých sme v našom školstve urobili viac ako dosť.

Prof. PhDr. Ing. Ivan TUREK, CSc.
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Prečo slovenskí žiaci klesli na nižšie priečky v porovnaní s ostatnými a minulými rokmi

PRÍČINY

V ostatných mesiacoch a týždňoch bola, a ešte aj je, pozornosť pedagogických a riadiacich orgánov školstva zameraná na analýzu výsledkov práce našich škôl po roku 2008. Do uvedeného obdobia však zapadli aj zverejnené výsledky PISA za rok 2012. O publikovaných výsledkoch, ktoré dosiahli naši žiaci, akiste netreba veľa písať. Dajú sa vyjadriť veľmi jednoducho – naši žiaci zaznamenali prepad v porovnaní s inými krajinami, ale aj v porovnaní s minulými rokmi. Výsledky sú horšie ako v minulých rokoch.

Je to realita, o ktorej možno diskutovať z rôznych hľadísk. Niektorí výsledky PISA odmietajú ako neobjektívne, ako výsledok v rozdielnosti obsahu vzdelávania v jednotlivých krajinách, ako nepripravenosť našich žiakov na testovanie, ako rozdielnosť v tradíciách vzdelávania (formalizmus verzus utilitarizmus) a podobne. Iné hľadiská dôvodia, resp. nedostatky vidia vo finančnom poddimenzovaní školstva, v nedostatočnom finančnom ohodnotení práce učiteľa a z toho vyplývajúcej nedostatočnej motivácie učiteľov, v nedostatočnej vybavenosti škôl technikou a podobne.

Určite, každý z uvedených a ďalších možných pohľadov, resp. názorov je legitímny a každý by si zasluhoval dôslednú analýzu a vyvodenie záverov, ktoré by viedli k náprave.

Spoločným menovateľom výsledných úvah o neduhoch nášho školstva sú najmä tieto aspekty: nedostatok financií pre školstvo, náročnosť obsahu vzdelávania a potreba lepšej prípravy budúcich učiteľov.

Na napísanie tohto príspevku som sa rozhodol najmä preto, že popri financiách je rad nemenej kľúčových aspektov, ktoré by sme mali brať do úvahy pri celkovom hodnotení, no najmä naprávaní nášho školstva. Vychádzam pritom z dlhoročných skúseností, z istej reflexie realizovaného a požadovaného.

Financie

Nedostatok financií je možné akceptovať z viacerých hľadísk. Pri ich dostatku by boli školy vybavované modernou technikou, školské knižnice by disponovali najnovšími publikáciami a časopismi, atď. Platové ohodnotenie učiteľov, ak by bolo také, ako si zasluhuje učiteľská práca, a učiteľ by nemusel uvažovať, kde a ako si privyrobí, by azda aj na štúdium učiteľstva a do školstva priťahovalo viacej kvalitných záujemcov o túto prácu, a mnohí schopní a tvoriví by zo školstva neodchádzali do iných rezortov a podobne. Toto je skutočne len jeden z pohľadov na financie. Tým druhým, a o tom som sa zmienil v mojom rozhovore pre UN č. 29/2013, že tvorivosť učiteľa, jeho postoj k deťom, jeho záujem na tom, aby v každom dieťati – žiakovi základnej a strednej školy – odhalil a rozvíjal jeho možné potencie, vytváranie pozitívneho emocionálneho prostredia, atď. len ťažko možno vtesnať do rámca financií. Na druhej strane, bez našich vlastných skúseností, môžeme len predpokladať, na základe skúseností iných krajín, že platí úmera: čím vyšší plat, tým kvalitnejšie výsledky edukácie. Nedá mi však, aby som nepovedal, že táto úmera nemusí platiť vždy. Isté však je, že v komplexnom pohľade na školstvo a jeho ďalšie napredovanie financie nemožno obchádzať.

Učitelia

Inou oblasťou, o ktorej chcem písať a ktorá ma priam znepokojuje a hnevá, je, keď čítam a počúvam vety o potrebe lepšej, kvalitnejšej prípravy budúcich učiteľov. Toto konštatovanie a odporúčanie sa už stalo „okrídlenou frázou“. Ak som napísal, že ma to znepokojuje a hnevá, napísal som tak preto, lebo my sami sme si zavinili, že príprava budúcich učiteľov je taká, aká je, napriek tomu, že by mohla byť lepšia. Dôsledne si uvedomujem, že dnes sa „nenosí porovnávanie minulosti a súčasnosti“, avšak nedá mi, aby som neporovnal. V minulosti každý študent učiteľstva na vtedajších pedagogických fakultách (do roku 1989) absolvoval počas štúdia desiatky hodín rôznych druhov pedagogickej praxe

– od hospitácií až po vlastné vyučovanie, každý študent najmenej jeden rok viedol záujmový krúžok v škole, bol vedúcim v pionierskom tábore, ako študent sa zúčastnil rodičovských združení, písanie príprav na „výstupy“ (hodiny odučené počas praxe) muselo byť spracované skutočne detailne. Vo výučbe budúcich učiteľov sa mimoriadny akcent kládol na výučbu pedagogiky, psychológie a odborných didaktík – metodiky predmetov. Absolvent učiteľského štúdia mal jasnú predstavu, do akého prostredia odchádza po skončení štúdia, vedel, čo ho čaká, štúdium ho na prácu pripravovalo nie formálne, ale reálne, pretože už počas štúdia žil so školou, mal vypestovaný vzťah k deťom a k profesii. Dnes sa nám však objavuje pojem „šok z reality“. Povedané inak, súčasná príprava budúcich učiteľov je málo spojená so školskou praxou, s deťmi. Nezdráham sa vyjadriť, že je presýtená množstvom predmetov a v snahe o vysokú odbornosť a vedeckosť nám uniká podstata – rozumieť vyučovaniu, rozumieť deťom, mať k nim vzťah. V tejto súvislosti vyjadrím myšlienky popredného nemeckého pedagóga W. Brezinku, ktorý uviedol: „Univerzity sú najvyšším typom škôl pripravujúcich na povolanie. Ak majú povinnosť pripraviť v oblastiach spojených s výchovou, potom sú povinné učiť pedagogiku, ktorá zodpovedne pripravuje na tieto úlohy, čiže praktickú pedagogiku... Kto chce byť učiteľom alebo vychovávateľom, nepotrebuje vzdelanie pripravujúce vedcov zaoberajúcich sa výchovou ani expertov z oblasti vedy o výchove, pedagogickej psychológie, sociológie alebo vedeckej didaktiky. Názor, že profesionálne pedagogické zručnosti sa zvýšia zvýšením vedeckosti pedagogického vzdelávania, sa ukázali klamlivé... Praktická pedagogika je teória pripravujúca na správne výchovné činnosti v danej spoločensko-kultúrnej situácii. Musí sa opierať o vedecké poznatky, ale musí byť zbavená nepotrebného vedeckého balastu.“ (BREZINKA, W. 2003. *Wychowanie w dobie przemien kulturowych*. Krakow: WAM, s. 206 a 209, ISBN 83-7318-411-2) To sú myšlienky azda hodné nielen zamyslenia, ale aj hľadania optimalizovania jestvujúceho stavu.

Podľa môjho názoru katedry učiteľských fakúlt sa nebývalo rozrástli, učíme veľa predmetov, lenže v niektorých sa stráca prínos do pestovania skutočne krásnych a prepotrebných učiteľských kompetencií. Uvedomujem si kritickosť mojich slov, ba aj to, že sa nimi vystavujem kritike. Opieram sa však o „nepriamu úmeru“: každoročne (už od roku 1989) zlepšujeme prípravu učiteľov, kreujeme nové plány, predmety, avšak temer každoročne hovoríme o postupnom prepade nášho školstva. Veď po 20 rokoch transformácie učiteľského vzdelávania by sme mali vidieť aj istý výsledok, a ten, ako sa javí, nie je celkom optimálny. Z toho mi vychádza, že naše modernizačné snahy neprinášajú žiaduce výsledky. Samozrejme, uvedomujem si, že nielen škola a učitelia sú úplne zodpovední za súčasný stav (napr. vo výsledkoch PISA). Avšak dosahované výsledky musia byť pre všetkých, ktorí sa zaoberajú prípravou budúcich učiteľov a vôbec školstvom, varujúcou spätnou väzbou. Len ako dodatok k tomuto poznamenám a ponechávam na úvahu čitateľa: Kde sa strácajú výsledky prvých a druhých atestačných skúšok desiatok a stoviek učiteľov, ako ich na modernizáciu edukácie využívajú školy? Kde sú výsledky zvyšovania kvalifikačného rastu učiteľov, alebo inak: Ako vedenia škôl zužitkúvajú tieto výsledky na inováciu a efektívnosť edukácie?

Školská realita

Obávam sa, že po výsledkoch PISA sa budú kreovať rôzne komisie, ktoré budú hľadať, kto je vinný za takýto stav, budú sa zaoberať príčinami zlyhania žiakov, budú sa navrhovať rôzne riešenia a podobne. Doterajšie skúsenosti naznačujú, že takéto prístupy sa nie celkom osvedčujú. Som toho názoru, že k príprave budúcich učiteľov by sme sa mali postaviť rázne, bez zbytočného hľadania a overovania v minulosti už overeného. Len krátko poznamenám – potrebné je dôsledne spojiť prípravu učiteľov so školskou realitou, tá dnes najviac chýba.

V súvislosti s týmto uvediem ešte jeden, podľa mňa nie celkom optimálny prístup týkajúci sa spracúvania bakalárskych a magisterských prác študentov-budúcich učiteľov. Všetci vieme, čo je alebo čo by malo byť ich zámerom. Bakalárska práca by mala byť predovšetkým teoretickým spracovaním vybranej oblasti a naučením sa pracovať s literatúrou – vyberať a porovnávať názor, teórie, atď. Magisterská, teda diplomová práca by mal byť skĺbením teórie a praxe s prínosom pre budúcu prácu učiteľa. Sme však svedkami istého paradoxu. Ten spočíva v tom, že absolvent-bakalár si v magisterskom štúdiu, z rôznych príčin niekedy vyberá celkom novú tému magisterskej práce. Ak pokračuje v téme bakalárskej práce – téma sa musí zmeniť, upraviť a z pôvodnej práce môže do magisterskej práce prevziať len niekoľko percent (tie závisia od fakulty, samozrejme, aj od témy a pod.). Ak preberie viac, je to považované za plagiátorstvo. Podľa môjho názoru je to priam nelogický prístup – nechcem povedať, že temer až šikanovanie študenta. Logika sa skôr prihovára za to, že študent by mal v magisterskom štúdiu pokračovať vo svojej bakalárskej práci, mal by ju doplniť o ďalšiu naštudovanú teóriu, o nové publikácie, o nové časopisecké štúdie, o novonaštudované literárne pramene a teóriu dôsledne prepojiť a aplikovať na svoju budúcu prácu. Ťažisko spracovania magisterskej práce by malo byť predovšetkým v dôslednom prepojení na školskú prax, na metodiky predmetu a podobne. Lenže aj do spracovania magisterských prác sme vniesli a usilujeme sa o vedeckosť – nechcem byť veľmi kritický, preto som vedeckosť neuviedol a ani ďalej neuvádzam v úvodzovkách.

Tvorivosť

Študenti spracúvajú stovky magisterských prác z rôznych predmetov. Moja poznámka je zameraná na pedagogické predmety, aby som nebol kritizovaný inými odbormi. V snahe o vedeckosť vedieme študentov k tomu, aby ich práce boli vedecké, aby skúmali a analyzovali pedagogicko-didaktické činnosti učiteľov a učebné činnosti žiakov, aby ich práce reflektovali súčasnosť a podobne. V magisterských prácach nachádzame desiatky hypotéz, lenže mnohé z nich vôbec nie sú hypotézami, ale práce ich obsahujú, lebo práca bez hypotéz má už „sama osebe nižšiu hodnotu“. Autori magisterských prác následne skúmajú a hypotézami overujú predpoklady, napr. že v školách sa málo využívajú aktivizujúce metódy, že v školách je málo tvorivosti, že časť učiteľov prežíva stres zo súčasných prejavov mládeže, že v mestách je viacero možností na využívanie voľného času, že učitelia po atestačných skúškach vyučujú lepšie, že v zásade každý žiak má skúsenosť s drogou (aspoň na úrovni fajčenia alebo alkoholu), že je rozdiel vo využívaní metód v prírodovedných a spoločenskovedných predmetoch, že učitelia využívajú rôzne motivačné metódy, že triedny učiteľ má spolupracovať s inými učiteľmi a podobne. Mnohé práce teda objavujú a opisujú, čo každý vie. Všetky tieto zistenia sú vyhodnocované v pekných farebných grafoch a tabuľkách. Samozrejme, zisteniam sú adekvátne aj odporúčania. Pri tomto mojom konštatovaní zrejme vyvolávam otázky – čo sa mi na tomto nepáči, v čom je problém a podobne. Nechcem povedať, že na týchto prácach sa mi niečo nepáči či že sú vonkoncom všetky zlé. Kladiem si však otázky, aký je prínos takýchto prác a spracovaní (zväčša dotazníkmi a rozhovormi) pre reálnu prácu budúceho učiteľa, ako takéto skúmania prispievajú k pestovaniu a rozvoju pedagogického myslenia, a teda aj ku kvalite práce budúceho učiteľa. Pri týchto úvahách vždy dospejem k dileme, či máme v príprave učiteľa uprednostňovať formovanie učiteľa-„výskumníka“ alebo učiteľa-pedagóga, psychológa a odborného didaktika. Už počujem slová, že učiteľ musí byť aj skúmateľom svojej práce, aj dobrým učiteľom. Odpoviem – s týmto názorom plne súhlasím, avšak javí sa mi, že by sme mali prehodnotiť naše prístupy a aj prístupy študentov tak, aby ich práce neboli dotazníkovým zisťovaním rôznych aspektov, ale aby to boli predovšetkým desiatky pozorovaných a dôsledne analyzovaných vyučovacích hodín a z nich vyvodené závery pre vlastnú budúcu prácu. Povedané bežnou rečou, „poslať budúcich magistrov do škôl“, aby pozorovali vyučovacie hodiny, aby ich analyzovali, aby hľadali vzťahy medzi učivom a využitými metódami učiteľov, aby porovnávali napr. plány metodických a predmetových komisií, aby analyzovali využívané výchovné metódy učiteľov a rad ďalších oblastí (nie aby vo svojich prácach konštatovali, že napr. deti v meste majú rôznejšie možnosti využívania voľného času ako deti na dedine, že každý žiak v podstate skúsil drogu, keď si ako chlapec potajme potiahol z cigarety, že v školách je málo tvorivosti, atď., atď.). Samozrejme, netvrdím, že všetky práce študentov sú nedobré, ide mi len o uvedenie toho, v čom, podľa môjho názoru, sú ešte značné rezervy vo vytváraní vzťahu k škole, k budúcej kreatívnej edukačnej činnosti začínajúceho učiteľa. Namiesto rôznych zisťovaní, štatistických spracovaní by bolo oveľa účelnejšie, ak by diplomant opisoval vyučovacie hodiny, analyzoval vzťahy medzi metódami učiteľa a činnosťami žiakov, aby skúmal prežívanie hodnotenia žiakmi, aby skúmal, čo zásadne vplýva na kvalitu života žiaka v škole, a podobne. Vyjadrím ešte jednu myšlienku, aj keď je dosť kritická – opísaným prístupom a preferovaním spomenutej vedeckosti prác sa mi javí, že nejako výrazne neprispievame k tomu, aby bol budúci učiteľ výskumníkom, a spracovanie prác sa tiež nie vždy využíva na významné dotváranie potrebných kompetencií učiteľa. Samozrejme, nechcem, aby bol môj pohľad pochopený ako zovšeobecňujúci a všeobecne platný, ale je to realita, ktorú vnímam a uprednostňujem – čo najužšie spojenie štúdia so školskou realitou, s edukáciou, s jej variáciami a podobne.

Veda a výskum

V nadväznosti na už spomenuté prípadné kreovanie rôznych komisií, ktoré by mali vyviesť naše školstvo z neutešeného stavu, uvediem ešte jeden pohľad týkajúci sa našej vedeckovýskumnej oblasti. Nazdávam sa, že v uvedenej oblasti máme skutočne veľa nevyužitých rezerv, a práve ich využitie by mohlo byť jednou z ciest ku skvalitňovaniu nášho školstva. Naše výskumné aktivity zastrešujú najmä agentúry VEGA, KEGA a APVV. V rámci nich spravidla riešime úlohy, ktoré si navrhujú samotné katedry a pedagógovia. Tu sa dostávam k viacerým zamysleniam: Je toto najsprávnejšia cesta realizácie výskumu? Čo všetko na našich pracoviskách riešime? Riešime to, čo skutočne potrebuje školstvo? Ako sa nám naše výskumné výsledky darí širšie popularizovať, sprístupňovať a presadzovať do reálnej praxe? Prispieva takto organizovaný výskum k riešeniu skutočne potrebných oblastí? Vedia napr. základné a stredné školy o tom, čo sa skúma v školách? Vedia, ako sa dopracovať k výskumným zisteniam vysokých škôl?

A jedna kardinálna otázka, resp. zamyslenie: Prečo sa naše ministerstvo už dávnejšie zbavilo možnosti využiť uvedené agentúry na to, aby riešitelia, katedry, pracoviská, fakulty riešili ozaj prepotrebné oblasti? Výsledky PISA nám jednoznačne hovoria, ktoré by to mali byť. Stačilo by vypísať niekoľko zásadných a potrebných tém, ktoré by boli ministerstvom finančne preferované podľa dosiahnutých výsledkov a následne by sa realizovali v praxi. Nevylučoval by som ani isté „súperenie“ pracovísk, aby na rovnakých úlohách pracovali aj viaceré pracoviská. Poviem otvorene – terajšia liberalizácia, ba až voľnosť v oblasti výskumu akiste nie je najsprávnejším prístupom. Realita ukazuje, že riešime veľa úloh, avšak ich dopad na školskú prax nepotvrdzuje, resp. neprináša žiaducu efektivitu. Ak by tomu bolo inak – potom by sme nemuseli hľadať a „ad hoc“ skúmať, kam sme sa dostali, napr. v meraní PISA.

Riešenia

Súčasnú situáciu v riešení výskumných úloh by som charakterizoval, resp. rozdelil do týchto kategórií:

- projekty s témami a výraznejšou ambíciou prispieť k riešeniu skutočne aktuálnych úloh,
- projekty s témami „ako hobby“ – uspokojiť svoj záujem o istú oblasť, publikovať knihu, získať projekt ako požiadavku na ďalší odborný rast, získať projekt pre kladné hodnotenie pri atestáciách školy, katedry,
- podanie projektov a témy s istým prístupom – „možno sa nám to podarí“ a získame financie, budú publikácie, budú konferencie a podobne.

Poznamenávam a podčiarkujem, že toto nie je kritika do našich radov, je to istá reflexia, je to výsledok našej adaptability na dané podmienky, na to, že napr. pracoviská (katedry, fakulty) zatiaľ nie sú hodnotené na základe výsledkov výskumu s dopadom na realitu. Sú hodnotené podľa počtu riešených úloh – zrejme je to jedna z mnohých osobitostí (alebo anomálií) našich prístupov k vede. Zásluhou uvedeného pracoviská nesúperia medzi sebou z hľadiska kvality prístupu a výsledkov, z hľadiska prínosu pre tú-ktorú oblasť, ale predovšetkým z hľadiska kvantitatívneho.

Nariekame, že nemáme dostatok financií. To je pravda, ale hneď dodám, že vyššie opísaným prístupom aj tie, ktoré máme, využívame nehospodárne. Financie trieštime na desiatky a desiatky úloh (nie ojedinelým javom je, že katedra rieši 2 – 3 úlohy po 3 – 4 pracovníkoch, čím sa získavajú body do akreditácie, namiesto toho, aby širší kolektív riešil komplexnejšie a skutočne potrebnú oblasť). Potom sa čudujeme a porovnávame so zahraničím, že nevznikajú ak už nie špičkové pracoviská, tak aspoň pracoviská s výraznejším dopadom na edukačnú prax. Každá škola, fakulta „boduje za seba“, zbiera body do akreditácie, len aby bola lepšia ako iní. Ukazuje sa, že vo svete je takýto prístup prekonaný a budúcnosť majú interdisciplinárne prístupy k vede, spolupráca pracovísk, kolektívov a podobne. U nás zatiaľ takéto prístupy nemáme – podčiarkujem, v oblasti učiteľského vzdelávania.

Problém vidím aj v tom, že výsledky našich skúmaní sa len pomaly prenášajú do reálnej praxe, často to závisí od asertivity riešiteľov, ktorí vedia rozširovať a propagovať svoje výsledky. Mnohé výstupy riešení, hoci aj s hodnotením excelentne (napr. KEGA), ostávajú takpovediac majetkom riešiteľov, majetkom pracoviska, v rámci ktorého boli riešené. Podľa môjho názoru vynikajúco hodnotené výstupy by mali byť dofinancované ministerstvom a povinne vydané Slovenským pedagogickým nakladateľstvom. To by viedlo nielen k propagácii vedy, k prezentovaniu pracoviska a motivácii pracovníkov do ďalšej výskumnej činnosti, ale predovšetkým k aplikácii výsledkov riešení do reality. Ak sa teda vrátim k tomu, že zrejme príde k hľadaniu možností, ako sa vyhnúť ďalšiemu prepadu nášho školstva, potom uvedeným agentúram patrí rozhodujúca úloha, samozrejme, pri istej reštrukturalizácii.

Popol na hlave

Na záver príspevku považujem za potrebné uviesť, že vonkoncom som ním nesledoval kritický aspekt. Vnímam ho ako zamyslenie sa nad istými vybranými oblasťami, o ktorých sa, najmä v porovnaní s financiami, hovorí oveľa menej, a to aj napriek tomu, že mnohí z nás ich vnímame, hovoríme o nich, napr. na konferenciách, len náprava je akási pomalšia. Potom, po pár rokoch, si však „sypeme popol na hlavu“, keď „objavíme“, že za ostatných vyše 20 rokov sa školstvu nevenovala taká pozornosť, aká mu prináleží. Problémov a nedostatkov je určite oveľa viacej a dalo by sa písať o zbyrokratizovaní školstva, o viacerých nesystémových prístupoch, o zmenách smerovania po zmenách vlád, o malej spolupráci škôl ako možnosti zefektívňovania edukácie, o potrebe iného postavenia školskej inšpekcie a podobne. O tom v niektorom budúcom príspevku. Dnes som si vedome vybral tému menej frekventovanú, no podľa mňa mimoriadne významnú.

Prof. PhDr. Erich PETLÁK, CSc.

Ilustračné foto Ján SÚKUP

Dieťa – stredobod pozornosti

STAROSTLIVOSŤ A VÝCHOVA

Maloletá bytosť 21. storočia požíva status plnoprávneho subjektu v zmysle medzinárodného Dohovoru o právach dieťaťa, prijatého v novembri 1989 na Valnom zhromaždení Organizácie spojených národov, ktorý jej vzhľadom na zraniteľnosť zaručuje zákonnú ochranu. Táto koncepcia tvorí krédo modernej spoločnosti, ktorá po dvoch storočiach konečne uznala, že detstvo je špecifickým obdobím života a treba mu venovať mimoriadnu pozornosť, pričom zvláštny dôraz kladie na základnú starostlivosť a zodpovednosť rodiny. Vývoj a výchova dieťaťa sa stali predmetom nespočetných výskumov v rámci psychológie, ktorá priebežne prináša nové poznatky o jeho telesnom a duševnom vývine v populárno-náučných publikáciách...

V súlade s demografickým vývinom vyspelých krajín novorodenec zohráva úlohu vytúženého pokladu a nositeľa veľkých nádejí v lone rodiny, zároveň získal primeraný status, ktorý rozprúdil diskusiu na viacerých úrovniach. Ako ho rešpektovať a zároveň vychovávať? Ako mu zabezpečiť harmonický vývoj a slobodu a súčasne ho viesť k samostatnosti i zodpovednosti, aby uspel v živote? Tieto závažné otázky vyvolávajú rozmanité spory medzi sociológmi, psychológmi i pedagógmi zaujímajúcimi protichodné stanoviská; ich rozporuplné názory priamo ovplyvňujú status maloletej bytosti, balansujúci na vratkých základoch. Koncom 20. storočia postavili výchovno-vzdelávacie inštitúcie do centra pozornosti svojbytné dieťa, kým v súčasnosti by sa radšej vrátili k autoritatívnemu a direktívnemu režimu, hoci sa už dávno skončila éra telesných trestov a rozpútal sa tvrdý boj proti šikanovaniu. Krok späť, pochopiteľne, neprichádza do úvahy, otázne však ostáva, ako skĺbiť láskavosť a prísnosť, aby boli dieťaťu na osoh. Ako mu pomôcť preraziť pevnostnú bariéru dravej spoločnosti, osvedčiť sa v profesii a súčasne si zachovať rebríček hodnôt z detstva? Kedysi si dieťa postupne a pod dohľadom trpezlivého rodiča vytváralo náhľad na svet, dnes sa strmhlav vrhá do víru života v búrlivej spoločnosti a neraz klesá na dno pod vplyvom omamných látok. Aké posolstvo odovzdávajú človečikovi uponáhľaní a vyčerpaní rodičia? Upevňujú v ňom vôľu a zdravé sebavedomie, aby si obohacoval vnútorný svet? Vedú ho k samostatnosti, aby čím skôr vzlietol na vlastných krídlach? Alebo v ňom pestujú latentnú úzkosť z neschopnosti začleniť sa do spoločnosti?

Dieťa – hlava rodiny?

Čoraz častejšie vystupuje do popredia problém, ktorý možno zhrnúť do dvoch otázok. Nevzbudzuje dieťa prílišný záujem spoločnosti? Nebýva v mnohých prípadoch hlavou rodiny? Faktom ostáva, že v posledných desaťročiach získalo nezanedbateľný status, čo vyvoláva zmätok i obavy. Vo väčšine súčasných diskusií sa odráža nespokojnosť a ľútosť, že potomok sa stáva „kráľovičom“ okradnutým o detstvo, ktorý nepocítil na vlastnej koži vplyv dospelých. Odborníci sa dožadujú rekonštrukcie vzťahov medzi generáciami, tzv. redefinície rodu, aby príslušníci v najstaršom a strednom veku prevzali zodpovednosť a uplatňovali (staro)rodičovskú autoritu voči najmladším členom rodiny.

V prvom rade sa žiada správne pochopiť pojem „status plnoprávneho subjektu“. Uznať maloletého za jednotlivca s náležitými právami neznamená prisúdiť mu práva dospelého človeka. Postupujúca individualizácia života v modernej spoločnosti však neobchádza ani deti, ako uvádzajú nemeckí sociológovia Ulrich Beck a Elisabeth Beck-Gernsheim v diele *Individualizácia. Inštitucionalizovaný individualizmus a jeho sociálne a politické dôsledky*. Spoločenský charakter dieťaťa sa pohybuje v dvoch rovinách: na jednej strane nesporne ostáva malým človečikom, a na druhej strane sa stáva svojrázny indivíduom, ktoré si zasluhuje rovnaký rešpekt ako ktorákoľvek iná bytosť.

Novorodenec objektívne závisí od starostlivých rodičov, ochotných a schopných rozprestrieť nad ním ochranné krídla, a práve v tejto súvislosti sa prednedávnom rozprúdila polemika. Podaktorí odborníci predpokladajú, že rodičia nevyhnutne skĺzavajú na úroveň svojho dieťaťa. Naozaj sa bytostne podriaďujú potomkovi a stavajú ho na roveň kráľoviča, keď berú do úvahy jeho potreby a požiadavky? Tento mylný úsudok vyviera zo skutočnosti, že si zamieňajú, respektíve nevdojak stotožňujú osobnosť s plnoletosťou.

Duálny status dieťaťa

Medzinárodný Dohovor o právach dieťaťa z novembra 1989 zahŕňa tento duálny status. Spočiatku rozoberá špecifické práva späté s detstvom, neskôr ich rozširuje o ďalšie, ktoré sa týkajú každého indivídua. Maloleté dieťa chápe ako zraniteľné a zároveň úctyhodné, tak ako každú ľudskú bytosť; detskú dualitu v celej komplexnosti musia zvládnuť nielen dospelí, pedagógovia a vychovávatelia, ale predovšetkým samo dieťa. V tejto súvislosti sa dostávajú na pretras telesné tresty. Vo

švédskych rodinách platí od roku 1979 zákaz biť deti. Kto považuje fyzické sankcie za oprávnené, odvoláva sa na prehnané požiadavky rozmaznanej ratolesti, kto ich, naopak, odsudzuje ako neprijateľné, tvrdí, že násilná výchova okliešťuje jej osobnosť. V permanentnom rozpore medzi „ochranou“ a „voľnosťou“ sa vlastne odráža špecifikum detskej individualizácie. Uznať svojbytnosť dieťaťa totiž zároveň znamená prihliadnuť na jeho maloletosť, od útleho veku mu vštepovať viaceré zásady, ak sa skutočne má stať samým sebou, a nie silou-mocou zdôrazňovať jeho špecifické postavenie v súlade s individualizačným charakterom spoločnosti. Skrátka, v záverečnej etape individualizmu sociológovia úplne oddelili obe stránky.

V prvej etape, ktorá prebiehala od konca 19. storočia do 60. rokov minulého storočia, sa v centre pozornosti ocitla poslušnosť, čo uvádza aj francúzsky sociológ François de Singly v diele *Puborodenci*. Dieťa sa podriaďovalo autorite, aby sa naučilo plniť príkazy; rodičia mu v rámci prísnej výchovy vštepovali nutnosť vnútorne sa stotožniť so spoločenským poriadkom, čo predpokladalo, že sa odpúta od svojej osobitosti. Druhú etapu pozvoľna ovplyvňoval dôraz na prirodzený vývin a vzdelanosť mladej generácie, na vnútorný svet dieťaťa, do ktorého dospelí márne alebo neoprávnene zasahovali. Chtiac-nechtiac museli uznať, že prvoradý význam sa presunul na individuálny rozvoj, a nie na schopnosť začleniť sa do kolektívu, čo dokazovalo aj presadzované heslo „Staň sa, kým si!“, ako upozornil aj kanadský filozof Charles Taylor v diele *Vnútorné zdroje. Formovanie modernej identity*. Dospelí odrazu nemali potomka usmerňovať, tobôž mu niečo vnucovať; ich úloha sa obmedzila na prijateľné podmienky, ktoré mu mali vytvoriť na púti k sebaobjavovaniu a spontánnemu rastu, čo sa stalo základným pilierom výchovných metód.

Výchovno-vzdelávacia komplexnosť

Priepasť medzi generáciami, ktorá sa prejavuje vo forme bariér v komunikácii medzi rodičom a dieťaťom, možno vnímať ako lapidárny symbol procesu autonomizácie. Vzťah inklinujúci k rovnosti medzi pokoleniami, medzi rodičom a potomkom, charakterizuje prílišná zmätenosť, ktorá prenikla do všetkých končín sveta. A pritom niet pochýb, že dospelí síce musia rešpektovať dieťa v jeho dualite, rovnako však môžu od neho vyžadovať dvojakú úctu – ako k rodičovi a k svojráznej osobnosti, čo zahŕňa dva odlišné prístupy. Sami totiž podliehajú konfrontačným výzvam, potrebujú sa utvrdzovať vo svojom spoločenskom postavení a zároveň si budovať a udržiavať súkromie.

Faktom ostáva, že rodina a spoločnosť prisúdila dieťaťu miesto, ktoré mu neprináleží. Vychovávatelia sa spreneverujú svojej funkcii, keď ešte väčšmi zahmlievajú postavenie detí v spoločnosti, hoci by mali striktne určovať, kam patria a v čom tkvejú ich povinnosti. Mládež sa stretáva s inou, neosobnou formou autority, ktorú na seba prevzal počítač, a slepo poslúchajú jeho pokyny, aj za cenu potenciálnych sankcií; jej život spočíva na diskutabilných princípoch. A jednako odborníci považujú za jediné kritérium malý vzrast a nezrelosť dieťaťa, viacerí dokonca tvrdia, že by sa dopustili vážnej chyby, keby ho zaťažovali dôvodmi, prečo treba dodržiavať spoločenský poriadok a poslúchať rozkazy dospelých. Francúzsky pediater Aldo Naouri, ktorý sa špecializuje na vzťahy medzi rodinnými príslušníkmi, v knihe *Otcovia a matky* konštatuje, že *„ospravedlňovať sa dieťaťu popravde znamená prevracať hore nohami poriadok zaužívaný medzi generáciami a umožniť mu štylizovať sa do roly sudcu“*. Bez okolkov tvrdí, že rodičia majú uplatňovať autoritu a v nijakom prípade sa nedohadovať. *„Ak vychovávate z potomkov demokratov, s najväčšou pravdepodobnosťou sa z nich neskôr vykľujú fašisti, no ak sa uchyľujete viac-menej k fašistickým spôsobom, zaručene z nich vychováte demokratov.“*

Táto koncepcia spočíva na presvedčení, že len rodičia majú právo posudzovať záujmy svojho dieťaťa, ktoré vezme vlastný osud do rúk až vtedy, keď zmúdrie a dosiahne plnoletosť. Ide o presný opak výchovy cieľavedome zameranej na postupnú autonómiu. Podľa názoru pedopsychiatra Daniela Marcelliho, ktorý vyslovil v knihe *Dieťa – hlava rodiny. Detská autorita*, v podstate nejestvuje konsenzus v súvislosti s interpretáciou kontinuálnych zmien od 60. rokov minulého storočia. Dieťa šikovne využilo destabilizáciu najmä otcovskej autority, bez zábran obsadilo uvoľnené miesto a vnucuje svoju vôľu dospelým, čo sa oň starajú. Generalizácia, prirodzene, nie je namieste, lebo v každej rodine predsa len nepanuje malý diktátor a koniec éry autoritatívneho otca ešte nemusí viesť k nadvláde detských tyranov alebo despotických matiek, čo je zas druhý extrém, ako prízvukuje francúzsky psychoanalytik Michel Schneider v knihe *Zámena pohlaví*. V rodine totiž môže byť každý kráľom, pravda, pod podmienkou, že presne vymedzí hranice svojej ríše. Dnešné dieťa panuje vo svojom svete, do ktorého mu nevstupujú rodičia, a zároveň nemá vplyv na rodičovské kráľovstvo. Harmonická rodina si nezakladá na vládcovi v striktnom zmysle slova; každý jej člen jednoducho vládne nad vlastným svetom.

Svojbytnosť v područí závislosti

Poslušnosť a tesné puto medzi generáciami už dávno klesli na nižšiu priečku v rebríčku hodnôt, čo dokazuje komparácia výsledkov dvoch amerických výskumov v rozpätí jedného polstoročia v Middletowne. Roku 1924 až 64,4 % respondentiek potvrdilo, že matky od nich vyžadovali slepú poslušnosť, kým roku 1978 len 16,8 % uvádzalo striktné príkazy ako hlavnú výchovnú metódu. Postupne ich nahrádzala tolerancia a záujem o spoločenské problémy. Roku 2003 respondenti odpovedali na otázku, aké základné hodnoty, či už pozitívne, alebo negatívne, vám vštepili rodičia. Prejavy úcty k ľuďom uviedlo 54 % a rešpekt autority len 14 %.

Súčasné dieťa síce nesie znaky celostnej bytosti, ale naďalej ostáva zraniteľné a treba ho brať pod ochranu. Autonomizácia ešte neznačí nezávislosť. Roku 1970 dochádzalo 80 % sedem- až osemročných anglických žiakov do školy svojpomocne; o dvadsať rokov neskôr si samostatne počínalo len 9 % žiakov. Roku 1971 až polovica anglických školákov chodievala autobusom, kým roku 1990 iba sedmina. Obdobie detstva a puberty charakterizuje väčšia samostatnosť, ale rozhodne nie absolútna nezávislosť od rodičov.

Slobodu podmieňujú určité výhrady. Rodičia uznávajú, že ich potomok má nárok na svoj svet (výber priateľov, odevov, obľúbenej hudby), teda na osobné teritórium, v ktorom ho neobmedzujú, a zároveň mu stanovujú isté podmienky. Jednoducho sa usilujú, bez ohľadu na spoločenskú vrstvu, udržiavať akúsi rovnováhu medzi právami a povinnosťami svojich ratolestí a poslušnosť, ktorá prevažovala začiatkom minulého storočia, nahrádzajú rešpektom k autoritám a osobnou zodpovednosťou s presne vymedzenými pravidlami.

Obdobie adolescencie sa vyznačuje hlbokou rozkolísanosťou povahy (výbuchy radosti i zlosti, návaly melanchólie) a destabilizáciou identity, ktorá podkopáva pôdu pod nohami aj rodičom a učiteľom. Štrnásťročný Éric končil štvrtú triedu na vidieckom kolégiu (na úrovni ôsmeho ročníka ZŠ alebo kvarty na osemročnom gymnáziu), ktoré nezanešvárili drogy ani šikanovanie, a jednako sa jeho rodičia už dlhší čas znepokojovali. Donedávna veselý chlapec sa začal bezcieľne ponevierať, bez rozmyslu prepínať televízne kanály, meditovať nad poloprázdnou chladničkou, dlhé hodiny tráviť v izbe a pre nič, za nič vzbĺkol ako otiepka slamy, len čo sa naňho ktosi obrátil s nejakou otázkou či požiadavkou. Ba čo horšie, ulieval sa z vyučovania a kade-tade potuloval, čo sa negatívne odrazilo na jeho školskom prospechu. Napriek opakovaným pokusom priviesť ho k rozumu zlyhali všetky prostriedky a vymkol sa spod kontroly. Zmätení rodičia si kládli otázku, či s ním netreba zájsť k pedopsychiatrovi, najmä keď konzultácie u odborníka pre podobné ťažkosti prudko vzrástli...

Adolescenti – intelektuálne žriedlo

Sociológ Michel Fize sa netají s názorom, že rozorvaných adolescentov so sklonom k zodpovednosti považuje za intelektuálne žriedlo. Tento prekvapujúci portrét načrtol navzdory viacerým zakoreneným predsudkom a nespočetným publikáciám venovaným tejto „chúlostivej“ životnej etape prešpikovanej kdejakými výstrednosťami súvisiacimi s náladovosťou a výbušnosťou či s psychopatologickými poruchami. Väčšina odborníkov sa prikláňa k pochmúrnej charakteristike a nešetrí prívlastkami nestabilní, nemotorní, sebeckí, kým Fize sa v dielach *Aj adolescent je človek* a *Šťastné adolescenčné obdobie*, ktoré napísal v spoluautorstve s Mariou Ciprianiovou-Crausteovou, opiera o metodické a každodenné postrehy dospievajúcich rozličných povahových čŕt a strháva im z tváre masku ťažko zvládnuteľných nevďačníkov.

Iste, adolescenti zatláčajú rodinu do úzadia, hlučne sa zabávajú a nadávajú ako pohania, viacerí na seba upozorňujú módnymi výstrelkami, čo na seba vešajú, prefarbujú si vlasy na krikľavo, strkajú si náušnice do uší i kovové krúžky do nosa či do pier, uprednostňujú slangový, respektíve argotický jazyk, aby okolie nerozumelo, o čom „točia“, holdujú alkoholu i drogám, čím ľudí privádzajú do pomykova i úžasu, a najmä okato dávajú najavo vzdor, nemožno však poprieť, že nejeden sa stavia do opozície len navonok, odporuje síce autoritám a berie si na mušku dospelých, ale v skutočnosti uznáva ich postoje a stanoviská.

Prečo sa na ulici tak nemožne správajú a zhlukujú do bánd? *„Áno, kamoši hrajú prím. Fotrovcov mám plné zuby, lebo mi stále strapkajú uši, papuľujú, nič im nevonia. V parte sa uvoľním, vybesniem do vôle, lebo ma nik neotravuje idiotskými otázkami,“* bez okolkov odfrkuje Tsia. Dvanásť- až pätnásťroční adolescenti si celkom prirodzene hľadajú v štvrti seberovných, s ktorými ich spájajú rovnaké záujmy, potrebujú sa vyblázniť, „vypustiť paru“, načas utíšiť hladinu rozbúrených hormónov, a pokiaľ nedospejú k názoru, že pred nimi musí celý svet stáť v pozore, ergo neprekračujú medze zákona, niet proti čomu namietať.

Podľa *Sciences humaines* spracovala
Vladimíra KOMOROVSKÁ
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Talentované a nadané deti sú naším najväčším bohatstvom

O práci s nadanými a talentovanými deťmi, ale aj o iných otázkach z oblasti výchovy a vzdelávania sme sa pozhovárali s učiteľkou takýchto žiakov Mgr. Máriou Pelákovou zo Základnej školy na Komenského ulici v Bardejove.

Na začiatok treba povedať, že všetky deti sú bohatstvom národa. Tie talentované a nadané však môžu v niektorých oblastiach posunúť svet výraznejšie dopredu – aj pre nás ostatných, obyčajnejších ľudí. Keď sa roku 2001 konala v Bratislave druhá konferencia o nadaných deťoch, jedna matka zo Štúrova vtedy 15-ročného syna, ktorý od predškolského veku plynule čítal a písal v štyroch jazykoch, povedala: „Chcel byť vesmírnym lekárom. Teraz už nechce byť ničím, už chce len zametať ulice.“ Dôvod? Lebo sa nedostal do správnych pedagogických rúk. Tí, ktorí ho mali, s ním nedokázali rozvíjať jeho talent a nadanie.

Je naozaj také dôležité podchytiť talent dieťaťa, ako to vyjadruje výrok matky v predchádzajúcom texte?

História dokáže presne spočítať významných vedcov, bádateľov, maliarov, športovcov, filozofov, spisovateľov – jedným slovom ľudí, ktorí sa významne zapísali do dejín ľudstva, ovplyvnili svojimi dielami jeho vývoj. Nikto však nedokáže spočítať tých, ktorých talent, nadanie nemali podmienky na to, aby sa naplno rozvinuli. Aj keď mali spoločné to, že boli nadaní, rozdielne boli podmienky na rozvoj talentu, čo ovplyvnilo aj výsledky ich životnej púte.

Deti sú ako malé vyklíčené rastlinky. Prichádzajú na svet s genetickým kódom, v ktorom je zapísané, ako budú vyzerať, aké vlastnosti, schopnosti si na svet priniesli. Je však veľa faktorov, ktoré podmieňujú ich úspešný rast. Pod vplyvom dobrej starostlivosti sa z rastlinky vyvinie niečo, z čoho má záhradník, a nielen on, radosť. Keď sa záhradník stará, jeho záhradka prináša úžitok všetkým. No ak sa tá istá rastlinka nechá bez zvláštneho záujmu, záleží na náhodných okolnostiach, ako je počasie či miesto, kde sa zakorenila, na jej schopnosti prežiť, čo z nej bude. V záhradke, kde sa nevenuje pozornosť kvalitným rastlinkám, ich často prerastie burina.

Myslím si, že každá spoločnosť, ktorá chce napredovať, prosperovať a záleží jej na svojej budúcnosti, musí venovať pozornosť deťom, ktoré majú intelektový potenciál, a všemožne ho rozvíjať. Tým nechcem povedať, že by sa nemala zaoberať slabšími, rôznym spôsobom hendikepovanými, podporovať ich. To v žiadnom prípade. Nakoniec veď aj medzi týmito deťmi je veľa nadaných, či naopak, veľa nadaných má svoj hendikep. Je humánne a pre všetkých nanajvýš užitočné podporovať každý talent. Veď v konečnom dôsledku sú to práve špičkoví pracovníci vedy a výskumu, ktorí svojimi vynálezmi uľahčujú život ľudí s rôznym postihnutím, výsledky ich práce uľahčujú život všetkým.

Nadaným deťom treba vytvárať vhodné podmienky, viesť ich, usmerňovať, ponúkať im šance na pozitívny rozvoj ich schopností. Samy to nedokážu. Šťastie majú tí, ktorí majú silnú oporu v rodine. Ešte väčšie tí, ktorým šancu dajú pedagógovia.

Vaša škola sa rozhodla otvoriť triedu pre talentované deti. Čo bolo podnetom na tento krok?

Prostredníctvom internetu som sa dozvedela o školách na Slovensku, ktoré začali pre talentovaných prváčikov otvárať špeciálne triedy. Nadchla ma kniha *Nadané dieťa* od doktorky Laznibatovej. Veľmi som si priala, aby aj v našom meste mali tieto deti možnosť navštevovať takúto triedu. Navštívila som centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, aby som zistila, koľko detí registrujú s označením intelektovo nadané. Bolo ich každý rok dosť na to, aby sa dalo reálne uvažovať o špeciálnej triede. Mala som šťastie, že som našla podporu nielen v centre, ale aj u riaditeľa Základnej školy na Komenského ulici v Bardejove Mgr. Štefana Kuču, ktorý sa podujal prevziať na svoje plecia riziko zriadiť takúto triedu aj napriek finančnej náročnosti tohto kroku. Myšlienke bol naklonený aj náš zriaďovateľ, mesto Bardejov, mohli sme teda začať s informačnou kampaňou, oboznámiť rodičov o tejto možnosti vzdelávania ich detí.

Koľko tried intelektovo nadaných detí máte v súčasnosti v škole?

Zatiaľ máme tri. V druhom, treťom a šiestom ročníku.

Ako ste sa dostali k práci s deťmi, ktoré majú svoje intelektuálne špecifiká, vy?

Ako učiteľka na prvom stupni základnej školy som sa roky často stretávala s deťmi, ktoré už pri nástupe do školy vedeli plynule čítať, s ľahkosťou spočítavali aj dvojciferné čísla, boli zvedavé, vedeli na svoj vek množstvo všelijakých vecí. V triede s dvadsiatimi piatimi žiakmi im učiteľka môže venovať len málo času. Jednoducho sa to nedá zvládnuť, keď má navyše v triede napríklad aj dieťa s poruchou učenia, čo je dnes pomerne bežný jav takmer v každej triede. Talentovaným žiakom som sa venovala cez prestávky, dávala im doplnkové pracovné listy. Problém bol však v tom, že šesťročné dieťa, aj keď vie plynule čítať, nedokáže sa na samostatnú prácu v triede, kde iné deti napríklad vytlieskavajú slabiky, sústrediť. Okrádať ho o prestávku či čas po vyučovaní a vysvetľovať mu postup pri riešení hlavolamu tiež nie je voči nemu fér. Takéto deti sa potom v škole nudia, obyčajne chlapci začnú na seba upútavať pozornosť nežiaducim spôsobom. Začína sa rozbiehať kolotoč budúceho problémového žiaka. Niektoré deti sa, naopak, utiahnu, prispôsobia sa priemerným, aby „nevyčnievali“. Často sa stane, že takéto dieťa sa stane terčom posmechu ostatných len preto, že je šikovnejšie, teda iné. Bolo mi ich ľúto.

Čo je na tejto práci najkrajšie?

Prácu s deťmi mám všeobecne veľmi rada. Nadaným deťom som sa vždy venovala, či už v bežných triedach, alebo teraz – šiesty rok – v špeciálnej triede pre intelektovo nadaných žiakov. Nie všetci učitelia majú radi, keď má žiak vlastný názor, ktorý nemusí byť totožný s názorom učiteľa. Je zvedavý, dáva všetečné otázky, vie vyjadriť svoj postoj, hodnotenie skutočnosti. Keď dokážem tieto deti správne motivovať, väčšinou pracujú s nadšením, rady vyhľadávajú nové informácie, delia sa o ne s ostatnými spolužiakmi, aj so mnou. Sú vnímavé, nemajú rady stereotypné vyučovacie metódy, a že ich nudia, dávajú patrične aj nepatrične najavo.

Stávalo sa mi, že nielen ja som učila ich, ale veľa nového som sa dozvedela od nich. Napríklad od jedného niečo o rôznych značkách a typoch áut, zaujímavých zvieratách, o vesmíre či o liečivých bylinkách, ktoré zbiera babka. A to je niečo, čo ma veľmi teší a motivuje. Nielen ja ich vediem k získavaniu nových poznatkov, ale aj naopak. Máme aj pekný vyučovací predmet nazvaný obohatenie, v rámci ktorého deti pracujú na ročníkových prácach, projektoch, hľadajú informácie z rôznych zdrojov, oboznamujú s nimi ostatných, čím sa navzájom obohacujeme.

Aj ja sa musím stále vzdelávať, pracovať na sebe. Učiť v takýchto triedach vôbec nie je jednoduché, ale mne prináša radosť to, že je to často učenie objavné, na mnoho vecí musia prísť žiaci sami, aj preto často počujem spontánne výkriky o pochopení preberaného učiva.

Dá sa konkretizovať, čo je na práci s nadanými a talentovanými deťmi ťažké?

Ťažké je vžiť sa do cítenia a myslenia každého z nich. Chápať ich „inakosť“, pomôcť aj im samým vyrovnať sa s faktom, že v ich hlavách sa rodia myšlienky, otázky, na ktoré sme zvyknutí väčšinou u starších detí, prípadne u dospelých. V týchto deťoch, napriek mnohým negatívnym prejavom v ich správaní, vidieť to pozitívne, na čom treba stavať, čo je potrebné rozvíjať. Už som načrtla niektoré odlišnosti týchto detí, ktoré vedia učiteľom znepríjemniť ich učiteľský život. Často je to práve túžba a u mnohých bytostná potreba ísť na koreň veci. Odmietajú prijímať iba holé konštatovanie, že je to tak preto, lebo to tak je. Pýtajú sa na podrobnosti, vnímajú veci komplexne, zachádzajú do detailov, chcú poznať príčiny, chcú o tom rozprávať, a na to nemá učiteľ (najmä na druhom stupni) čas. Vtedy sa stáva, že zahriaknutie môže viesť k prejavom nespokojnosti, v našich očiach „drzosti“, keď žiak trvá na svojej otázke, odvráva.

Občas je ťažké presvedčiť ich, že v živote je potrebné riešiť úlohy a vykonávať práce,

(pokračovanie rozhovoru na strane 10)

„História dokáže presne spočítať významných vedcov, bádateľov, maliarov, športovcov, filozofov, spisovateľov – jedným slovom ľudí, ktorí sa významne zapísali do dejín ľudstva, ovplyvnili svojimi dielami jeho vývoj. Nikto však nedokáže spočítať tých, ktorých talent, nadanie nemali podmienky na to, aby sa naplno rozvinuli. Aj keď mali spoločné to, že boli nadaní, rozdielne boli podmienky na rozvoj talentu, čo ovplyvnilo aj výsledky ich životnej púte.“

Rozhovor s osobnosťou

MÁRIA PELÁKOVÁ

Talentované a nadané deti sú naším najväčším...

(dokončenie rozhovoru zo strany 9)

ktoré nie sú vždy zábavné, zaujímavé, ale je potrebné, aby sme ich urobili. Nie všetky intelektovo nadané deti sú aj pracovité, vytrvalé, tolerantné, vedia pracovať v tíme – a k tomu ich treba viesť. To je niekedy ťažké.

Aké sú podľa vašich skúseností dnešné deti?

Dnešné deti? Ak ich mám porovnávať s tými „včerajšími“, napríklad keď som bola aj ja v tomto veku, sú tu veľkánske rozdiely, ktoré súvisia s dobou, v ktorej dnešné deti vyrastajú. Zmenili sa pravidlá v spoločnosti, v rodinách, zmenili sa pravidlá v škole. My sme mali oveľa väčšiu disciplínu. Najvyšším stupňom vzbury voči karhaniu učiteľa bolo mlčanie. Žeby bol niekto odvrával, či dokonca slovne útočil na učiteľa – to si ani nepamätám. Žiaci, aj ich rodičia, mali oveľa väčší rešpekt pred školou. Na druhej strane takáto výchova viedla k nekritickému preberaniu všetkého, čo nám bolo predostierané, servírované. Nenaučili sme sa prejaviť otvorene svoje myšlienky. Učili sme sa vravieť to, čo sa od nás čaká, nie to, čo si naozaj myslíme.

Dnes sa však dostávame do opačného extrému. Čoraz častejšie sa z médií dozvedáme o prípadoch, keď sú žiaci aj ich rodičia voči učiteľom agresívni. Postavenie učiteľov sa v očiach verejnosti veľmi oslabilo. Možno je to spôsobené aj tým, že v školstve pracujú väčšinou ženy, keďže muži ako živitelia rodín z tejto sféry často odchádzajú za lepšie platenou prácou. K učiteľkám si tínedžeri dovoľujú možno viac, keďže majú nad nimi často fyzickú prevahu. Dnešná doba prináša so sebou mnoho nástrah, problémov, s ktorými sú dnešné deti konfrontované, a bez správnej systematickej výchovy si s nimi nevedia rady, a tak ich riešia „po svojom“.

Deti sú zrkadlom spoločnosti. Keď sú malé, sú prirodzene vnímavé, napodobňujú a kopírujú modely správania najprv svojich rodičov, neskôr si hľadajú vzory mimo nich. Dnešné deti sú také, aká je dnešná spoločnosť. Súčasnosť prináša do života množstvo pozitív, ale aj negatív. Je na nás dospelých, aby sme deti už odmala viedli ku kritickému mysleniu. Učili ich o všetkých stránkach života. Rozvíjali v nich dobro a varovali pred zlom.

Žijeme časy masovokomunikačných prostriedkov, internetu, sociálnych sietí – médií, ktoré na jednej strane prinášajú množstvo nových informácií, uľahčujú nám život, no na druhej strane priniesli aj množstvo nebezpečenstiev. Deti často napodobňujú negatívne vzory správania „tiežhrdinov“, ktoré sú na nás denne chrlené a môžu citlivej detskej dušičke veľmi ublížiť. Rodičia by mali vedieť, aké programy sleduje ich neplnoleté dieťa v televízii, ako a s kým komunikuje na sociálnych sieťach, chrániť ho pred zlým vplyvom aj tým, že ho vychovávajú k dobrému vkusu a ku kritickému mysleniu.

Deti kedysi aj dnes sú rovnaké v tom, že sú prirodzene zvedavé, hravé, netrpezlivé, rady sa smejú, vystrájajú, behajú, všetkého sa chcú dotýkať, vyskúšať... Našou úlohou je využiť túto ich prirodzenú túžbu po poznávaní sveta správnym spôsobom, nepotláčať prirodzenú spontánnosť. Samozrejme, nie neobmedzene. Už od narodenia by si mali deti zvykať, že svet ľudí funguje podľa určitých pravidiel. Základ im má dať výchova v rodine, na ktorom môže škola ďalej budovať. Tam by mali získať základy slušného správania, osvojiť si normy, ktoré platia v medziľudských vzťahoch. Tu si myslím, že jedna z príčin zhoršenia správania detí nielen v škole, ale napríklad aj k sebe navzájom, k starým ľuďom a okoliu vôbec, tkvie aj vo vysokej rozvodovosti, ktorá vedie k tomu, že jeden z rodičov – ak je zamestnaný – na výchovu nestačí. Je veľa prípadov, že aj v úplnej rodine jeden z rodičov pracuje v zahraničí, dokonca sú prípady, že aj obaja a o deti sa starajú starí rodičia, ktorí na výchovu už nestačia. Deťom nestačí dať iba strechu nad hlavou, jedlo a peniaze. Potrebujú pozitívne vzory, z ktorých si môžu brať príklad, pevný bod, o ktorý sa môžu oprieť, kde majú zázemie, svoju existenčnú istotu. To by mali nachádzať doma. Na druhom mieste je škola, ktorá na tomto základe môže stavať a pomáhať rozvíjať pozitívne vlastnosti a schopnosti dieťaťa. To však funguje len vo vzájomnej spolupráci s rodinou.

„Radi hovoríme o svetových osobnostiach vedy, kultúry, športu, ktoré sú pôvodom Slováci, hoci nežijú na Slovensku. Prečo museli odísť, aby mohli naplno rozvinúť svoj talent? Respektíve, boli by takí úspešní, aj keby žili tu? Pomáha naša spoločnosť takýmto jedincom presadiť sa?“

O našom školstve sa vyslovujú rôzne hodnotenia – jedni ho kritizujú, iní obhajujú. Ako vidíte jeho stav vy?

Myslím si, že príliš veľa reforiem, kde sa stále menia podmienky, vedú k chaosu. Možno by bolo lepšie riadiť sa starou ľudovou múdrosťou „dvakrát meraj a raz strihaj“ a „nevylievať vaničku aj s dieťaťom“ len preto, že sme chceli vo vaničke vymeniť vodu...

Ako vnímate vzťah ku škole u rodičov vašich žiakov?

Všeobecne je spolupráca rodičov a učiteľov kľúčová pri výchove a vzdelávaní ich ratolestí. Tam, kde to nefunguje, prichádzajú výchovné či vzdelávacie problémy. Deti majú niekedy úžasnú schopnosť využiť to vo svoj „prospech“. Doma sa žiak sťažuje na učiteľa, v škole zas na zlé podmienky doma. Ak tieto dve strany nekomunikujú, problémy so žiakmi sú len otázkou času.

Nie všetci rodičia si uvedomujú, že učitelia sa snažia dať ich deťom čo najviac, venujú im množstvo svojej energie, času. Mnohokrát aj na úkor seba, aby z každého im zvereného človiečika vyrástol slušný a vzdelaný človek. Rodičia aj škola sú spolu na jednej lodi a musia ťahať za jeden povraz, aby sa loď nepotopila.

Ja osobne mám v triedach s intelektovo nadanými žiakmi veľmi dobrú spoluprácu s rodičmi. Často spolu komunikujeme, nielen na rodičovských združeniach, ale aj prostredníctvom mailov, webovej stránky triedy, pracovali sme na spoločných projektoch – výsadba okrasných rastlín v átriách školy, opekačka, každoročné verejné prezentácie ročníkových prác žiakov, besiedky. Ak sa vyskytne problém, riešim ho hneď. Je dobré, ak sú rodičia o všetkom informovaní a aktívne sa zapájajú do života triedy. Je to prínosné pre všetkých. Deti potom vnímajú svojho učiteľa ako prirodzenú autoritu, rešpektujú ho. A to je základ.

Jedna vec je, že s deťmi úspešne pracujete počas základnej školy. Čo ich však čaká po jej skončení? Jestvuje nadväznosť na vašu prácu?

Keďže v našej škole sú žiaci talentovej triedy ešte len v šiestom ročníku, nemáme s tým reálnu skúsenosť. Priama nadväznosť zatiaľ nie je. Žiaci budú robiť prijímacie pohovory na strednú školu, ktorú si vyberú, ako ostatní žiaci. Avšak tým, že navštevujú špeciálnu triedu, kde im pedagógovia venujú väčšiu pozornosť, mali by byť na štúdium na strednej škole lepšie pripravení. Myslím si, že v tejto oblasti má naše školstvo ešte veľké rezervy. Práca s intelektovo nadanými žiakmi je na pokraji záujmu našej spoločnosti. Aj keď sú to taktiež žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, oficiálne nevychádzajú pre nich žiadne špeciálne učebnice, didaktické pomôcky, učitelia majú málo príležitostí vzdelávať sa v tejto oblasti, vymieňať si skúsenosti, získavať nové poznatky.

Dala by sa ilustrovať na príkladoch odlišnosť myslenia nadaných detí od ostatnej populácie detí?

V určitých smeroch myslia a konajú ako všetky ostatné deti. Je tu však aj veľa odlišností, ktoré si často uvedomíme napríklad až pri rozhovore s nimi. Prekvapujúce sú spôsoby riešenia školských úloh, ich myšlienkové pochody, témy, ktorými sa zaoberajú. Zaskočia nás netradičnými spôsobmi riešenia napríklad matematických úloh. Už v útlom veku ohurujú okolie „dospeláckym“ spôsobom vyjadrovania, bohatou slovnou zásobou, nie sú im cudzie abstraktné pojmy. Zaujíma ich dianie vo svete, nové poznatky z rôznych oblastí života, ktoré iným deťom v ich veku nič nehovoria. Majú kopu otázok a nedajú pokoj, kým na ne nedostanú uspokojivú odpoveď, čo môže byť pre dospelých niekedy obťažujúce.

Rýchlo sa učia, ešte pred nástupom do školy sa spontánne – nesmie ísť o účelové vedenie zo strany rodičov – naučia čítať, počítať, často so zápornými číslami, sú veľmi aktívne, zvedavé, často neposedné. Nemajú zábrany komunikovať s dospelými – aj cudzími – ľuďmi, argumentujú. Často si nerozumejú s rovesníkmi a kamarátov si hľadajú medzi staršími deťmi, s ktorými si viac rozumejú. Mne sa páčilo, že rýchlo chápali vtipy, napríklad tie, ktoré sú založené na slovných hračkách, dokonca som mala žiačku, ktorá ich sama rada vymýšľala.

Majú dobrú pamäť, všímajú si detaily. Nechcú písať poznámky z učiva, ktoré je im známe. Vedia rýchlo vyselektovať podstatné a snažia sa vo všetkom hľadať logiku. Ak ich niečo zaujme, vedia sa tomu venovať s veľkým nasadením. Pri školskej práci, ktorá ich nezaujme, akoby „vypnú“ a ponoria sa do svojich myšlienok. Preto majú potom učitelia dojem, že žiak je nepozorný, nereaguje alebo reaguje neadekvátne, čo sa časom môže stať dôvodom na posmievanie zo strany spolužiakov, zosmiešňovanie. To môže viesť k ich negatívnemu nazeraniu na samého seba, nízkemu sebavedomiu či, naopak, agresivite. Aj preto sa ruka v ruke pri práci s nimi vyskytujú aj výchovné problémy.

Samozrejme, že nie u všetkých sa vyskytujú všetky tieto znaky. Zo psychologického hľadiska je známy ich asynchrónny vývin v oblasti intelektovo-emocionálnej, intelektovo-motorickej, či intelektovo-verbálnej, čo môže často viesť k dojmu, že nebolo správne identifikované ich nadanie. Časté sú prejavy hyperaktivity, problémy v sociálnych vzťahoch, perfekcionizmus. Stávalo sa mi, najmä v prvom ročníku, že spočiatku bolo skoro nemožné, aby pracovali v skupinách. Hádali sa, každý chcel presadiť svoj postup, jeden kreslil, druhý mu to gumoval... Tí menej priebojní sa stiahli a chceli pracovať sami. Bolo to ťažké naučiť ich kooperovať, prijať kompromis, tolerovať aj iný spôsob riešenia úlohy než ten, ktorý navrhujú. Nemajú radi súťaže, ťažko sa vyrovnávajú s prehrou, neúspechom. Všetky tieto charakteristiky ešte neznamenajú, že ide o nadané dieťa. Zároveň platí, že nie všetky deti majú práve takéto prejavy správania.

„Deti sú zrkadlom spoločnosti. Keď sú malé, sú prirodzene vnímavé, napodobňujú a kopírujú modely správania najprv svojich rodičov, neskôr si hľadajú vzory mimo nich. Dnešné deti sú také, aká je dnešná spoločnosť. Súčasnosť prináša do života množstvo pozitív, ale aj negatív. Je na nás dospelých, aby sme deti už odmala viedli ku kritickému mysleniu. Učili ich o všetkých stránkach života. Rozvíjali v nich dobro a varovali pred zlom.“

„Nie všetci učitelia majú radi, keď má žiak vlastný názor, ktorý nemusí byť totožný s názorom učiteľa. Je zvedavý, dáva všetečné otázky, vie vyjadriť svoj postoj, hodnotenie skutočnosti. Keď dokážem tieto deti správne motivovať, väčšinou pracujú s nadšením, rady vyhľadávajú nové informácie, delia sa o ne s ostatnými spolužiakmi, aj so mnou. Sú vnímavé, nemajú rady stereotypné vyučovacie metódy, a že ich nudia, dávajú patrične aj nepatrične najavo.“

Ktoré činnosti a aktivity sú u vašich žiakov najpopulárnejšie?

Je to práca na projektoch, ročníkových prácach v rámci spomínaného predmetu obohatenie. Ich častým kamarátom je počítač, radi hľadajú informácie prostredníctvom internetu či v rôznych encyklopédiách. Najobľúbenejším predmetom je pre väčšinu matematika, riešenie hlavolamov, logických úloh. Niektorí sa zas viac zaujímajú o fyzikálne či chemické javy, geografiu, históriu, umenie.

Spolupracujete aj s inými školami?

Začali sme dobrú spoluprácu so Základnou školou na Šmeralovej ulici v Prešove, ktorá má v tejto práci už viacročné skúsenosti.

V čom musí byť učiteľ, ktorý pracuje s deťmi, ako sú tie vaše, iný, na čo si musí dávať najviac pozor?

Deti túžia po zaujímavej škole a progresívnych, tvorivých učiteľoch, ktorí okrem toho, že ich veľa naučia, im dávajú aj priestor na sebarealizáciu, samostatné objavy a tvorivosť. Aj keď tieto pojmy poznáme už od čias Komenského a mnohých ďalších pedagógov-reformátorov, vo vyučovaní v našich školách neustále prevládajú pohodlné stereotypy, založené na memorovaní.

Vyučovanie by sa malo niesť v priateľskej, kreatívnej atmosfére. Učiteľ by mal využívať rôzne kreatívne metódy. Samozrejme, môže využívať aj tie klasické, ako je výklad, rozhovor, didaktické hry. Talentované deti však rady objavujú, samy prichádzajú veciam na koreň. Mal by teda využívať aj heuristické metódy, metódu problémového vyučovania, diskusiu, projektové metódy. Uplatňovať čo najviac možností samostatnej práce na vlastných projektoch žiakov v rámci ročníkových prác, ktoré musia odprezentovať a obhájiť pred verejnosťou – rodičmi, učiteľmi, ostatnými spolužiakmi.

„Občas je ťažké presvedčiť ich, že v živote je potrebné riešiť úlohy a vykonávať práce, ktoré nie sú vždy zábavné, zaujímavé, ale je potrebné, aby sme ich urobili. Nie všetky intelektovo nadané deti sú aj pracovité, vytrvalé, tolerantné, vedia pracovať v tíme – a k tomu ich treba viesť. To je niekedy ťažké.“

Učiteľ je žiakom nielen učiteľom, ale aj poradcom, partnerom, usmerňovateľom. Nemal by mať problém priznať pred žiakmi, že ani on nevie všetko, a mal by sa nechať od nich občas poučiť o nových poznatkoch. Jeho autorita by mala byť prirodzená, nevychádzať z pozície silnejšieho.

Čo by ste poradili školám, ktoré uvažujú o otváraní tried pre deti s mimoriadnym talentom?

O takéto rady sme mali záujem aj my v čase, keď sme chceli zriadiť prvú takúto triedu. Rozprávala som sa s riaditeľmi, s ich zástupcami a s učiteľmi škôl, kde s tým mali už dlhodobejšie praktické skúsenosti. Všetci nám odporúčali pustiť sa do toho za predpokladu, že budeme mať dosť nadšenia, obetavých pedagógov a, samozrejme, financií. V každom prípade pracovať s intelektovo nadanými žiakmi je pre školu prínosom. Ak k nim učitelia pristupujú naozaj individuálne a pomáhajú im, aby sa ich nadanie rozvíjalo správnym smerom, prináša to radosť a satisfakciu za vynaloženú námahu na oboch stranách. Talentovaní žiaci často úspešne reprezentujú školu v rôznych súťažiach, robia jej dobré meno.

Väčšina nadaných detí zrejme navštevuje školy a triedy s ostatnými spolužiakmi. Dalo by sa odporučiť kolegom-učiteľom, ako by mali či mohli týmto deťom pomôcť rozvíjať ich predpoklady?

V bežných triedach majú učitelia malý priestor, aby sa týmto žiakom mohli venovať tak, ako by bolo potrebné a dobré. Keď je v triede dvadsaťpäť aj viac detí, keď sú medzi nimi aj žiaci s rôznymi poruchami učenia, s rôznou úrovňou poznávacích schopností, je to veľmi ťažké. Učiteľ nie je kúzelník, jednoducho sa to nedá zvládnuť adekvátne k spokojnosti pedagóga ani potrebám týchto detí. Je obdivuhodné, ako za často ťažkých podmienok dokáže učiteľ všetkých naučiť aspoň to základné. Preto je potrebné, aby sa otvárali aj špeciálne triedy pre žiakov s intelektovým nadaním, kde bude mať učiteľ priestor na akceptáciu a rešpektovanie špecifík ich osobnosti a správania.

Každý učiteľ by mal v maximálnej miere, ako je to možné v rámci individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu, zohľadňovať špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby svojich žiakov, rozvíjať a stimulovať ich poznávacie schopnosti, povzbudzovať ich, aby sa mohli všestranne rozvíjať zo všetkých stránok. Nemal by k nim pristupovať mentorsky, autoritatívne, upozorňovať viac na chyby ako na pozitívne výkony. Známky by nemali byť hlavným motivačným činiteľom či nebodaj strašiakom. Mal by akceptovať aj iné spôsoby riešenia úloh, než ktoré sú stanovené. Netrvať na precvičovaní mechanických zručností, ako je napríklad formálna úprava v zošite, krasopis. A tiež by sa mal pripraviť na situácie, keď niektorí žiaci neuznávajú bezvýhradnú poslušnosť k autoritám. Mal by usmerňovať a vysvetľovať.

Keďže talentovaní žiaci nemajú radi súťaže ani porovnávanie s inými, je potrebné porovnávať ich výkony s ich vlastnými predchádzajúcimi výkonmi a viesť ich k sebahodnoteniu, sebareflexii. Dôležité je vytváranie pozitívnej klímy v triede – čo napokon platí pre všetkých žiakov v škole, ako aj na pracoviskách dospelých – ktorá vedie k podávaniu lepších výkonov a pozitívnej motivácii. Treba akceptovať, že tieto deti nemusia vynikať vo všetkých predmetoch, neočakávať od nich dokonalosť a bezchybnosť. Sústavne ich však zamestnávať činnosťou, ktorá rozvíja ich kognitívne schopnosti.

V bežnej triede by učiteľ nemal takéto dieťa sústavne využívať na pomoc slabším žiakom či ako ťahúňa celej triedy. Mal by byť jeho partnerom, pomocníkom, spolubádateľom, ktorý má pre neho neustále nové stimulujúce úlohy adekvátne jeho schopnostiam.

Géniovia či veľmi múdri ľudia majú mozog, ktorý pracuje oproti tým našim, bežným inak. Je to, akoby sme porovnávali formulu a bežnú škodovku. Naozaj možno postrehnúť rozdiely v myslení už v detskom veku?

Dieťa sa počas svojho vývinu mení a nikdy sa nedá s istotou povedať, že z toho šesťročného „mudrátora“ bude raz génius. Možno vôbec nie, a možno áno. Naopak, mnoho múdrych a neskôr významných ľudí sa tak v detstve vôbec neprejavovalo. Kým nestretli niekoho, kto ich „naštartoval“. Rada počúvam rozhovory s rôznymi osobnosťami v rozhlase či televízii. Mnoho z nich na otázku, kto ich priviedol na cestu, po ktorej kráčajú, odpovedalo – priviedli ma k tomu rodičia, na môj talent po prvýkrát upozornil rodičov môj učiteľ...

Myslím si, že spoločnosť, ktorá hľadí do budúcnosti, musí dať talentovaným deťom šancu rozvíjať sa. Ale či táto snaha bude korunovaná úspechom, závisí od mnohých okolností – od podmienok v rodine, škole, od sociálnych vzťahov, a najmä od detí samých, od ich ďalších osobnostných vlastností, akými sú napr. pracovitosť, cieľavedomosť, aktivita. Ale šancu by mali mať.

Bude mať raz Slovensko svojho identického nositeľa Nobelovej ceny?

Verím, že áno. Myslím, že počet vzdelaných a významných ľudí nie je priamo úmerný počtu obyvateľov či počtu kilometrov štvorcových tej-ktorej krajiny. Je to aj o tom, aké podmienky vytvára spoločnosť tým, ktorí chcú vedieť, poznať, objavovať viac ako väčšina z nás.

A nielen to. Sme svedkami toho, že veľmi veľa najschopnejších absolventov vysokých škôl odchádza žiť a pracovať za hranice našej vlasti. Radi hovoríme o svetových osobnostiach vedy, kultúry, športu, ktoré sú pôvodom Slováci, hoci nežijú na Slovensku. Prečo museli odísť, aby mohli naplno rozvinúť svoj talent? Respektíve, boli by takí úspešní, aj keby žili tu? Pomáha naša spoločnosť takýmto jedincom presadiť sa?

Neviem, či vtipne, ale hovorí sa, že jediným úprimným citom na Slovensku je závisť. Pokiaľ je to len humor, je to v poriadku. Pokiaľ je to však príčinou toho, aby sme tým múdrejším a lepším, ako sme my, hádzali povestné polená pod nohy a znepríjemňovali život, v poriadku to nie je. To čakanie na nositeľa Nobelovej ceny by potom mohlo trvať hádam tak dlho ako povestné čakanie na Godota.

Potrebuje Slovensko talentovaných a mimoriadne múdrych ľudí alebo nám stačí len naša tradičná pracovitosť?

Jedno bez druhého zrejme neprinesie žiadne mimoriadne výsledky. Najúspešnejší sú tí, u ktorých sa tieto dve vlastnosti kombinujú. Možnože poznáte z vlastného okolia múdrych ľudí, ktorí nie sú úspešní, lebo sú pohodlní, povedzme málo pracovití. Byť pracovitý je dobrá vlastnosť, ale človek sa môže skoro „zodrať“, ak pri práci nepoužíva aj rozum.

Kde sú hranice či horizonty nových možností práce s nadanými deťmi?

Myslím, že netreba hľadať žiadne hranice. Stačí, ak budeme pomáhať otvárať týmto deťom tie najbližšie dvierka do „krajiny poznania“, viesť ich tak, aby kráčali ďalej, aby sa nebáli neúspechu, aby ho vedeli zvládnuť, poučiť sa z neho a ďalej napredovať. Aby sa nevzdávali pri prvom nezdare, aby boli pracovití, cieľavedomí, neupúšťali od svojich snov, cieľov, aby sa učili presadiť sa.

Základná škola poskytuje deťom základy a pripravuje žiakov na ďalšie vzdelávanie. Dôležité je, aby boli kvalitné a pevné, aby sa na nich mohlo celý život stavať. Základná škola buduje pozitívny vzťah k vzdelávaniu sa.

Radosť z úspechu je najväčšou motiváciou a ženie človeka ďalej, aby sa nebál pootvoriť ďalšie, možno ťažšie dvere, jednoducho, aby kráčal... Tak ako nepoznáme hranice vesmíru, fantázie, nevieme určiť ani hranice poznania a poznávania.

Čo by ste si želali ako učiteľka vy?

Aby všetky deti, aj tie intelektovo nadané, mali školu rady, aby to bolo miesto, kde nielen získavajú nové poznatky a vedomosti, ale sa aj cítia dobre, zažijú mnoho pekných zážitkov, nájdu veľa kamarátov, naučia sa prežívať každodenné vzrušenie z objavovania zákonitostí sveta. Aby sme my pedagógovia mali dosť síl a motivácie byť pre nich dobrými sprievodcami, korí im ukazujú správnu cestu do budúcnosti.

Za rozhovor ďakuje Ľubomír PAJTINKA
Foto autor

„Prekvapujúce sú spôsoby riešenia školských úloh, myšlienkové pochody žiakov, témy, ktorými sa zaoberajú. Zaskočia nás netradičnými spôsobmi riešenia napríklad matematických úloh. Už v útlom veku ohurujú okolie ‚dospeláckym‘ spôsobom vyjadrovania, bohatou slovnou zásobou, nie sú im cudzie abstraktné pojmy. Zaujíma ich dianie vo svete, nové poznatky z rôznych oblastí života, ktoré iným deťom v ich veku nič nehovoria. Majú kopu otázok a nedajú pokoj, kým na ne nedostanú uspokojivú odpoveď, čo môže byť pre dospelých niekedy obťažujúce.“

„Dieťa sa počas svojho vývinu mení a nikdy sa nedá s istotou povedať, že z toho šesťročného ‚mudrátora‘ bude raz génius. Možno vôbec nie, a možno áno. Naopak, mnoho múdrych a neskôr významných ľudí sa tak v detstve vôbec neprejavovalo. Kým nestretli niekoho, kto ich ‚naštartoval‘. Rada počúvam rozhovory s rôznymi osobnosťami v rozhlase či televízii. Mnoho z nich na otázku, kto ich priviedol na cestu, po ktorej kráčajú, odpovedalo – priviedli ma k tomu rodičia, na môj talent po prvýkrát upozornil rodičov môj učiteľ...“

Začlenenie rómskych reálií do výchovno-vzdelávacieho procesu

ALTERNATÍVNA VÝUČBA REGIONÁLNEJ VÝCHOVY

Výrazná zmena demografickej štruktúry obyvateľstva Slovenska, charakteristická všeobecným poklesom pôrodnosti, zvyšovaním počtu občanov v radoch najstaršej generácie a výrazným nárastom rómskej populácie, v posledných desaťročiach najmä na východe Slovenska ešte viac prehĺbila problémy spolunažívania majoritnej slovenskej spoločnosti a rómskej menšiny. V podmienkach hospodárskej krízy, vzrastajúceho negatívneho vnímania etnických a kultúrnych odlišností vrátane čoraz častejšie sa opakujúcich obojsmerne namierených rasistických a neonacistických útokov patrí riešenie rómskej problematiky medzi najpálčivejšie problémy súčasnosti.

Nezastupiteľnú úlohu v tomto kontexte zohráva školstvo. Okrem vzdelávacej a personalizačnej funkcie škola plní tiež funkciu integračnú, socializačnú, akulturačnú, ochrannú a kompenzačnú. Škola v žiakoch buduje uvedomenie si vlastnej hodnoty a poznania ľudských práv. Oboznámiť sa s históriou a kultúrou Rómov, poukazovať na príčiny dnešných národnostných a sociálnych problémov, vnímať závislosť jednej kultúry od druhej, chápať potrebu pomoci, spolupráce, vzájomného rešpektu a akceptácie, to je len niekoľko príkladov a možných spôsobov, ako si osvojiť hodnoty, ktoré sa následne prejavia v tolerantnom správaní voči iným kultúram a ochote spoznávať spôsob života iných ľudí, a tým sa obohacovať.

Ako učiteľ regionálnej výchovy som si za prioritný cieľ výučby rómskych reálií, pod ktorými rozumiem súhrn poznatkov o živote a kultúre rómskeho národa v minulosti a dnes a ktoré realizujem so žiakmi šiesteho ročníka rómskeho aj slovenského pôvodu, stanovil nielen oboznámiť žiakov s rómskou históriou a kultúrou, ale najmä sústavne a cieľavedome vplývať na ich postoje a celkový hodnotový systém, prinášať podnety na prehodnocovanie negatívnych vzťahov, predsudkov a stereotypov, jednak v podobe sebareflexie, sebauvedomovania a nadobúdania vlastnej kultúrnej identity, ako aj v zmysle skvalitnenia spolunažívania a vzájomnej tolerancie rómskych a slovenských žiakov v školách a všeobecne v živote. Pri uvedenej problematike zdôrazňujem význam a dôležitosť predkladania pozitívnych vzorov a vyzdvihnutia kultúrnych hodnôt rómskeho spoločenstva, zároveň však aj nutnosť podrobiť konštruktívnej kritike všetky prejavy vychádzajúce z nekultúrnosti, neľudskosti, ktoré sú proti základným ľudským a občianskym právam a tiež proti úcte k životnému prostrediu, a poukazovať na ne ako na nesprávne, diskriminačné formy správania. Zároveň dodávam, že nasledujúca obsahová náplň výučby rómskych reálií si nenárokuje na viac, ako byť skromným príspevkom k riešeniu problematiky regionálnej výchovy na základných školách, a predstavuje len jednu z alternatív, ako možno pristupovať k výchovno-vzdelávaciemu procesu a aplikácii výučby predmetu regionálna výchova.

Základné ciele v kognitívnej oblasti:
- uviesť základné demografické údaje o Rómoch,
- uviesť najvýznamnejšie historické udalosti rómskeho národa,
- poukázať na vzťah historických udalostí a súčasného spoločenského postavenia Rómov,
- uviesť a poukázať na materiálne a duchovné hodnoty rómskej kultúry z hľadiska jazyka, tradičných zamestnaní, bývania, odevu, stravy, folklóru, zvykov a tradícií.

Základné ciele v afektívnej oblasti:
- získavať, rozvíjať a utužovať postoje žiakov k morálnym hodnotám, ako láska, mier, zdravie, pomoc, porozumenie, sloboda, priznávať hodnotu všetkým ľuďom,
- rozvíjať vzájomné vzťahy, kooperatívnosť a iniciatívu,
- rozvíjať rečové a komunikačné zručnosti a schopnosti riešiť sociálne problémy.

Základné ciele v psychomotorickej oblasti:
- rozvíjať zrakové a sluchové vnemy žiakov, ktoré umožňujú estetický zážitok a prežitie kultúrnych hodnôt,
- rozvíjať schopnosti a zručnosti žiakov potrebné na spoznávanie rómskej histórie a kultúry a slúžiace na tvorbu hmotných aj nehmotných kultúrnych produktov.

Tematický celok Slovensko – multikultúrna spoločnosť

Téma: *Úvod do multikultúrnej výchovy*
Obsahový štandard (OŠ): história, etnikum, národ, národnosť, etnografická skupina, kultúra, multikultúrnosť

Téma: *Etnický vývoj Slovenska*
OŠ: historické epochy ľudských dejín, geografická poloha Slovenska, osídľovanie Slovenska v minulosti a dnes rôznymi etnikami

Téma: *Migračné pohyby obyvateľstva*
OŠ: migrácia, imigrácia, emigrácia, pracovné migrácie

Tematický celok Rómske dejiny

Téma: *Rómske etnonymy*
OŠ: etnonymy, exoetnonymy (Cigáni, Gypsies, Bohémiens, Griegos, Kartasovia), endoetnonymy (Roma, Sinti, Manuša), delenie podľa obývanej krajiny (Slovačike, Ungrike, Vlašike Roma), podľa pôvodného zamestnania (Lovari, Kalderaši, Ričkari, Ursari), pozitívne označenia (Lačhe, Žuže, Amare Roma), hanlivé označenia (Rumungri, Degeši, Dupkoši, Rukoňari), označenia Nerómov (gadžo, raklo, raj)

Téma: *India – pravlasť Rómov*
OŠ: základné ľudské rasy (negroidná, mongoloidná, europoidná – indoeurópska), začlenenie Rómov do europoidnej rasy na základe fyziologických čŕt (tmavšia pokožka, tmavé vlasy a oči, indoeurópske črty tváre) a indického pôvodu (pravlasť Rómov) ako objav Štefana Vályiho, príklady jazykovednej komparácie indických jazykov prakrit, sanskrit, hindu s rómskym jazykom, predpokladaný spôsob života Rómov v Indii (kočovanie, kováčske a hudobnícke remeslo) a ich predpokladané začlenenie v indickej spoločnosti (delenie na hinduistické kasty, súvislosť s Dómami a páriami), možné príčiny opustenia pravlasti (vojna, zlé spoločenské postavenie)

Téma: *Prví Rómovia v Európe a na Slovensku*
OŠ: migračné trasy Rómov do Európy (cez Perziu, Arménsko do Grécka, menšie skupiny cez severnú Afriku do Španielska), prvá zmienka o Rómoch v Európe (Grécko, 1068) a na Slovensku (Spiš, 1322), počiatočný vzťah Európanov a Rómov (spájanie s Egypťanmi, biblickými národmi, vydávanie sa za pútnikov)

Téma: *Rómovia v stredoveku*
OŠ: príčiny (porušovanie kresťanských zásad, krádeže) a spôsoby prenasledovania Rómov (zákazy vstupu, vyhnanstvo, mrzačenie tela, otroctvo, vyvražďovanie), možné riešenia (vystavovanie ochranných listín – glejtov), poukázanie na odlišný postoj k Rómom v západnej Európe (prenasledovanie) a v Uhorsku (usádzanie sa rómskych remeselníkov a ich tolerovanie)

Téma: *Rómovia v časoch osvietenstva*
OŠ: charakteristika obdobia osvietenstva, ciele myšlienkového hnutia, reformy a nariadenia osvietenských panovníkov Márie Terézie a Jozefa II. zamerané na asimiláciu Rómov (zákazy sťahovať sa, vlastniť kone, používať rómsky jazyk a označenie Cigán, pre chudobu zákaz uzatvárať manželstvo a vychovávať deti, príkaz budovať si domy a dodržiavať povinnú školskú dochádzku), zhodnotenie ich kladnej a zápornej stránky, význam diela Samuela Augustiniho ab Hortis *Cigáni v Uhorsku*, hodnotenie a interpretácia vybraných textov (o výchove, o domoch a bývaní, o spôsoboch obživy, o prirodzených schopnostiach a zručnostiach, o odeve, o náboženstve)

Téma: *Rómovia v období romantizmu*
OŠ: charakteristika obdobia romantizmu, idey a ideály, romantické predstavy a vznik kladných stereotypov o Rómoch (bohémsky život, sloboda, voľnosť, šťastný život v spojitosti s prírodou), rozbor ukážky vybraného romantického diela o Rómoch (*Cigáni* A. S. Puškina), kritické hodnotenie kladných stereotypov – poukázanie na záporné stránky života Rómov

Téma: *Rómovia v 1. Československej republike*
OŠ: charakteristika demokratického systému Československej republiky (1918 – 1939) v porovnaní s nedemokratickým Uhorskom z konca 19. a zo začiatku 20. storočia, postoj štátnej moci k Rómom (cigánske legitimácie pre kočovníkov)

Téma: *Rómovia v čase II. svetovej vojny*
OŠ: charakteristika obdobia II. svetovej vojny s ohľadom na prejavy rasizmu, fašizmu, nacizmu, poukázanie na židovský a rómsky holokaust (porovnanie, hľadanie spoločných rysov), hodnotenie a interpretácia životných osudov Rómov (výber z diela Eleny Lackovej *Narodila som sa pod šťastnou hviezdou*)

Téma: *Rómovia v období totality*
OŠ: charakteristika obdobia po II. svetovej vojne na Slovensku (vláda komunistickej strany, centrálne riadené hospodárstvo, kolektivizácia, spriemyselňovanie, zamestnanosť, populačná explózia), zákony a nariadenia zamerané na asimiláciu Rómov, zhodnotenie ich kladnej a zápornej stránky (neuznanie rómskej národnosti, čiastočná likvidácia „cigánskych osád“, presídľovanie na sídliská, povinná školská dochádzka a zamestnanie)

Téma: *Najnovšie rómske dejiny*
OŠ: charakteristika pojmu národ, znaky národa, formovanie národného povedomia Rómov za posledné polstoročie (medzinárodné rómske konferencie, prijatie rómskej vlajky, rómskej hymny, kodifikácia medzinárodného rómskeho jazyka) ako identifikačných znakov rómskeho národa, zobraziť rómsku vlajku a interpretovať jej symboliku

Téma: *Zhrnutie tematického celku Rómske dejiny*
OŠ: zhrnutie rómskych dejín v chronologickej postupnosti (časová priamka)

Tematický celok Rómska kultúra

Téma: *Rómsky jazyk*
OŠ: význam ľudskej reči, začlenenie rómčiny do skupiny novoindických indoárijských jazykov, poukázanie na inojazyčné vplyvy v minulosti aj v súčasnosti (perzština, arménčina, gréčtina, slovanské jazyky), charakteristika rómskeho jazyka, preklad vybraných rómskych slov a fráz

Téma: *Tradičné rómske zamestnania*
OŠ: tradičné spôsoby obživy Rómov členené podľa spôsobu života (kočovníci, usadlíci), podľa pohlavia (mužské, ženské), podľa spoločenského významu a nadobúdania majetku (bohatí, chudobní) – napr. kováči, muzikanti, obchodníci, pomocníci, cestári, kotlári, brusiči, korytári, zberači, kopáči, košikári, cirkusanti, charakteristika najvýznamnejších remesiel na Slovensku – kováčstvo (spôsob výroby, výrobky, spôsob predaja, umelecké kováčstvo) a hudobníctvo (typické hudobné nástroje, životné osudy najslávnejších muzikantov – Panna Cinka, Ján Bihary, Florián Berki-Rožňavský, František Horváth, Jozef Piťo, porovnanie mestských a dedinských muzík)

Téma: *Tradičné bývanie Rómov*
OŠ: opis kultúry bývania (typy príbytkov, stavebné materiály, vnútorné zariadenie) olašských (stany, vozy, maringotky) a usadlých (chatrče z dreva, hliny) Rómov v minulosti a súčasnosti (karavány, bytovky, domy), chudobných a bohatých, poukázanie na problematiku vzniku rómskych osád (II. svetová vojna, rasové zákony, neprispôsobivosť) a ich súčasného stavu (preľudnenosť a špina, bez zavedenej pitnej vody, elektriny, kanalizácie), hľadanie riešení (vzdelanie, zamestnanosť), poukázanie na súčasný stav sídliska Luník IX v Košiciach ako zlého systémového riešenia

Téma: *Tradičný odev Rómov*
OŠ: opis rómskeho odievania v minulosti (kupovanie alebo získavanie odevov od domáceho obyvateľstva, ozdobovanie odevnými doplnkami – farebné šatky, cigánske tkanice, kvety, šperky), poukázanie na neexistenciu slovenského rómskeho kroja (preberanie od rumunských – olašských – Rómov: kvetované šaty, šatky na hlavách, zlato a rodové šperky), porovnanie odievania Rómov bohatých (obleky, zlaté a strieborné šperky) a chudobných (handry, nahota detí)

Téma: *Tradičná strava Rómov*
OŠ: charakteristika tradičnej rómskej kuchyne (jednoduchosť, obľuba múčnych a zemiakových jedál – halušky, placky, málo mäsitých jedál), opis prípravy najznámejšieho rómskeho jedla na Slovensku – gója, poukázanie na existenciu jedenia psieho, konského mäsa, mäsa uhynutých zvierat, zmrznutých či nahnitých zemiakov u najchudobnejších Rómov (tzv. nečistých) ako núdzových jedál (spôsob prípravy), hodnotenie starodávneho zvyku tzv. čistých Rómov nikdy nejesť druhýkrát zohrievané jedlo

Téma: *Rómsky folklór*
OŠ: charakteristika pojmu folklór („vedomosti ľudu“) a jeho používania v súčasnosti (ľudové hudobné, spevné, tanečné, divadelné, slovesné umenie), porovnanie hudby určenej pre Rómov, pre Nerómov, tradičnej hudby usadlých a olašských Rómov, rómskej hudby z rôznych krajín Európy, delenie starodávnych rómskych piesní na pomalé, smutné (texty často o hlade a biede) a rýchle, tanečné (texty žartovné a veselé), poukázanie na pestrosť rómskej tanečnej kultúry v jednotlivých štátoch (čardáše, vlašiko, flamenco)

Téma: *Zvyky a tradície Rómov*
OŠ: spoločenská diferenciácia (olašskí a usadlí Rómovia, tzv. čistí a nečistí Rómovia, postavenie muža – hlavy rodiny, voči ostatným členom, pretrvávanie funkcie čhibalu (hovorcu) – vajda, baro šero, poukázanie na výchovu detí – mnohopočetnosť rodín, skoré sobáše, prelínanie sa sveta detí so svetom dospelých), tradičné zvyky Rómov pri narodení (krstenie), svadbe (tradičné uzavretie manželstva), smrti (pohrebné rituály a predstavy o dušiach zomrelých)

Téma: *Rómovia a súčasnosť*
OŠ: poukázanie na súčasné sociálne, profesijné, politické postavenie väčšiny (nezamestnanosť, život v osadách, nízke vzdelanie, časté krádeže a konflikty s okolitým obyvateľstvom) a menšiny (vysoká úroveň vzdelania, kultúra bývania, objavovanie sa na televíznych obrazovkách) Rómov v slovenskej spoločnosti, hľadanie možných príčin a riešení pretrvávajúcich problémov (vysoká nezamestnanosť, nízka kvalifikácia, nedostatočné vzdelanie, predsudky), poukázanie na význam vzdelania pre život v súčasnej spoločnosti

Téma: *Rómske stereotypy*
OŠ: charakteristika pojmov predsudok, stereotyp, diskriminácia a ich podôb, uvedenie najčastejších stereotypných predstáv o Rómoch – kladných aj záporných (muzikanstvo, temperament, prešibanosť, zaostalosť, lenivosť, kradnutie, špinavosť), poukázanie na neopodstatnenosť stereotypných predstáv a na potrebu tolerancie pre život v multikultúrnej spoločnosti

Téma: *Zhrnutie tematického celku Rómska kultúra*
OŠ: zhrnutie a charakteristika najtypickejších prejavov rómskej kultúry v podobe vytvorenia pojmovej mapy

PhDr. Vladimír VNENČÁK,
ZŠ P. E. Dobšinského Slavošovce,
ZŠ P. K. Hostinského Gemerská Poloma
Ilustračné foto Ján SÚKUP

ZŠ s MŠ kráľa Svätopluka Šintava oslávila 55. výročie svojho vzniku

OCENENIE HISTORICKÉHO ÉTOSU

Za účasti ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušana Čaploviča sa v piatok 6. decembra v Šintave konali oslavy 55. výročia vzniku tamojšej Základnej školy s materskou školou kráľa Svätopluka. V rámci slávnostného podujatia Dušan Čaplovič odovzdal Malú medailu sv. Gorazda dlhoročnému riaditeľovi školy Martinovi Bodisovi a sám si prevzal z jeho rúk pamätný list – poďakovanie za podporu školy a za presadzovanie pozitívnych zmien v regionálnom školstve, a z rúk starostu Miroslava Holičku ocenenie obce Šintavy.

Pred kultúrnym programom, v ktorom vystúpili žiaci materskej a základnej školy, sa prítomným prihovoril riaditeľ školy Martin Bodis. Priblížil niektoré významné medzníky z histórie, ale aj zo súčasnosti školy. Vyzdvihol zapájanie sa školy do množstva výchovných, vzdelávacích, ale aj dopytovo orientovaných projektov, ktoré zmodernizovali a obohatili jej činnosť a z ktorých získala nemalé financie na svoje zveľadenie. Uviedol, že učitelia a žiaci využívajú v učebniach modernú multimediálnu techniku doplnenú výučbovým softvérom, učebne sú vybavené nielen novým nábytkom, ale aj wifi pripojením na internet, že sa od 1. triedy žiaci učia anglický, neskôr ruský jazyk. Bol hrdý na to, že škola zabezpečuje kvalitnú vzdelávaciu, výchovnú aj mimoškolskú činnosť.

Uviedol, že v škole bol realizovaný projekt v programe Socrates/Comenius so zahraničnými školami z Poľska, Fínska, Dánska a zo Španielska (2006 – 2008), európsky projekt *Šintava – moderná základná škola s veľkomoravskou tradíciou* (2009 – 2011) či projekt znovu v programe Socrates/Comenius so zahraničnými školami z Poľska, Chorvátska, Turecka, zo Španielska, z Rumunska a Talianska (2011 – 2013).

kontinuálneho vzdelávania, kde sa realizujú mnohé programy Metodicko-pedagogického centra. Učitelia z celého Slovenska prichádzajú do školy overiť si svoje profesijné kompetencie v piatich programoch kontinuálneho vzdelávania: Učiť moderne, inovatívne a kreatívne, Uplatnenie osobnostného, sociálneho a morálneho rozvoja vo vyučovacom procese, Uplatnenie multikultúrnej výchovy vo vyučovacom procese, Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti v školách, Využívanie IKT v práci učiteľa. Tak sa šíri dobré meno školy, obce. Roku 2008 sa konali oslavy päťdesiateho výročia školy pod záštitou predsedu vlády Róberta Fica, počas ktorých bol škole prepožičaný čestný názov – škola kráľa Svätopluka. A tak od školského roku 2009/2010 sa v škole organizuje literárna a výtvarná súťaž Svätoplukovo kráľovstvo ožíva, ktorá je registrovaná ministerstvom školstva na celoštátnej úrovni. V tomto školskom roku sa bude pod patronátom Matice slovenskej konať už jej piaty ročník. Vyhodnotenie súťaže býva spojené s oslavou Dňa školy. Milé, slávnostné chvíle prežívajú v tento deň žiaci a učitelia spoločne s rodičmi a s hosťami z celého Slovenska.“ V závere svojej reflexie M. Bodis načrtol aj najbližšie perspektívy školy. Uviedol, že z materiálneho hľadiska je potrebná rekonštrukcia strechy a fasády školy, elektrických rozvodov, vybudovanie športového areálu. Z výchovno-vyučovacieho hľadiska je to inovácia školského vzdelávacieho programu v súlade so štátnym vzdelávacím programom. Vyslovil tiež nádej, že sa podarí naplniť tézy spoločnej školy, a reč ukončil poďakovaním bývalým a súčasným pedagogickým zamestnancom, nepedagogickým pracovníkom školy, rodičom, širokej verejnosti, sponzorom školy, starostovi obce i ďalším inštitúciám a spolupracovníkom za spoluprácu.

Dušan Čaplovič, šéf rezortu školstva, prevzal pamätný list od riaditeľa školy Martina Bodisa a ocenenie obce Šintavy z rúk starostu Miroslava Holičku.

Keď sú úspechy zároveň aj výzvou

Martin Bodis pripomenul i ďalšie aktivity na celoslovenskej úrovni, ktoré škola realizovala. *„Roku 2010 vznikla v škole učebňa*

Uznanie za vštepovanie úcty k histórii

Minister Dušan Čaplovič vysoko ohodnotil prácu zamestnancov školy na čele s jej riaditeľom, pochválil žiakov školy, zaželal jubilujúcej škole, aby sa jej aj naďalej darilo. *„Som rád, že tu môžem byť dnes na oslavách vašej školy, ktorú možno oceniť nielen za jej dobré výsledky, ale aj za pestovanie istého historického étosu súvisiaceho s dejinami Veľkej Moravy,“* konštatoval minister vo svojom príhovore.

Starosta obce Šintavy Miroslav Holička podčiarkol význam školy v obci, vyzdvihol jej kvalitu a spoluprácu s obcou. Zaželal jubilantke veľa ďalších úspešných rokov a odovzdal riaditeľovi školy Pamätný list pri príležitosti 55. výročia založenia školy.

Predseda Matice slovenskej Marián Tkáč v príhovore vyzdvihol zásluhy školy pri zvyšovaní národného povedomia žiakov a odovzdal riaditeľovi školy, starostovi obce a predsedníčke miestneho odboru v Šintave Pamätný list predsedu Matice slovenskej za presadzovanie vlasteneckých a matičných ideálov medzi mladou generáciou.

Pamätnú medailu predsedu Trnavského samosprávneho kraja (TTSK) za prínos k rozvoju výchovy a vzdelávania pri príležitosti 55. výročia založenia Základnej školy s materskou školou kráľa Svätopluka Šintava odovzdala v zastúpení predsedu kraja Tibora Mikuša riaditeľovi školy Marta Jedličková z odboru školstva a telesnej kultúry.

Odbor školstva Okresného úradu v Trnave udelil riaditeľovi školy Pamätný list pri príležitosti 55. výročia založenia školy. Dekan Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre Bernard Garaj ocenil spoluprácu riaditeľa školy s fakultou a odovzdal mu pamätnú medailu fakulty.

Poďakovanie za podporu a súčinnosť

Riaditeľovi školy sa dostalo množstvo ocenení a vyjadrení pochvál na jeho prácu, ale aj sám bol veľmi štedrý v ďakovných rečiach: ministrovi školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušanovi Čaplovičovi za podporu školy, za presadzovanie pozitívnych zmien v regionálnom školstve, Ing. Tiborovi Mikušovi, PhD., Mgr. Júlii Gálovej, prednoste Okresného úradu v Galante, Ing. Vladimírovi Krátkemu, prednostovi Okresného úradu v Trnave, PaedDr. Marte Gubrickej, vedúcej odboru školstva Okresného úradu v Trnave. Riaditeľ školy udelil pamätný list a vyslovil poďakovanie za pomoc, podporu a spoluprácu: Miroslavovi Holičkovi, starostovi obce Šintavy, jeho excelencii Pavlovi Maratovičovi Kuznecovovi, veľvyslancovi Ruskej federácie v SR (v zastúpení radcu Sergeja Krylova), Ing. Mariánovi Tkáčovi, PhD., prof. PaedDr. Bernardovi Garajovi, CSc., Ing. Magdaléne Žitňanovej, zástupkyni pre detašované pracovisko Metodicko-pedagogického centra Trnava. Ďakovným listom vyjadril slová vďaky aj najbližším spolupracovníčkam – zástupkyni pre materskú školu Mgr. Márii Hrabíkovej a zástupkyni pre základnú školu Mgr. Zuzane Endelovej – za ich dlhoročnú prácu vo vedení školy.

Busta Svätopluka vo vestibule

Veľkoleposť oslavám dodal aj kultúrny program, ktorý pripravili žiaci školy spoločne s pani učiteľkou Mgr. Máriou Vojtechovou, a vystúpenie malých škôlkarov spoločne s ich učiteľkami. Významným okamihom slávnostného dňa bolo odhalenie busty kráľa Svätopluka vo vestibule školy. Bustu pripravil rodák zo Šintavy Dušan Opát spoločne s akademickým sochárom Ladislavom Sabom z Galanty.

Minister školstva sa na slávnostnej recepcii stretol v neformálnych rozhovoroch s prítomnými a prijal aj žiakov školy. Prítomným 150 hosťom sa oslavy páčili a vyjadrili úprimné slová obdivu nad ich organizáciou. Aj táto udalosť preverila dobre fungujúce vzťahy a spoluprácu pedagogických i nepedagogických zamestnancov školy. Potvrdila sa aj výborná spolupráca s vedením obce, s rodičmi žiakov. Pekný deň zanechá v nás všetkých príjemné spomienky, pričom nám dodal pozitívnu energiu a chuť do ďalších pracovných dní.

Na záver príhovoru riaditeľa školy Martina Bodisa odznelo jeho vyznanie a želanie, ku ktorému sa pripájam: *„Je krásne stretnúť sa a zaspomínať. Je krásne byť riaditeľom v škole, v ktorej sa každý s každým navzájom pozná, usmeje, pozdraví, odpovie na pozdrav. V škole, v ktorej vládne porozumenie, spolupráca a vzájomná úcta, teda v našej škole rodinného typu, kde úspešne realizujeme motto Učitelia, žiaci, rodičia – spoločne za vzdelaním.*

‚Veľké ideály nepotrebujú len krídla, ale aj priestor, z ktorého by mohli vzlietnuť,‘ povedal Ernest Hemingway. Teším sa, že naša škola je takým priestorom, a želám našej jubilantke, teda aj nám všetkým, nech je takou ešte veľa-veľa ďalších desaťročí.“

RNDr. Helena VICENOVÁ
Foto Martina DIVINCOVÁ

Ako sa zrodila Historická revue, alebo Ospravedlnenie ministrovi po 25 rokoch

PEDAGOGICKÁ TLAČ

Všetko okolo nás má svoju históriu, a napokon aj my sami sme súčasťou dejín. Niečo vznikne náhodou, iné po dlhých prípravách a veľkej námahe.

Súčasťou slovenského školského i kultúrneho sveta je už dvadsaťštyri rokov časopis Historická revue. Tento má tiež svoje dejiny a príbeh o tom, ako sa zrodil. Od súhlasu na jeho vydávanie ministrom školstva profesorom Ľudovítom Killárom v týchto dňoch uplynie 25 rokov a pri tomto okrúhlom výročí neuškodí, aby sme si pripomenuli zrod jeho vzniku, osviežiac si možno pamäť aj príbehom, ktorý nepozná veľa ľudí, ba možno nie je známy ani súčasnému vydavateľovi tohto mesačníka.

V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch sa dejiny a dejepis často zneužívali na socialistický výklad histórie. Veda, ale aj historici boli neraz v službách vtedajšej politiky. Jednostrannosť, s ktorou sa nazeralo na dejiny, mala za následok, že z našich dejín zmizli nielen mnohé osobnosti, ale aj celé etapy, ktoré žili predchádzajúce generácie. Dejepis sa stal hádam najneobľúbenejším predmetom a výskumy z tých čias hovoria, že ak z dejepisu žiakov niečo bavilo, tak to boli azda iba staroveké a stredoveké historické udalosti. V súvislosti s tým sa neraz v historickej obci, ale aj medzi mnohými učiteľmi hovorilo o tom, že naša historická pamäť, ale aj identita sa vytratila. Nielen v kuloároch sa sporadicky objavovali myšlienky, že možno keby mala verejnosť, ale aj učitelia populárno-náučný časopis, mohlo by sa niečo zmeniť (potrebu takéhoto časopisu deklarovala od roku 1986 aj Slovenská historická spoločnosť pri SAV). V tom čase síce vychádzal Historický časopis, Vlastivedný časopis, Pamiatky a kultúra, v Prahe časopis Společenské vědy ve škole, ale ani jeden z nich nenapĺňal predstavu populárno-vedeckého časopisu pre širokú verejnosť, učiteľov a študentov. Ani jeden z nich totiž nemal ambíciu osloviť svojimi príspevkami širokú verejnosť, pomôcť historickému povedomiu, aktívne budovať vzťah ľudí k dejinám...

Ako založiť časopis?

Bolo treba konať, niečo urobiť, aby časopis naozaj uzrel svetlo sveta. Lenže v tom čase to nebolo také jednoduché ako dnes. Chcem časopis, tak ho jednoducho založím. V spomínaných časoch mohli byť vydavateľom časopisov iba štátne a verejné inštitúcie, najmä ministerstvá.

O stave spoločnosti, o tom, čo sa deje, aký je stav v tej či inej oblasti, sme často debatovali s mojimi kamarátmi vždy, keď sme sa stretli. Boli to zvyčajne debaty pri káve, čaji, vínku či pive. V polovici osemdesiatych rokov vznikla v Bratislave ultraveľká piváreň Mamut. V štyroch humnách sa podávalo pivo z rôznych domácich pivovarov. Tam sme z času na čas zašli aj so spolužiakom z Filozofickej fakulty UK v Bratislave Dušanom Škvarnom na víno. Dušan sa intenzívne venoval výskumu národného obrodenia v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied na Klemensovej ulici v Bratislave a ja som sa udomácňoval na Ministerstve školstva SSR na vtedajšej Suvorovovej ulici, kde som mal na starosti okrem iného rozhlasové a televízne vysielanie pre školy, ale aj vydávanie pedagogických časopisov. Dušan bol, a napokon aj zostal, silným intelektuálom, vedcom, hovoril veľa a múdro, dobre sa ho počúvalo. Mal analytický pohľad azda na každú tému. A už v tom čase bol nabitý množstvom informácií a faktov. Niekedy na jeseň v osemdesiatom ôsmom sme sa jedného dňa po robote opäť stretli „na pive“ u Mamuta. No a tam sa pri debate zrodil náš plán, ako sa pokúsime založiť časopis, ktorý by popularizoval dejiny a pritiahol ľudí na Slovensku k vlastným dejinám. Spisovateľ Peter Valo to v Slovenke pod titulkom *Bumerangový efekt* popísal pred časom takto:

„Humorista Tomáš Janovic tvrdí, že najlepšie nápady sa rodia v krčme. V jednej z bratislavských viech sedeli svojho času na červenom víne člen predsedníctva Historickej spoločnosti Dušan Škvarna a radový referent na ministerstve školstva Ľubomír Pajtinka. Hovorili o tom, že na Slovensku neexistuje časopis, ktorý by sa zaoberal históriou. Slovo dalo slovo a zrodil sa jednoduchý plán. Ministerský úradník nemohol sám nič navrhovať, ale mohol pripraviť koncept listu, v ktorom predseda Historickej spoločnosti žiada ministra školstva o pomoc pri vydávaní časopisu a zároveň ponúka, že Historická spoločnosť bude jeho odborným garantom. Priateľ Škvarna list dokoncipoval a podstrčil ho predsedovi Historickej spoločnosti. Ten ho podpísal a poslal na adresu ministra školstva. Minister posunul list námestníkovi. Zástupca ministra ho pridelil riaditeľovi odboru starostlivosti o učiteľa. Riaditeľ ho dal príkazom na vybavenie referentovi Ľubovi Pajtinkovi. Ten pozháňal podporné stanoviská a napísal návrh ministerského stanoviska. Minister návrh podpísal a poslal nazad predsedovi Historickej spoločnosti. Hlava Historickej spoločnosti sa dozvedela, že minister s jej návrhom súhlasí a odporúča, aby sa vytvoril prípravný výbor na vytvorenie časopisu. Ako kontaktnú osobu určil opäť referenta Ľubomíra Pajtinku. Predseda Historickej spoločnosti dal ministrov návrh na vybavenie Dušanovi Škvarnovi s požiadavkou, aby navrhol ľudí do prípravného výboru. Osud historického časopisu sa ocitol ako bumerang v rukách dvoch kamarátov, ktorí o ňom začali hovoriť pri červenom víne. Potom sa zišiel nimi navrhnutý prípravný výbor, rozdebatoval koncepciu a navrhol šéfredaktora. Vzápätí minister odsúhlasil, že časopis môže vychádzať. Stretol som viacero ľudí, ktorí tvrdili, že Historickú revue založili práve oni. Ani jeden z nich nespomenul verziu o tajomníkovi a radovom referentovi, čo si raz spolu sadli na červené víno. Niekedy o veľkých veciach môžu rozhodnúť malí ľudia. Stačí, keď vedia rozhýbať veľkých. Po vojne býva každý generálom. A ak sa taká vojnička vyhrá, hneď sa nájdu desiatky bojovníkov, ktorí sa k zásluhe o víťazstvo prihlásia.“

Divadlo pre ministra

Pravdou je, že sme naozaj zahrali malé divadlo podľa scenára, ktorý sme si pri červenom vínku vymysleli. Také šuhajské beťárstvo, ktoré mohlo i nemuselo vyjsť. Na prekvapenie nás samotných vyšlo. Hlavnú úlohu v ňom zohrala na jednej strane Slovenská historická spoločnosť pri SAV, ktorá vznikla hneď po druhej svetovej vojne a jej autorita bola podporená tým, že mala takmer 800 členov a v čele docenta Miroslava Kropiláka, ktorý jej predsedal od roku 1981, a na strane druhej Ministerstvo školstva SSR, ktoré viedol Ľudovít Killár.

List, ktorý som ako úradník nakoncipoval, hovoril o tom, že historická obec konštatuje nízku úroveň historického povedomia spoločnosti a že by bolo potrebné s tým niečo urobiť. Návrh spočíval v tom, aby ministerstvo školstva začalo vydávať populárno-historický časopis, pričom Slovenská historická spoločnosť by bola jeho odborným garantom a ministerstvo školstva by ho zabezpečovalo z finančnej a vydavateľskej stránky. Dodnes neviem, ako Dušan Škvarna uhovoril Miroslava Kropiláka, aby takúto požiadavku adresovanú ministrovi školstva podpísal, ale stalo sa. List následne prišiel na ministerstvo školstva, sekretariát ministra ho posunul na pripravenie odpovede námestníkovi ministra pre základné a stredné školy, jeho sekretariát ho pridelil riaditeľovi odboru spoločných úloh v starostlivosti o učiteľa, ktorý gestoroval vydávanie pedagogickej tlače, a tomu nezostávalo nič iné, ako ho dať na vybavenie mne samému. Keď som dostal túto úlohu, neveril som vlastným očiam, že sa to podarilo.

Podpora novému časopisu

Oslovil som Katedru histórie na Filozofickej fakulte UK, kde bola Betka Sopušková, Ústredný ústav pre vzdelávanie učiteľov, kde pracovala Valika Dulová, Krajský pedagogický ústav, kde sa učiteľom dejepisu venovala Justína Beňková, a poprosil som ich o podporné stanovisko. Všetci túto myšlienku uvítali a ja som následne pripravil návrh listu súdruha ministra predsedovi Slovenskej historickej spoločnosti (SHS), ktorý som podporil pozitívnymi stanoviskami naslovovzatých odborníkov. Do listu súdruha ministra sme dali text s približne takýmto obsahom: Vážený súdruh predseda SHS, vítam Vašu iniciatívu, aby na Slovensku vznikol pedagogický časopis, ktorý by napomáhal zvyšovanie historického povedomia. Odporúčam, aby sa vytvorila pracovná skupina, v ktorej budú zastúpení odborníci ministerstva školstva a historickej obce. Navrhnite svojich zástupcov a pošlite ich mená nášmu pracovníkovi, ktorý zorganizuje zasadanie komisie. A tak sa aj stalo. V komisii boli okrem už spomínaných osôb aj Anton Hrnko a zopár ďalších ľudí. Nás nadšencov nebolo veľa, ale všetci sme ihneď pochopili, o čo ide. Ministerstvo školstva v tom čase vydávalo v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve asi 16 titulov pedagogickej tlače (napríklad Rodina a škola, Vychovávateľ, L'Amitié, Friendship, Hallo, Predškolská výchova, Učiteľské noviny, Priateľ, Slovenský jazyk a literatúra či Jednotná škola). A bola šanca, že môže pribudnúť ďalší, mimoriadne dôležitý. Šéfredaktorom časopisov v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve bol Gustáv Gábriš, slovenčinár a dejepisár s praxou na Krajskom pedagogickom ústave a citom pre dobré veci. Ten nám následne pomohol zorganizovať všetko potrebné vo vydavateľstve. Najdôležitejšie po súhlase ministra bolo v čase, keď sa pripravoval rozpočet na pedagogickú tlač na rok 1990, zahrnúť medzi časopisy, ktoré sa budú financovať zo štátnych zdrojov, aj Historickú revue.

Historickú revue sa podarilo schváliť ešte pred novembrom 1989, ale začala vychádzať až po ňom, teda vstúpila na trh s čistým štítom. Prvé číslo časopisu sa podarilo vydať v septembri 1990. Za šéfredaktora časopisu sme ešte v októbri 1989 navrhli Františka Višvádera, s ktorým bol malý problém – po roku 1968 bol vylúčený zo strany a nesmel prednášať. Návrh podala Betka Sopušková, ktorá s ním pracovala na jednej katedre, a návrh prešiel aj vo vedení ministerstva. Mimochodom, medzi navrhovanými a diskutovanými menami boli aj Laco Zrubec či Pavel Dvořák (aj keď predpokladám, že sa o tejto potenciálnej úvahe možno nikdy nedozvedeli).

Nová redakcia

František Višváder načrtol koncepciu časopisu, vytvoril redakciu a rozbehol vydávanie. Roku 1990 vyšli štyri čísla, lebo časopis kopíroval školské roky, ako viaceré iné pedagogické časopisy. Historická revue si okamžite získala veľa priaznivcov a oživila aktivitu historickej obce. Zrazu bol na svete časopis, kde sa dalo písať populárne a súčasne odborne. Pravda, to už boli prvé porevolučné roky, keď mala spoločnosť síce iné problémy, ale historické povedomie bolo tiež mimoriadne dôležité. A je dodnes.

Roku 1993 hrozilo, že slovenská pedagogická tlač viac-menej zanikne. Vedenie ministerstva školstva sa vtedy prikláňalo k názoru, že časopisy treba prestať dotovať a trh vyrieši všetko. Toto urobili v Českej republike, ale trh nevyriešil nič – iba to, že mnohé užitočné pedagogické časopisy tam zanikli. Podobne vyzerala aj oblasť učebných pomôcok. Ministerstvo školstva zrušilo podnik Učebné pomôcky v Banskej Bystrici a tým sa pochovala aj ústredná dodávka štandardného vybavenia pre jednotlivé druhy a typy škôl. Dnes slovenské školstvo trpí tým, že školy nemajú štandardizované vybavenie učebnými pomôckami, čo sa následne premieta do úrovne výchovno-vyučovacieho procesu.

V spomenutom roku 1993 sa nám napokon podarilo presvedčiť vedenie ministerstva, že sa pokúsime pripraviť koncepciu, ako zachovať pedagogickú tlač na Slovensku v trhových podmienkach v celej vydávanej škále a ako doplniť pokrytie ďalších oblastí a predmetov, pre ktoré dovtedy vychádzali celoštátne časopisy v Čechách. Materiál bol prijatý a na Slovensku vznikli nové pedagogické časopisy – Naša škola, Múzy v škole, Obzory matematiky, fyziky a informatiky, Škola – manažment, ekonomika, legislatíva, Geografia, Biológia, ekológia, chémia, Katedra, Technológia vzdelávania, Pedagogické rozhľady, Pedagogické spektrum. V súlade s koncepciou boli následne vydavateľské práva na jednotlivé časopisy ponúknuté ich šéfredaktorom s tým, že títo budú časopisy vydávať súkromne a budú sa môcť každoročne uchádzať o finančnú dotáciu ministerstva školstva a iné verejné a súkromné zdroje. V zmluvách o odstúpení vydavateľských práv sme šéfredaktorov, už súkromných majiteľov, zaviazali, že najmenej päť rokov nesmú vydavateľské práva predať inej osobe, že musia zachovať polygrafickú kvalitu a rozsah i periodicitu uvedenej tlače.

František Višváder vydržal časopis vydávať, ale potom predal vydavateľské práva súkromnej firme. Po čase vznikol dokonca konkurenčný časopis s názvom História, ktorý vydáva Historický ústav SAV.

Dnes môžeme konštatovať, že na Slovensku máme okrem celého spektra pedagogickej tlače i dva výborné časopisy, ktoré popularizujú históriu a rozširujú poznanie vlastných i svetových dejín. Sú mimoriadne obľúbené a na slovenskom časopiseckom trhu si už žijú svoj vlastný život. Mne nezostáva iné, ako sa s malým – 25-ročným – odstupom ospravedlniť ministrovi školstva Ľudovítovi Killárovi za malú úradnícku „vybíjanosť“. Ale myslím, že takéto veci sa úradníkom hádam odpúšťajú.

Ľubomír PAJTINKA

Súťaž stredoškolákov v dejepise v česko-slovenskej konkurencii škôl mala v Chebe mimoriadne dôstojný rámec spoločenskej udalosti.

Ako zorganizovať súťaž z inej dimenzie

STREDOŠKOLÁCI SÚPERILI V DEJEPISE

V našich zemepisných šírkach sa organizuje viacero dejepisných súťaží pre žiakov stredných škôl. Treba však zažiť jednu, aby si človek uvedomil, aký spoločenský i poznávací význam taká súťaž môže mať. To sa mi podarilo u našich západných susedov, v meste takmer najzápadnejšom, v Chebe, kde sa konal už 22. ročník Dejepisnej súťaže gymnázií.

Zmysel takéhoto článku obyčajne býva v informácii o víťazoch súťaže. Tieto riadky však píšem kvôli čomusi úplne inému: aby som opísal, čo všetko predchádzalo vyhlásenie a odmenenie víťazného kolektívu. Ja som zažil predovšetkým úpornú prípravu otázok, cizelovanie formulácií, hľadanie jednoznačných odpovedí. Hlavný organizátor súťaže Miroslav Stulák z chebského gymnázia prichádzal do Bratislavy, stretával sa tu s rôznymi osobnosťami, konzultoval otázky. Ich verzií bolo neúrekom, kým sa nevyprofilovali vo svojej definitívnej podobe.

Traja slovenskí zástupcovia v Chebe

V predvečer súťaže sa garanti a hostia zišli na slávnostnej večeri. Večerným mestom tiahli zástupy súťažiacich a všetci obyvatelia už pravdepodobne vedeli, o čo ide. Veď na programe budúceho dňa bol už 22. ročník dejepisnej súťaže, ktorá narástla do netušených rozmerov. Tento rok sa na nej zišlo 75 trojčlenných družstiev z najrôznejších kútov Čiech a Moravy, ba dokonca z troch slovenských škôl – z Gymnázia na Skalickej ulici v Bratislave, Gymnázia Andreja Kmeťa z Banskej Štiavnice a z Gymnázia na Poštovej ulici v Košiciach, ktorého družstvo meralo najdlhšiu cestu zo všetkých účastníkov. Prišli, aby posúdili svoje sily, nadýchali sa atmosféry, hoci veľké šance nemali. Na programe súťaže boli mimoriadne ťažké otázky z politiky, hospodárstva, kultúry obdobia rokov 1848 – 1918, a to prevažne z českých dejín, ktoré sa u nás prakticky nevyučujú.

Ani slávnostná večera, ani krásy vynoveného Chebu neurobili na mňa taký dojem ako vstup do sály, kde sa konala samotná súťaž: 75 stolov s označením domovského mesta čakalo na svoje družstvá. Na každom stole výstavné historické publikácie, väčšinou encyklopédie a syntézy, čakali rovnako na svojich nových majiteľov. A s nimi celý rad ďalších praktických drobností a časopisov. Každé družstvo si teda ešte pred začiatkom zaplnilo tašky, a ak počítame jedného pedagóga ako sprievod, osem rúk malo na ceste domov čo niesť.

Na pódiu pred súťažiacimi stáli ďalšie ceny pre prvých 10 družstiev. Počítače, tlačiarne, fotoaparáty, elektrická gitara, ďalšie knihy a pozornosti celého radu sponzorov. Domáce chebské gymnázium poskytlo študentov a študentky, ktorí mali službu v šatni, pomáhali pri občerstvení, organizácii a riešení každého problému. Študentky ako hostesky perfektne pripravené, oblečené ako do divadla a nalíčené jedným zo sponzorov v kozmetickom salóne. Už to muselo byť pre dievčatá zážitkom. Chlapci v oblekoch mali zo svojich spolužiačok nepochybne tiež zážitok. Všetci pracovali ako hodinky, každý vedel, čo má robiť. Pred sálou bolo každému k dispozícii občerstvenie: zákusky, ovocie, chlebíčky, nápoje, na obed teplá strava. Dokonca aj zdravotníčky pripravené na zásah v prípade potreby. Každý detail a každá možnosť mali riešenie ešte predtým, ako sa vyskytli.

Ani jednotlivé družstvá neponechali nič náhode. Ten, kto sa prišiel len zúčastniť, nemal šancu na lepšie umiestnenie. Jednotlivé trojice sa celý rok pripravovali na obdobie rokov 1848 – 1918, a aj preto mohli byť otázky na úrovni, kde uspieť bez prípravy by neraz nemal šancu ani vysokoškolsky vzdelaný historik.

Veľká radosť víťazov z Gymnázia na Ul. Jana Masaryka v Jihlave.

Keď všetko funguje ako hodinky

Vlastná súťaž mala štyri kolá. V prvom sa krúžkovala správna odpoveď zo štyroch možností, v druhom sa písala správna odpoveď bez možností, tretie kolo bolo pestré na rôzne typy otázok a vo štvrtom, najviac hodnotenom, mali družstvá 30 sekúnd na zodpovedanie otázky, ktorú im citátom priblížila z veľkoplošnej obrazovky niektorá z vopred oslovených osobností. Tento rok to boli výlučne osobnosti zo Slovenska: Karol Polák, Jozef Golonka, Magda Vášáryová, Štefan Kvietik a prezident SR Ivan Gašparovič. Kým žiaci rozmýšľali, na obrazovke sa striedali zábery prírodných krás Slovenska. Bola to milá pozornosť a azda naznačenie, že súťaž sa má roku 2014 presunúť už aj na Slovensko.

Po každom kole sa vyhodnotili odpovede a priebežný stav, na čom pracovali dve komisie a počítačové centrum. V prípade odborného sporu sedeli v sále aj špičkoví historici. Každé družstvo vedelo, koľko má po každom kole bodov, ale netušilo poradie. Čas, ktorý bežal pred všetkými na obrazovke, napovedal, že všetky činnosti, rozpísané na minúty, sa plnia s nevídanou presnosťou – od 9.55 hod., keď sa začali krátke uvítacie prejavy, až do 14.10 hod., keď sa pristúpilo k vyhlasovaniu výsledkov. Hneď po ukončení podujatia čakali na účastníkov autobusy a rozvážali ich ku stanici do Prahy alebo ďalších miest v západných Čechách. Niektoré družstvá v Chebe ešte zostali, aby si užili aj niečo z krás mesta. Luxusné ubytovanie (neraz v špičkových kúpeľných hoteloch v neďalekých Františkových Lázňach) a strava boli taktiež v réžii usporiadateľov.

Desiatky sponzorov – od ministrov českej vlády cez poslancov, senátorov, europoslancov, samospráv po rôzne firmy a jednotlivcov – umožnili prežiť tento nevšedný zážitok, udeliť mimoriadne hodnotné ceny a rozdať knihy v celkovej hodnote takmer 900 000 Kč.

S odchodom posledného účastníka sa doslova a do písmena začal organizovať 23. ročník, na ktorý sa prihlásilo 176 českých a moravských gymnázií a 43 gymnázií zo Slovenska. Témou bude medzivojnové Československo do svojho rozpadu v marci 1939. Rozsah súťaže si po prvý raz vyžiada už aj kvalifikačné kolá.

A nakoniec tohtoročný víťaz vyhlásený v sprievode živých fanfár: Gymnázium z Ulice Jana Masaryka v Jihlave. Bratislavské Gymnázium na Skalickej skončilo na výbornom 20. mieste! Nezostáva nič iné, len dodať: dovidenia v Chebe 20. novembra 2014.

Roman HOLEC, foto autor

Európsky týždeň boja proti drogám

GYMNÁZIUM M. R. ŠTEFÁNIKA V ŠAMORÍNE

Európsky týždeň boja proti drogám bol vyhlásený roku 1998 v Grécku a rozšíril sa do všetkých štátov Európskej únie. Stalo sa tak nepísanou tradíciou, že v treťom novembrovom týždni sa organizujú aktivity, ktorými sa upozorňuje na nebezpečenstvo látkových a nelátkových závislostí.

Najcitlivejším vekom je obdobie dospievania, keď mladí ľudia nepočúvajú dospelých a sami sa chcú dotknúť pre nich neznámeho sveta. Skúsia raz, lebo kamarát má narodeniny, skúsia druhýkrát, lebo je „žúrka“, tretíkrát, lebo je akcia pri Dunaji – a už sa to nabaľuje. Sú v tom až po uši, ani nevedia ako. Aby sme upozornili na nebezpečenstvo závislostí, každý rok organizujeme v našej škole akcie, ktoré sa nesú v duchu boja proti závislostiam. V tomto školskom roku sa uskutočnili tri.

Vyhlásili sme súťaž o najkreatívnejší plagát na danú tému. Za vystavené plagáty mohli hlasovať žiaci aj učitelia. Výhercami súťaže sa stali v kategórii starších žiakov Julka Brňáková zo Sexty A a Jarmila Vargová z 2. A, v kategórii mladších žiakov Rebecca Horváthová a Alexander Pivovarov, obaja z Tercie A.

Na prednáške v Centre pre liečbu drogových závislostí v Bratislave sa zúčastnili žiaci 1. A a Sexty A. Prednáška pozostávala z troch častí. V prvej nás Mgr. Ivana Szemzö oboznámila s legislatívou, v druhej odpovedala na otázky žiakov a v tretej nás previedla cez lôžkovú časť centra. Opakovane už vyše 10 rokov sa žiaci našej školy zúčastňujú týchto prednášok, ktoré sú vždy jedinečné a zaujímavé, každý rok sa dozvieme nové a aktuálne informácie, vždy prispôsobené záujmu žiakov. *„Dostali sme informácie o všetkom, čo nás o drogách, alkohole a všeobecne závislostiach zaujímalo. To, že si prednášajúca získala našu pozornosť, sa potvrdilo často zdvihnutými rukami žiakov, ktorí nešetrili otázkami. Po prednáške sme mali možnosť vidieť lôžkovú časť ústavu. Z centra sme odišli s novým neobyčajným zážitkom, za ktorý sme vďační aj pani profesorke Sidóovej, ktorá nám prednášku zorganizovala.“* (Kristína Lukácsová, žiačka Sexty A)

Vyvrcholením týždňa nesúceho sa v duchu boja proti drogám bola návšteva filmového predstavenia v Dunajskej Strede. Žiaci vyšších ročníkov sa zúčastnili premietania filmu *Rekviem za sen*. Školám tento film, ktorý poukazuje na nebezpečenstvo závislosti od drog, odporúča Asociácia slovenských filmových klubov. Na začiatku filmu bol v sále šum, poznámky a smiech. Postupne so stupňujúcim sa dejom však stíchla a na záver pri dramatickom vyvrcholení bolo hrobové ticho. *„Film veľmi naturalisticky zobrazuje, ako droga postupne ničí vnútornú, ale i vonkajšiu stránku človeka. Bol veľmi realistický, čo spôsobilo, že žiaci odchádzali so zmiešanými pocitmi a s vážnymi tvárami. Odniesli sme si nielen silný zážitok, ale i ponaučenie, prečo treba protidrogovú osvetu brať vážne a aktívne ju šíriť.“* (Aneta Kmecová, žiačka Sexty A)

Dnešná doba je náročná, mládež sa legálnym a ľahkým drogám v podstate nevyhne. Pevne dúfam, že týmito akciami sa nám podarilo upozorniť ju na nebezpečenstvo závislostí. Štartovacou drogou môže byť hocičo – alkohol, nikotín, marihuana, mladí sa ľahko nechajú strhnúť.

RNDr. Andrea SIDÓ,
koordinátorka protidrogovej prevencie
Foto archív školy

V Diviakoch nad Nitricou sa majú čím popýšiť

Z ÚSPOR ZA ZBER VYNOVIA IHRISKO

V školskom roku 2013/2014 pracuje v Základnej škole s materskou školou Diviaky nad Nitricou 23 pedagógov a 14 nepedagogických zamestnancov. Základnú školu navštevuje 188 žiakov (69 z Diviackej Novej Vsi), materskú školu 43 detí. Do školského klubu detí je zapísaných 35 detí. Pestrosť a rôznorodosť činností v škole nechýba. O všetkých akciách, aktivitách škola aktuálne podáva správy prostredníctvom Facebooku, pričom dôležité informácie sú uverejnené aj na webovej stránke.

Obdobie štvrťroka niekedy neprinesie výrazné zmeny. Pre žiakov našej školy ich však bolo pomerne dosť. S potešením bolo prijaté pozvanie do Bratislavy pre Kristínku Brokešovú (IV. A), ktorej výtvarná práca získala ocenenie. Bola zaradená medzi 19 najlepších z 868 výtvarných prác, ktoré budú prezentovať Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR na podujatiach venovaných ľudskoprávnej téme. Pri tejto príležitosti sa stretla aj so šéfom slovenskej diplomacie Miroslavom Lajčákom.

Aktivity žiakov nepoznajú hraníc

Počas štvrťroka žiaci absolvovali rozmanité exkurzie: Sklársky sen Valaská Belá, Kulháň – náučný chodník Duchonka, Brezová pod Bradlom, Krajská hvezdáreň a planetárium Maximiliána Hella v Žiari nad Hronom. Zúčastnili sa aj množstva športových súťaží, oslávili Európsky týždeň jazykov, Medzinárodný deň knižníc, Týždeň boja proti drogám, zapojili sa do projektu Hovorme o jedle, Záložka do knihy spája školy, spolupracujú so svojimi vyučujúcimi na dvoch významných projektoch, ktoré sú finančným prínosom pre školu na zveľadenie jej priestorov.

Deviataci a ôsmaci si overovali svoje vedomosti v testoch z matematiky a zo slovenského jazyka Komparo. Počítačové zručnosti si testovali žiaci 3. – 9. ročníka v internetovej súťaži iBobor. V školskej jedálni si stravníci pripomenuli Deň čokolády, Deň výživy. Počas nich kuchárky doplnili tradičný obed o chutné dobroty formou švédskych stolov či čokoládovej fontány.

Tradíciu školy v Diviakoch nad Nitricou tvorí športová činnosť. Neodkladne nastala chvíľa na skvalitnenie výučby telesnej výchovy. Nefunkčnosť pôvodného ihriska vedie k myšlienkam rekonštrukcie. Na jej realizáciu by bolo vhodné zoskupiť na účte finančné prostriedky z rôznych zdrojov. Riaditeľstvo aj z tohto dôvodu vyhlásilo zber šatstva. Všetkým ochotným rodičom, ktorí zareagovali pozitívne, vyslovuje poďakovanie. Odovzdalo sa úctyhodných 3 500 kg obnoseného šatstva.

V budúcnosti sa plánuje obdobným spôsobom uskutočniť jednorazovo zber papiera. Priebežne naďalej pokračuje vyhlásený zber papiera a zber batérií. Financie zo zberov sa odovzdávajú rade rodičov, ktorá každoročne organizuje ples pre rodičov. Na najbližší valentínsky pripadol magický dátum – 14. 2. 2014. Pozvanie platí pre všetkých, ktorí majú radi prekvapenia, veselé zážitky, tanec a hudbu.

Jana HATVÁNYIOVÁ, foto archív školy

Advent pre zručné deti

V ZŠ S MŠ V DLHEJ NAD ORAVOU

Regionálna výchova – to sú nielen teoretické, ale najmä praktické ukážky múdrosti našich predkov. Práve tie sú najlepšími pomocníkmi vyučujúceho i žiakov. Zároveň sú nenahraditeľnými didaktickými pomôckami. Ich efektivita sa zvyšuje predovšetkým vtedy, ak sú ich tvorcami samotní žiaci, ktorí si tak vyskúšajú nielen svoju predstavivosť, podloženú výkladom vyučujúceho na základe regionálnych a historických faktov, ale i rozvoj svojich zručností.

Aktivity spájajúce teóriu s praxou sa realizovali i v Základnej škole s materskou školou v Dlhej nad Oravou. S blížiacimi sa najkrajšími sviatkami roku – Vianocami – súvisí i každoročná výzdoba tried a školy. Samozrejme, nechýbali ani adventné vence. Ten najväčší, ktorý je umiestnený pri vstupe do školy, už tradične zhotovili piataci v rámci regionálnej výchovy. Tohtoročný je z čečiny jedličky, dozdobený vetvičkami tuje a bielou dekoráciou. Piataci sa snažili do maxima zručnosti a fantázie, a za svoju prácu sa naozaj nemusia hanbiť.

V posledný novembrový piatok nielen ich hlavný adventný veniec pre školu, ale aj všetky ostatné adventné vence z jednotlivých tried prišiel požehnať duchovný otec Štefan Tuka. Milú slávnosť doplnili a vhodne spríjemnili aj žiaci našej školy, ktorí si pod vedením pani učiteľky Ľudmily Kamasovej nacvičili blok piesní. V nedeľu sa rozhorela prvá svieca na adventných vencoch, v triedach pribudla ešte ďalšia vianočná výzdoba. Deti sa náramne tešili najmä na výrobu vianočných ozdôb z drôtu. Aj touto prirodzenou a tvorivou formou na ďalšej hodine regionálnej výchovy sa mohli oboznámiť s tradíciami drotárstva a okrem výzdoby tried a školy určite vznikli aj milé vianočné prekvapenia pre ich rodičov.

Angelika FOGÁŠOVÁ, foto autorka

Ako vštepovať žiakom vzťah ku knihe

NOC ROZPRÁVOK V ŠALI

Na podporu rozvoja zručností mladých ľudí realizuje IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže národný projekt KomPrax – Kompetencie pre prax , ktorý je spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu. Výnimočnosťou KomPraxu je, že každý účastník v rámci vzdelávania realizuje svoj vlastný projekt – jeho prípravu, realizáciu, vyhodnotenie a vyúčtovanie, čím si všetky získavané poznatky, zručnosti i postoje overí aj v praxi. Na samotnú realizáciu projektu účastníkovi vzdelávania IUVENTA poskytne príspevok vo výške 200 eur.

V našej Spojenej škole, Krátka 11, Šaľa sme začiatkom decembra uskutočnili projekt Noc rozprávok, ktorý bol zameraný na zážitkový pobyt detí v škole vo večerných hodinách, pričom bol spojený s tvorivými dielňami a čítaním rozprávok.

Kniha je zázračná vecička. Na prvý pohľad je to len papier, písmenká a farby, ale koľko múdreho, zázračného, veselého i napínavého sa v nej skrýva. Takto o knihách napísal spisovateľ Daniel Hevier. Ani v dnešnej modernej dobe, ponúkajúcej rôzne vyžitia a rozptýlenia, akými sú televízia, video či internet, kniha nestráca svoj význam. Má mnoho iných predností, pretože krásu slova, rozmanitosť jazyka a rozvíjanie slovnej zásoby nám môže poskytnúť len kniha. Zdokonaľovanie a rozširovanie slovnej zásoby dosiahneme len tým, že čítame.

Večer, keď dobro v knihách triumfovalo

V tento studený a sychravý deň sme sa ponorili do fantázie, popustili uzdu svojej tvorivosti a odložili povinnosti, ktoré nás trocha zväzujú. Čítali sme si rozprávky, rozprávali sme sa, smiali, hrali sa na princezné a zlých vlkov, prezerali obrázky a kreslili, snívali a vznášali sa, spievali a tešili sa.

Každý z nás nosí v sebe dobrého aj zlého hrdinu, strigu aj princeznú, hlúpeho Ďura aj odvážneho Kuba, treba sa len rozhodnúť, koho príbeh by sme chceli žiť, snažiť sa plniť si sny a zostať pritom človekom.

Deti v našej škole sú presne také isté ako deti v ktorejkoľvek inej škole na svete. Majú svoje sny a túžby, majú svoje obľúbené rozprávkové postavy, majú svoje starosti aj radosti. Nie každý deň je pre ne rozprávkou a nie každý deň v ich životoch víťazí dobro nad zlom.

V tento večer plný rozprávok však dobro zvíťazilo, všetky zlé strašidlá, ježibaby, draci a príšery boli zahnané, krásne a dobré princezné boli zachránené, a hoci na konci nebola svadba, predsa len zazvonil zvonec a bol koniec. Bol to pekný a príjemný večer, v ktorom tí menší s veľkými očkami hltali príbehy a tí najväčší sa mohli na chvíľu vrátiť do detstva.

Touto cestou by sme chceli poďakovať Slovenskému inštitútu mládeže za národný projekt KomPrax, všetkým kolegyniam, ktoré boli nápomocné pri organizovaní tohto dňa, ako aj pani Alene Demkovej z Divadelného súboru Materinky, ktorá nám so svojou kolegyňou predviedla úžasné ,,čarodejné predstavenie“. Aj preto sme presvedčení, že po tejto skvelej skúsenosti sa Noc rozprávok bude v našej škole organizovať pravidelne.

Viera VICENOVÁ
Foto autorka

Mikuláš tíšil bolesti

NA BESIEDKE V MICHALOVCIACH

Svätého Mikuláša očakáva azda každé dieťa. Jedno sa teší na čokoládu, iné na sladké mandarínky. Podvečer si všetky deti doma vyčistia a vyleštia čižmičky.

Túto možnosť nemali hospitalizované detičky v základnej škole na detskom oddelení Nemocnice s poliklinikou Š. Kukuru v Michalovciach, ktorým zdravie nedovolilo byť počas týchto sviatkov doma.

Pri príležitosti dňa sv. Mikuláša prišli do základnej školy pri zdravotníckom zariadení žiaci II. B triedy Špeciálnej základnej školy internátnej v Michalovciach pod vedením učiteľky PaedDr. K. Repickej, aby v spolupráci so žiakmi Základnej školy T. J. Moussona v Michalovciach pod vedením učiteľky Mgr. D. Rudášovej spríjemnili kultúrnym programom chorým deťom tento milý sviatok. A akože inak – aj s očakávaným Mikulášom, ktorého sprevádzali anjelici a čertíci.

Po kultúrnom programe nasledovalo dlhoočakávané rozdávanie sladkých darov od Mikuláša, ktoré vyčarili úsmev a radosť na detských tvárach. Deti sa pozitívne rozptýlili a aspoň na chvíľu zabudli na svoje zdravotné ťažkosti a pobyt v nemocnici. Mikulášovi zarecitovali básničku, zaspievali pesničku. Hospitalizované deti v tento deň v škole na detskom oddelení prežili neobyčajný zážitok, na ktorý budú dlho spomínať.

PaedDr. Ružena PREPIOROVÁ,
učiteľka ZŠ pri zdravotníckom zariadení
Foto autorka

ŠKOLSTVO ODBORNE

37/2013, 27. december 2013 | Príloha UN | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Medzi dnom a dneškom

Okrídlené tvrdenia o remeslách so zlatým dnom bývajú v reálnej realizácii zvyčajne epizódkami, ktoré prichádzajú do našich novín v podobe drobných správ. Vďaka i za ne, patrím medzi fanúšikov tradičnej remeselnej výroby. A ako Kysučanovi mi je osobitne blízke drotárstvo. Medzi remeslami, ktoré vznikali a rozvíjali sa v mestských podmienkach, bolo najmenej nápadné. A aj v hospodársky zaostalých častiach Slovenska vznikalo celkom na okraji. Vyvíjalo sa z domáckej výroby cez drobné služby vandrovného charakteru. Tie však nepozorovane, ale vytrvalo prechádzali do skupinového putovania do okolitých oblastí, štátov, kontinentov. A vyústili do zakladania vlastných remeselných dielní, manufaktúr, v ktorých drotárski majitelia rozširovali sortiment tovaru a remeslo obohacovali aj o výrobné činnosti priemyselného charakteru.

Na záver tohto roka osobitne myslím na Karola Guleju, niekdajšieho učiteľa v Dlhom Poli, jednej z najvýznamnejších drotárskych obcí v podjavorníckom kraji. Roku 1940 zorganizoval v miestnej škole takú parádnu národopisnú výstavu drotárstva, že mnohé exempláre sa stali trvalou súčasťou zbierkového fondu dnešného Považského múzea v Žiline. Zomrel toto leto, dožil sa deväťdesiatich šiestich rokov, a hoci roku 1969 emigroval do bavorského Mníchova, ani tam nezabudol na svoju celoživotnú lásku a svojím výskumom a propagáciou drotárskeho remesla nám zostáva svetlým vzorom.

Viem, čas sa nedá zastaviť. Karol Guleja si už pri príchode na svoje učiteľské pôsobisko uvedomoval, že „zlatý vek" drotárstva pominul. Pri nových technológiách je preto prinajlepšom sentimentálne prinavracať naň čo len spomienku. Napriek tomu mi nedá nepripomenúť ďalšiu legendu tohto remesla, Ladislava Jurovatého, ktorý zomrel vlani vo veku osemdesiatdeväť rokov. Vyrastal v kraji pod Javorníkmi o niečo južnejšie od kysuckej a bytčianskej oblasti a drotárstvu sa začal venovať v období, keď politická moc v povojnovom Československu označovala remeselníkov a živnostníkov doslova za protisocialistické živly. On sa svojím nadaním nenápadne zaradil medzi amatérskych výtvarníkov, a tí sa považovali za šíriteľov osvetových myšlienok. Výsledky jeho tvorivých záujmov jednoznačne svedčili o talente a výrobky postupne naberali kvality umeleckých diel. Napokon viaceré sú v galerijných a muzeálnych zbierkach, zdobia interiéry kostolov. Osobitne teší i ono obrazné, že „od jeho drotárskej krošne sa ďaleko neodkotúľalo ani synovské klbko". Ladislav Jurovatý ml. vytvoril z drôtu nejednu výnimočnú plastiku. Pre Kysuckú kultúrnu nadáciu, ktorá udeľuje výročné Ceny Karola Guleju za prínos do tvorby a propagácie drotárskeho remesla, napríklad tri sochy v celoživotnej veľkosti spodobujúce osobnosti s kysuckými koreňmi: herca Jozefa Kronera ako Brtka vo filme Obchod na korze, *astronauta Eugena Čerňana a národného dejateľa Jána Palárika.*

Cez UN dodávam, že si viem predstaviť, ako v niektorej škole na severozápadnom Slovensku otvoria aspoň záujmový remeselný kurz drotárstva.

Dušan MIKOLAJ

Viaceré stredné odborné školy začínali posielať vianočné pozdravy už na súťažnom podujatí JUVYR 2013. **Foto Ján SÚKUP**

Novú súťažnú líniu otvárali stavebníci

JUVYR na svojom 22. ročníku potvrdil klesajúcu účasť iných ako bratislavských stredných odborných škôl, takže nezainteresovaní si nemôžu utvoriť celkový obraz o reálnej šírke študijných a učňovských odborov na Slovensku. Súťaž od jej vzniku organizuje Štátny inštitút odborného vzdelávania, garantuje jej národné kritériá, nemá však prostriedky na to, aby pozýval reprezentatívnu vzorku najúspešnejších žiakov z každého kraja. Štatutárne účasť nezabezpečujú ani samosprávne kraje ako zriaďovatelia väčšiny odborných škôl, a tak sa alibisticky uspokojujeme so všeobecným konštatovaním pretrvávajúceho nízkeho záujmu žiakov základných škôl o stredoškolské remeselné profesie a technické vzdelávanie.

Nádej na postupné zmeny otvára národný projekt *Podpora profesijnej orientácie žiakov základnej školy na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami*. Po vlaňajšom „nultom ročníku" sa hneď v otvárací deň podujatia JUVYR uskutočnila pre žiakov súťaž nazvaná *Stavebníctvo rukami našich žiakov základných škôl*.

Hodnotenie manažérky aktivity 3.1.1 tohto národného projektu Ing. Vlasty Púchovskej a garanta súťaže Mgr. Jána Volfa uverejňujeme na strane 22. Predpokladajme, že na tohtoročnom JUVYR-e sa pootvorila nová tradícia, ktorá bude nabádať organizátorov, aby sa podobná pozornosť venovala aj ďalším remeslám, ktoré boli v nedávnej minulosti u nás na európskej úrovni, ale dnes sa nám nedarí dostávať ich do zreteľa absolventov základných škôl.

Cieľ, ktorý si kladie nový národný projekt, treba všestranne podporovať najmä tým, že sa neuspokojíme nadšením z prvých krokov a nezostaneme stagnovať na väčšine priestoru. O náročnosti prípravy prvej súťaže hovoril jej garant Mgr. Ján Volf. Ako zástupca riaditeľa Strednej odbornej školy stavebnej v Nových Zámkoch sa všestranne podieľal na jej príprave a zabezpečoval ju osobnými odbornými a pedagogickými skúsenosťami. Ani dlhoročná prax mu však nestačí na uspokojujúce vysvetlenie javov, ktoré sa na tomto stupni odborného vzdelávania dosť pevne zakorenili. Zamýšľa sa nad viacerými skutočnosťami, spôsoby a formy, ako riešiť súčasnú situáciu, si však žiadajú celonárodnú účasť.

Bez nej si iba bezradne kladieme otázku, prečo sa súťaže *Stavebníctvo rukami našich žiakov základných škôl* nezúčastnila jediná dvojica zo škôl Bratislavského kra-

(pokračovanie na strane 22)

Konferencie k národným projektom nabádajú na vzájomnú súčinnosť

Počas 22. ročníka JUVYR-u sa v priestoroch Národného tenisového centra v Bratislave konali aj úvodné konferencie dvoch národných projektov, ktoré zorganizovali ich manažéri publicity. Dvadsiateho ôsmeho novembra to bola konferencia národného projektu *Podpora profesijnej orientácie žiakov základnej školy na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami*. Nasledujúci deň sa účastníci venovali národnému projektu *Rozvoj stredného odborného vzdelávania*. Nad oboma podujatiami prevzal záštitu štátny tajomník Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Štefan Chudoba. Pozvanie na ne prijali ďalší zástupcovia ministerstva školstva, vedenie Štátneho inštitútu odborného vzdelávania, zástupcovia stavovských organizácií a riaditelia niektorých škôl, ktoré na národných projektoch participujú alebo sa o ne intenzívne zaujímajú. Ďalší národný projekt *Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií* na oboch konferenciách predstavila jeho projektová manažérka Mgr. Alexandra Junášková.

Základné informácie o oboch konferenciách uverejňujeme na strane 23. Pozitívom posledných mesiacov je zvyšujúca sa intenzita stretnutí odborníkov angažujúcich sa v otázkach vzdelávania na stredných školách. Osobitne možno oceniť, že výzvy a oslovenia smerujú aj do základných škôl. V mnohých sa totiž uspokojujúco ustálil názor, že za kvalitu remeselnej prípravy sú plne zodpovedné stredné školy. Absurdita tejto predstavy sa dostáva do ostrejšieho svetla vtedy, keby sme v duchu takýchto názorov tvrdili, že rodina vlastne ani nie je zodpovedná za výchovu svojich detí. Všetko by ich predsa mali naučiť učiteľky a učitelia počas školopovinnej dochádzky!

Nijaká konferencia „nerozsúdi" mieru (ne)účasti konkrétnych subjektov na súčasnej úrovni vzdelávania v Slovenskej republike. Netreba zvaľovať vinu z jedného na iných. Podstatne sympatickejšie sú príklady konkrétnych skutkov ukazujúcich cestu aj tým, ktorí sa cítia byť mimo hlavného prúdu alebo ľahostajne zotrvávajú vo vlastnej pasivite. Osobná potreba povedzme riaditeľov škôl „byť v obraze" je základným charakteristickým znakom ich aktivít nad rámec základných povinností. Pozorné sledovanie toho, o čom sa momentálne verejne diskutuje, im môže napovedať aj také perspektívy smerovania školy, ktoré sa momentálne ani nemusia javiť ako perspektívne (či dokonca existenčné). **(aj)**

Záujem prezidenta o odborné školstvo

Strany 18 a 19

Pozitíva pod odborným riadením ministerstva

Hovoríme s riaditeľkou Strednej zdravotníckej školy v Humennom PhDr. Marcelou Griščikovou

Strany 20 a 21

Laboratórne chemikálie sú nevyhnutné učebné pomôcky

Strana 21

Stavebníctvo pobáda zručných žiakov

Strana 22

O obsahovej prestavbe technického vzdelávania

Strana 23

Desiatky časopisov, tisíce kníh

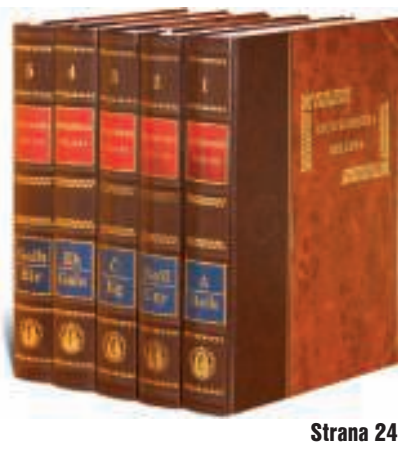

Strana 24

Absolútni víťazi veľtrhu

SOŠOaS ZLATÉ MORAVCE

Hotel Independence študentov 3. A triedy zo Strednej odbornej školy obchodu a služieb Zlaté Moravce je najlepšou cvičnou firmou na Slovensku! Tento primát sme si vybojovali úspešným pôsobením na 16. Medzinárodnom veľtrhu cvičných firiem v Bratislave, ktorý sa konal pod záštitou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Veľtrhu sa okrem slovenských cvičných firiem tradične zúčastňujú aj české, rumunské a fínske firmy. Všetky zúčastnené cvičné firmy sú hodnotené na základe kritérií, ako napr. najlepší katalóg, stánok, najlepšia elektronická prezentácia alebo celková reprezentácia firmy. Na konci veľtrhu sú tieto kritériá oceňované v samostatných kategóriách.

V konkurencii 68 cvičných firiem sme sa tento rok stali absolútnymi víťazmi celého veľtrhu na základe najvyššieho celkového počtu bodov vo všetkých kategóriách. Je to obrovský kolektívny úspech, ktorý naša škola dosiahla historicky po prvýkrát. Kolektív triedy 3. A sa tvrdo pripravoval od začiatku školského roka 2013/2014 pod vedením Ing. Gabriely Ondejmiškovej a aj touto cestou sa jej chceme poďakovať za jej trpezlivosť.

Lukáš ŠÚTOR a Michal ŠKULA, študenti 3. A

Nefalšovaná radosť zamestnancov cvičnej firmy Hotel Independence po vyhlásení výsledkov 16. Medzinárodného veľtrhu cvičných firiem.

Odmenou za prácu s hoblíkom bola prezidentovi píšťala-koncovka vyrobená žiakmi.

Záujem prezidenta o odborné školstvo

SOŠ POVAŽSKÁ BYSTRICA

Sú v živote vzácne chvíle, na ktoré sa nezabúda. Takou bola pre zamestnancov a žiakov Strednej odbornej školy na Ul. slovenských partizánov v Považskej Bystrici nedávna návšteva prezidenta Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča, ktorý prekvapil svojou úprimnosťou, otvorenosťou a bezprostrednosťou. Pred budovou školy ho slávnostne privítali čelní predstavitelia školy, mesta i kraja.

Exkurziou za zmysluplnou výučbou

ZŠ S MŠ BORŠA

So žiakmi 3. ročníka sme sa vybrali na exkurziu do Strednej odbornej školy v Pribeníku, aby sa poučili o živote a chove koní. A v neposlednom rade to bol aj úvod do nášho projektu *Vybrané slová po B*. Riaditeľka našej školy Mgr. Zuzana Lacková nás v každej takejto aktivite podporuje, deti sa vďaka ochote starostky obce Márie Kováčovej mohli dopraviť na exkurziu autobusom bezplatne.

Boli sme v skutočne krásnom prostredí. Areál školy je obklopený obrovským, v každom ročnom období pekne upraveným parkom. Vybrali sme si pekný mesiac november, a tak sme mohli sledovať meniacu sa jesennú scenériu prírody.

Sprievodca Stanislav Kmec nás čakal už vo vchode školy, ktorá sídli v krásnom kaštieli, takže nám priblížil históriu oboch – školy aj kaštieľa. V prednáške o koníkoch, zaujímavej a náučnej, celú skupinu očaril pútavým rozprávaním. Pri každej dôležitej informácii nezabudol spomenúť ani vybrané slová, ako kobyla, bylinožravec, dobytok. Prezradil nám, ako sa ošetrujú koníky, a s ošetrovateľom Jánom Furikom ukázal deťom celú konskú „manikúru“, jazdecké oblečenie či logo jazdeckého klubu. Po bohatých informáciách sa žiaci mohli povoziť na kobyle. Ošetrovateľ ochotne vyložil aj zložil 21 detí. Bolo to presne na Martina, len namiesto na bielom koňovi sa tretiaci vozili na hnedej kobyle. Bezprostredný kontakt s koníkmi bol pre nich neuveriteľným zážitkom.

Ako triedna učiteľka sa musím pochváliť aj tým, že mám skvelých rodičov. Na exkurziu sa pripravovali s rovnakým elánom ako žiaci. Pribalili svojim deťom jabĺčka, ktorými potom mohli koníky nakŕmiť. Ich radosť, keď im koníky jedli z dlane, bola obrovská. Ďakujeme odborníkom aj vedeniu školy v Pribeníku. Exkurzia je alternatívna forma vyučovania, kde je zabezpečená jedna zo základných podmienok zmysluplného učenia – priama skúsenosť. Všetky poznatky, ktoré žiaci získali, využijeme na najbližších hodinách a tiež v rámci projektu.

Na kobylke sa povozilo všetkých 21 detí.

Enikő BARATIOVÁ a žiaci 3. ročníka
Foto archív školy

Prezentácia navonok je dnes nevyhnutnosťou

SOŠPaSV LEVICE

Naša škola si uvedomuje potrebu aktívnej prezentácie, a preto pravidelne využíva všetky možnosti na zviditeľnenie činnosti školy v regióne. Naposledy sme prezentovali prácu svojich žiakov a učiteľov na Burze stredných odborných škôl levického regiónu, ktorá sa konala pod záštitou Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny Levice.

Zvažovali sme možnosti aj spôsob, ktorý by bol zaujímavý pre žiakov základných škôl. Nakoniec sme sa rozhodli, že najvhodnejšia bude kombinácia informácií

Stánok levickej školy približoval poľnohospodársku prácu na rôzne spôsoby.

Veda a technika medzi žiakmi

SŠ BANSKÁ BYSTRICA

V rámci Týždňa vedy a techniky na Slovensku založila Spojená škola, Školská 7, v Banskej Bystrici 13. novembra pobočku Zväzu slovenských vedecko-technických spoločností (ZSVTS).

Na ustanovujúcej schôdzi vystúpil s príhovorom Kamil Cejpek, predseda Územného koordinačného centra ZSVTS v Banskej Bystrici, a prítomných tiež pozdravil riaditeľ školy Ján Žuffa. Cieľom založenia pobočky ZSVTS je popularizovať medzi žiakmi školy vedu a techniku, vzbudiť u nich záujem o štúdium technických disciplín a informovať ich o najnovších poznatkoch vedy a techniky v oblasti automobilového a elektrotechnického priemyslu. Škola technického zamerania si plne uvedomuje, že veda a technika je základom hospodárskeho a spoločenského pokroku, a tak uvítala myšlienku založiť pobočku ZSVTS. Prístup k najnovším vedeckým poznatkom posunie vzdelávanie našich žiakov na kvalitatívne vyššiu úroveň rozvíjania ich tvorivých schopností, ktoré im dajú väčšiu možnosť uplatniť sa na domácom a európskom trhu práce.

Už v školskom roku 2012/2013 žiaci 9. ročníka základných škôl pochopili potrebu vyučiť sa v strojárskych, elektrotechnických či automobilových odboroch a tiež v oblasti informačných technológií, a tak Spojená škola na Školskej ul. prijala v tomto školskom roku do prvého ročníka 210 žiakov.

(sšbb)

Ako žiaci základných škôl vnímajú remeslo?

SOŠ BRATISLAVA

Kríza učňovského školstva sa prejavuje aj v našej SOŠ na Ivanskej ceste v Bratislave, hoci vedenie už dlhé roky sústreďuje snahu vybaviť odborné učebne, dielne aj internát na európsku úroveň, lebo s tým súvisí aj kvalitný vyučovací proces. Nie je ľahké zaujať žiakov, aby sa vzdelávali v potrebných remeslách a vybrali si strednú školu tak, aby nerozširovali rady nezamestnaných.

Pozornosť žiakov 9. ročníka základných škôl sme sa usilovali pritiahnuť 19. novembra počas dňa otvorených dverí školy. Pri-

Vo vstupných priestoroch školy si hostia prezreli výstavku prác a výrobkov žiakov jednotlivých profesií. Na neformálnej besede s učiteľmi prezident bezprostredne odpovedal na ich otázky a v školskej telocvični pokračoval stretnutím so žiakmi školy. Vo svojom príhovore ocenil remeselnú zručnosť žiakov, výborné výsledky, ktoré dosahujú na medzinárodných súťažiach, a kvalitnú prácu pedagógov školy. Vyzdvihol význam odborného školstva a učebných odborov, ktoré vychovávajú žiadaných remeselných odborníkov. V besede po krátkom kultúrnom programe prezident i ďalší prítomní hostia odpovedali na otázky žiakov. V závere stretnutia sa podpísali na pamätné listy a do kroniky školy. Stretnutie bude prezidentovi SR pripomínať i dar školy, žiakmi vyrobená drevená postavička školského maskota „Makača“, ktorý je symbolom neustáleho snaženia, optimizmu a chuti riešiť aktuálne problémy.

Hostia navštívili aj dielne praktického vyučovania stavebných a autoopravárenských odborov a veľmi neformálne sa porozprávali so žiakmi a s majstrami odborov montér suchých stavieb, stolár, inštalatér, mechanik stavebnoinštalačných zariadení, murár, operátor stavebnej výroby a autoopravár-elektrikár. V stolárskej dielni si prezident dokonca vyskúšal prácu s hoblíkom a potešil sa ručne vyrobenej drevenej koncovej píšťale, ktorú mu na pamiatku darovali žiaci.

(sošpb)

a praktických ukážok jednotlivých základných činností v poľnohospodárstve. Pripravili sme stánok školy, kde sme vystavili a predstavili rastlinnú výrobu, živočíšnu výrobu a mechanizáciu, ktoré tvoria základ farmárskej práce. Žiakom, rodičom aj učiteľom zo základných škôl, ktorí sa prišli pozrieť na burzu, tieto oblasti približovali zástupcovia z radov našich pedagógov a žiakov.

Naša škola pôsobí v zaujímavej a rozvíjajúcej sa oblasti hospodárstva. Stále viac sa ozývajú hlasy malých aktívnych aj začínajúcich farmárov, ktorí pracujú na vidieku pri výrobe základných potravín dôležitých pre každodennú spotrebu. Sme veľmi radi, že pri našej prezentácii sa zastavilo a informovalo toľko mladých ľudí. Budeme ich očakávať na prijímacích pohovoroch a potom v septembri v našich školských laviciach.

Hedviga GULOVÁ

pravili sme pre nich „tvorivé pracoviská“ učebných odborov stavebného zamerania i študijných odborov. Prehliadku zručností a tvorivosti prezentovali sami žiaci formou remeselných ukážok jednotlivých odborov priamo v budove školy. Elektrikári, inštalatéri, maliari, strojní zámočníci, stolári, mechanici počítačových sietí i budúci absolventi školy podnikania deviatakov presvedčali o tom, že učebný či študijný odbor si zvolili správne.

Uvedomujeme si, aké je ťažké získať a presvedčiť deti o tom, že „remeslo má zlaté dno“. Vo svojom veku to ešte nechápu, ale potreby praxe ukazujú, že v tejto oblasti vzdelaní odborníci chýbajú. Preto sme na tento deň pozvali na pôdu našej školy aj niekoľko firiem, aby priamo z praxe prezentovali potrebu zamestnávať kvalifikovaných odborníkov. Firmy majú o žiakov, ktorí ovládajú svoje remeslo, veľký záujem a dobrá spolupráca školy s firmami prispieva k zvyšovaniu praktických zručností jej absolventov. Snažíme sa o to, aby sa duálne vzdelávanie stalo prioritou našej školy.

Náš deň otvorených dverí nebol len prezentáciou učebných a študijných odborov. Všetkým sme chceli ukázať, že sa vieme aj zabávať. A tak sme žiakom umožnili stretnúť sa s mediálne známymi osobnosťami, ktoré boli príjemným spestrením tohto podnetného dňa v našej škole.

Ing. Darina KOVÁČOVÁ, foto archív školy

Medovnikárstvo

REMESLÁ

Medovnikári, nazývaní aj pernikári, boli v mnohom príbuzní pekárom. Vyrábali medovníky či perníky zo špeciálneho cesta, ktoré sa sladilo medom a po pridaní rôznych korenín, najmä klinčekov, sa lialo do osobitných foriem vyrezávaných z dreva. Medovníky mali najrozmanitejšie tvary, no najobľúbenejším jarmočným či púťovým produktom boli medovníkové srdcia. Medovnikári predávali aj vosk, med a medovinu. Išlo o špecializované, teda neveľmi rozšírené remeslo, ktoré sa v našich končinách začalo rozvíjať až od 17. storočia.

Prvý samostatný medovnikársky cech v Uhorsku vznikol v Bratislave, keď sa tunajší majstri osamostatnili od cechu medovnikárov vo Viedni. Štatút bratislavskému medovnikárskemu cechu vydal 17. júla 1681 cisár Leopold I., a to na žiadosť medovnikárskych majstrov, spomedzi ktorých sa menovite uvádzajú Stephanus Lang, Andreas Graeber, Zacharias Wazy, Matthias Schmiedmayer, Stephanus Scrayer, Ferdinandus Wazy.

Majstri zo širokého okolia

V úvode štatútu sa ďalej hovorí, že cech medovnikárov má mať oblastnú pôsobnosť, majú sa v ňom združovať medovnikárski majstri z Bratislavy, zo Šopronu, z Trnavy, Modry a Rábu (Győru), ako aj z horných a dolných častí Uhorska vrátane kráľovských banských miest. Na výročnom valnom zhromaždení pred hlavnou cechovou truhlicou v Prešporku sa museli zúčastniť majstri z vtedajšieho Dolného Uhorska osobne, ostatné štvrtinové truhlice (*Viertelladen*), čiže filiálky so sídlom v Banskej Bystrici, Levoči a Prešove, vysielali iba zástupcov. Toto cechové zhromaždenie sa zvolávalo na deň, keď sa nekonal nijaký jarmok, a majstri na ňom zaplatili tzv. ročný šiling (čiže členské) vo výške 25 uhorských denárov.

Do náplne medovnikárskeho remesla patrili nielen všetky práce súvisiace s medom, ale aj výroba sviečok, čo sa neraz stalo zdrojom konfliktov s majstrami sviečkarského remesla. Ak sa stalo, že niektorý tovariš alebo učeň dokázateľne odcudzil svojmu majstrovi perníky, vosk, sviece alebo med v hodnote 14 uhorských denárov, dostal po prvýkrát pokutu, a to učeň 1 zlatý a tovariš 2 zlaté. Pri opakovanej krádeži boli dotyční verejne vyhlásení za nečestných a navždy vylúčení z cechu.

Úradné kontroly

Magistráty či úradné orgány jednotlivých miest v Uhorsku mali zabrániť, aby rôzni priekupníci neskupovali med a neohrozovali výsady remeselníkov cechu. Med a vosk mali priekupníkom zhabať, pričom polovicu si ponechali mestské úradné orgány, druhá polovica pripadla medovnikárskemu cechu v Bratislave. Všetci nevyučení medovnikári, ako aj takí, čo síce boli vyučení, no nevstúpili do žiadneho cechu, sa mali stať členmi bratislavského cechu. Majstri si navzájom nesmeli lákať tovarišov, a kto to porušil, musel dať do cechu ako pokutu 12 funtov vosku. Bez súhlasu cechu nesmeli iní vykonávať medovnikárske remeslo v nijakom meste v Uhorsku.

Medovnikár v norimberskom ilustrovanom kódexe zo 16. storočia.

Napriek snahe bratislavského cechu obmedziť počet dielní neskôr predsa len vznikli medovnikárske cechy v Trnave (roku 1697), Levoči (roku 1735) a v Košiciach (roku 1738). Symbolom medovnikárov boli samotné medovníky, zvyčajne v podobe troch koláčikov kosoštvorcového tvaru, no často aj madony s dieťaťom.

Okolo roku 1820 aj roku 1828 boli v Bratislave zhodne štyria medovnikárski majstri, v Banskej Štiavnici a Košiciach pôsobili dve dielne, po jednom majstrovi boli medovnikári zastúpení v Komárne, Trenčíne a Prešove. Medovnikárske remeslo sa výraznejšie rozšírilo až od druhej polovice 19. storočia. Zaiste k tomu prispela aj skutočnosť, že cechy, obmedzujúce počet majstrov, dielní a limitujúce výrobu, boli oficiálne zrušené.

Doc. PhDr. Vladimír SEGEŠ, PhD.

Finančné prostriedky na vybudovanie špecializovanej učebne počítačových sietí získala škola aj z vlastných aktivít.

Pribudnú dve nové pracoviská

TA SPIŠSKÁ NOVÁ VES

Dve nové pracoviská – laboratórium elektroniky a špecializovanú učebňu počítačových sietí – otvorila v utorok 17. decembra na vzdelávanie svojich žiakov Technická akadémia v Spišskej Novej Vsi. Obe sa stanú súčasťou rozsiahleho centra odborného vzdelávania, ktoré v škole funguje od roku 2009.

Škola v posledných rokoch prešla výraznou transformáciou. Popri odboroch zameraných na strojárstvo vzdeláva študentov v oblasti mechatroniky, logistiky a v odbore technické lýceum ich pripravuje na vysokoškolské štúdium. Mnohí študujú elektrotechniku orientovanú na počítačové systémy a siete. Obe učebne by im mali pomôcť najmä pri získaní odborných zručností.

Laboratórium elektroniky bolo vybudované v rámci rozvojového projektu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR na podporu budovania centier odborného vzdelávania. „Projekt mohlo ministerstvo podporiť len vtedy, ak škola preukázala, že tretinu z celkových nákladov na jeho financovanie získa od zamestnávateľa, prípadne od stavovskej alebo profesijnej organizácie,“ hovorí riaditeľ Technickej akadémie v Spišskej Novej Vsi Ladislav Ruttkay. „Uznanie a poďakovanie preto patrí spoločnosti Embraco Slovakia v Spišskej Novej Vsi, ktorá poskytla päťtisíc eur. Rovnakou sumou prispel zriaďovateľ – Košický samosprávny kraj – a ministerstvo školstva.“

Finančné prostriedky boli využité na kompletné vybavenie laboratória výpočtovou technikou, softvérom a modernými prístrojmi a zariadeniami pre oblasť elektroniky a mikroprocesorovej techniky. Okrem laboratória začne žiakom slúžiť kompletne vybavená učebňa zameraná na vyučovanie počítačových systémov a sietí. Prostriedky na jej vybudovanie získala škola aj z vlastných aktivít – zo vzdelávania zamestnancov iných firiem v priestoroch centra odborného vzdelávania. K skvalitneniu techniky prispela aj nezisková organizácia Aptech Europe, ktorá škole poskytla 19 routrov a 15 zosilňovačov počítačového signálu.

„Veríme, že takýto model financovania pomôže zatraktívniť technické vzdelávanie a priblíži ho požiadavkám praxe,“ dodal Ladislav Ruttkay.

Technická akadémia v Spišskej Novej Vsi má v súčasnosti 400 žiakov v odboroch mechatronika – programovanie robotov a CNC strojov, strojárstvo – grafické systémy, strojárstvo – stavba automobilov, technické lýceum, logistika, elektrotechnika – počítačové systémy a siete. **(tasnv)**

SOŠ BÁNOVCE N. B.

Poznaj potreby svojho zákazníka

Stredná odborná škola, Farská 7, Bánovce nad Bebravou sa zapojila do 4. ročníka súťaže pre stredné školy Kia Innovation Award 2013. Žiaci III. B triedy odboru obchod a podnikanie v spolupráci s vyučujúcou odborných ekonomických predmetov Ing. Katarínou Mikušovou vypracovali marketingový projekt *Poznaj potreby svojho zákazníka, zohľadni potreby spoločnosti a predáš!*, ktorý spomedzi devätnástich prihlásených projektov postúpil medzi sedem najlepších. Odborná komisia posudzovala projekty podľa ich využiteľnosti v praxi.

Prezentácie siedmich vybraných projektov sa uskutočnili 12. novembra v tréningovom centre spoločnosti Kia Motors Slovakia v Gbeľanoch neďaleko Žiliny. Žiakov III. B triedy reprezentovali Daniela Trebichavská a Simona Kušnierová. Súťaž slávnostne otvoril viceprezident spoločnosti a vedúci útvaru administratívy Kyo-Man Song. Pretože ide o prominentnú súťaž s veľkou konkurenciou, na podujatí boli prítomní novinári aj fotografi. Naše žiačky sa po skvelej prezentácii projektu umiestnili na 3. mieste. Získali tablety a pre školu odmenu vo výške 2 000 €.

Súťažný projekt našich žiakov pozostáva z dvoch častí. V prvej kapitole sa zaoberajú základnými teoretickými východiskami marketingu, charakterizujú kľúčové pojmy, ako je napríklad produkt, cena či distribúcia. V druhej kapitole sa pokúsili opísať činnosť zameranú na služby zákazníkom, možnosti a spôsoby reklamy a zviditeľnenia sa na trhu. Sami navrhli reklamnú kampaň, ktorá motivuje zákazníka a vytvára predpoklady tvrdého súpera pre konkurenciu. **(bnb)**

Žiačky počas dňa otvorených dverí pri meraní krvného tlaku.

Pozitíva pod odborným riadením ministerstva

ROZHOVOR

Hovoríme s riaditeľkou Strednej zdravotníckej školy v Humennom PhDr. Marcelou Griščíkovou.

Odborné štúdiá ste absolvovali práve v škole, ktorej ste riaditeľkou, takže mnohé z jej minulosti si pamätáte z vlastných skúseností. Škola má však už vyše štyridsaťročnú históriu. Čo bola najzaujímavejšie v jej začiatkoch?

Stredná zdravotnícka škola v Humennom bola založená rozhodnutím vtedajšieho ministerstva zdravotníctva, výchovno-vzdelávací proces sa v nej začal v školskom roku 1970/1971 s deväťdesiatimi žiakmi. Bola jedinou zdravotníckou školou s vyučovacím jazykom ukrajinským v Československu. Na štvorročné štúdium v odbore zdravotná sestra prijímala len žiačky. Prvý chlapec v nej začal študovať až v školskom roku 1979/1980. Škola poskytovala vzdelávanie vo viacerých formách v študijnom odbore zdravotná sestra, v osemdesiatych rokoch aj v študijnom odbor detská sestra a od roku 1993 v odbore všeobecná sestra. Transformáciou vzdelávania zdravotníckeho školstva bol od 1. septembra 2001 na stredných zdravotníckych školách aktivovaný študijný odbor zdravotnícky asistent. Sesterské štúdium, s výnimkou vyššieho odborného vzdelávania, bolo presunuté na vysoké školy.

Ako sa tieto zmeny odrazili priamo v školách?

Už spomínanou zmenou koncepcie od roku 2001 výrazne poklesol počet absolventov v odbore zdravotnícky asistent. Prví absolventi prišli do praxe roku 2004, sú už teda deväť rokov na trhu práce. Väčšina našich absolventov pokračuje v štúdiu na vysokých školách, najmä na fakultách ošetrovateľstva. Niektorí pracujú ako zdravotnícki asistenti v zdravotníckych zariadeniach či zariadeniach sociálnej starostlivosti na Slovensku, ale aj v zahraničí.

Teda podstatne iná situácia ako v osemdesiatych rokoch, keď pôvodná škola už kapacitne nestačila.

Vtedy nevyhovovala už ani vybavením učební. S prístavbou učebňovej časti školy sme začali v deväťdesiatych rokoch, do užívania bola daná roku 1996. Výučba v nej sa realizuje v ôsmich klasických a deviatich odborných učebniach vybavených modernou prístrojovou technikou tak, aby žiaci mohli získavať a rozvíjať svoje praktické zručnosti. Súčasťou školy je aj telocvičňa a školský internát. Roku 2001 sme ukončili rekonštrukciu administratívnej a ubytovacej časti školy.

Zdravotnícke školstvo, na rozdiel od iných oblastí stredného odborného školstva, zostalo v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva zdravotníctva. Ako hodnotíte túto skutočnosť?

Vnímame ju pozitívne. Aj napriek transformácii vzdelávania v oblasti zdravotníckeho školstva môžeme s ministerstvom konzultovať a riešiť problémy odbornej zložky vzdelávania, ktoré priamo vyplývajú z praxe.

Riaditeľka SZŠ v Humennom PhDr. Marcela Griščíková.

Ako hodnotíte spoluprácu s nemocnicou a ďalšími zdravotníckymi zariadeniami, ktoré žiakom umožňujú prax?

Škola už od svojho založenia spoľahlivo spolupracuje s najväčším zmluvným zariadením, Nemocnicou Andreja Leňa v Humennom. Posluchári tretích a štvrtých ročníkov rozvíjajú svoje zručnosti pod vedením odborných učiteliek priamo na jednotlivých oddeleniach – najmä na internom, chirurgickom, detskom, gynekologicko-pôrodníckom. Spoluprácu s vedením nemocnice aj s vedením jednotlivých oddelení hodnotím vysoko pozitívne. Rovnako dobrá spolupráca je s Ošetrovateľským centrom Humenné, ktoré si prenajíma priestory priamo v ubytovacej časti školy. Žiaci v rámci hodín odbornej klinickej praxe rozvíjajú svoje zručnosti aj v Zlúčenom zariadení sociálnych služieb Lila a v Medicínskom centre Humenné. Na konci školského roka už tradične vyhodnocujeme súvislú odbornú prax žiakov tretích ročníkov za účasti vedenia nemocnice, vedúcich sestier jednotlivých oddelení a vedenia ošetrovateľského centra. Sestry hodnotia prácu žiakov v jednotlivých oddeleniach, vedenie centra oceňuje vecným darom najaktívnejšieho žiaka. Vyhodnocujeme aj najlepšieho zdravotníckeho asistenta tretieho ročníka.

Aké odbory môžu žiaci u vás študovať?

Škola vzdeláva a vychováva zdravotníckych pracovníkov na úrovni úplného stredoškolského vzdelania. V súčasnosti ponúkame štúdium pre absolventov základných škôl v štvorročnom dennom študijnom odbore zdravotnícky asistent. V rámci pomaturitného kvalifikačného štúdia je to dvojročné večerné štúdium a trojročné večerné nadstavbové štúdium v študijnom odbore zdravotnícky asistent. Škola má do siete odborov zaradený aj učebný odbor sanitár v externej večernej forme pre absolventov s ukončeným minimálne stredným odborným vzdelaním. Každoročne otvárame dve triedy v študijnom odbore zdravotnícky asistent pre absolventov základných škôl. Za posledné obdobie zaznamenávame mierny nárast počtu prijatých uchádzačov do dennej formy štúdia. Myslím si, že k tomu prispieva i zvyšovanie kompetencií zdravotníckeho asistenta, ktorý popri základnej ošetrovateľskej starostlivosti vykonáva aj odber kapilárnej či venóznej krvi, aplikuje inzulín, intramuskulárne injekcie a realizuje množstvo ďalších odborných výkonov. Počet chlapcov nám každým školským rokom stúpa, v tomto ich je celkovo tridsaťpäť a historicky máme najviac chlapcov-prvákov, je ich šestnásť.

O aké štúdium je väčší záujem – o interné alebo externé?

O niečo lepšia situácia je v externej forme štúdia, kde stále pretrváva záujem širokej verejnosti doplniť si alebo zvýšiť kvalifikáciu či už v učebnom, alebo študijnom odbore. Nedarí sa nám však otvoriť štúdium v špecializačnom odbore starostlivosť o seniorov, na ktoré škola získala akreditáciu. Odbor je určený absolventom študijného odboru zdravotnícky asistent s najmenej ročnou odbornou zdravotníckou praxou. V regióne ich je málo, keďže väčšina absolventov pokračuje v štúdiu na vysokej škole.

Rozhodujúce na práci škôl je uplatnenie absolventov. Aké sú poznatky s umiestnením tých vašich na trhu práce?

Za štyridsaťdva školských rokov opustilo brány školy 3 275 absolventov. Pripravujeme pre prax kvalitných a kvalifikovaných absolventov, ktorí sú schopní vykonávať svoju profesiu na Slovensku aj v iných štátoch. Viacerí sa stali úspešnými lekármi doma i v zahraničí, sestry sú aj úspešné manažérky, učiteľky odborných predmetov – povedzme i v našej škole. Nezamestnanosť našich absolventov je minimálna.

Popri praxi v zmluvných zariadeniach organizujete pre žiakov viaceré exkurzie do zdravotníckych a sociálnych zariadení na Slovensku aj za hranicami. Čo získajú počas nich?

V priebehu štvorročného štúdia organizujeme exkurzie žiakov do Hospicu Matky Terezy v Bardejovskej Novej Vsi, Dojčen-

VIZITKA

PhDr. Marcela Griščíková je absolventkou Strednej zdravotníckej školy (SZŠ) v Humennom. Škola jej dala obrovské množstvo informácií, čo, ako zdôrazňuje, jej podstatne uľahčilo štúdium na Jeseniovej lekárskej fakulte v Martine, kde študovala odbor ošetrovateľstvo. Po jej absolvovaní nastúpila roku 1995 do humenskej SZŠ ako učiteľka odborných predmetov, od 1. januára 2006 v nej pôsobí na pozícii riaditeľky. Po nástupe bolo najdôležitejšie stabilizovať finančnú situáciu školy. Podarilo sa jej to vďaka prenájmu priestorov a početným opatrovateľským kurzom. Tým zároveň rástla reputácia školy v očiach laickej aj odbornej verejnosti. V tejto i ďalších zdravotníckych školách v regióne je to trvalý jav, o čom najlepšie svedčí skutočnosť, že práve v nich počet žiakov každoročne mierne rastie.

Pri prehliadke izieb v Privatklinik Döbling vo Viedni.

ského ústavu v Remetských Hámroch, Detského domova v Medzilaborciach či Domova dôchodcov v Humennom. Žiaci majú možnosť oboznámiť sa so systémom práce, zariadením a s vybavením pracovísk. Už tretí rok organizujeme pre vybraných žiakov štvrtého ročníka exkurziu na viedenskú Privatklinik Döbling, kde majú možnosť spoznať materiálno-technické vybavenie pracovísk, systém práce, overiť si svoje jazykové znalosti v jednej z najlepších súkromných kliník v Rakúsku. V Bratislave navštevujú Kliniku detskej hematológie a onkológie Detskej fakultnej nemocnice a súkromnú kliniku plastickej chirurgie Medical centrum, ktorá zaujíma najmä dievčatá. Žiaci zároveň spoznávajú aj kultúrne a historické pamiatky miest. Od roku 2007 uskutočňujeme výmenné stáže s partnerskou školou v Třebíči. Zúčastňujú sa jej žiaci tretieho ročníka, ktorí už absolvovali odbornú klinickú prax v zdravotníckych zariadeniach. Časť nákladov hradíme z nášho neinvestičného fondu Sestrička. Rovnako z Třebíča prichádzajú žiaci na dva týždne k nám, aby absolvovali prax v nemocnici. Pripravujeme pre nich tiež bohatý program

Žiačky SZŠ na odbornej stáži v Třebíči – akcia propagujúca systém dezinfekcie rúk v zdravotníckych zariadeniach.

na voľný čas. Aj takouto formou sa snažíme zvyšovať kredit našej školy.

Mnohé školy sa usilujú skvalitniť výchovno-vyučovací proces i materiálno-technické zabezpečenie prostredníctvom projektov a grantov. Môžte nám priblížiť tie vaše?

V projekte Leonardo da Vinci/Mobilita IVT sme získali grant vo výške viac ako 12-tisíc eur. Projektu sa zúčastnili žiaci tretieho ročníka študijného odboru zdravotnícky asistent, ktorí absolvovali dva týždne praxe v zmluvných zdravotníckych zariadeniach a špecializovaných pracoviskách škôl v Českej republike. Projektovými partnermi boli Vyššia odborná škola a Stredná škola veterinárna, poľnohospodárska a zdravotnícka v Třebíči a Stredná škola zdravotnícka a Vyššia odborná škola zdravotnícka v Kladne. Žiaci okrem odbornej praxe na jednotlivých oddeleniach absolvovali aj exkurzie v spánkovom laboratóriu na pľúcnom oddelení, zúčastnili sa robotickej operácie prostaty v Třebíči, navštívili Psychiatrickú liečebňu v Jihlave a iné zariadenia. V tomto školskom roku očakávame podpísanie zmluvy v rámci operačného programu Vzdelávanie z Európskeho sociálneho fondu. Škola tým získa nemalé finančné prostriedky na realizáciu projektu pod názvom *Inovatívne vyučovanie*. Aj vďaka nemu zlepšíme materiálno-technické vybavenie odborných učební a ponúkneme žiakom nové formy vyučovania.

A pravidelne reagujeme aj na menšie výzvy. Boli sme úspešní v programe *Školy pre budúcnosť*, kde sme pripravili inovatívne vyučovanie v predmete psychológia. Z rozpočtu mesta sme dostali dotáciu na podujatie *Chráň svoje srdce*, ktoré robíme pravidelne pre obyvateľov mesta. Vedenie školy podporuje aj osobnostný rozvoj pedagógov, ktorí absolvujú kurzy kontinuálneho vzdelávania, čo umožňuje skvalitňovať ich prácu na kariérnych pozíciách. Niektoré učiteľky odborných predmetov získali grant na vzdelávanie pedagogických zamestnancov v rámci poskytovania prvej pomoci.

Každá škola sa rada pochváli úspechmi svojich žiakov na celoslovenských súťažiach...

Najvýraznejším úspechom v uplynulom školskom roku bolo prvé miesto na súťaži žiakov stredných zdravotníckych škôl *Asistent v akcii*. Štvrtáci vystúpili so svojou prezentáciou na celoslovenskej konferencii žiakov stredných zdravotníckych škôl. Keďže to vyplýva z poslania školy, pravidelne sa zapájajú aj do humanitárnych zbierok.

Ako si škola vylepšuje svoju finančnú situáciu a ako hodnotíte spoluprácu so zriaďovateľom?

Prvé poschodie školského internátu sme dlhodobo prenajali súkromnej firme. V popoludňajších hodinách prenajímame telocvičňu športujúcej verejnosti. V minulosti sme prenajímali aj odborné učebne firmám a inštitúciám na rekvalifikačné kurzy, v súčasnosti sú tieto aktivity v útlme. Spoluprácu so zriaďovateľom hodnotím dlhodobo ako dobrú. Aj keď je budova školy a školského internátu zrekonštruovaná, vyžaduje si neustále investície do opráv alebo údržby, a podporu zriaďovateľa cítime aj v tejto oblasti.

Marián ŠIMKULIČ
Foto autor a archív školy

Laboratórne chemikálie sú nevyhnutné učebné pomôcky

CHÉMIA

Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Bratislave požiadal roku 2007 Združenú strednú školu chemickú na Račianskej ulici v Bratislave o predloženie *Prevádzkového poriadku na prácu s nebezpečnými chemickými faktormi*. Táto požiadavka bola v školstve nová a dovtedy takmer nepoznaná, pričom povinnosť zamestnávateľa realizujúceho prácu s nebezpečnými chemickými faktormi disponovať uvedeným dokumentom vyplýva zo všeobecne záväzných právnych predpisov z roku 2001. Bratislavská škola ho predložila ako prvá v Slovenskej republike, samozrejme, po zásadných úpravách pracovného prostredia.

Tento akt naštartoval reťazovú reakciu, ktorá sa šírila v mnohých prípadoch ako neriadená strela s množstvom dezinformácií, fám a zbytočných komplikácií. Zdrojom prvotných dát bol roku 2008 krátky informačný seminár pre učiteľov chémie v priestoroch Strednej odbornej školy (SOŠ) chemickej v Bratislave. Prví pedagógovia, ktorí získali informácie o predpisoch implementovaných z európskych zdrojov, dokázali pružne a pohotovo reagovať a s odbornou pomocou riešiť prípadné problémy s chemickým kabinetom.

Postup bol jednoduchý: chemikálie sa po inventarizovaní rozdelili na tri skupiny. Jednou boli chemikálie, ktorých používanie v školách nie je povolené a musia byť odovzdané na zneškodnenie. Druhou chemikálie, ktoré v škole nie sú potrebné, avšak sú eliminovateľné priamo na pracovisku. A napokon chemikálie, ktoré sú v školách povolené a potrebné na spoľahlivú a zaujímavú výučbu chémie.

Školenia a nutné opatrenia

Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV) stanovil nevyhnutnosť okamžite preškoliť učiteľov stredných odborných škôl chemických z celej republiky. Roku 2008 sa tak konalo podujatie už so systematickou štruktúrou, ktoré absolvovali učitelia a majstri odbornej výchovy z chemických stredných odborných škôl. V tom istom roku Metodicko-pedagogické centrum vo svojom školiacom centre v Budmericiach realizovalo dvojdňové školenie, na ktorom sa učitelia popri dôležitých informáciách naučili údaje sami vyhľadávať. K tejto problematike bol publikovaný i prvý metodický materiál (Bartal, M.: *Ako vypracovať prevádzkový poriadok na prácu s nebezpečnými chemickými faktormi*). Školenie sa neskôr transformovalo na akreditované aktualizačné vzdelávanie s rozsahom dvadsať hodín prezenčnou formou a vyšli ďalšie publikácie.

Za prelomový môžeme označiť rok 2010, keď sa problematika školských chemikálií začala riešiť v celorepublikovom meradle. Paradoxne, práve vtedy v médiách odznelo najviac falošných informácií. Žiaľ, skupinka „ochrancov práv karcinogénov“ začala ovplyvňovať zainteresovaných mladých ľudí, žiakov, študentov. Ako negatívny príklad spomínali práve učiteľov chémie, ktorí vplyvom údajného nátlaku európskych predpisov zlikvidovali celý chemický kabinet a pokusy podľa nového mali ukazovať iba prostredníctvom informačno-komunikačných technológií.

Vecné východiská

Niektorí zástupcovia skupiny nespokojných sa iniciatívne pričinili o to, že problematikou sa začala zaoberať aj televízia, ktorá problém vykresľovala ako ireverzibilný a pohlcujúci praktickú chémiu do chemického pekla. Vystupovali v nej aj niektorí renomovaní odborníci a široká verejnosť sa dozvedala o tejto vede samé negatívne stránky, pričom chémia, ako vieme, sa dnes nachádza na periférii záujmu. Rok 2010 bol v tejto oblasti i rokom prvých správnych konaní a správnych deliktov, rokom vzájomného obviňovania a dokazovania pravdy.

Trpela tým však jedine chémia. Aby sa záležitosti začali riešiť na požadovanej úrovni, inicioval som roku 2011 založenie pracovnej skupiny, ktorá mala byť univerzálna z hľadiska rôznorodosti odborníkov. K vyvrcholeniu došlo roku 2012 na jej zasadnutí v priestoroch Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, kde sa definitívne rozhodlo o ďalšom postupe s chemikáliami vo výučbe. Kľúčový dokument (Bartal, M. a kol.: *Bezpečnosť pri práci s chemickými faktormi*, ISBN 978-80-89247-30-1) vyšiel v knižnej podobe a bol distribuovaný do všetkých škôl v Slovenskej republike. IUVENTA následne prijala smernicu, podľa ktorej každá úloha Chemickej olympiády

musí byť recenzovaná a preskúmaná aj z hľadiska bezpečnostných predpisov.

Rok 2012 uzavrel najkritickejší päťročný interval. Ďalšie obdobie sa dá charakterizovať ako čisté, bez zbytočných emócií a neodborných zásahov. Vďaka projektu ŠIOV boli vydané širokospektrálne metodické materiály vo forme interaktívnych CD nosičov (Bartal, M.: *Ako pracovať s chemickými látkami v stredných odborných školách*, ISBN 978-80-89247-24-0; Bartal, M.: *Ako pracovať s chemickými látkami v gymnáziách*, ISBN 978-80-89247-25-7; Bartal, M.: *Ako pracovať s chemickými látkami v základných školách*, ISBN 978-80-89247-26-4; Bartal, M.: *Environmentálna výchova pre stredné odborné školy. Seminárna miestnosť*, ISBN 978-80-89247-33-2).

Varovné upozornenia zostávajú

Akreditované vzdelávacie podujatia Metodicko-pedagogického centra sa rozšírili na celé územie Slovenskej republiky a zdá sa, že záujem učiteľov je čoraz väčší. Vďaka ŠIOV a Štátnemu pedagogickému ústavu sa oživila i činnosť pracovnej skupiny, ktorá v súčasnosti rieši aktualizáciu vydaných materiálov a publikácií. Azda najväčším úspechom roka bola realizácia celorepublikového kola Chemickej olympiády v laboratóriách SOŠ chemickej v Bratislave. Len niekoľko týždňov pred podujatím samotný predseda prestížnej súťaže prostredníctvom obrazových médií z dodnes nejasných dôvodov avizoval úplné zastavenie práce s chemikáliami. Našťastie, opäť vyhral zdravý rozum a entuziazmus mladých nadšených chemikov, ktorí dokázali celej chemickej verejnosti, že súťaž je bez akýchkoľvek problémov realizovateľná a odborníci z oblasti nepočítajú s údajnými chemickými neokrôchancami.

Aj napriek pozitívnym zmenám nie je možné túto etapu uzavrieť s jednoznačným úspechom. Žiaľ, treba upozorniť na to, že **boli, sú i budú aj takí učitelia chémie, ktorí nikdy nepraktizovali a ani nechcú praktizovať chemické pokusy**. Práve táto skupina si pod hlavičkou nových predpisov našla vhodnú zámienku zlikvidovať obsah skoro celého chemického kabinetu a vyučovať chémiu čisto teoreticky. Treba upozorniť aj na nezodpovedné zaobchádzanie s chemickým odpadom zo školského prostredia, ktorý často predstavuje toxické látky, karcinogénne a mutagénne zlúčeniny. Tie už v gramových množstvách dokážu usmrtiť dospelého človeka, nehovoriac o škodách, ktoré môžu zapríčiniť pri kontaminácii životného prostredia.

Vynára sa otázka: Dostávajú sa chemické odpady zo školských laboratórií vždy do správnych rúk a sú zneškodnené podľa príslušných zákonov? Zodpovednosť nesie pôvodca odpadov, čiže škola. Posledným negatívom je prístup v súčasnosti už veľmi malej skupiny pedagógov, ignorujúcej akékoľvek predpisy a realizujúcej zaužívané pokusy so zakázanými chemikáliami.

„Ozdravný program“

Každé tvrdenie vychádza z istých pozorovaní a skúseností. Moja posudzovateľská a lektorská činnosť v tejto oblasti ponúka tieto údaje: na základe preštudovaných reálnych zoznamov chemikálií v základných či stredných školách (spolu 512 zoznamov) je možné jednoznačne vyhlásiť, že z existujúcej zostavy školských laboratórnych chemikálií predstavujú **zakázané chemikálie iba 5 až 7 %**. Ostatné sú i naďalej použiteľné. Nie je pravda, že nové predpisy sú extrémne prísne. Povinnosť evidencie toxických látok v autorizovanom denníku, ich špeciálne uskladnenie, osvedčenie pre odbornú spôsobilosť na prácu s toxickými látkami a laboratórny digestor a podobne boli predpísanými a nevyhnutnými súčasťami každodennej praxe v školskom chemickom laboratóriu i predtým. Treba si uvedomiť, že zakázané sú práve tie chemikálie, ktoré môžu vyvolať intoxikácie s fatálnymi následkami, a to už pri minimálnych dávkach.

Veľkým pozitívom je optimistický prístup prevažnej väčšiny zo 418 vyškolených učiteľov chémie. Najdôležitejšie v procese riešenia je poskytnutie vhodných informácií a práve po ich získaní sa spustí „ozdravný program chemického kabinetu“, veľké upratovanie a oživenie chémie, iniciácia na vyhľadávanie novších postupov, pokusov, inovatívnych prác a podobne. SOŠ chemická v Bratislave je dôkazom toho, že práve súčasné platné predpisy z oblasti nebezpečných chemických faktorov dokážu spoľahlivo chrániť zdravie zamestnancov, žiakov a v neposlednom rade čistotu životného prostredia, a to všetko tak, aby výučba chémie nebola zbytočne ukrátená o zaujímavé pokusy, laboratórne práce a skúmania.

Mikuláš BARTAL
Foto Ján SÚKUP

Nezanedbateľným lákadlom podujatia JUVYR je priestor centrálnej tenisovej haly v hlavnom meste Slovenskej republiky. Tradične najmasovejší záujem divákov každej vekovej kategórie sa sústreďuje na súťaž kozmetičiek, kaderníkov a príbuzných „vizážnych“ odborov.

Každé súťaženie býva o kráse i zručnostiach

ŠKOLA MOJEJ PROFESIE

Sledovať pri redigovaní sekcie Školstvo odborne všetky súťaže tvorivosti a remeselných zručností počas roka nie je možné ani fyzicky, a už vôbec nie analyticky. Je to aj nad sily pracovníkov Štátneho inštitútu odborného vzdelávania (ŠIOV). Sčasti uspokojivo to môže pôsobiť vtedy, keď sa pozeráme na súčasný stav cez prizmu aktuálnych požiadaviek ministerstva, odborných škôl či zamestnávateľov na duálne vzdelávanie. ŠIOV sa môže spoľahnúť, že súťaže vo viacerých oblastiach remeselnej prípravy a technického vzdelávania na regionálnej, národnej či susedskej medzištátnej úrovni spoľahlivo zorganizujú samotné školy, živnostenské zväzy, remeselné cechy, súkromné spoločnosti a firmy. Inštitúcia sa pritom môže sústrediť na organizovanie tradičného podujatia JUVYR, ktoré sa v ostatných rokoch obohacuje o súťažné podujatia medzinárodného charakteru zastrešované pod značkou Skills Slovakia. Do nasledujúceho čísla UN sme si ponechali motivačné súťaže nazvané Škola mojej profesie. Na tohtoročnom podujatí JUVYR ich pripravili pracovníčky odboru tvorivosti mládeže ŠIOV pre žiakov základných škôl, ktorí si mohli v prezentačných stánkoch za pomoci pedagógov a žiakov stredných odborných škôl (SOŠ) sami skúsiť, čo z remeselných činností alebo technických úloh je pre nich zaujímavé. A poprípade, čo by po skončení základnej školy chceli študovať. Viac ako tridsať SOŠ zapojených do tejto aktivity ukázalo, že možnosti sú podstatne pestrejšie, ako sa o tom hovorí u nich doma, v ich bezprostrednom okolí alebo ako sa učia v škole.

Dušan MIKOLAJ
Foto Ján SÚKUP

Stavebníctvo pobáda zručných žiakov

HODNOTENIE

Kategória inštalatér a maliar

Do súťaže *Stavebníctvo rukami našich žiakov základných škôl* sa prihlásilo 18 žiakov 8. a 9. ročníka z 9 pilotných základných škôl a 18 žiakov stredných odborných škôl zo 7 krajov. Trnava bola zastúpená dvoma školami, ďalšie boli z Nových Zámkov, Prievidze, Popradu, Prešova, Košíc, Žiliny, Trenčína a Dubnice nad Váhom. Program súťaže otvoril jej garant Mgr. Ján Volf a predstavil expertov súťaže Ing. Gabrielu Búriovú a Františka Múčku, ktorí boli zároveň hodnotiteľmi.

V prvej časti dostali žiaci základných škôl päť kvízových otázok, ku každej mali určiť správnu z troch ponúkaných odpovedí. Toto zadanie zvládli na rovnakej úrovni. Praktickú súťaž vykonávali už v skupine so žiakmi stredných odborných škôl. Zadaním v odbore maliar bolo narysovať tri geometrické tvary a podľa predlohy ich farebne vymaľovať. V odbore inštalatér robili žiaci tri spoje, skrutkový kovový, drevený a plastový. Družstvá žiakov základných a stredných odborných škôl spolupracovali bez väčších problémov, zadané úlohy zvládla každá súťažiaca dvojica. Časovo náročnejším zadaním bolo farebné vyplňovanie narysovaných geometrických tvarov. Všetci ukončili zadané úlohy vo vymedzenom časovom pásme.

Víťazmi v obidvoch kategóriách sa stali žiaci zo Základnej školy (ZŠ) na Spartakovskej ul. v Trnave a Strednej odbornej školy (SOŠ) Trnava – Peter Karaba, Adam Končal, Ondrej Petrovič a Jozef Stojka.

Na druhom mieste v odbore inštalatér sa umiestnilo družstvo ZŠ s materskou školou na Jarnej ul. v Poprade (Ľubomír Hurtuk) a SOŠ Poprad (Vladimír Košťák). Na treťom mieste skončila ZŠ na Ul. G. Bethlena v Nových Zámkoch (Dávid Doležal) a SOŠ stavebná Nové Zámky (Kristián Mészaros).

V odbore maliar sa na druhom mieste umiestnila ZŠ na Bruselskej ul. v Košiciach (Miroslav Juhas) a SOŠ technická Košice (Marián Knižka). Na treťom mieste skončila ZŠ na Ul. G. Bethlena v Nových Zámkoch (Peter Lauro) a SOŠ stavebná Nové Zámky (Ľubomír Sopko).

Záverečné vyhodnotenie urobili manažérka aktivity 3.1.1 Ing. Vlasta Púchovská a garant súťaže Mgr. Ján Volf. Súťaž priniesla niekoľko zaujímavých postrehov. Komunikácia stredných odborných a základných škôl bola viditeľne slabá. Vedeniu a pedagógom v základných školách chýbajú organizačné schopnosti, ktoré sú spojené s materiálno-technickým zabezpečením aktivít mimo školy. Treba preto včas stanoviť podmienky na takéto zabezpečenie, poprípade určiť dodávateľa. Pri vyhodnotení nastal problém s tým, že bol vyhlásený a ocenený iba víťazný tím, čo vyvolalo nespokojnosť zúčastnených.

Ing. Vlasta PÚCHOVSKÁ, Mgr. Ján VOLF
Foto Ján SÚKUP

Novú súťažnú líniu...

(dokončenie zo strany 17)

ja, kde sa stavia najviac nových budov a mnohé staršie sú súce na dôkladnú rekonštrukciu. A aj na diaľku si vieme predstaviť, aké náročné bude v projekte *Podpora profesijnej orientácie žiakov základnej školy na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami* aktivizovať niekoľko stoviek základných škôl. Zatiaľ sa totiž nemožno spoliehať ani na plnú aktívnu účasť všetkých zo 49 pilotných škôl, ktoré budú mať prostredníctvom národného projektu garantované aj výrazné materiálne zabezpečenie školských dielní. Nie je to prvý príklad toho, keď dobré úmysly predbiehajú pretrvávajúce zvyklosti.

(aj)

JUVYR 2013

V súťaži o Najkreatívnejšie tvorivé pracovisko zvíťazila Spojená škola z Ivanky pri Dunaji.

Víťazi celoslovenských súťaží Ukáž, čo vieš

6. ročník súťaže Maliar – lakovník – natierač

1. miesto
Ľubomír Sopko, Gabriel Prisztics
SOŠ stavebná – ÉszKI, Nitrianska cesta 61, Nové Zámky
2. miesto
Attila Kliment, Patrik Markuszek
SOŠ technická – MSzKI, Bratislavská cesta 10, Komárno
3. miesto
Tamás Mácsodi, Ján Papp
SOŠ obchodu a služieb – KéSS, Budovateľská 32, Komárno

4. ročník súťaže Inštalatér

1. miesto
René Brúna, Jakub Tarina
SOŠ techniky a služieb, Tovarnícka 1609, Topoľčany
2. miesto
Roman Milo, Jozef Ceniga
SOŠ stavebná, Tulipánová 2, Žilina
3. miesto
Marek Panák, Peter Trulík
SOŠ, Slovenských partizánov 1129/49, Považská Bystrica

7. ročník súťaže Cukrár

1. miesto
Norbert Darida
SOŠ, J. Jesenského 888/1, Krupina
2. miesto
Andrea Navrátilová
SOŠ obchodu a služieb, Z. Kodálya 765, Galanta
3. miesto
Vladimíra Rehorová
SOŠ, Hviezdoslavova 55, Šurany

9. ročník súťaže Kozmetička a vizážistka

1. miesto
Paula Budiačová
SOŠ hotelových služieb a obchodu, Jabloňová 1351, Zvolen
2. miesto
Klaudia Žihalová
SOŠ, Košická 20, Prešov
3. miesto
Miroslava Bógyiová
SOŠ techniky a služieb, Tovarnícka 1609, Topoľčany

3. ročník národnej súťaže Skills Slovakia Kaderník

1. miesto
Simona Vu Vanová
SOŠ, Račianska 105, Bratislava
2. miesto
Andrea Hirešová
SOŠ obchodu a služieb, P. Jilemnického 24, Trenčín
3. miesto
Gabriel Porteleky
SOŠ obchodu a služieb, Športová 1, Rimavská Sobota

2. ročník súťaže Nail art

1. miesto
Anna Hrotková
SOŠ, Svätoplukova 2, Bratislava
2. miesto
Miroslava Červencová
Spojená škola, Hlavná 2, Žilina-Bytčica
3. miesto
Naďa Galbová
SOŠ, Svätoplukova 2, Bratislava

Súťaže stredných odborných škôl

Najoriginálnejší výstavný stánok

1. miesto
SOŠ obchodu a služieb Samuela Jurkoviča, Sklenárova 1, Bratislava

Súťaž Nail art vstúpila s plným sústredením tvorkýň do druhého ročníka.

O obsahovej prestavbe technického vzdelávania v základných školách

PROFESIONÁLNA ORIENTÁCIA ŽIAKOV

Úvodnej konferencie národného projektu *Podpora profesijnej orientácie žiakov základnej školy na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami* sa zúčastnilo viac ako sto ľudí. Otvorila ju Ing. Gabriela Jakubová, ktorá zdôraznila, že realizáciou národného projektu sa pilotne overuje zámer uskutočniť obsahovú prestavbu „polytechnického" vzdelávania na základnej škole. Národný projekt predstavila projektová manažérka Ing. Gabriela Horecká, pričom zdôraznila, že jeho hlavným cieľom je podporiť záujem žiakov o odborné vzdelávanie aj zariadením odborných učební chémie, fyziky, biológie a techniky v základných školách tak, aby si žiaci mohli prakticky a názorne rozvíjať pracovné zručnosti prostredníctvom „polytechnickej výchovy" s využitím moderných metód a foriem vzdelávania.

V druhej časti konferencie si k prvému národnému projektu pripravili príspevky viacerí účastníci. Líderka tímu v aktivite 2.1 PhDr. Zdenka Osvaldová predložila analýzu problémov ústiacich do nízkeho záujmu žiakov základných škôl o odborné vzdelávanie a prípravu na stredných odborných školách. Vychádzala z prieskumu v 49 pilotných školách na vzorke približne 6-tisíc žiakov, čo je číslo, ktoré v histórii výskumov profesijnej orientácie žiakov základných škôl nemá obdobu. V rámci projektu bude vyvinutá jedinečná a originálna diagnostická metóda, ktorá umožní pedagogickým a odborným zamestnancom základných škôl včas a správne identifikovať osobnostné predpoklady žiakov a vytvoriť im motivačné profesijné portfólio.

Prizvaný hosť Ing. Artur Bobovnický, výkonný riaditeľ spoločnosti KON-RAD a odborný asistent na Fakulty masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, vystúpil s príspevkom *Ako vnímajú slovenskí študenti generácie sociálnych sietí budúcnosť a čo očakávajú od svojich zamestnávateľov*. Ing. Ján Žačko, viceprezident Asociácie zamestnávateľských zväzov a združení SR, prezentoval tému *Dokáže základná škola vhodnou polytechnickou výchovou identifikovať profesijnú orientáciu žiaka?*, v ktorej podporil význam národného projektu a uvítal jeho realizáciu. Prezident Zväzu stavebných podnikateľov Slovenska Ing. Zsolt Lukáč vystúpil s prezentáciou na tému *Vzťah zamestnávateľov a Zväzu stavebných podnikateľov Slovenska*.

V záverečnej fáze úvodnej konferencie sa v panelovej diskusii predstavila Ing. Andrea Turanská, odborná garantka aktivity A1, ktorej základným cieľom je podpora polytechnickej výchovy prostredníctvom rozvoja pracovných zručností žiakov základnej školy. Hovorila o nových zariadeniach učební, kontinuálnom vzdelávaní a o najbližších aktivitách. Alena Bobovnická ako odborná garantka aktivity A2 (hlavnou náplňou tejto aktivity je vytvorenie a realizovanie odborných metodík, organizovanie podujatí a tvorba odborných informačných materiálov na podporu profesijnej orientácie žiakov základných škôl) informovala o doterajších výstupoch a najbližších úlohách, ktoré čakajú v rámci aktivity A2. Zároveň poďakovala pilotným školám za spoluprácu pri elektronickej analýze. Ing. Vlasta Púchovská, odborná garantka aktivity A3 (práca s talentami pomocou zmiešaných tímov žiakov základných a stredných odborných škôl v rámci odborného vzdelávania a prípravy v rôznych vekových kategóriách), prezentovala súťaže týkajúce sa národného projektu, účel workshopov pre učiteľov a inštruktáží pre žiakov.

Projektová manažérka Gabriela Horecká referuje o národnom projekte (NP) nazývanom stručne aj Dielne, za konferenčným stolom sedia manažérka publicity NP Rozvoj stredného odborného vzdelávania (RSOV) Lenka Dorčáková, riaditeľka odboru školstva a športu Žilinského samosprávneho kraja Ing. Dana Mažgútová, prezident Zväzu automobilového priemyslu SR Jaroslav Holeček, projektový manažér NP RSOV Vladimír Vajdák a Alexandra Junášková, projektová manažérka NP Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií.

Panelová diskusia otvorila aktívnu účasť pozvaných účastníkov a pomohla pri zodpovedaní na nejasnosti vo všetkých troch aktivitách, ktoré mali pilotné školy. Na záver odborný zamestnanec pre techniku PaedDr. Jozef Kuzma, PhD., predniesol príspevok *Technické vzdelávanie – integrálna súčasť všeobecného vzdelávania v nižšom strednom vzdelaní*, ktorým podnietil ďalšiu diskusiu.

Lenka HORÁKOVÁ, foto Ján SÚKUP

Rozvoj stredného odborného vzdelávania

NÁRODNÝ PROJEKT RSOV

Konferenciu o národnom projekte *Rozvoj stredného odborného vzdelávania* (RSOV) slávnostne otvorila a hostí privítala jeho hlavná manažérka Ing. Marcela Kulifajová. Na úvod prehovorili štátny tajomník Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Ing. Štefan Chudoba, PhD., a Ing. Gabriela Jakubová, poverená zastupovaním riaditeľa Štátneho inštitútu odborného vzdelávania.

Program konferencie pozostával z troch blokov. V prvom predstavil národný projekt RSOV jeho projektový manažér Ing. Vladimír Vajdák. Prezident Zväzu automobilového priemyslu SR Ing. Jaroslav Holeček vystúpil s príspevkom *Účasť zamestnávateľov na reforme stredného odborného školstva*, v ktorom, vychádzajúc z aktuálneho stavu stredného odborného školstva, poukázal na akútnu potrebu jeho reformy, a to implementáciou duálneho systému vzdelávania na stredných odborných školách. Samosprávne kraje zastupovala riaditeľka odboru školstva a športu Žilinského samosprávneho kraja Ing. Dana Mažgútová, PhD., témou *Odborné vzdelávanie a príprava*.

Odbornú aktivitu 1.1 zameranú na obsahovú prestavbu vzdelávania predstavil jej garant Mgr. Michal Ištván, ktorý zdôraznil prínos projektu pre stredné odborné školy vyučujúce vybrané študijné odbory, a to zabezpečením technického vybavenia a didaktických pomôcok s cieľom inovovať formu a obsah vzdelávania. V rámci tejto aktivity si budú môcť pedagogickí zamestnanci rozšíriť svoje vedomosti účasťou na podujatiach zahraničných partnerov či na podujatiach vytvárajúcich priestor na zdieľanie poznatkov a skúseností medzi zapojenými strednými odbornými školami. Podľa slov Mgr. Stanislava Pravdu, garanta odbornej aktivity 2.1, je prepojenie vzdelávania na stredných odborných školách s potrebami praxe jedným zo základných cieľov národného projektu RSOV. Do aktivity bude zapojených 250 zamestnávateľov a 7 zamestnávateľských zväzov, vyškolených 800 pedagogických zamestnancov, spracovaná mapa uplatniteľnosti na trhu práce a vytvorených 21 centier odborného vzdelávania a prípravy s najmodernejším vybavením. PhDr. Ľubica Mižičková, garantka odbornej aktivity 3.1, hovorila o novej definícii roly kariérneho poradcu na stredných odborných školách ako sprievodcu žiaka trhom práce, pričom vyškolených bude 400 kariérnych poradcov.

PhDr. Lenka DORČÁKOVÁ, MBA

Desiatky časopisov, tisíce kníh

VEDA

Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA si v tomto roku pripomenulo šesťdesiat rokov existencie. Práca jeho redaktorov je súbežnou a neodmysliteľnou súčasťou publikačných výstupov najvýznamnejších výsledkov vedecko-výskumnej činnosti vedeckých kapacít vo vedách o neživej a živej prírode i v oblasti spoločenských vied počas tohto obdobia. Konkrétne matematicko-fyzikálnych, lekárskych, biologických, chemických, technických, poľnohospodárskych a veterinárnych vied, vied o Zemi a vesmíre, o dejinách, o človeku a spoločnosti, o kultúre a umení. Od roku 1953 vyšlo vo vydavateľstve vrcholnej vedeckej inštitúcie už 4-tisíc knižných titulov: monografií s medzinárodným dosahom, slovenských encyklopedických diel a príručiek, slovníkov, náučnej, populárno-vedeckej literatúry. A keďže tohto roku si 60. výročie založenia pripomína aj Slovenská akadémia vied (SAV), jubilejným titulom je téma najvhodnejšia: dlhodobejšie pripravované kolektívne dielo *Dejiny Slovenskej akadémie vied*. „Chceli sme, aby štvortisíci zväzok bol slávnostnejší," hovorí šéfredaktor vydavateľstva Emil Borčin. „Je to objemná kniha, má okolo sedemsto strán. Sme v záverečnej fáze edičnej prípravy, náročnejšia je kompletizácia kvalitnej obrazovej a ilustračnej časti." Na tomto sa ukazuje aj historická skutočnosť, že veda všetkých okolitých národov mala podstatne priaznivejšie podmienky vo svojich materských štátoch (susedná česká dokonca už v časoch, keď vlastný štát ešte nemala).

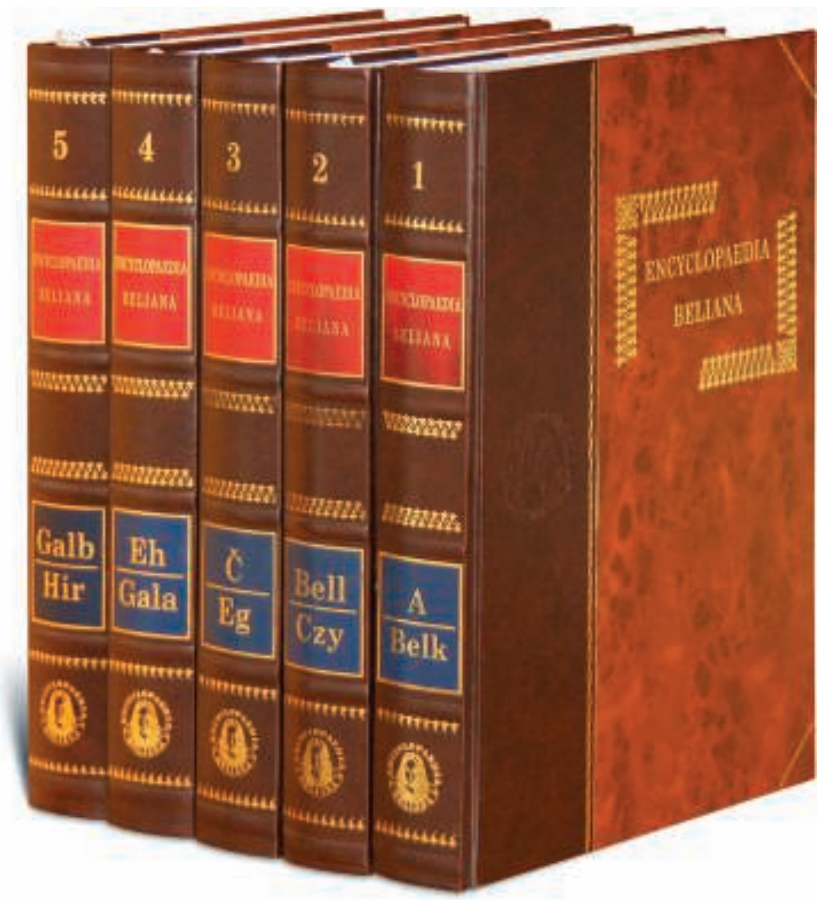

Podstatná časť publikácie je venovaná šesťdesiatročnej existencii inštitúcie, ale je zároveň snahou podať celistvejší obraz o slovenskej vede a o vedcoch pochádzajúcich zo Slovenska. Jej autori hľadajú korene a väzby na podstatne dávnejšiu históriu, súvisiacu povedzme s osvietenským polyhistorom Matejom Belom z Očovej, s Adamom Františkom Kollárom a jeho pôsobením vo Viedni, s aktivitami štúrovcov, na ktorých nadviazali zakladatelia a činovníci jubilujúcej Matice slovenskej, Andrej Kmeť a ďalší rozhľadení Slováci. Predpoklady na inštitucionalizáciu vedy na Slovensku sa začali vytvárať v časoch Československej republiky. Právnym predchodcom SAV bola Šafárikova učená spoločnosť založená roku 1926, od roku 1938 Slovenská učená spoločnosť. Osobitnú kapitolu tvorí dlho zamlčiavaná Slovenská akadémia vied a umení, ktorá vznikla roku 1942 (po nej od roku 1945 pôsobila Umelecká a vedecká rada).

Mnohé publikácie vydavateľstva majú syntetický charakter a patria k fundamentálnym prameňom slovenskej vzdelanosti. V súčasnosti je VEDA spolu s Encyklopedickým ústavom SAV aj vydavateľom ilustrovanej 12-zväzkovej všeobecnej slovenskej encyklopédie *Encyclopaedia Beliana*, ktorá „približne na úrovni stredoškolského vzdelania podáva výklad najvšeobecnejších pojmov, princípov, zákonov, javov a reálií i súvislostí medzi nimi." Tretina z plánovaných 150-tisíc hesiel je venovaná prírodovednej oblasti, druhá duchovnej kultúre, vede, športu, ďalšia hospodárskemu a politickému vývoju Slovenska od počiatkov našej histórie po súčasnosť vrátane života národnostných menšín u nás a slovenskej v zahraničí. Nedávno vyšiel siedmy zväzok, obsahuje heslá po písmená Kalg.

Vedecké skúmania roľníctva

ETNOGRAFIA

Nosnou vedeckou témou etnografa PhDr. Petra Slavkovského, DrSc. (1945), je tradičné poľnohospodárstvo na Slovensku. Táto ľudská činnosť sa nesie našimi hospodárskymi dejinami a jej neodmysliteľnou súčasťou je charakteristická materiálna i bohatá duchovná kultúra. Inými slovami: Spôsob adaptácie na prírodné prostredie a získavania potravy bol každodennou tvorivou aktivitou roľníka, ktorou získaval nielen potrebné biologické hodnoty, ale napĺňal aj vlastnú kultúrnu identitu. Súčasne však bol aj mierou kultúrnej vyspelosti v humanizácii prírodného prostredia. Materiálne, sociálne i duchovné prejavy kultúry, vzťah k prírode, usporiadanie rodiny i spoločenstva, hodnotové orientácie – to všetko bolo na Slovensku v minulosti výrazne ovplyvnené roľníckym základom života. Závislosť roľníka a jeho rodiny od poľnohospodárskej produkcie prestúpila aj ich duchovný život a prejavila sa v bohatom agrárnom kulte našich predkov.

Kolektívne sa Peter Slavkovský venoval skúmaniu kultúry slovenských menšín usadených v strednej a južnej Európe, ktoré boli zverejnené v piatich samostatných publikáciách. Bol tajomníkom redakčnej rady a redaktorom *Etnografického atlasu Slovenska* a vedúcim autorského kolektívu dvojzväzkovej *Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska*. Jeho najnovším a v istom zmysle sumarizujúcim dielom je *Slovenská etnografia (kompendium dejín vedného odboru)*. Je „nadstavbou" jeho dlhoročného vedeckého skúmania, ktorým podobne ako vo svojich predchádzajúcich dielach potvrdzuje výrazný príspevok etnografov povedzme v záverečnej tretine minulého storočia do celkového poznania formovania slovenskej society od čias zrušenia nevoľníctva po významné straty s celoplošným budovaním priemyslu na Slovensku. „Etnografia na Slovensku nemohla vzniknúť skôr ako problémy, ktorými sa zaoberala. S jej vývojom sa celkom prirodzene rodil i záujem o jej dejiny ako vednej disciplíny. Sústredenejšia pozornosť pri štúdiu dejín etnografie na Slovensku súvisí s hľadaním odpovede na otázku, kedy záujem o spôsob života a kultúru ľudových vrstiev prerástol do systematického bádania s definovaným objektom a predmetom jej gnozeologického záujmu. Bez toho nie je možné vymedziť žiadnu spoločenskovednú disciplínu," píše sa v charakteristike diela. Na pochopenie vzniku etnografie i jej ďalšej existencie na Slovensku je potrebné poznať motivácie, ktoré tento záujem vyvolali, i kauzálne súvislosti, ktoré etnografiu počas jej trvania determinovali. Publikácia je prehľadom vývinu vedeckého záujmu o problematiku spôsobu života a kultúry obyvateľov Slovenska – jej materiálnych, sociálnych i duchovných kontextov – od 18. do začiatku 21. storočia. Nechce byť však len súpisom prác vedeckých osobností a kolektívov, ale i výziev a limitov, ktoré im spoločenská situácia na Slovensku v sledovanom historickom období vytvorila.

Umnosť nad umením starnúť

ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ

Po prvom zbežnom zhliadnutí knihy psychológa prof. PhDr. Damiána Kováča, DrSc., *Umne starnúť* si viacerí azda pretrú oči. Namiesto názvu by dali prednosť povedzme slovíčku umenie. K takémuto „majstrovstvu" totiž nabádajú novodobé spoločenské trendy, ktoré „moderné ľudstvo" akoby priam spoľahlivo smerovali k „zázračnostiam večnej mladosti". Ak im uveria solventní, môžu verejne proklamovať, že človek má právo cítiť sa fajn v každom veku. Väčšina ľudstva na zemeguli však stavia vlády „vyspelých" štátov a kráľovstiev pred realitu, že väčšina občanov sa „mení na spoločenstvá stareniek a starcov". Nezaškodí preto vážne sa zamyslieť nad tým, že pragmatické spoločnosti – nech sa to akokoľvek populisticky snažia zakrývať – sú stále menej ochotné brať zodpovednosť za starnúcu populáciu na „vlastné hospodárske bedrá".

Starnutie sa preto už teraz stáva osobnou životnou témou každého, kto je ochotný pripustiť, že smrť je jeho zákonitým a celkom prirodzením završením. „Starnutie je však aj nová výzva pre vedecké poznanie, osobitne pre vedy o človeku. Autor sa angažovane popasoval s najväčšími problémami starnutia, a to nielen z pozície psychológie, ale aj zohľadňovaním poznatkov biológie, sociológie, etiky, atď.," píše sa v anotácii. Potvrdzuje to nemenný fakt, že téma sa spoločensky začína nástojčivo natískať najmä vtedy, keď jednotlivci prestávajú byť pre spoločnosť permanentne užitoční. Pred novou situáciou stoja síce sami voči sebe a najbližšiemu okoliu, verejne si však žiadajú pozornosť psychológov, lekárov, pedagógov, sociálnych pracovníkov, duchovných alebo povedzme obchodných či finančných špekulantov, ktorí vedia umne využiť ich zvyklosti na vlastné obohatenie.

Zakladajúca osobnosť psychológie ako modernej vedy na Slovensku vie o starnutí písať s osobnou účasťou, kultivovaný vedecký jazyk strieda s rozprávaním, dopĺňa myšlienkami významných osobností, dokresľuje početnými obrázkami. V publikácii *Umne starnúť* prezentuje svoj osobnostný i osobný postoj k obdobiu v živote človeka, ktoré akoby v spoločnosti strácalo svoju váhu a vážnosť. Je o to cennejší v klíme, keď sa o starnutí vytvára „vyslovene negatívny obraz tak v náležitých odboroch, ako aj vo verejnej mienke. Okrem klasických prístupov k starnutiu osobitné kapitoly sú venované novodobému chápaniu múdrosti a citovému životu starnúcich, najmä v rámci manželstva a rodiny. Umne starnúť predpokladá prelaďovať kvalitu života vzhľadom na straty a zisky, ktoré starnutie prináša."

KALENDÁRIUM

Juraj Babka
(✻ 17. november 1868 Háj – † 14. máj 1942 Banská Bystrica) – osvetový pracovník, včelár. Študoval v učiteľskom ústave v Kláštore pod Znievom, kde získal učiteľský diplom, učil na viacerých miestach, v Banskej Bystrici pôsobil ako školský inšpektor. Vydával a redigoval časopisy Obzor, Slovenský včelár a Včelár začiatočník, spolupracoval s pedagogickými časopismi. Funkcionár a člen spolkov, predseda Včelárskeho spolku v Banskej Bystrici (1931 – 1939), člen Matice slovenskej, Muzeálnej slovenskej spoločnosti a i.

František Krňan
(✻ 17. november 1909 České Brezovo – † 15. jún 1987 Bratislava) – matematik. Študoval matematiku a fyziku na Univerzite Karlovej v Prahe. Učiť začal na gymnáziu v Lučenci, od roku 1938 vyučoval na viacerých stredných školách v Bratislave. V školskom roku 1947/1948 študoval v Dánsku u prof. B. Jessena teóriu reálnych funkcií. Od roku 1953 pôsobil ako odborný asistent na Katedre matematiky SVŠT, od roku 1969 ako mimoriadny profesor na Katedre matematiky VŠP v Nitre. Počas pedagogickej činnosti sa intenzívne zaoberal metodickými problémami vyučovania matematiky, publikoval viacero článkov v metodicko-odborných časopisoch. Pôsobil ako člen komisie na vypracovanie učebných osnov a učebníc pre všeobecnovzdelávacie školy. Ako člen autorských kolektívov sa podieľal na tvorbe celoštátnych učebníc matematiky a metodických sprievodcov k nim pre stredné všeobecnovzdelávacie aj vyššie priemyselné školy. Aktívne pracoval v Jednote československých matematikov a fyzikov.

Samuel Roth
(✻ 18. december 1851 Vrbov – † 17. november 1889 Levoča) – prírodovedec, zakladateľ slovenskej speleoarcheológie. Zaoberal sa geológiou, glaciológiou, limnológiou a speleológiou. Robil geologické výskumy v okolí Dobšinej. Roku 1874 v jaskyni Aksamitka spolu s Matyasom Badanyim našiel prvé paleolitické nálezy (kostený hrot a dve kamenné čepele) v Karpatskej kotline.

Ján Matej Matsko
(✻ 3. december 1720 Bratislava – † 19. november 1796 Kassel, Nemecko) – matematik, fyzik, astronóm. Študoval na univerzitách v Jene a v Göttingene, kde bol poslucháčom J. A. Segnera. Pôsobil najmä ako profesor matematiky na vyšších školách v poľskej Toruni, v nemeckých mestách Rinteln a Kassel. Publikoval štúdie a rozpravy z hydrodynamiky, mechaniky, matematiky a astronómie. Pri výbere tém sa riadil „segnerovskými" otázkami, robil výpočty výtokovej rýchlosti vody, účinnosti vodného kolesa, výpočty dráh vrhnutých telies, zaujímali ho problémy súvisiace s technickými aplikáciami. Uverejnil opisy viacerých astronomických pozorovaní a časopisecké články s prírodovedným, resp. matematickým obsahom.

Ján Ivan
(✻ 20. november 1924 Bardejovská Nová Ves – † 20. september 1993 Bratislava) – matematik. Študoval matematiku a fyziku na Prírodovedeckej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Takmer štyri desaťročia prednášal na SVŠT v Bratislave na Elektrotechnickej fakulte a neskôr na Strojníckej fakulte, za profesora ho však vymenovali až roku 1991. Po celý čas vyučoval matematiku a matematickú štatistiku. Vo vedeckovýskumnej činnosti dosiahol významné úspechy najmä v algebrickej teórii pologrúp. Bol spoluriešiteľom vedeckovýskumných úloh v Metrologickom ústave SAV. Napísal päť vysokoškolských skrípt z matematiky a matematickej štatistiky pre poslucháčov vysokých škôl technických a učebnice *Matematika I.* a *II.*

Tibor Neubrunn
(✻ 2. august 1929 Veľká Hradná – † 21. november 1990 Bratislava) – matematik. Matematiku vyštudoval na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. Na nej prednášal do roku 1980, potom prešiel na Matematicko-fyzikálnu fakultu UK. V akademickom roku 1967/1968 bol profesorom na univerzite v Bagdade, v rokoch 1972 – 1974 na univerzite v Salvadore v Brazílii. Podnietil štúdium kvantových logík, slovenská škola kvantových logík neskôr dosiahla medzinárodné uznanie. Založil a viedol aj seminár z teórie multifunkcií, pomáhal pri vedení seminára z teórie reálnych funkcií, založil tradíciu letných škôl z teórie reálnych funkcií, z ktorých sa stali významné medzinárodné podujatia. Okrem reálnych funkcií sa venoval najmä teórii miery a jej aplikáciám. Publikoval štyri vedecké monografie, jeho pedagogické dielo tvorí 12 knižných publikácií.

Stranu pripravil Dušan MIKOLAJ
Foto archív a wiki.org

Ako hodnotiť kvalitu vzdelávania

Hodnotenie kvality vzdelávania – súčasný stav a perspektívy, pod týmto názvom sa 16. septembra 2013 začala v hoteli Bratislava trojdňová odborná konferencia s medzinárodnou účasťou. Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) na nej prezentoval a hodnotil výsledky národného projektu. Ambíciou organizátora konferencie bolo vytvoriť priestor aj na vzájomnú výmenu informácií a skúseností v oblasti hodnotenia výsledkov vzdelávania a hodnotenia kvality vzdelávania na Slovensku a v zahraničí a otvoriť možnosti vzájomnej spolupráce medzi domácimi a zahraničnými odborníkmi.

Konferencia bola jedným z výstupov trojročného národného projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania*, ktorý je spolufinancovaný z prostriedkov EÚ v rámci operačného programu Vzdelávanie, prioritná os 1 Reforma vzdelávania, opatrenie 1.1 Premena tradičnej školy na modernú. NÚCEM projekt realizoval od marca 2010 do novembra 2013.

Hlavnými témami konferencie, nad ktorou prevzal záštitu minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič, boli: Metodológia, nástroje a výsledky meraní vedomostí a zručností žiakov základných a stredných škôl na národnej úrovni na Slovensku a v zahraničí; Výsledky medzinárodných štúdií v oblasti vzdelávania na Slovensku; Indikátory a hodnotenie kvality vzdelávania na Slovensku a v zahraničí.

Súčasťou konferencie boli aj analýzy medzinárodných štúdií a odporúčania na skvalitňovanie vyučovania na základných a stredných školách.

„Oslovili sme aj renomované výskumné a vzdelávacie inštitúcie v zahraničí, kde má najmä externá evalvácia bohatú tradíciu,“ povedala riaditeľka NÚCEM Romana Kanovská a dodala, že popri významných odborníkoch z Holandska, zo Švédska a z Veľkej Británie sa o skúsenosti podelili aj prednášatelia zo susedných krajín Česka, Poľska a Maďarska, s ktorými si je Slovensko blízke tak z hľadiska sociokultúrneho, historického, ako aj z hľadiska riešenia problémov v školstve.

Kvalita vzdelávania a jej hodnotenie je zásadnou a prioritnou témou v rezorte školstva, a to tak na úrovni vysokého, ako aj regionálneho školstva. *„Zmysluplne a efektívne nastavené rámce aktualizovaného obsahu vzdelávania sú východiskom na kvalitné vyučovanie a výchovu žiakov. Rovnako mimoriadne dôležité je zodpovedne nastaviť odborné kritériá na hodnotenie kvality vzdelávania na našich základných a stredných školách a zároveň aj nasmerovať ich sebahodnotiace procesy na rast kvality škôl a vzdelanostnej úrovne našich žiakov,“* zdôraznil v príhovore v mene ministra školstva Dušana Čaploviča generálny riaditeľ sekcie regionálneho školstva Ministerstva školstva vedy, výskumu a športu SR Zdenko Krajčír.

NÚCEM sa v národnom projekte *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* zameral na inováciu systému národných meraní s cieľom hodnotiť kvalitu a monitorovať vývoj vzdelávania na základných a stredných školách, čo umožní hodnotiť kvalitu a monitorovať vývoj vzdelávania v školách z pohľadu potrieb vedomostnej spoločnosti a trhu práce. Zároveň tak bude možné ovplyvňovať účinnosť reformných zámerov a strategických rozhodnutí v oblasti vzdelávacej politiky. Súčasne má projekt za cieľ analyzovať stav a potreby vzdelávania na Slovensku z pohľadu medzinárodných štúdií v oblasti kľúčových kompetencií a budovať potenciál pedagógov, monitorovať vzdelávacie výsledky vlastnej školy s ohľadom na školský vzdelávací program.

Na stránkach Učiteľských novín prinášame niektoré z kľúčových vystúpení odborníkov na tejto konferencii.

Záverečná konferencia národného projektu NÚCEM
Hodnotenie kvality vzdelávania – súčasný stav a perspektívy

Romana Kanovská,
riaditeľka NÚCEM

Je mi veľkou cťou privítať vás všetkých na konferencii Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) s názvom *Hodnotenie kvality vzdelávania – súčasný stav a perspektívy*. Táto konferencia, ako už bolo spomenuté, je vyústením trojročného odborného snaženia zamestnancov NÚCEM v rámci národného europrojektu spolufinancovaného z operačného programu Vzdelávanie s názvom *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v Slovenskej republike v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania*.

Konferenciu sme sa rozhodli, po diskusiách tímu odborných garantov, poňať širšie ako len prezentáciu výstupov aktivít nášho národného projektu. Rozhodli sme sa, že vytvoríme priestor, v ktorom budeme tematizovať rôzne aspekty a uhly prístupov k odbornému vnímaniu problematiky hodnotenia kvality vzdelávania na základných a stredných školách. Ba čo viac, rozhodli sme sa, že tento priestor otvoríme nielen pre odborníkov zo Slovenska, ale oslovíme aj renomované výskumné a vzdelávacie inštitúcie v zahraničí, s ktorými spolupracujeme alebo s ktorými by sme spolupracovať v budúcnosti chceli. A tak sa konferencia vďaka veľkému záujmu odborníkov z oblasti vzdelávania, a tým aj bohatému programu, stala trojdňovým podujatím s medzinárodnou účasťou.

Veľmi sa teším, že môžem na našej konferencii privítať zástupcov výskumných inštitúcií v oblasti vzdelávania z krajín severnej a západnej Európy – Holandska, Švédska a Veľkej Británie, kde má najmä externá evalvácia bohatú tradíciu. Rovnako mi je cťou privítať odborníkov z krajín, s ktorými vďaka sociokultúrnej a historickej blízkosti veľmi podobne vnímame problémy v školstve vrátane problematiky externej a internej evalvácie a hodnotenia žiakov. Vítam teda medzi nami aj zástupcov vzdelávacích inštitúcií z Česka, Poľska a Maďarska.

V neposlednom rade chcem čo najsrdečnejšie pozdraviť a privítať zástupcov Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, ďalších priamo riadených organizácií ministerstva, odborníkov z oblasti pedagogického, aplikovaného výskumu a vzdelávania zo slovenských univerzít a vysokých škôl, štátnych i súkromných vzdelávacích inštitúcií a rovnako aj riaditeľov základných a stredných škôl, teda všetkých, ktorí s nami v projekte priamo alebo nepriamo spolupracovali a vystúpia so svojimi príspevkami v rámci tohto odborného trojdňového podujatia. Rovnako dúfam a verím, že pre vás všetkých budú skutočne odborným obohatením aj príspevky mojich kolegov z NÚCEM, ktorí budú detailne prezentovať výstupy aktivít realizovaných v projekte.

K hlavnej téme konferencie, k téme hodnotenia kvality vzdelávania a hodnotenia výsledkov vzdelávania, sme pristúpili z perspektívy troch veľkých tematických okruhov. Na základe nich je zostavený i program konferencie. Každý deň po ukončení predpoludňajších plenárnych vystúpení sa bude o týchto tematických okruhoch diskutovať v rámci popoludňajších sekcií, na ktoré ste srdečne pozvaní.

Problematiku hodnotenia kvality vzdelávania budeme tematizovať v rámci týchto troch okruhov:

- Kvalita školy a vzdelávania,
- Medzinárodné štúdie a výskumy,
- Metodológia a nástroje hodnotenia výsledkov vzdelávania.

Súčasťou každého tematického okruhu sú vystúpenia a príspevky zamestnancov NÚCEM, ktoré obsahovo vznikali počas realizácie aktivít projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania*. Z vystúpení mojich kolegov budete mať možnosť vytvoriť si ucelený obraz o tom, ako NÚCEM v rezorte regionálneho školstva metodologicky pristupuje k širokej a komplexnej problematike evalvácie vzdelávania a škôl a ako vníma perspektívy tejto problematiky. Uvítame všetky vaše názory, postrehy, otázky či námety v rámci diskusií k príspevkom.

Už teraz chcem upriamiť vašu pozornosť na plenárne vystúpenie projektovej manažérky PaedDr. Ivany Pichaničovej, ktoré sa uskutoční v stredu predpoludním. Vo svojej prednáške zhodnotí priebeh a výsledky aktivít nášho trojročného projektu a zároveň vyhodnotí, ako sa nám podarilo naplniť požadované indikátory projektu. Z jej strany pôjde o komplexné manažérske i odborné zhodnotenie projektu, ktoré vás, verím a dúfam, zaujme a prinesie vám veľa zaujímavých informácií.

Napokon by som chcela srdečne privítať vás všetkých – účastníkov konferencie, ktorí ste prijali naše pozvanie. Mnohí z vás ste s nami v projekte spolupracovali – odborne, konzultačne, pedagogicky, výskumne, za čo sa vám chcem úprimne poďakovať, pretože bez tejto spolupráce by sme projekt ťažko zrealizovali.

Všetkých nás tu dnes spája rovnaký záujem – prispieť k diskusii na tému aktuálneho stavu a perspektív hodnotenia kvality vzdelávania na našich základných a stredných školách a obohatiť ju o svoje odborné či pedagogické skúsenosti. Chcem ďalej spomenúť, že problematiku kvality vzdelávania a možností jej zlepšovania NÚCEM ďalej intenzívne rozvíja v novom národnom europrojekte *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania*, ktorý sme začali realizovať v marci tohto roku.

Prajem vám všetkým, aby ste sa počas nasledujúcich troch dní s nami nielen dobre cítili, ale predovšetkým v tvorivej atmosfére konferencie načerpali dostatok inšpirácií, podnetov a dobrých skúseností, ktoré budú smerovať k pozitívnym zmenám v školstve. Verím, že takúto atmosféru a podnetné prostredie sa nám spoločne podarí vytvoriť.

Kľúčová je kvalita vzdelávania

Zdenko Krajčír,
generálny riaditeľ sekcie regionálneho školstva MŠVVaŠ SR

Ako generálny riaditeľ sekcie regionálneho školstva Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR vítam možnosť a príležitosť otvoriť konferenciu Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania s príznačným názvom *Hodnotenie kvality vzdelávania – súčasný stav a perspektívy*.

Táto konferencia uzatvára ďalší národný projekt rezortu školstva spolufinancovaný z európskych štrukturálnych fondov, operačný program Vzdelávanie, prioritná os Reforma systému vzdelávania a odbornej prípravy. Projekt *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* začal NÚCEM realizovať v júni 2010. Patrí síce z finančného hľadiska medzi menšie národné projekty, ale z obsahového hľadiska a z hľadiska významu pre slovenské regionálne školstvo jednoznačne kľúčové.

Kvalita vzdelávania a jej hodnotenie je zásadnou a prioritnou témou v rezorte školstva, a to tak na úrovni vysokého, ako aj regionálneho školstva. Tejto téme venujem osobitnú a neustálu pozornosť. Rád by som však už diskusiu o kvalite školstva posunul v dohľadnom čase z úrovne analýz, verejných aj odborných diskusií k úrovni komplexu merateľných ukazovateľov kvality našich škôl. Ako viete, v súčasnosti upravujeme rámce obsahovej reformy – vo verejnom pripomienkovom konaní je štátny vzdelávací program pre základné školy. Ďalej intenzívne pripravujeme koncepčné zmeny v školskom zákone a ďalších legislatívnych dokumentoch, kde nastavujeme priority slovenského školstva, ktoré boli v minulom období nedocenené, a to predovšetkým zvýšeným dôrazom na rozsah a kvalitu vyučovania prírodovedných a odborných predmetov na našich základných a stredných školách.

Chcem zdôrazniť, že zmysluplne a efektívne nastavené rámce aktualizovaného obsahu vzdelávania predstavujú východisko pre kvalitné vzdelávanie, vyučovanie a výchovu v našich školách. Mimoriadne dôležité však je rovnako zodpovedne nastaviť odborné kritériá na externé hodnotenie kvality vzdelávania v našich základných a stredných školách a zároveň aj nasmerovať ich sebahodnotiace procesy k rastu kvality škôl a vzdelanostnej úrovne našich žiakov.

Ukazuje sa, že ak chceme zvýšiť kvalitu slovenského školstva, je najvyšší čas zaviesť hodnotenie kvality škôl a vzdelávania nielen na celoštátnej úrovni, ale aj do vzťahu zriaďovateľa k svojim školám, ako aj do samotnej praxe riadenia našich škôl. Doterajšie výsledky slovenského školstva v porovnaní so vzdelávacími systémami krajín Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) nevyznievajú v medzinárodnom kontexte lichotivo. Na základe údajov z medzinárodnej porovnávacej štúdie OECD PISA 2009, ktorá sa realizuje na reprezentatívnej vzorke pätnásťročných žiakov, je slovenské školstvo pod priemerom krajín OECD v čitateľskej a prírodovednej gramotnosti a na úrovni priemeru krajín OECD v matematickej gramotnosti. V decembri tohto roka budú zverejnené výsledky ostatného cyklu PISA 2012, na základe ktorých detailne vyhodnotíme trendy nášho vzdelávacieho systému v oblasti kľúčových kompetencií a medzinárodných ukazovateľov.

Cieľom národného projektu NÚCEM *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* bolo okrem iného inovovať obsahovú stránku externých testov pre deviatakov a maturantov v zmysle zámerov obsahovej reformy vzdelávania – učiť žiakov viac pre praktický život, učiť tak, aby sa rozvíjalo logické a matematické myslenie, viesť žiakov k čítaniu s porozumením, a to nielen na hodinách slovenčiny, ale na všetkých vyučovacích predmetoch. Takto vytvorené a pripravované testy budú viac odrážať potreby života, uplatnenia žiakov na trhu práce a v ich ďalšom štúdiu. Výsledkom projektu bude tiež zavedenie testovania piatakov do praxe našich škôl a nášho školského systému – jeden z merateľných ukazovateľov kvality vzdelávania tak budeme mať zachytený už pri vstupe žiakov na druhý stupeň základných škôl. Týmto národným meraním sa ukáže, ako boli žiaci pripravení na úrovni primárneho vzdelávania. Nemenej dôležitým cieľom projektu bolo preniesť odborné skúsenosti a metodiky z medzinárodných meraní do sledovania a zisťovania kvality vzdelávania na úrovni národných meraní a pridanej hodnoty našich škôl.

Výstupom projektu – a rovnako aj cieľom tejto trojdňovej konferencie s medzinárodnou účasťou – je aj výmena odborných, výskumných a pedagogických skúseností v oblasti hodnotenia kvality v rámci vzdelávacích systémov rôznych krajín.

Veľmi vítam, že na konferencii sa vytvorí priestor na širokú diskusiu na tému hodnotenia kvality vzdelávania pre domácich i zahraničných odborníkov z renomovaných organizácií a univerzít z Holandska, zo Švédska, z Veľkej Británie ako aj z Česka, Poľska a Maďarska. Ich skúsenosti a prístupy budú dôležitou inšpiráciou pre pripravované koncepčné zmeny v rezorte školstva na Slovensku.

Vysoko oceňujem, že aktívne sa do diskusie na konferencii zapojili popri vysokoškolských pedagógoch z našich univerzít a ďalších odborníkoch v oblasti vzdelávania aj riaditelia našich stredných škôl. Je to dôkaz, že vedia a chcú ponúknuť svoje dobré skúsenosti a prax s riadením kvality na svojich školách, a to je mimoriadne pozitívny a inšpiratívny prístup.

Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania – zhodnotenie národného projektu spolufinancovaného zo zdrojov EÚ

Ivana Pichaničová,
NÚCEM

Konferencia *Hodnotenie kvality vzdelávania – súčasný stav a perspektívy*, ktorej ste účastníkmi, je jednou z aktivít národného projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* spolufinancovaného zo zdrojov EÚ.

V mojom príspevku vám chcem predstaviť tento projekt, jeho ciele, aktivity, výstupy a tiež stručne opísať jeho pozitívne a negatívne stránky.

S uspokojením dnes môžeme skonštatovať, že projekt nastúpil do svojej záverečnej fázy a že aj touto konferenciou a príspevkami mojich kolegov môžeme dokladovať, že naplnil plánované ciele.

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) začal realizovať tento národný projekt pred viac ako troma rokmi, presnejšie zmluva o poskytnutí nenávratného finančného príspevku z prostriedkov EÚ v rámci operačného programu Vzdelávanie nadobudla účinnosť 15. júna 2010. Ukončenie projektu bolo naplánované na jún 2013. V priebehu projektu sme požiadali o jeho predĺženie o šesť mesiacov, takže projekt bude ukončený v novembri 2013. Miestom realizácie projektu je sedem samosprávnych krajov: Trnavský, Košický, Prešovský, Žilinský, Trenčiansky, Banskobystrický a Nitriansky. Financovanie realizácie projektu v týchto krajoch je zabezpečené z rozpočtu projektu. Samostatnou kapitolou ekonomického zabezpečenia realizácie projektových aktivít je Bratislavský kraj, v ktorom je táto otázka riešená zo štátneho rozpočtu.

Na projekte sa podieľalo 67 zamestnancov, z toho 35 kmeňových zamestnancov NÚCEM, ďalej 2 322 pracovníkov na základe rôznych pracovných dohôd a s autormi testov a recenzentmi sme uzatvorili spolu 335 autorských zmlúv. Na veľkom počte pracovníkov zamestnaných na dohodu sa podieľali najmä administrátori testov a regionálni spolupracovníci pri jednotlivých aktivitách, t. j. učitelia, prostredníctvom ktorých sme realizovali merania a výskum v školách. Z odbornej stránky našu činnosť garantovali odborníci z radov vysokoškolských pedagógov a odborníkov z oblasti psychológie, pedagogiky, psychometriky a podobne.

V projekte sme si vytýčili štyri špecifické ciele:

1. Vytvoriť a overiť model systému monitorovania a hodnotenia výsledkov vzdelávania na národnej úrovni pre vzdelávacie stupne ISCED 1 – ISCED 3 v SR, v rámci ktorého bude možné sledovať, do akej miery obsahová reforma školstva napĺňa stanovené ciele na uvedených stupňoch vzdelávacej sústavy.
2. Inovovať testovacie nástroje a metódy vyhodnocovania výsledkov meraní, ktoré umožnia porovnávať úroveň vedomostí, zručností a ovládania kľúčových kompetencií v nadväznosti na reformu vzdelávania, implementovať postupy komparatívneho kvantitatívneho pedagogického výskumu do vzdelávacej praxe slovenských škôl.
3. Realizovať vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti objektívnych spôsobov hodnotenia výsledkov vzdelávania s využitím hodnotení a analýz národných a medzinárodných meraní.
4. Definovať indikátory kvality vzdelávania a monitorovať možnosti ich implementácie do systému hodnotenia kvality vzdelávania na základných a stredných školách SR s využitím externých evalvačných nástrojov.

Súčasne má projekt za cieľ analyzovať stav a potreby vzdelávania na Slovensku z pohľadu medzinárodných štúdií v oblasti kľúčových kompetencií a budovať potenciál pedagógov monitorovať vzdelávacie výsledky svojej školy s ohľadom na školský vzdelávací program.

Cieľovými skupinami projektu boli žiaci základných škôl (žiaci 4., 8. a 9. ročníka), žiaci osemročných gymnázií (žiaci 3., 4., 7. a 8. ročníka) a žiaci stredných škôl (žiaci 3. a 4. ročníka), pedagogickí zamestnanci (učitelia základných škôl s aprobáciou na vyučovanie na I. stupni, II. stupňa s aprobáciou SJL, SJSL, MJL, MAT a učitelia stredných škôl s aprobáciou SJL, SJSL, MJL, AJ, NJ, RJ, MAT, prírodovedné a spoločenskovedné predmety) a zamestnanci pracujúci v oblasti vzdelávania (zamestnanci NÚCEM, Metodicko-pedagogického centra a vysokých škôl s úplným vysokoškolským vzdelaním prvého, druhého a tretieho stupňa, ktorí sa zaoberajú skúmanou problematikou).

Projekt bol rozdelený na 18 hlavných aktivít, z ktorých 7 bolo zameraných na externé hodnotenie úrovne vzdelávania, teda na tvorbu testovacích nástrojov, zabezpečenie pilotných testovaní a na hodnotenie a štatistické spracovanie výsledkov. Na stupni ISCED 1 sme pripravovali a administrovali testy zo slovenského jazyka a literatúry (SJL), z maďarského jazyka a literatúry (MJL) a matematiky (MAT); na stupni ISCED 2 zo SJL, slovenského jazyka a slovenskej literatúry (SJSL), z MJL, MAT, anglického jazyka na úrovni A2 podľa Spoločného európskeho referenčného rámca (AJ A2) a tiež sme realizovali porovnanie žiakov 9. ročníka základných škôl a žiakov 4. ročníka osemročných gymnázií (SJL, MAT). Napokon na stupni ISCED 3 sme pripravovali a administrovali testy zo SJL, SJSL, MJL, MAT, AJ (B1, B2), nemeckého jazyka (NJ) B1, B2, ruského jazyka (RJ) B1, B2, francúzskeho jazyka (FJ) B1, B2, zo španielskeho jazyka (ŠJ) B1, B2, z talianskeho jazyka (TJ) B1, B2, zo vzdelávacích oblastí Matematika a práca s informáciami, Človek a príroda a Človek a spoločnosť. Pri štatistickom spracovaní dát z testovaní sme popri klasických štatistických metódach adaptovali a využívali aj novú metodiku spracovania výsledkov národných meraní Item Response Theory (IRT), umožňujúcu vzájomné porovnávanie testovacích nástrojov a tvorbu banky úloh. Obsahom ďalších aktivít bola: spolupráca s medzinárodnými partnermi v oblasti národného externého hodnotenia vzdelávania a v oblasti tvorby testovacích nástrojov (2 aktivity); príprava a administrácia elektronických testov z MAT a AJ B1 pre stupeň ISCED 3; vzdelávanie pedagógov v oblasti tvorby testových položiek, možností merania výsledkov vzdelávania a v oblasti kľúčových kompetencií na stupni ISCED 1 – 3; príprava a realizácia konferencie a odborných seminárov zaoberajúcich sa problematikou hodnotenia kvality vzdelávania, definovania indikátorov kvality vzdelávania, posúdenia ich významnosti pri hodnotení kvality vzdelávania a možnosti ich využitia v externom hodnotení škôl aj v internom hodnotiacom procese školy. Súčasne má projekt za cieľ analyzovať stav a potreby vzdelávania na Slovensku z pohľadu medzinárodných štúdií v oblasti kľúčových kompetencií (čitateľská, matematická, prírodovedná, štatistická a finančná gramotnosť) a budovať potenciál pedagógov monitorovať výsledky vzdelávania svojej školy s ohľadom na školský vzdelávací program (v rámci toho analyzovať

Obr. 1: Harmonogram činností jednotlivých aktivít projektu

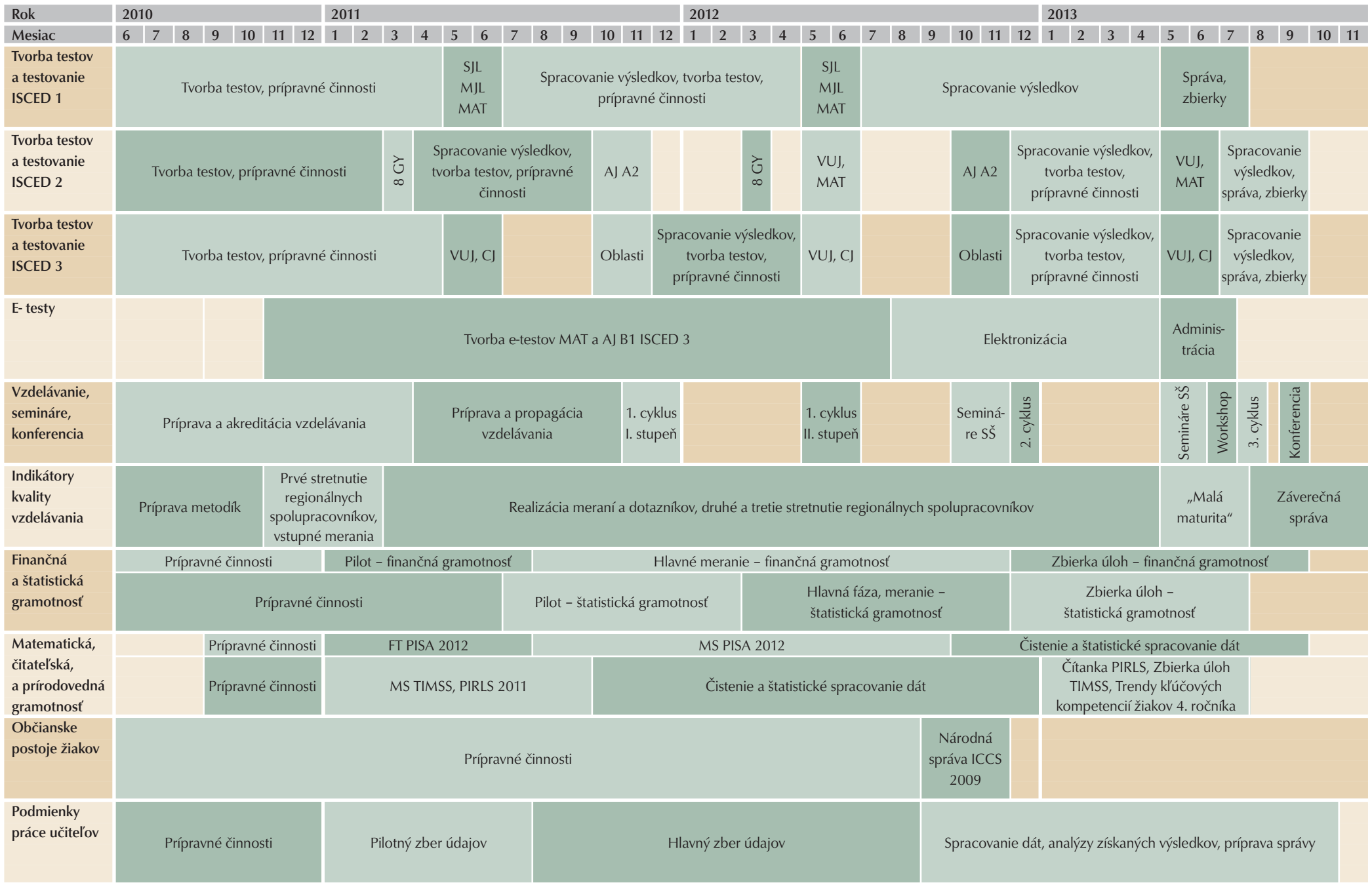

občianske postoje žiakov a monitorovať proces vzdelávania a podmienok práce učiteľa).

V rámci tvorby testovacích nástrojov na stupni ISCED 1 bolo pripravených 9 testov, po tri testy z každého z predmetov SJL, MJL a MAT. Do testovania sa zapojilo 5 202 žiakov 4. ročníka zo 169 základných škôl. Na administrácii sa podieľalo 96 administrátorov a zrealizovalo sa 310 administrácií. Výstupom týchto aktivít je správa z testovania a zbierka úloh pre vzdelávací stupeň ISCED 1 z vyššie uvedených predmetov.

Pre stupeň ISCED 2 bolo pripravených 12 testov, po tri testy z každého z predmetov SJL, MJL, MAT a AJ A2. Do testovania sa zapojilo 7 967 žiakov 8. a 9. ročníka z 265 základných škôl. Zároveň sme v týchto aktivitách uskutočnili porovnanie výsledkov žiakov osemročných gymnázií s ich rovesníkmi zo základných škôl v Testovaní 9. Do výskumu bolo zapojených 2 233 žiakov zo 64 osemročných gymnázií. Celkovo bolo zrealizovaných 439 administrácií, ktoré realizovalo 184 administrátorov. Výstupmi aktivít sú správy z testovaní a zbierky úloh pre vzdelávací stupeň ISCED 2 z predmetov MAT, SJL, SJSL, MJL, AJ A2.

Na vzdelávacom stupni ISCED 3 sme zrealizovali 625 administrácií prostredníctvom 224 administrátorov. Bolo vytvorených 24 testov, po tri z každého z predmetov SJL, SJSL, MJL, AJ B1, AJ B2, NJ B1, NJ B2, RJ B1, ďalej bolo vytvorených 12 experimentálnych testov z francúzskeho, zo španielskeho a z talianskeho jazyka – po dva testy pre obe úrovne z každého jazyka. Tiež boli vytvorené testy zo vzdelávacích oblastí Človeka a príroda (3 testy), Človek a spoločnosť (2 testy) a Matematika a práca s informáciami (3 testy). Ako výstupy aktivity pripravujeme pre učiteľov, žiakov a pedagogickú verejnosť zbierky úloh pre vzdelávací stupeň ISCED 3 zo všetkých predmetov, z ktorých sme v rámci projektu pripravovali testy, teda aj zo spomínaných vzdelávacích oblastí.

Dôležitou aktivitou bola príprava elektronických testov z predmetov MAT a AJ B1. Test z MAT bol administrovaný na 6 stredných školách (90 žiakov 4. ročníka) a obsahoval 26 úloh. Test z AJ B1 riešilo 210 žiakov 3. ročníka zo 7 stredných škôl. Úlohy v týchto testoch do rôznej miery využívali možnosti, ktoré elektronická verzia testu poskytuje (napr. žiaci mohli vyfarbovať plochy obrazcov, presúvať obrazce, priraďovať k sebe ponúkané možnosti, boli použité pohybujúce sa objekty a podobne), a teda poskytli možnosť zaradiť do testov úlohy aj iných typov, ako sme doteraz používali v papierových testoch. Žiaci po vyriešení testu odpovedali na otázky dotazníka, z ktorých vyplynuli tieto zistenia: 90 % žiakov pozitívne hodnotí možnosť pracovať s interaktívnymi testami; vyše 95 % žiakov si myslí, že vedieť používať počítač je dôležitá zručnosť a radi pracujú s počítačom; vyše 90 % žiakov považuje prácu s počítačom za zaujímavú; vyše 90 % žiakov si myslí, že internet a počítač im pomáhajú pri učení sa; elektronickú verziu pred papierovou verziou testu uprednostňuje 40 % žiakov 4. ročníka stredných škôl, ktorí boli testovaní z MAT, a 66,2 % žiakov 3. ročníka stredných škôl, ktorí boli testovaní z AJ B1.

Neodmysliteľnou súčasťou obsahovej náplne aktivít bolo vytvorenie priestoru na výmenu poznatkov a skúseností so zahraničnými partnermi, čo významne napomohlo skvalitnenie našej práce, a možnosť aplikácie nových poznatkov v slovenskom prostredí. Slovensko, ako súčasť európskeho priestoru, si i týmto spôsobom buduje svoje nezastupiteľné miesto a renomé v oblasti pedagogického výskumu a inovácií vo vzdelávaní. V rámci projektu sme zrealizovali niekoľko zahraničných pracovných ciest, školení a terénnych štúdií. V júni 2011 sa uskutočnila terénna štúdia v Anglicku, v septembri až októbri 2012 terénna štúdia vo Švédsku. Zo zahraničných pracovných ciest spomeniem návštevu inštitúcií SCIO, NUOV a Pedagogickej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe (november 2011), Pedagogického ústavu v Budapešti (október 2012), ERI v Poľsku (november 2012), CITO v Holandsku (december 2012). Zároveň sa niektorí kolegovia roku 2012 zúčastnili na odborných školeniach týkajúcich sa najmä problematiky spracovania a analýzy dát z testovaní v holandskom CITO. Veľkým prínosom boli prednášky p. Mary Pitoniakovej z *Educational Testing Service* z USA v októbri 2012, ktorých sa zúčastnili interní zamestnanci projektu a tiež tvorcovia testov spolupracujúci na projekte. V júni 2013 sa uskutočnil medzinárodný workshop *Value Added Measures*, na ktorom sa zúčastnili zástupcovia NÚCEM a príbuzných inštitúcií z Čiech, Maďarska a Poľska. Prirodzene, završením tohto typu aktivít je táto konferencia.

Keďže základom kvality výchovno-vzdelávacieho procesu sú nepochybne učitelia, ich pôsobenie a profesionalita, projekt myslel aj na nich. Realizoval aktivity, ktorých cieľom bolo zvyšovanie odbornej i kompetenčnej úrovne pedagógov, najmä v súvislosti s ich schopnosťou vyhodnocovať výkony žiakov. Táto oblasť je dôležitá najmä z pohľadu perspektívy zvyšovania kvality vzdelávacieho procesu v školách. Akreditovaného vzdelávania *Externé testovanie v oblasti vzdelávania, tvorba testovacích nástrojov a metódy ich hodnotenia* sa zúčastnilo a kredity získalo celkom 1 010 učiteľov. Vzdelávanie sa uskutočnilo v troch cykloch v Bratislave, Žiline, Prešove, Košiciach a v Banskej Bystrici. Okrem toho sme k výstupom projektových aktivít zrealizovali odborné semináre pre 1 126 učiteľov základných a 959 učiteľov stredných škôl zo všetkých krajov SR.

Veľmi dôležitou súčasťou projektu bola aktivita 4.1, ktorej cieľom bolo stanoviť indikátory kvality vzdelávania. V rámci tejto aktivity s nami spolupracovalo 60 regionálnych spolupracovníkov – učiteľov z 36 stredných škôl. Výskumné nástroje boli otestované na 2 600 žiakoch. Podrobné výstupy aktivity sú rozpracované v príspevkoch mojich kolegov.

Nemenej dôležitou bola skupina štyroch aktivít, v ktorých sme implementovali zistenia, metodológiu a dobré skúsenosti z medzinárodných meraní. Išlo o aktivity zamerané na zvyšovanie štatistickej a finančnej gramotnosti žiakov na stupni ISCED 2, odborné semináre a školenia pedagógov v oblasti rozvíjania a hodnotenia čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti. V rámci tejto skupiny aktivít boli analyzované aj občianske postoje slovenských žiakov a tiež sa monitorovali procesy vzdelávania a podmienok práce učiteľov v SR. Výstupy týchto aktivít boli podrobne prezentované v rámci sekcie B tejto konferencie.

Na záver spomeniem niektoré problémy, s ktorými sme sa počas realizácie projektu stretávali. Z dôvodov nedostatočného personálneho obsadenia a technického zabezpečenia, respektíve z dôvodu zmien harmonogramov medzinárodných meraní zo strany medzinárodných organizácií došlo v prípade niektorých aktivít k posunu začiatku a harmonogramu ich realizácie. Harmonogram aktivity 3.1 bol posunutý z dôvodu preloženia predpokladaného termínu akreditácie vzdelávacieho programu. V posledných etapách testovania sme pocítili znižovanie záujmu škôl najmä z dôvodu ich veľkého vyťaženia a zapájania do rôznych testovaní a aktivít. Zaznamenali sme nízky záujem škôl o výskum občianskych postojov žiakov. Nepodarilo sa zrealizovať všetky plánované zahraničné cesty z dôvodu veľkej pracovnej vyťaženosti odborného personálu projektu.

Treba však spomenúť aj pozitívne stránky projektu. Chcem vyzdvihnúť pozitívny prístup zo strany škôl, ochotu spolupracovať a podieľať sa na realizácii projektu. Potešujúci bol veľký záujem učiteľov o akreditačné vzdelávanie v oblasti tvorby testovacích nástrojov a hodnotenia kvality vzdelávania. Veľmi dôležitým prínosom je vytvorenie kvalitných tímov spolupracovníkov a autorov. Nemožno zabudnúť ani na to, že prostredníctvom projektu sme mohli podporiť odborný rast zamestnancov a nadobudnutie cenných pracovných skúseností. Pre učiteľov, žiakov a odborníkov je významným výstupom projektu vytvorenie publikácií a odborných materiálov zaoberajúcich sa problematikou hodnotenia kvality vzdelávania. Z pohľadu manažmentu projektu je možné pozitívne hodnotiť dosiahnutie, respektíve prekročenie merateľných ukazovateľov projektu, naplnenie cieľov projektu.

Najdôležitejšie zistenia vyplývajúce z výstupov jednotlivých aktivít:

- Žiaci stredných škôl sú v testoch zo SJL v úlohách na čítanie s porozumením úspešnejší ako pred zavedením školskej reformy, čo nasvedčuje tomu, že v školách sa problematike čítania s porozumením venuje čoraz väčšia pozornosť.

Tab. 1: Naplnenie merateľných ukazovateľov projektu

Názov	Východiskový stav	Plánovaný stav	Skutočný stav	Stav realizácie projektu
Počet osôb cieľovej skupiny zapojených do podporených projektov – zdravotne postihnuté osoby	0	20	18	90 %
Počet zamestnancov zapojených do vzdelávacích aktivít projektu	0	1 000	1 010	101 %
Počet škôl zapojených do realizácie aktivít projektu	0	1 500	1 779	119 %
Počet škôl zapojených do realizácie aktivít projektu využívajúcich informačno-komunikačné technológie vo vyučovacom procese	0	10	12	120 %
Počet žiakov/študentov zapojených do realizácie aktivít projektu	0	26 600	34 650	130 %

- V inovovaných testoch zo SJSL pre žiakov stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským sa nachádzajú aj úlohy na počúvanie s porozumením, v ktorých žiaci preukazujú porovnateľnú úspešnosť ako v úlohách na čítanie s porozumením a ich zavedenie je prijímané pozitívne.
- Slabé výsledky žiakov základných škôl v testoch z AJ A2 poukazujú na nízku úroveň vyučovania cudzieho jazyka na II. stupni základných škôl.
- Pridaná hodnota je jedným z indikátorov kvality školy, dôležité je prihliadať aj na výchovné aspekty, ktoré škola odovzdáva.
- Pridanú hodnotu v SR je možné merať iba na stredných školách z predmetu SJL.
- Pridanú hodnotu na základných školách môžeme merať až po zavedení celoplošného testovania žiakov 5. ročníka.
- Na výsledky školy má vplyv socioekonomický status žiakov, motivácia žiakov k učeniu sa a kognitívne predpoklady, ktoré budú zohľadňované pri výpočte pridanej hodnoty školy.
- Tieto indikátory sú veľmi užitočnou spätnou väzbou pre školy, aby mohli svoje interné procesy nastaviť smerom k skvalitňovaniu výchovno-vzdelávacieho procesu.

Pozitívne dôsledky realizácie projektu sú mnohostranné. Realizácia aktivít projektu umožní pripravovať ďalšie testovania tak, aby bolo možné vyhodnocovať kvalitu škôl a vzdelávania. Zavedenie monitorovania na priereze všetkých stupňov ISCED umožní sledovať pridanú hodnotu škôl vzhľadom na kvalitu ich vzdelávania. Vzhľadom na veľký počet vyškolených učiteľov a účastníkov odborných školení a workshopov možno očakávať pozitívny prístup škôl k testovaniu a lepšie pochopenie procesov národných a medzinárodných meraní a spôsobov vyhodnocovania testov. A ako sme už spomenuli vyššie, veľmi užitočné sú výstupy projektu vo forme publikácií, odborných materiálov a publikačná činnosť zamestnancov.

Na záver je potrebné poďakovať všetkým zamestnancom NÚCEM, ktorí sa podieľali na realizácii projektu, všetkým externým spolupracovníkom – expertom, garantom, konzultantom, recenzentom, autorom testov, regionálnym spolupracovníkom – a ďalšiemu personálu za vysoké pracovné nasadenie a tvorivú atmosféru pri realizácii aktivít projektu.

Medzinárodná štúdia PISA 2012 ako významný prvok v implementácii výstupov medzinárodných meraní do vzdelávania a práce pedagogických zamestnancov

Jana Ferencová,
oddelenie medzinárodných meraní NÚCEM

Zsófia Kelemen,
oddelenie medzinárodných meraní NÚCEM

1. Ciele štúdie PISA

Spoločnosť, rodičia, ale aj samotný žiak hľadajú odpoveď na otázku: Čo sa „dieťa“ naučilo v priebehu povinnej školskej dochádzky? Odpoveď je možné nájsť aj vo výsledkoch medzinárodnej štúdie, akou je *Programme for International Student Assesment* (PISA).

Cieľom štúdie je sledovať výsledky vzdelávacích systémov zúčastnených krajín, ich zmeny v čase a prinášať námety na zlepšenie vzdelávacej politiky. PISA netestuje výkony jednotlivých žiakov alebo škôl, zameriava sa na zhodnotenie úrovne vzdelávacích systémov v zmysle kvality výsledkov žiakov v spojitosti s ich vzdelávacími príležitosťami.

Môžeme tiež povedať, že štúdia PISA zisťuje pripravenosť žiakov v rámci ich funkčnej gramotnosti z pohľadu trhu práce, a teda schopnosti využiť získané poznatky a zručnosti v praktickom živote. Tento pohľad sa týka schopnosti žiakov aplikovať poznatky a zručnosti v kľúčových oblastiach, analyzovať, zdôvodňovať a efektívne komunikovať, ako aj predkladať, riešiť a interpretovať problémy v rozličných situáciách.

Ide o skúmanie funkčnej gramotnosti 15-ročných žiakov, ktoré poskytne údaje o vedomostiach a zručnostiach v spojitosti s ich vzťahom k učeniu, k informačno-komunikačným technológiám a k prostrediu, v ktorom dochádza k vzdelávaniu v priebehu povinnej školskej dochádzky. PISA zároveň skúma, ako ovplyvňuje vedomosti a zručnosti žiakov ich domáce prostredie.

Štúdia PISA sa uskutočňuje od roku 2000 v trojročných cykloch. Slovensko ako členská krajina OECD sa do štúdie zapojilo až v jej druhom cykle, roku 2003. Každý cyklus štúdie OECD PISA skúma tri oblasti funkčnej gramotnosti žiakov: matematickú, prírodovednú a čitateľskú. V každom cykle je jedna oblasť skúmaná ako hlavná a je jej venovaná polovica testovacieho času. Ostatné dve oblasti sú skúmané ako doplnkové, a poskytujú tak len základný prehľad o vedomostiach a zručnostiach žiakov.

Okrem testových úloh v už spomínaných oblastiach žiaci a riaditelia testovaných škôl odpovedajú aj na otázky v rámci dotazníkov. Otázky sú zostavené tak, aby mohlo dôjsť k prepojeniu výsledkov vzdelávania so sociálno-ekonomickým zázemím, motiváciou a záujmami žiaka, ako aj s charakterom klímy a vybavenia školy.

2. Priebeh testovania štúdie PISA 2012 na Slovensku

Piaty cyklus tejto medzinárodnej štúdie bol na Slovensku realizovaný v rámci projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania*.

Jedným z národných cieľov tohto projektu v rámci štúdie PISA 2012 bola implementácia výstupov jednotlivých fáz a zistení štúdie do pedagogickej praxe. Tento cieľ sa dosahoval realizáciou samotného merania a organizáciou školení a seminárov súvisiacich so štúdiou.

PISA 2012 bola zameraná na oblasť matematickej gramotnosti. Slovenská republika sa v rámci tohto cyklu zapojila aj do testovania finančnej gramotnosti žiakov a tiež do testovania kompetencií v oblasti riešenia problémov.

Graf 1: Počet zúčastnených škôl v rámci jednotlivých krajov

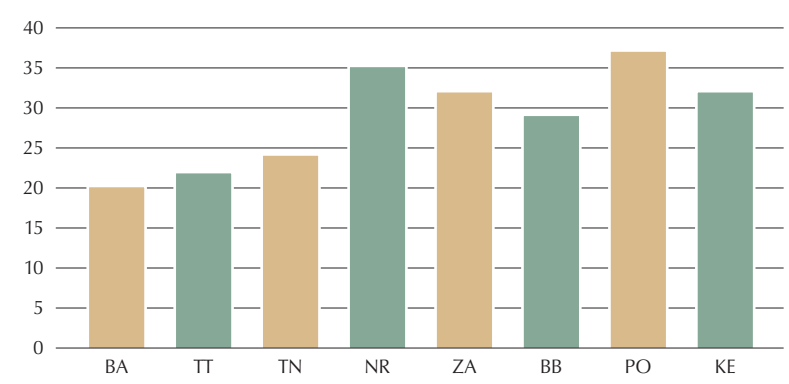

Aj tento cyklus štúdie sa uskutočnil v troch etapách, a to:

- pilotné testovanie, ktoré zahŕňa jazykové preklady, adaptáciu a verifikáciu testovacích nástrojov, výber vzorky a overovanie testovacích nástrojov a postupov na národnej úrovni,
- hlavné testovanie, kde prebieha hlavný zber dát, testovanie vybranej vzorky škôl a žiakov v každej zo zúčastnených škôl,
- zverejnenie výsledkov, kde je hlavnou činnosťou analýza a interpretácia výsledkov v rámci medzinárodnej a národnej správy.

Jedným z krokov úspešnej administrácie pilotného a hlavného testovania bola realizácia školení školských koordinátorov, administrátorov a IT technikov, ktorí boli kľúčovým prvkom aktivít a činností v rámci celého cyklu štúdie.

Oddelenie medzinárodných meraní NÚCEM počas realizácie štúdie PISA 2012 vyškolilo spolu v pilotnom a hlavnom testovaní viac ako 580 školských koordinátorov, administrátorov a IT technikov zúčastnených škôl tak, aby boli schopní v rámci svojej školy implementovať medzinárodný postup a zabezpečiť technický štandard štúdie PISA 2012.

V novembri 2012 bol v rámci projektovej aktivity zrealizovaný odborný seminár *Finančná a štatistická gramotnosť žiakov v kontexte medzinárodných štúdií*. Seminár bol organizovaný v troch mestách: Bratislave, Košiciach a Žiline. Seminárov sa zúčastnilo viac ako 90 pedagógov, ktorým boli v rámci odborných prednášok a diskusií predstavené témy a činnosti z oblasti finančnej a štatistickej gramotnosti žiakov v medzinárodných štúdiách, spôsob spracovávania dát a hodnotenia úloh medzinárodných štúdií v spojitosti s medzinárodnými meraniami a ich interpretácia zúčastneným školám a verejnosti, význam a spôsob realizácie jednotlivých medzinárodných štúdií na základných a stredných školách SR (PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS, ICILS), jednotlivé gramotnosti medzinárodných štúdií, ich interpretácia a uverejňovanie uvoľnených úloh.

Hlavného testovania štúdie PISA 2012, ktoré sa uskutočnilo 16. – 27. apríla 2012, sa na Slovensku zúčastnilo 231 škôl, ktorých zastúpenie v jednotlivých krajoch znázorňuje graf 1.

V rámci hlavného testovania bolo otestovaných 5 737 pätnásťročných žiakov, z toho 2 748 dievčat a 2 989 chlapcov (počty vyjadrujú aktuálny stav po kontrole a vylúčení problematických údajov). Do testovania boli zapojení žiaci zo všetkých typov škôl.

V poslednom realizovanom cykle štúdie PISA roku 2012 boli žiaci testovaní papierovou formou prostredníctvom testovacích zošitov, ale časť z nich aj elektronicky. Papierovou formou bola testovaná ich matematická, čitateľská, prírodovedná a finančná gramotnosť. Elektronicky boli testované oblasti matematickej, čitateľskej gramotnosti a oblasť riešenia problémov. Elektronické testovanie v hlavnej štúdii absolvovalo 2 654 žiakov.

V rámci hlavného testovania tím pracovníkov oddelenia medzinárodných meraní NÚCEM vykonával činnosti súvisiace so zabezpečením administrácie testovania, zberom dát, s kódovaním, čistením a technickým spracovaním. V júli 2012 boli dáta odoslané na ďalšie spracovanie a analýzy do medzinárodného centra ACER (*Australian Council for Educational Research*), ktoré finálne spracovalo výsledky štúdie PISA 2012.

Medzinárodná správa výsledkov štúdie PISA 2012, kde hlavnou doménou testovania gramotnosti 15-ročných žiakov bola matematika, bude zverejnená na webových stránkach OECD a NÚCEM 3. decembra 2013. Súčasne bude na stránke NÚCEM zverejnená krátka správa interpretujúca prvé výsledky štúdie PISA 2012 z pohľadu Slovenskej republiky v porovnaní s výsledkami zúčastnených krajín a krajín OECD.

Medzinárodné výsledky z pridaných testovaných oblastí finančnej gramotnosti a riešenia problémov, do ktorých sa v rámci projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na základných a stredných školách v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* zapojila aj Slovenská republika, budú zverejnené postupne roku 2014.

Výsledky z oblasti riešenia problémov budú zverejnené v marci 2014 a výsledky z testovania vedomostí a zručností žiakov vo finančnej gramotnosti v júni 2014.

Oddelenie medzinárodných meraní NÚCEM bude v tomto období postupne pripravovať komplexnú národnú správu štúdie PISA 2012, pričom jej tlačové vydanie je naplánované na júl 2014.

3. Skúmané oblasti štúdie PISA 2012

Tvorcovia úloh štúdie PISA považujú za veľmi dôležité, aby boli úlohy vkladané do kontextu každodenných situácií, aby vychádzali z problémov, s ktorými sa bežný človek stretáva. Pre všetky úlohy PISA 2012 boli definované štyri kontextové kategórie: osobná, pracovná, spoločenská a vedecká.

Matematická gramotnosť

Matematika bola hlavnou doménou štúdie PISA 2012, čo znamená, že úlohy z matematiky riešil každý testovaný žiak (úlohy z čitateľskej a prírodovednej gramotnosti sa nevyskytovali v každom type testovacích zošitov). Matematická gramotnosť je v štúdii PISA definovaná ako schopnosť použiť nástroje matematiky v reálnom svete a využiť ich pre vlastnú potrebu. Matematická gramotnosť nie je vlastnosť, ktorú jedinec má alebo nemá, je to skôr atribút, ktorý sa neustále vyvíja a ktorý sa môže stále zlepšovať.

Tvorcovia testových úloh PISA si kládli otázku: Aké matematické kompetencie potrebuje 15-ročný žiak pre svoje ďalšie vzdelávanie a kariéru? Podľa toho určili konkrétne oblasti matematiky a kognitívne procesy, ktoré sú v PISA testované.

V rámci matematickej gramotnosti sa skúmajú tri kognitívne procesy, ktoré musia žiaci pri riešení úloh uplatňovať: formulácia, aplikácia (použitie) a interpretácia:

- Formulácia v matematike zahŕňa identifikáciu možností, kde pomocou matematiky je možné pochopenie a vyriešenie špecifického problému. Znamená to schopnosť pretransformovať danú situáciu na matematický problém, poskytnúť jej matematickú štruktúru, identifikovať jej premenné a robiť základné odhady a postupy na jej vyriešenie.
- Aplikácia (použitie) zahŕňa matematickú argumentáciu a použitie matematických konceptov, postupov, faktov a nástrojov na získanie matematického riešenia. Obsahuje kalkulácie, manipuláciu s výrazmi a rovnicami z algebry a s inými matematickými modelmi, analýzu informácií pomocou matematických postupov, získanie informácií z matematických diagramov a grafov, vytváranie matematických opisov a vysvetlení a využitie matematických nástrojov na riešenie problémov.
- Interpretácia zahŕňa schopnosť vyjadriť sa k matematickým riešeniam a výsledkom a schopnosť zhodnotiť, či sú výsledky v danej situácii zmysluplné.

Jednotlivé úlohy sú zamerané na tieto skúmané obsahové kategórie matematickej gramotnosti: kvantita, pravdepodobnosť a dáta, zmeny a vzťahy, priestor a tvary.

V rámci štúdie PISA 2012 budú výsledky matematickej gramotnosti žiakov interpretované aj na základe skúmaných obsahových kategórií a kognitívnych procesov. V tomto cykle bude možné zistiť, v ktorých oblastiach sú naši žiaci lepší a v ktorých by ešte potrebovali zlepšenie, čo môže byť inšpirujúce pre učiteľov a tvorcov vzdelávacej politiky.

Čitateľská gramotnosť

PISA definuje čitateľskú gramotnosť ako schopnosť pochopiť, používať písané texty a uvažovať o nich. Čitateľská gramotnosť je zaangažovanosť čitateľa do čítania kvôli dosahovaniu osobných cieľov, rozvíjaniu vlastných vedomostí a schopností a podieľaniu sa na živote spoločnosti.

Hodnotenie čitateľskej gramotnosti v štúdii PISA a zostavovanie testových úloh je založené na troch základných aspektoch:

- texty – rozličné druhy písaných materiálov, ktoré žiaci čítajú,
- činnosti – kognitívne postupy čitateľa pri práci s textom,
- situácie – plánované využitie textu z pohľadu jeho autora.

Prírodovedná gramotnosť

Prírodovednú gramotnosť definuje PISA ako vedomosti z oblasti prírodných vied a schopnosť používať vedecké poznatky na identifikovanie otázok, získavanie nových vedomostí, vysvetľovanie prírodných javov a vyvodzovanie záverov podložených faktami. Prírodovedná gramotnosť v štúdii PISA si vyžaduje istú úroveň čitateľskej i matematickej gramotnosti a neznamená len zvládnutie učiva, ale predstavuje aj schopnosť využívať dostupné vedomosti a informácie.

Finančná gramotnosť

Testovanie finančnej gramotnosti bolo nepovinnou časťou testovania PISA 2012, ktorej sa jednotlivé krajiny mohli zúčastniť podľa vlastného rozhodnutia. Žiaci Slovenskej republiky boli v tejto oblasti testovaní, čo znamená, že budeme môcť získať hlbšie informácie o ich poznatkoch, zručnostiach a schopnostiach v oblasti financií.

Finančnú gramotnosť definuje PISA ako znalosť a pochopenie finančných pojmov a rizík. Sú to schopnosti, motivácia a sebadôvera využívať získané vedomosti s cieľom vykonávania efektívnych rozhodnutí v širokej škále finančných súvislostí na zlepšenie finančnej situácie jednotlivca i spoločnosti, čím sa im umožní účasť na ekonomickom dianí.

Úlohy na meranie finančnej gramotnosti môžeme rozdeliť podľa obsahu, skúmaných kognitívnych procesov a kontextu. Podľa obsahu PISA rozlišuje úlohy zamerané na:

- peniaze a transakcie (napr. schopnosť používať platobnú kartu alebo tzv. internet banking),
- plánovanie a manažovanie financií (napr. schopnosť naplánovať rozpočet a výdavky na určitý časový interval),
- finančné prostredie (úroveň poznania spotrebiteľských práv, pochopenie vplyvu spoločenských zmien na financie – napr. inflácie),
- risk a zisk (pochopenie finančných rizík napr. pri úveroch, poistení, investovaní).

Podľa skúmaných kognitívnych procesov riešenia problému PISA rozlišuje úlohy zamerané na identifikáciu informácií týkajúcich sa financií, analýzu informácií vo finančnom kontexte, zhodnotenie finančných otázok a problémov.

Úlohy sú postavené do týchto kontextov: vzdelávanie a práca, domácnosť a rodina, jednotlivec (osobné financie), spoločnosť.

Riešenie problémov

Voliteľnou doménou bola aj doména riešenia problémov, ktorá ako jediná zo všetkých domén bola testovaná výlučne elektronicky. Aby sme mohli pochopiť koncept riešenia problémov, musíme zadefinovať, čo budeme rozumieť pod pojmom „problém“. Podľa definície v štúdii PISA problém vzniká, keď si jednotlivec určil daný cieľ, ale nevie, ako ho dosiahnuť. Problémová situácia má štyri komponenty:

- situáciu (t. j. poznatky jednotlivca o danom probléme),
- nástroje a úkony (vyžadované činnosti, ktoré sú nevyhnutné na dosiahnutie cieľa),
- bariéry (ktoré jednotlivcovi bránia dosiahnuť cieľ a ktoré musia byť prekonané),
- výsledky.

Kompetencia riešenia problémov znamená schopnosť jednotlivca porozumieť a vyriešiť problémové situácie cez kognitívne procesy, kde spôsob riešenia nie je okamžite jednoznačný. Zahŕňa vôľu zaoberať sa takouto situáciou s cieľom využiť potenciál jednotlivca ako tvorivého a premýšľajúceho občana.

Pomocou úloh sa skúmali tieto kognitívne procesy: poznávanie a porozumenie, vyjadrovanie a formulácia, plánovanie a vykonávanie, sledovanie a reflektovanie.

Obzvlášť dôležitá pre tieto úlohy je schopnosť argumentácie žiaka, t. j. vysvetlenie svojho riešenia, svojej voľby.

Dotazníky na zistenie faktorov vplývajúcich na výkon žiakov

Dôležitým cieľom štúdie PISA je okrem merania kognitívnych kompetencií žiakov aj monitorovanie zázemia žiakov a zisťovanie faktorov vplývajúcich na ich výkon, vedomosti a zručnosti. Informácie sú získané pomocou dotazníkov, ktoré vypĺňajú žiaci a riaditelia škôl. Zistenia následne môžu pomáhať pri pochopení trendov vo výkone žiakov a pri zvyšovaní efektivity opatrení vo vzdelávacej politike krajín.

PISA 2012 oproti predchádzajúcim cyklom v dotazníkoch výrazne rozšírila skúmané oblasti, preto sa používali tri typy žiackych dotazníkov, v ktorých sa striedali bloky otázok. Otázky sa venovali okrem všeobecných demografických údajov týmto témam:

- rodina a domácnosť,
- výučba matematiky,
- skúsenosti žiaka s matematikou,
- škola, ktorú žiak navštevuje,
- skúsenosti s riešením problémov,
- využívanie informačno-komunikačných technológií,
- priebeh vzdelávania,
- príprava na budúce povolanie.

Školský dotazník sa venoval organizačnej štruktúre školy; témam o žiakoch a učiteľskom zbore; školským zdrojom; vyučovaniu, učebným osnovám a spôsobu hodnotenia v škole; atmosfére školy, školskému poriadku a praxi.

Sociálna klíma v triede na strednej škole

Eva Fülöpová,
NÚCEM

Jana Svetlíková,
Dubnický technologický inštitút v Dubnici nad Váhom

Vzťahy medzi žiakmi v školskej triede tvoria istú štruktúru a tiež podliehajú istým zmenám. Väčšinou sa u žiakov stredných škôl vyvíjajú pozitívnym smerom, hoci nie vždy to všetci žiaci pociťujú rovnako pozitívne. Záujem o sociálnu klímu školskej triedy vyplýva predovšetkým z požiadavky zlepšovať vzťahy v triede, a to tak na úrovni medzi žiakmi navzájom, ako aj na úrovni učiteľ – žiak.

Odborná literatúra rozlišuje tri pojmy: prostredie triedy, klíma triedy a atmosféra triedy. Pojem **prostredie triedy** je najvšeobecnejší. Týka sa predovšetkým objektívne zistiteľných aspektov, ktoré ovplyvňujú každodennú prácu učiteľov a žiakov, a to aspektov architektonických, hygienických, technických, ergonomických, akustických, estetických. Pod prostredím sa však obvykle nemyslí len fyzikálne prostredie, ale aj sociálne prostredie. V zhode s Průchom píše Mareš, že edukačné prostredie školskej triedy má fyzikálne (neživé, vyššie spomenuté faktory) a psychosociálne faktory, ktoré tvorí klíma triedy a atmosféra triedy, pričom **klíma triedy** predstavuje stabilné, trvalejšie vzťahy medzi učiteľom a žiakmi a žiakmi navzájom. Klíma triedy je jav dlhodobý, trvajúci niekoľko mesiacov či rokov, je typický pre žiakov danej triedy a učiteľov, ktorí v nej vyučujú, a **atmosféra triedy** predstavuje premenlivé, krátkodobé, situačne podmienené vzťahy medzi učiteľom a žiakmi aj žiakmi navzájom. Je to jav krátkodobý, premenlivý a mení sa v priebehu vyučovacieho dňa, ba niekedy i v priebehu vyučovacej hodiny alebo prestávky.

Klíma triedy je sociálnopsychologická premenná, ktorú vytvárajú ustálené postupy vnímania, prežívania, hodnotenia a reagovania všetkých aktérov na to, čo sa v triede odohralo, práve sa deje a v budúcnosti sa má udiať. Rozlišuje sa klíma aktuálna a klíma preferovaná, ktorú si žiaci a učitelia prajú. Aktérmi klímy triedy sú: trieda ako celok, skupiny žiakov, žiak ako jednotlivec, učiteľ a skupiny učiteľov, ktorí v danej triede vyučujú. (Průcha, Walterová, Mareš) Niektoré pohľady autorov na triednu klímu:

P. Gavora uvádza, že klíma školskej triedy je sociálnopsychologický termín, ktorý vyjadruje, do akej miery je žiak v triede spokojný, či si žiaci v triede navzájom rozumejú, aký je stupeň súťaživosti a konkurencie medzi nimi a aká je súdržnosť triedy.

J. Průcha konštatuje, že klíma školskej triedy je sociálno-emocionálne naladenie, zovšeobecnené postoje a vzťahy, emocionálne odpovede žiakov danej triedy na udalosti v triede vrátane pedagogického pôsobenia učiteľov.

B. Kosová uvádza tieto základné faktory tvoriace klímu školskej triedy:

1. Dobré vzťahy – emocionálne bezpečie, žiak by mal vnímať prostredie triedy ako bezpečné, pozitívne orientované, citovo teplé a podporujúce.
2. Efektívne vyučovanie – vyučovanie v podnikateľskom duchu, aby každý žiak mal z neho čo najväčší zisk.
3. Dobré riadenie triedy – zavedenie systémov, pravidiel a ich uplatňovanie.
4. Disciplína – nutný poriadok na učebnú činnosť a riešenie rušivého správania žiakov.

Úroveň sociálnej klímy v školskej triede významným spôsobom vypovedá o miere adaptácie žiakov na podmienky v škole z hľadiska nárokov vzdelávacieho procesu i požiadaviek na správanie sa k učiteľom a spolužiakom.

Klíma triedy ako súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu

Každý žiak prežíva istú časť dňa v prostredí, ktoré má svoju špecifickú klímu, ktorú označujeme ako klíma triedy. Klímu triedy vytvárajú spoločne všetci žiaci, ktorí chodia do konkrétnej triedy. Slovo klíma triedy zahrnuje ustálený spôsob vnímania, hodnotenia a reagovania všetkých vyššie spomenutých osôb na to, čo sa práve v triede uskutočňuje alebo čo sa stalo v minulosti, ako aj to, čo očakávajú aktéri danej triedy, že sa uskutoční. Učitelia si všímajú, že každá trieda, v ktorej vyučujú, sa správa inak. Priebeh hodiny s rovnakým učebným obsahom môže byť v rôznych triedach iný. Podobne aj žiaci si uvedomujú, že každý učiteľ sa v ich triede správa odlišne.

Klíma triedy je činiteľ výchovno-vzdelávacieho procesu a nemožno ju vnímať izolovane. V edukačnej praxi v súčasnosti považujeme za najdôležitejšie zdôrazniť jej sociálnu a emocionálnu zložku. Môžeme ju považovať za špecifický prejav triedneho života, ktorý obsahuje kvalitu prostredia vnútri školy s ekologickými, so spoločenskými, sociálnymi a s kultúrnymi dimenziami.

Dôvody, prečo je vhodné zaoberať sa klímou školskej triedy, výstižne zhrnul Mareš. Klíma podľa neho ovplyvňuje:

1. to, ako sa v danej triede žiaci cítia a ako sa tam cíti učiteľ,
2. motiváciu žiakov učiť sa a motiváciu učiteľov v tejto triede vyučovať,
3. výchovné a vzdelávacie výsledky žiakov (t. j. kognitívne, afektívne, behaviorálne) i výsledky snaženia učiteľa,
4. správanie žiakov na hodinách i mimo nich.

Z toho vyplýva, že sociálna klíma školskej triedy je dôležitá determinanta edukačného procesu, ktorá má výrazný vplyv na učebné výsledky žiakov. Autor uvádza výsledky kvalitatívnych výskumov, ktoré poukazujú na súvis výsledkov žiakov a sociálnej klímy. Smerom k vyšším ročníkom sa tento vzťah javí dokonca ako tesnejší. Vo všeobecnosti možno povedať, že lepšie výsledky žiakov súviseli s takými aspektmi klímy, ako je súdržnosť triedy, spokojnosť žiakov v triede a cieľové zameranie vyučovania. Horšie výsledky súviseli s takými aspektmi, ako je dezorganizácia vyučovania alebo trenice v triede.

Učiteľ a žiak – aktéri klímy triedy

Súčasné inovatívne prístupy v rámci edukačného procesu zdôrazňujú požiadavku vnímať osobnosť žiaka ako subjekt, ktorý bude plne participovať na dianí života školy, ako aj na jednotlivých procesoch edukácie.

Tvorivo-humanistická pedagogika zdôrazňuje požiadavky na učiteľa, aby vytváral optimálne podmienky pri výučbe. Didaktické kompetencie učiteľa výrazne ovplyvňujú kvalitu výučby. Spočívajú v dôkladnom plánovaní a následnej reflexii učebných činností žiakov. Základom kvality výučby je dobrý učiteľ – jeho štýl výučby a stratégie, ktoré využíva pri sprostredkovaní učiva žiakom. Snaží sa rešpektovať každého žiaka, vytvára stratégie blízke žiakom, inovuje, reflektuje, porovnáva a stáva sa pre žiaka pozitívnym (žiaľ, niekedy aj negatívnym) vzorom. Primárnou povinnosťou učiteľa je vytvoriť a udržať prostredie, v ktorom je možné realizovať edukačný proces podporujúci komplexný rozvoj žiakov. Pedagóg plánuje, ako žiakom sprostredkuje svoje primárne požiadavky na ich správanie v triede, kladné i záporné dôsledky spojené s ich dodržiavaním alebo porušovaním. Edukátor vytvára klímu nielen svojím prístupom k žiakom, ale aj tým, ako žiakov zapája do diania, povzbudzuje, podporuje a vedie k vzájomnej spolupráci a pomoci.

Dobrá klíma sa v ponímaní Z. Kubaliakovej (2006) odvíja od vzájomnej dôvery, zmyslu pre komunitu, zapojenia do procesu rozhodovania, povzbudenia od spolužiakov a učiteľov, dôveryhodnosti a neodsudzujúceho postoja učiteľa, možnosti zapojenia sa do hodnotenia. Učiteľ pri tvorbe klímy významne zastupuje predovšetkým rolu komunikátora (motivujúci – demotivujúci, podporujúci, ústretový – defenzívny), lídra, informátora, metodika a axiológa. Aktérom komunikačnej klímy je učiteľ; ako komunikátor môže svojimi výrokmi motivovať alebo demotivovať žiaka.

Podľa Ch. Kyriacoua (1996) klíma triedy, ktorú učiteľ navodí, môže mať vplyv na motiváciu žiakov a ich postoje k učeniu sa. Preto sú učiteľove zručnosti uplatňované pri vytváraní pozitívnej klímy triedy veľmi dôležité. Na základe výsledkov výskumu o kultúre školy (Lukšík a kol., 2012) však môžeme uviesť, že učitelia sa vo vzťahu k žiakom orientujú viac na školský výkon než na rozvoj osobnosti dieťaťa a žiaci pripisujú v škole väčší význam vzťahom, priateľstvám a tomu, aby boli v societe prijatí, než požiadavkám na intelektuálny výkon.

Možnosti diagnostikovania a zlepšenia klímy

Klíma školy a klíma triedy významne ovplyvňuje učebné výsledky žiakov, má vplyv na medziľudské vzťahy, preto podporujeme myšlienku, že sociálnu klímu treba vytvárať, zdokonaľovať, kreovať. Mareš, Křivohlavý (1995) a Zelina (1996) odporúčajú uskutočňovať zmeny sociálnej klímy triedy v niekoľkých etapách, ktoré sme zostručnili takto:

- 1. etapa – diagnostika klímy (reálna a preferovaná),
- 2. etapa – rozhodnutie o zmenách,
- 3. etapa – vykonať zásahy do klímy a sledovať účinky týchto zásahov,
- 4. etapa – diagnostikovať účinnosť zásahov.

Diagnostikovanie a meranie aktuálnej klímy triedy je možné viacerými výskumnými metódami. Petlák (2006) uvádza niektoré metódy merania klímy školy a klímy triedy: neštruktúrované pozorovanie, štruktúrované pozorovanie, rozhovor a dotazník. Nasledovať môže snaha o zlepšenie klímy, pričom Petlák uvádza tieto kroky: 1. pociťovanie potreby zlepšenia klímy, 2. diagnostikovanie a zhodnotenie problémov, 3. rozvíjanie stratégií na prekonanie problémov, 4. realizácia riešenia/implementovanie stratégií, 5. monitorovanie a hodnotenie.

Podľa Zelinu medzi taktiky na zmenu klímy v triede z hľadiska správania žiakov aj učiteľov patrí empatia, srdečnosť, autentickosť, konkrétnosť, iniciatíva, bezprostrednosť, otvorenosť, akceptácia citu, konfrontácia a sebapoznanie. Tieto konkrétne metódy prispievajú k rozvoju sociálnej klímy a odporúčame ich aj v nami navrhovanom programe.

Niektoré výsledky výskumov o sociálnej klíme v školskej triede na strednej škole

M. Filová (2013) uvádza, že na otázku, čo sa žiakom nepáči v škole, 36 % žiakov odpovedalo, že v škole je nuda, a 20 %, že nemá v škole dobrých priateľov, 17 % žiakov sa cíti v škole osamotených, väčšina žiakov v škole pociťuje priateľstvo, radosť, napriek tomu 2 % žiakov uviedli, že vždy pociťujú v škole nepriateľstvo. Podľa rodičov 32 % žiakov rozpráva o škole neochotne a 13 % žiakov chodí do školy veľmi nerado. Z výskumu Borčíkovej (2013) môžeme uviesť niektoré výsledky, v ktorých sa konštatuje, že na jednotlivé otázky odpovedali žiaci takto: v škole je nuda podľa 17 % žiakov, 8 % žiakov uviedlo, že nemajú v škole dobrých priateľov, 27 % žiakov sa cíti v škole neisto a 7 % osamotene. V oboch výskumoch použili autorky *Dotazník pre žiaka* od E. Petláka (2006).

Rôzne výskumy realizované na základných a stredných školách analyzovala a zhrnula do týchto záverov S. Hlásna (2011):

- Dievčatá hodnotia klímu triedy pozitívnejšie než chlapci.
- Žiaci nižších ročníkov a nižších stupňov škôl hodnotia klímu triedy pozitívnejšie než žiaci vyšších ročníkov a stupňov škôl.
- S dĺžkou štúdia sa znižuje priaznivé hodnotenie klímy triedy.
- Žiaci z tried s nižším počtom žiakov hodnotia klímu pozitívnejšie.
- Žiaci z menších miest hodnotia klímu priaznivejšie než žiaci vo väčších mestách.

Všeobecne výsledky meraní sociálnej klímy možno využiť na:

- opis aktuálneho stavu klímy z pohľadu žiakov,
- porovnanie aktuálnej klímy z pohľadu rôznych učiteľov,
- porovnanie aktuálnej klímy po zmene koncepcie vyučovania,
- porovnanie aktuálnej klímy pred a po zavedení cielenej intervencie,
- zisťovanie vzťahu medzi prospechom žiakov a klímou,
- zisťovanie vzťahu medzi správaním žiakov a klímou triedy,
- porovnanie pohľadu žiakov a pohľadov učiteľov,
- porovnanie pohľadov rôznych podskupín žiakov v triede na klímu,
- porovnanie aktuálneho stavu klímy s prianím žiakov. (Mareš, 2013)

Tieto výsledky nás inšpirovali k spracovaniu návrhu, ako zlepšovať sociálnu klímu v školskej triede.

Program na rozvíjanie pozitívnej sociálnej klímy v triede na strednej škole

Pri príchode do novej školy v prvý deň nového školského roka majú žiaci určité predstavy, čo ich čaká a čo sa bude od nich vyžadovať. Nech však ide o akúkoľvek vekovú skupinu, žiaci prídu na prvú hodinu naplnení neistotou. Niektorí získali k škole odpor, iní očakávajú nezmyselné a nudné veci, do ktorých ich nútili predchádzajúci učitelia,

a ďalší dúfajú, že by mohli získať iné skúsenosti. Pretože na začiatku nového školského roka (a navyše aj v novej škole) si nie sú celkom istí, čo môžu očakávať, budú veľmi sledovať učiteľov, hodnotiť ich reakcie a postoje, odhadovať, aké asi budú vzťahy medzi učiteľmi a nimi (prípadne medzi spolužiakmi). Cangelosi (1994) odporúča využiť túto zvýšenú pozornosť na upevnenie spolupracujúceho správania, nečakať, že sa vyučovanie (a klíma) začne vyvíjať priaznivo sama od seba, ale treba si pripraviť plán a štruktúru činností, systém organizácie práce a zoznam pravidiel správania podľa želaných edukačných cieľov. V tejto súvislosti odporúča voliť také učebné činnosti, ktoré:

1. sú jednoduché a dá sa nimi ľahko riadiť,
2. sú náročné, úspech však v nich môžu dosiahnuť všetci žiaci,
3. obsahujú zabudované kladné spevňujúce činitele zamerané na aktívne zapojenie do výučby,
4. umožňujú zapojenie všetkých žiakov.

Žiaci by mali pocítiť z prvých činností v škole uspokojenie a získať dojem, že môžu byť úspešní. V prvom týždni by malo byť dostatok času na pozorovanie a poznávanie žiakov, zistenie ich potrieb, sledovanie správania žiakov s cieľom povzbudiť ich do spolupracujúceho správania a, naopak, vopred odradiť od nespolupracujúceho správania, skôr než sa objaví. Preto v tejto súvislosti uvažujeme o niekoľkodňovom programe realizovanom v mimoškolskom prostredí počas prvého týždňa školského roka v 1. ročníku strednej školy, ktorého by sa zúčastnili žiaci, triedny učiteľ, prípadne ďalší pedagógovia (učitelia, výchovný poradca, školský sociálny, liečebný či špeciálny pedagóg, koordinátor prevencie).

Cieľ

Základným cieľom navrhovaného programu je uľahčiť adaptáciu žiakov na nové školské prostredie v prvom ročníku strednej školy a vytvoriť základy na rozvoj pozitívnej triednej klímy v ďalšom období.

Čiastkové ciele

Prehĺbiť sebapoznanie a poznávanie iných.
Osvojiť si rôzne spôsoby efektívnej komunikácie.
Rozvíjať emocionálnu inteligenciu (empatia, akceptácia, hodnotenie, kongruencia).
Zlepšiť schopnosť spolupracovať.
Akcelerovať proces skupinovej dynamiky (skrátiť štádiá formovania a odporu).

Východiská

Základné východiská programu predstavuje:

1. tvorivo-humanistická výchova (pozitívnu klímu možno vytvárať, podnecovať a rozvíjať; psychoedukácia v tvorivo-humanistickej výchove),
2. koncepcia utvárania identity ako základnej vývinovej úlohy adolescencie (podľa E. Eriksona je to ujasnenie vzťahu k sebe samému a hľadanie vlastnej identity; rozlišujú sa dva aspekty identity: osobný a sociálny),
3. skupinová dynamika – štadiálny vývoj triedy ako sociálnej skupiny.

Štruktúra programu

Úvod: Oboznámenie sa s prostredím a programom, predstavenie a zoznámenie sa účastníkov, zistenie očakávaní účastníkov, spoločná tvorba pravidiel komunikácie a správania sa.
Jadro: Aktívna účasť na programových aktivitách zameraných na plnenie čiastkových cieľov v rôznych typoch činnosti podľa tematických okruhov:

1. Zoznamujeme sa.
2. Tvoríme si pravidlá.
3. Sebapoznávanie trochu inak.
4. Poznávame svojich spolužiakov.
5. Prijímame a dávame spätnú väzbu.
6. Ako nás ovplyvňuje naša emocionalita (pozitívne aj negatívne, zvládanie negatívnych impulzov).
7. Rozvíjame komunikačné zručnosti (aktívne počúvanie, vyjadrovanie pocitov a myšlienok, asertivita).
8. Dobré vzťahy (vľúdnosť, ochota pomôcť a prispieť k spoločnej veci, láskavosť, zodpovednosť, spolupráca, súdržnosť).

Záver: Zhrnutie, vyhodnotenie splnenia očakávaní. Záverečná reflexia spoločných zážitkov formou prezentácie samostatného večerného programu pripraveného jednotlivými skupinami žiakov. Rozlúčenie sa a individuálna pozitívna spätná väzba účastníkov.

Organizácia

Dĺžka trvania: 5 dní
Miesto: v prírodnom prostredí mimo školy
Účastníci: žiaci nastupujúci do triedy 1. ročníka strednej školy, triedny učiteľ, školský sociálny pedagóg, liečebný alebo špeciálny pedagóg, príp. ďalší učitelia a predstavitelia školy
Termín: 1. týždeň školského roka
Denný program: 3 bloky aktivít za deň – dopoludňajší, popoludňajší a večerný, podľa počasia realizované prednostne v prírode
Organizačná forma: sociálno-pedagogický výcvik (z pohľadu pedagógov), letný tábor (z pohľadu žiakov)

Rola vedúcich

1. Vodca, vedúci skupiny, organizátor ako osoba zodpovedná za celkovú prípravu a organizáciu podujatia.
2. Vedúci jednotlivých tematických blokov ako autentická osoba, facilitátor, pomáhajúca osoba aj organizátor činností.

Štruktúra blokov

1. Úvodná aktivita na rozohriatie, prelomenie ľadov, naladenie atmosféry.
2. Ťažisková aktivita/aktivity na navodenie tzv. kritickej situácie, ktorá môže pozitívnym smerom ovplyvniť atmosféru v skupine, obsahovo zameraná na niektorý tematický okruh.
3. S témou súvisiaca pohybová aktivita.
4. Záver, zhrnutie, reflexia zážitkov účastníkov.

Metódy

1. Zážitkové metódy.
2. Rôzne druhy hier – rolové, situačné, dramatizačné, spoločenské, pohybové, hudobné a výtvarné, zamerané na rôzne funkcie osobnosti.
3. Pracovné činnosti – tvorivé dielne, práca s prírodným materiálom.

Svojím charakterom to budú aktivity kooperatívne aj s prvkom súťaživosti, individuálne aj skupinové, aktivity krátko trvajúce i aktivity trvajúce celý čas, monotematické aj komplexné.

Použitie programu

Program je možné využiť dvojakým spôsobom, a to ako:

- kurz ďalšieho vzdelávania pedagógov,
- úvodné sústredenie žiakov prvého ročníka strednej školy.

Podmienkou realizácie navrhovaného programu je jeho absolvovanie pedagógmi, ktorí ho plánujú uskutočniť so žiakmi. Uvedomujeme si, že aj po realizácii takéhoto programu je potrebné pokračovať v začatej zámernej (pro)sociálnej výchove žiakov a pomáhať naďalej rozvíjať pozitívnu sociálnu atmosféru v triede počas celého školského roka. Domnievame sa, že reálne je to možné najmä na triednických hodinách (prípadne na hodinách spoločenskovedných predmetov), kde má triedny učiteľ priestor zaoberať sa situačnými aj dlhodobými problémami žiakov a témami, ktoré ich zaujímajú.
Podrobný opis organizácie a obsahu navrhovaného programu bude obsiahnutý v plánovanej metodickej príručke pre učiteľov.

Trendy úrovne kľúčových kompetencií žiakov 4. ročníka základných škôl, alebo Ako sú na tom naši štvrtáci v čítaní, matematike a prírodných vedách v porovnaní s rovesníkmi z iných krajín

Soňa Gallová, NÚCEM
Andrea Galádová, NÚCEM

V školskom roku 2010/2011 sa na Slovensku uskutočnilo testovanie dvoch významných medzinárodných štúdií – PIRLS a TIMSS. Štúdia PIRLS skúma v päťročných cykloch čitateľskú gramotnosť žiakov, štúdia TIMSS skúma vo štvorročných cykloch poznatky žiakov z matematiky a prírodných vied. Obe sa zameriavajú na rovnakú cieľovú skupinu – žiakov 4. ročníka základných škôl (štúdia TIMSS testuje aj žiakov 8. ročníka, ale Slovensko sa do tejto verzie momentálne nezapája). V školskom roku 2010/2011 sa testové cykly PIRLS a TIMSS stretli a Slovenská republika sa ako jedna z 37 zúčastnených krajín rozhodla využiť možnosť testovať v oboch štúdiách vzorku tých istých žiakov a tým získať globálny obraz o úrovni vedomostí slovenských žiakov v troch kľúčových oblastiach na konci prvého stupňa základnej školy.
Do testovania PIRLS a TIMSS 2011 sa na Slovensku zapojilo **197 základných škôl** (167 s vyučovacím jazykom slovenským, 30 s vyučovacím jazykom maďarským) a približne **5 630 žiakov**, priemerný vek žiakov bol 10,4 roka. Vedomosti a zručnosti žiakov z daných oblastí sú hodnotené prostredníctvom písomného testu a informácia o výkone žiakov je doplnená údajmi z dotazníkov určených pre testovaných žiakov, ich učiteľov vyučovacieho jazyka, matematiky a prírodovedy, riaditeľov škôl a rodičov. Výsledky žiakov sú spracované pomocou Item Response Theory (IRT) metód a sú prevedené na škálu, ktorá je v každom testovom cykle rovnaká, má stredovú hodnotu 500 bodov a štandardnú odchýlku 100 bodov.

Tab. 1: Trend výkonu slovenských žiakov v čítaní v testovaní PIRLS 2001, 2006 a 2011

Slovenská republika	Priemerná úspešnosť	Roky 2006	Roky 2001	Rozdelenie úspešnosti v čítaní
2011	535 (2,8)	4	17 ▲	
2006	531 (2,8)		13 ▲	
2001	518 (2,8)			

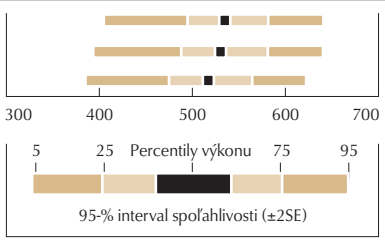

Tab. 2: Trend výkonu slovenských žiakov v matematike a prírodných vedách v testovaní TIMSS 2007 a 2011

Slovenská republika	Priemerná úspešnosť	Rok 2007	Rozdelenie úspešnosti v matematike
2011	507 (3,8)	11	
2007	496 (4,5)		

Slovenská republika	Priemerná úspešnosť	Rok 2007	Rozdelenie úspešnosti v prírodovede
2011	532 (3,8)	6	
2007	526 (4,8)		

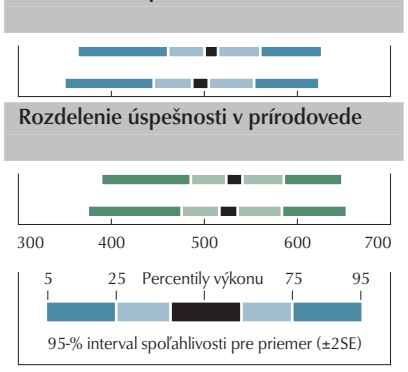

V testovaní **PIRLS 2011** Slovenská republika dosiahla **535 bodov**. Je to výsledok významne vyšší, než je medzinárodný priemer a priemer škály PIRLS, a štatisticky porovnateľný s priemerným výkonom krajín EÚ aj OECD.
V testovaní **TIMSS 2011 v matematike** Slovenská republika dosiahla **507 bodov**. Je to výsledok významne vyšší, než je medzinárodný priemer, a štatisticky porovnateľný s priemerom škály TIMSS. Pri porovnaní s krajinami EÚ aj OECD je však výsledok našich žiakov signifikantne nižší, ako je priemer týchto krajín. V testovaní **TIMSS 2011 v prírodných vedách** Slovenská republika dosiahla **532 bodov**. Je to výsledok významne vyšší, než je medzinárodný priemer, priemer škály TIMSS, priemer krajín EÚ aj OECD (tab. 3).
Rovnako dôležité ako aktuálne dosiahnuté výsledky v testovaní sú aj zmeny týchto výsledkov v čase – trendy výkonu žiakov. **Trend úrovne čitateľskej gramotnosti** slovenských žiakov je **pozitívny – rastúci od prvého cyklu v roku 2001** (tab. 1). V priebehu desiatich rokov (2001 – 2011) sme sa na škále PIRLS posunuli o 17 bodov, čo je štatisticky významný nárast. Najvýraznejší nárast nastal medzi testovaním roku 2001 a 2006. Roku 2011 dosiahli síce žiaci o 4 body viac ako roku 2006, ale zo štatistického hľadiska je výsledok našich žiakov roku 2011 porovnateľný s výsledkom predchádzajúceho cyklu roku 2006.
V matematike a prírodných vedách nastala podobná situácia – žiaci v oboch predmetoch dosiahli vyššie skóre ako v testovaní roku 2007 (v matematike nárast o 11 bodov a v prírodovede nárast o 6 bodov), ale zo štatistického hľadiska je výsledok roku 2011 porovnateľný s výsledkom z roku 2007 (tab. 2).
Výkon žiakov v čítaní, matematike a prírodných vedách je možné podľa dosiahnutého počtu bodov zaradiť do štyroch medzinárodne stanovených úrovní výkonu. Štúdie pre každú úroveň poskytujú opis schopností a poznatkov, ktoré žiaci na danej úrovni dosiahli, čím napomáhajú uviesť všeobecnú informáciu o bodovom skóre žiakov do kontextu reálnych vedomostí. Pre tieto úrovne sú na škále určené referenčné body: **400 bodov pre nízku úroveň, 475 bodov pre priemernú úroveň, 550 bodov pre vysokú úroveň a 625 bodov pre najvyššiu úroveň**.
Odrazom zvyšovania celkového skóre slovenských žiakov v čítaní je aj **percentuálny nárast podielu žiakov v každej úrovni čitateľských zručností**. Výrazný posun nastal najmä medzi testovaním roku 2001 a 2006. V PIRLS 2011 sa oproti minulému cyklu nezmenilo percento žiakov v najvyššej úrovni, v ktorej ako jedinej dosahujeme nižšie percentuálne zastúpenie, ako je v priemere krajín OECD a EÚ. V percentuálnom zastúpení nižších úrovní sme sa oproti testovaniu v roku 2006 zlepšili o 1 až 2 % (tab. 4).
Veľmi priaznivé je postupné **znižovanie množstva rizikových žiakov**, t. j. žiakov dosahujúcich nízku úroveň a žiakov nedosahujúcich ani nízku úroveň čitateľských zručností. V PIRLS 2001 túto skupinu tvorilo 24 % žiakov, v PIRLS 2011 to bolo 18 %. Znížilo sa aj percento žiakov, ktorým chýbajú základné čitateľské zručnosti, zo 6 % v testovaniach v rokoch 2001 aj 2006 na 4 % v testovaní roku 2011.

Graf 1: Výkon žiakov z horšieho sociálno-ekonomického zázemia a dôraz ich školy na akademický úspech

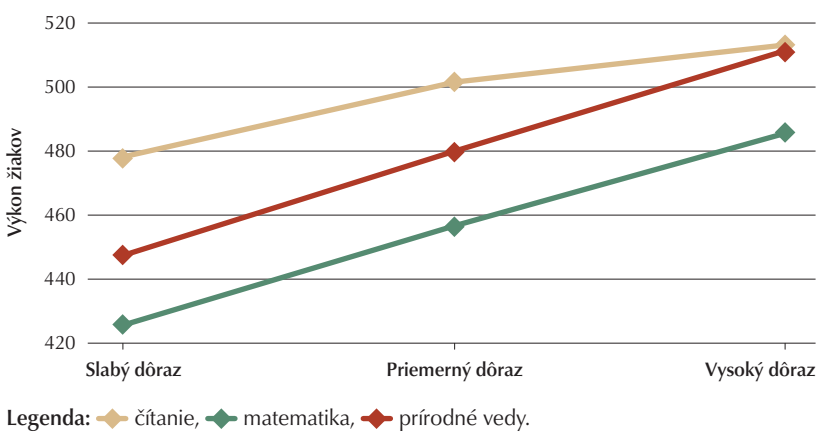

Tab. 3: Celkové výsledky testovania PIRLS a TIMSS 2011

PIRLS 2011

Krajina	Priemerná úspešnosť	EÚ	OECD
Hongkong	571 (2,3) ▲		
Ruská federácia	568 (2,7) ▲		
Fínsko	568 (1,9) ▲	▲	▲
Singapur	567 (3,3) ▲		
Severné Írsko	558 (2,4) ▲	▲	▲
Spojené štáty americké	556 (1,5) ▲	▲	
Dánsko	554 (1,7) ▲	▲	▲
Chorvátsko	553 (1,9) ▲		
Tchaj-pej, Taiwan	553 (1,9) ▲		
Írsko	552 (2,3) ▲	▲	▲
Anglicko	552 (2,6) ▲	▲	▲
Kanada	548 (1,6) ▲		▲
Holandsko	546 (1,9) ▲	▲	▲
Česká republika	545 (2,2) ▲	▲	▲
Švédsko	542 (2,1) ▲	▲	○
Taliansko	541 (2,2) ▲	▲	○
Nemecko	541 (2,2) ▲	▲	○
Izrael	541 (2,7) ▲		○
Portugalsko	541 (2,6) ▲	▲	○
Maďarsko	539 (2,9) ▲	○	○
Priemer krajín OECD	**538 (0,4)**		
Slovenská republika	535 (2,8) ▲	○	○
Priemer krajín EÚ	**534 (0,5)**		
Bulharsko	532 (4,1) ▲	○	
Nový Zéland	531 (1,9) ▲		▼
Slovinsko	530 (2,0) ▲	○	▼
Rakúsko	529 (2,0) ▲	▼	▼
Litva	528 (2,0) ▲	▼	
Austrália	527 (2,2) ▲		▼
Poľsko	526 (2,1) ▲	▼	▼
Francúzsko	520 (2,6) ▲	▼	▼
Medzinárodný priemer	**514 (0,4)**		
Španielsko	513 (2,3) ▲	▼	▼
Nórsko	507 (1,9) ▲		▼
Belgicko (francúzska časť)	506 (2,9) ▲	▼	▼
Rumunsko	502 (4,3) ○	▼	
Priemer škály PIRLS	**500**		
Gruzínsko	488 (3,1) ▼		
Malta	477 (1,4) ▼	▼	
Trinidad a Tobago	471 (3,8) ▼		
Azerbajdžan	462 (3,3) ▼		
Iránska islamská republika	457 (2,8) ▼		
Kolumbia	448 (4,1) ▼		
Spojené arabské emiráty	439 (2,2) ▼		
Saudská Arábia	430 (4,4) ▼		
Indonézia	428 (4,2) ▼		
Katar	425 (3,5) ▼		
Omán	391 (2,8) ▼		
Maroko	310 (3,9) ▼		

TIMSS 2011 – matematika

Krajina	Priemerná úspešnosť	EÚ	OECD
Singapur	606 (3,2) ▲		
Kórejská republika	605 (1,9) ▲		▲
Hongkong	602 (3,4) ▲		
Tchaj-pej, Taiwan	591 (2,0) ▲		
Japonsko	585 (1,7) ▲		▲
Severné Írsko	562 (2,9) ▲	▲	▲
Belgicko (flám. časť)	549 (1,9) ▲	▲	▲
Fínsko	545 (2,3) ▲	▲	▲
Anglicko	542 (3,5) ▲	▲	▲
Ruská federácia	542 (3,7) ▲		
Spoj. štáty americké	541 (1,8) ▲		▲
Holandsko	540 (1,7) ▲	▲	▲
Dánsko	537 (2,6) ▲	▲	▲
Litva	534 (2,4) ▲	▲	
Portugalsko	532 (3,4) ▲	▲	▲
Nemecko	528 (2,2) ▲	▲	▲
Írsko	527 (2,6) ▲	▲	▲
Priemer krajín OECD	**521 (0,5)**		
Priemer krajín EU	**519 (0,6)**		
Srbsko	516 (3,0) ▲		
Austrália	516 (2,9) ▲		○
Maďarsko	515 (3,4) ▲	○	○
Slovinsko	513 (2,2) ▲	▼	▼
Česká republika	511 (2,4) ▲	▼	▼
Rakúsko	508 (2,6) ▲	▼	▼
Taliansko	508 (2,6) ▲	▼	▼
Slovenská republika	507 (3,8)	▼	▼
Švédsko	504 (2,0) ▲	▼	▼
Kazachstan	501 (4,5) ○		
Priemer škály TIMSS	**500**		
Malta	496 (1,3) ▼	▼	
Nórsko	495 (2,8) ○		▼
Medzinárodný priemer	**491 (0,5)**		
Chorvátsko	490 (1,9) ▼		
Nový Zéland	486 (2,6) ▼		▼
Španielsko	482 (2,9) ▼	▼	▼
Rumunsko	482 (5,8) ▼	▼	
Poľsko	481 (2,2) ▼	▼	▼
Turecko	469 (4,7) ▼		▼
Azerbajdžan	463 (5,8) ▼		
Čile	462 (2,3) ▼		▼
Thajsko	458 (4,8) ▼		
Arménsko	452 (3,5) ▼		
Gruzínsko	450 (3,7) ▼		
Bahrajn	436 (3,3) ▼		
Spoj. arabské emiráty	434 (2,0) ▼		
Iránska islamská rep.	431 (3,5) ▼		
Katar	413 (3,5) ▼		
Saudská Arábia	410 (5,3) ▼		
Omán	385 (2,9) ▼		
Tunisko	359 (3,9) ▼		
Kuvajt	342 (3,4) ▼		
Maroko	335 (4,0) ▼		
Jemen	248 (6,0) ▼		

TIMSS 2011 – prírodoveda

Krajina	Priemerná úspešnosť	EÚ	OECD
Kórejská republika	587 (2,0) ▲		▲
Singapur	583 (3,4) ▲		
Fínsko	570 (2,6) ▲	▲	▲
Japonsko	559 (1,9) ▲		▲
Ruská federácia	552 (3,5) ▲		
Tchaj-pej, Taiwan	552 (2,2) ▲		
Spoj. štáty americké	544 (2,1) ▲		▲
Česká republika	536 (2,5) ▲	▲	▲
Hongkong	535 (3,8) ▲		
Maďarsko	534 (3,7) ▲	▲	▲
Švédsko	533 (2,7) ▲	▲	▲
Slovenská republika	532 (3,8) ▲	▲	▲
Rakúsko	532 (2,8) ▲	▲	▲
Holandsko	531 (2,2) ▲	▲	▲
Anglicko	529 (2,9) ▲	▲	▲
Dánsko	528 (2,8) ▲	▲	○
Nemecko	528 (2,9) ▲	▲	○
Taliansko	524 (2,7) ▲	○	▼
Priemer krajín OECD	**523 (0,6)**		
Portugalsko	522 (3,9) ▲	○	○
Priemer krajín EU	**521 (0,7)**		
Slovinsko	520 (2,7) ▲	○	▼
Severné Írsko	517 (2,6) ▲	○	▼
Írsko	516 (3,4) ▲	○	▼
Chorvátsko	516 (2,1) ▲		
Austrália	516 (2,8) ▲		▼
Srbsko	516 (3,1) ▲		
Litva	515 (2,4) ▲	▼	
Belgicko (flám. časť)	509 (2,0) ▲	▼	▼
Rumunsko	505 (5,9) ○	▼	
Španielsko	505 (3,0) ○	▼	▼
Poľsko	505 (2,6) ○	▼	▼
Priemer škály TIMSS	**500**		
Nový Zéland	497 (2,3) ○		▼
Kazachstan	495 (5,1) ○		
Nórsko	494 (2,3) ▼		▼
Medzinárodný priemer	**486 (0,5)**		
Čile	480 (2,4) ▼		▼
Thajsko	472 (5,6) ▼		
Turecko	463 (4,5) ▼		▼
Gruzínsko	455 (3,8) ▼		
Iránska islamská rep.	453 (3,7) ▼		
Bahrajn	449 (3,5) ▼		
Malta	446 (1,9) ▼	▼	
Azerbajdžan	438 (5,6) ▼		
Saudská Arábia	429 (5,4) ▼		
Spoj. arabské emiráty	428 (2,5) ▼		
Arménsko	416 (3,8) ▼		
Katar	394 (4,3) ▼		
Omán	377 (4,3) ▼		
Kuvajt	347 (4,7) ▼		
Tunisko	346 (5,3) ▼		
Maroko	264 (4,5) ▼		
Jemen	209 (7,3) ▼		

Legenda: Krajiny, ktoré dosiahli porovnateľný výsledok ako Slovenská republika, sú v tabuľkách zvýraznené polotučným písmom; ▲ – priemerné skóre krajiny je významne vyššie ako priemer škály PIRLS/TIMSS, EÚ alebo OECD; ○ – priemerné skóre krajiny je porovnateľné s priemerom škály PIRLS/TIMSS, krajín EÚ alebo OECD; ▼ – priemerné skóre krajiny je významne nižšie ako priemer škály PIRLS/TIMSS, EÚ alebo OECD; ( ) – štandardné chyby (SE) sa zobrazujú v zátvorkách. Niektoré výsledky sa môžu zdať skreslené v dôsledku zaokrúhľovania.

V matematike sa v **najvyššej** referenčnej úrovni umiestnilo len 5 % slovenských žiakov, **10** % našich žiakov nedosahuje **ani nízku** úroveň. Do rizikovej skupiny patrí **31** % žiakov, čo je takmer tretina našich žiakov. V priemere krajín **EÚ** predstavuje túto skupinu **26** % a v priemere krajín **OECD 27** % žiakov 4. ročníka. V porovnaní s výsledkami predchádzajúceho cyklu môžeme skonštatovať pozitívny trend **znižovania** počtu žiakov **v rizikovej skupine**. Roku 2007 sa v Slovenskej republike v rizikovej skupine nachádzalo až 37 % žiakov, zatiaľ čo roku 2011 patrilo do tejto skupiny 31 % našich žiakov a počet žiakov nedosahujúcich ani nízku úroveň sa znížil z 12 % žiakov roku 2007 na 10 % roku 2011. Na najvyššej úrovni sa zhodne nachádzalo roku 2007 aj 2011 päť percent našich žiakov a mierne zlepšenie (o 4 %) sme dosiahli v umiestnení na vysokej úrovni. Tú roku 2007 dosahovalo 26 % našich žiakov a roku 2011 ju dosahuje 30 % žiakov. V rámci krajín EÚ, resp. OECD vysokú úroveň dosahuje 36 % žiakov (tab. 5).

V **najvyššej** úrovni sa v prírodných vedách v porovnaní s matematikou umiestnilo dvakrát viac slovenských žiakov, čo predstavuje **10** % žiakov. Naproti tomu **ani nízku** úroveň výkonu nedosahuje **6** % slovenských žiakov. Aj keď môžeme v štúdii TIMSS 2011 konštatovať pozitívny trend znižovania počtu žiakov v rizikovej skupine v matematike aj prírodovede, tento počet je stále vysoký. **Rizikovú skupinu** žiakov roku 2011 predstavovalo **v prírodovede stále 21** % žiakov 4. ročníka. V priemere krajín EÚ je v tejto skupine žiakov 26 % a v priemere krajín OECD 25 % žiakov 4. ročníka. Na tejto úrovni sa roku 2007 nachádzalo 25 % našich žiakov. Pozitívny je pokles počtu žiakov nedosahujúcich ani najnižšiu úroveň výkonu z 8 % roku 2007 na 6 % roku 2011. V porovnaní s rokom 2007 sme dosiahli nevýznamné zlepšenie vo všetkých úrovniach okrem najvyššej (tab. 6).

Tak ako vo väčšine zúčastnených krajín, aj v SR dievčatá dosiahli významne lepší výsledok v čítaní v každom cykle štúdie PIRLS. Chlapci, naopak, dosiahli významne lepší výsledok v matematike aj prírodných vedách v oboch cykloch štúdie TIMSS.

Na základe analýz odpovedí rodičov, riaditeľov a učiteľov na otázky z dotazníkov a ich porovnaním s výkonom žiakov môžeme odhaliť viaceré faktory rodinného a školského prostredia, ktoré významne súvisia s výkonom žiakov (uvedené analýzy sa týkajú slovenských výsledkov).

Výskumy (napr. PIRLS, PISA) konzistentne nachádzajú silnú pozitívnu koreláciu medzi výkonom žiakov a socioekonomickou úrovňou ich rodiny (býva vyjadrená socioekonomickým indexom – SEI). Aj v testovaní PIRLS a TIMSS 2011 sa potvrdilo, že sociálny, ekonomický a kultúrny kapitál rodiny (hodnotený na základe vzdelania a zamestnania rodičov, počtu kníh a detských kníh v domácnosti, dostupnosti materiálnych zdrojov – internetového pripojenia a vlastnej izby dieťaťa) významne súvisí s výkonom žiakov v čítaní, matematike a prírodných vedách.

Rodičia môžu aj sami vlastnou aktivitou prispieť k lepšiemu výkonu svojich detí. Deti rodičov, ktorí sa v ich predškolskom veku častejšie venovali stimulujúcim aktivitám, dosiahli v testovaní PIRLS a TIMSS 2011 významne lepší výsledok v čítaní, resp. matematike než deti rodičov, ktorí sa týmto aktivitám venovali menej často. Pozitívnu súvislosť s výkonom v testovaní malo tiež navštevovanie predškolského zariadenia viac než 1 rok.

Niektoré charakteristiky školského prostredia majú tiež významnú súvislosť s výkonom žiakov. Jednou z najdôležitejších charakteristík školy je **školská klíma**. Výskumy naznačujú, že pozitívna atmosféra v škole kladúca dôraz na akademický úspech môže napomôcť **prekonať aj sociálno-ekonomické znevýhodnenie žiakov**. Dôraz tej-ktorej školy na akademický úspech bol hodnotený na základe toho, ako jej riaditeľ charakterizoval: mieru pochopenia vzdelávacích cieľov školy učiteľmi; úspešnosť učiteľov pri realizácii učebných osnov; očakávania učiteľov týkajúce sa výsledkov žiakov; podporu rodičov pri učení sa žiakov a snahu žiakov dosahovať v škole dobré výsledky. Keď slovenských žiakov zaradíme do troch skupín na základe sociálneho, ekonomického a kultúrneho kapitálu rodiny, vidíme, že silnejší **dôraz školy na akademický úspech** môže skutočne napomôcť čiastočne prekonať sociálno-ekonomické znevýhodnenie žiakov. Medzi žiakmi z horšieho sociálno-ekonomického zázemia zo škôl so slabým dôrazom na akademický úspech a žiakmi z podobného zázemia zo škôl s vysokým dôrazom na akademický úspech je v priemere **36-bodový rozdiel v čítaní, 60-bodový rozdiel v matematike a 64-bodový rozdiel v prírodných vedách** (graf 1).

Tab. 4: Percentá žiakov dosahujúcich jednotlivé medzinárodné úrovne čitateľských zručností v testovaní PIRLS 2001, 2006 a 2011

Rok	Percento žiakov, ktorí dosiahli medzinárodnú referenčnú úroveň	Najvyššia úroveň (625)	Vysoká úroveň (550)	Priemerná úroveň (475)	Nízka úroveň (400)
Slovensko 2011		8 (0,6)	44 (1,5)	82 (1,3)	96 (0,8)
Slovensko 2006		8 (0,6)	43 (1,5)	80 (1,3)	94 (0,9)
Slovensko 2001		5 (0,8)	34 (1,7)	76 (1,5)	94 (0,8)
EÚ 2011		9 (0,2)	44 (0,3)	80 (0,2)	95 (0,1)
OECD 2011		10 (0,2)	45 (0,3)	82 (0,2)	96 (0,1)
Medzinárodný medián 2011		8	44	80	95

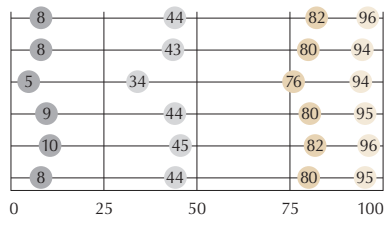

Legenda: najvyššia, vysoká, priemerná, nízka.

Tab. 5: Percentá žiakov dosahujúcich jednotlivé medzinárodné úrovne v matematike v TIMSS 2007 a 2011

Rok	Percento žiakov, ktorí dosiahli medzinárodnú referenčnú úroveň	Najvyššia úroveň (625)	Vysoká úroveň (550)	Priemerná úroveň (475)	Nízka úroveň (400)
Slovensko 2011		5 (0,7)	30 (1,7)	69 (1,6)	90 (1,2)
Slovensko 2007		5 (0,7)	26 (1,4)	63 (1,8)	88 (1,5)
EÚ 2011		7 (0,2)	36 (0,3)	74 (0,3)	93 (0,2)
OECD 2011		9 (0,1)	36 (0,3)	73 (0,3)	93 (0,2)
Medzinárodný medián 2011		4	28	69	90

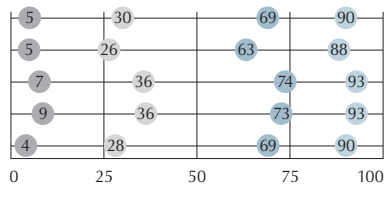

Legenda: najvyššia, vysoká, priemerná, nízka.

Tab. 6: Percentá žiakov dosahujúcich jednotlivé medzinárodné úrovne v prírodovede v TIMSS 2007 a 2011

Rok	Percento žiakov, ktorí dosiahli medzinárodnú referenčnú úroveň	Najvyššia úroveň (625)	Vysoká úroveň (550)	Priemerná úroveň (475)	Nízka úroveň (400)
Slovensko 2011		10 (1,0)	44 (1,7)	79 (1,8)	94 (1,0)
Slovensko 2007		11 (0,8)	42 (2,0)	75 (1,8)	92 (1,3)
EÚ 2011		8 (0,2)	37 (0,4)	74 (0,3)	93 (0,2)
OECD 2011		9 (0,2)	39 (0,3)	75 (0,3)	93 (0,2)
Medzinárodný medián 2011		5	32	72	92

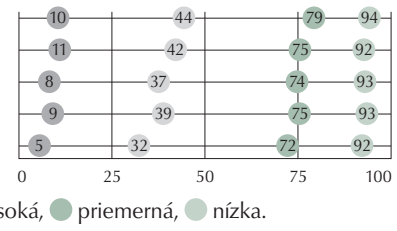

Legenda: najvyššia, vysoká, priemerná, nízka.

Využitie teórie odpovede na položku v národných a pilotných meraniach

Michal Hajdúk,
NÚCEM

V rámci analýz merania vo vzdelávaní sa v súčasnosti uplatňuje klasická aj moderná teória testov. Klasická teória (CTT) pracuje s konceptom pravého a chybového skóre (T = X + e). Prístupy CTT sú rutinne uplatňované pri analýzach testov na celom svete. Približne od šesťdesiatych rokov minulého storočia začíname hovoriť o modernej teórii testov (niekedy aj teória latentného rysu alebo teória odpovede na položku) a tá sa spája najmä s menom dánskeho matematika Georga Rascha. V rámci príspevku priblížime základné koncepty teórie odpovede na položku (*Item Response Theory* – IRT), ako je charakteristická krivka, parametre, modely a podobne. V závere zhodnotíme, v čom aplikácia IRT metódy podľa nás pozitívne ovplyvnila kvalitu analýz národných a pilotných meraní v rámci činnosti NÚCEM.

Teórie odpovede na položku

Teória odpovede na položku (IRT) predstavuje alternatívu voči klasickej teórii testov. Prostredníctvom IRT neanalyzujeme len samotné položky, ako by sa mohlo zdať z názvu, ale aj test ako celok. Metódy IRT je možné zároveň uplatniť aj pri tvorbe nových testov.

IRT vychádza z dvoch predpokladov:

1. Výkon žiaka v teste môže byť predikovaný (aj vysvetlený) na základe určitých faktorov, ktoré môžeme nazývať aj latentný rys, resp. úroveň schopnosti.
2. Vzťah medzi odpoveďou žiakov na položku a ich schopnosťou môžeme opísať prostredníctvom stúpajúcej krivky (charakteristická krivka položky). Krivka opisuje, aká je pravdepodobnosť správnej odpovede žiaka pri danej úrovni schopnosti.

Charakteristická krivka položky

Jedným z predpokladov CTT je, že s narastajúcou úrovňou schopnosti lineárne stúpa početnosť správnych odpovedí. Rozdiel medzi CTT a IRT je však v tom, že pri IRT nepredpokladáme, že pravdepodobnosť správnej odpovede stúpa lineárne, ale má tvar krivky. Pri analýzach prostredníctvom IRT sa snažíme odhadnúť krivku, ktorá najlepšie vystihuje položku. Tvar krivky je určený prostredníctvom parametrov položiek (vysvetlené nižšie). Na obr. 1 predstavuje os x úroveň schopnosti žiakov θ (théta; M = 0; SD = 1). Os y predstavuje pravdepodobnosť správnej odpovede. Na obrázku môžeme vidieť, že žiaci s úrovňou schopnosti θ = 0 majú približne 70-% pravdepodobnosť správnej odpovede. Analogicky sa dá zistiť pravdepodobnosť správnej odpovede pre ostatné úrovne schopnosti. Z obrázku je zrejmé, že pravdepodobnosť nestúpa lineárne, ale má tvar ogivy.

Úroveň schopnosti

Théta θ predstavuje v IRT úroveň schopnosti (meraná latentná schopnosť – matematické schopnosti, čitateľská gramotnosť, atď.). Priemerná schopnosť zodpovedá θ = 0. Záporné hodnoty vypovedajú o slabších schopnostiach, kladné o lepších schopnostiach. V prípade θ = 1 si môžete predstaviť, že schopnosti žiaka sú 1 smerodajnú odchýlku nad priemerom. Úroveň théta silno koreluje s hrubým skóre v teste (r > .95). Odhad úrovne latentnej schopnosti však nie je realizovaný len z hrubého skóre (okrem Raschovho modelu), ale závisí od toho, ktoré položky konkrétne sú žiakom vyriešené správne. Úroveň théta môže byť odhadovaná prostredníctvom viacerých matematicko-štatistických metód. Medzi najpoužívanejšie metódy patrí metóda maximálnej vierohodnosti, bayesovské metódy – *maximum a posteriori* a *expected a posteriori*. Metódy sa líšia v predpokladoch o rozložení théty a postupoch pri výpočte.

Obr. 1: Charakteristická krivka položky

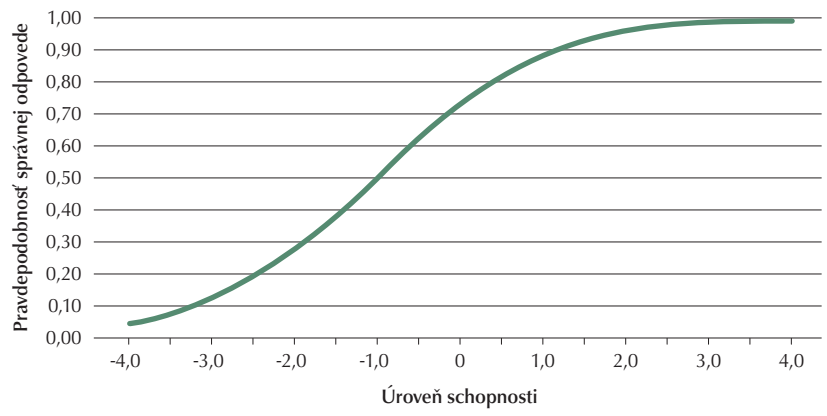

Obr. 2: Odpoveďová krivka položky

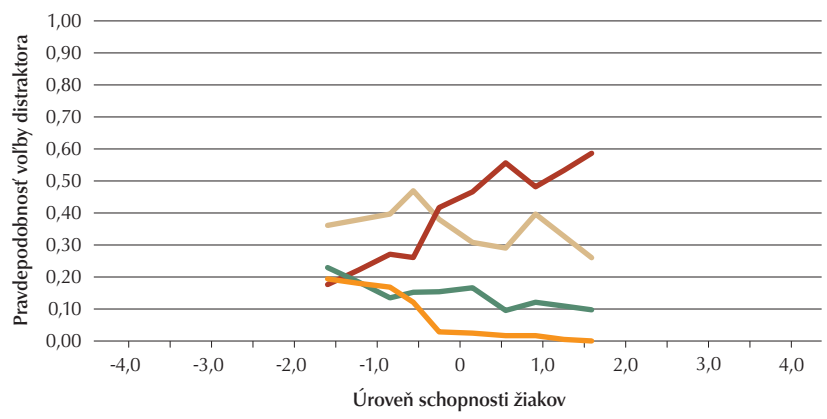

Legenda: distraktor A , distraktor B, distraktor C (správna odpoveď), distraktor D.

Obr. 3: Primeranosť testu úrovni schopností žiakov

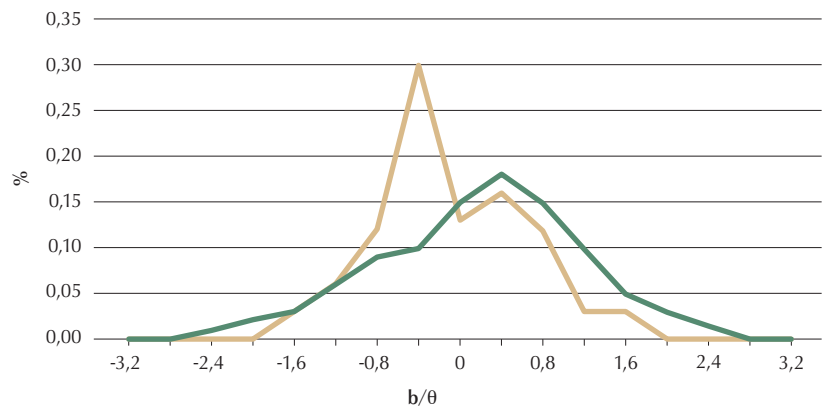

Legenda: obťažnosť položky, théta (úroveň schopnosti žiakov).

Obr. 4: Informačná funkcia a chyba merania

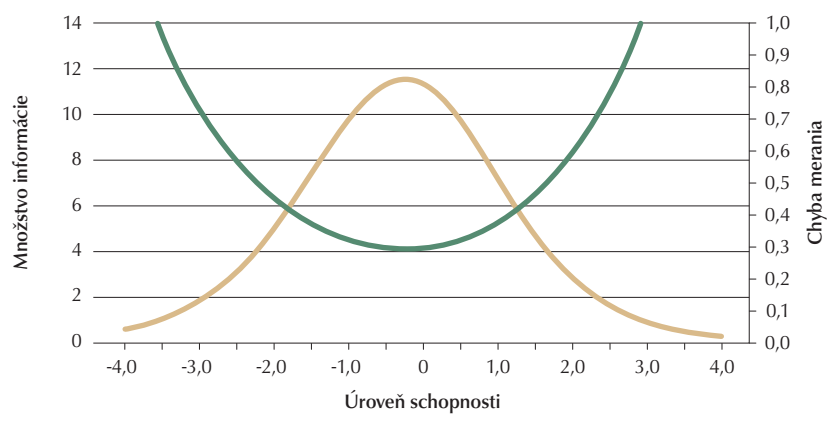

Legenda: informačná funkcia, chyba merania.

IRT parametre a modely

Prostredníctvom IRT môžeme pri jednotlivých položkách odhadnúť tri parametre (*a, b, c*). Odhadnuté parametre majú vplyv na tvar krivky.

Parameter *a* predstavuje rozlišovaciu schopnosť položky. Vyššie hodnoty hovoria o lepšej rozlišovacej schopnosti. Na charakteristickej krivke položky sa prejavuje jej sklonom. Rozlišovacia schopnosť v IRT je analógiou k *Point biserial* v CTT.

Parameter *b* predstavuje obťažnosť položky. Priemerná obťažnosť položky je 0. Položky so zápornou hodnotou parametra *b* sú jednoduchšie a s kladnou hodnotou obťažnejšie. Hodnota parametra *b* zodpovedá úrovni schopnosti, pri ktorej majú žiaci 50-% pravdepodobnosť správnej odpovede. Hodnota parametra *b* je analógiou k hodnote *p* (% správnych odpovedí na danú položku) v CTT.

Parmeter *c* predstavuje faktor hádania – pravdepodobnosť uhádnutia správnej odpovede, najmä pri otázkach s možnosťou výberu odpovede. Zvýšená hodnota tohto parametra poukazuje, že správna odpoveď na položku sa dá uhádnuť ľahšie, ako by sa dalo čakať (napr. viac ako 25 % pri 4 možnostiach).

Položky je možné klasifikovať na základe hodnôt parametrov. Nasledujúce rozdelenie používa v rámci analýz NÚCEM. Presné hranice je pomerne ťažké stanoviť, a preto je vždy potrebné zároveň brať do úvahy aj hodnotu rozlišovacej schopnosti položky:

- veľmi ľahká položka: b < -1,5,
- ľahká položka: *b* približne od -1,5 do -0,5,
- stredne ťažká položka: *b* približne od -0,5 do 0,5,
- ťažká položka: *b* približne od 0,5 do 1,5,
- veľmi ťažká položka: *b* > 1,5.

Prostredníctvom teórie na položku môžeme používať viaceré modely, ktoré sa líšia v množstve odhadovaných parametrov. Pri dichotómnych položkách (správne/nesprávne; 0/1) sa používajú:

- 1 PL (Raschov model) obsahuje len parameter *b*,
- 2 PL (dvojparametrový model) obsahuje parameter *a* aj *b*,
- 3 PL (trojparametrový model) obsahuje parameter *a*, *b* aj *c*.

Modely sa výrazne líšia svojou komplexnosťou (existujú aj multidimenzionálne modely). Napriek robustnosti IRT metód je na stabilný odhad parametrov položiek potrebný pomerne vysoký počet žiakov (min. 200 žiakov na parameter).

Prostredníctvom IRT metód je možné vyhodnocovať aj polytómne položky (Likertove škály), pri ktorých sa súčasne odhaduje viacero parametrov (prahov, obťažností). Na porovnanie rôznych IRT modelov odporúčame publikáciu *Testování v psychologii* (Jelínek, Květoň, Vybořil, 2011).

Analýza distraktorov

V súčasnosti NÚCEM vo svojich testoch využíva rôzne formáty položiek. Súčasťou analýzy položiek s možnosťou voľby je aj analýza distraktorov. Okrem klasickej frekvenčnej analýzy (počet žiakov, ktorí si vybrali konkrétnu možnosť odpovede) pracuje aj s metódami IRT, ktoré nám umožňujú analyzovať „dynamiku" procesu výberu distraktorov v závislosti od úrovne schopnosti testovaných žiakov. Prostredníctvom takýchto analýz môžeme z didaktického hľadiska lepšie zhodnotiť položku a prípadne ju odporučiť autorom položky na korekciu. Na obr. 2 uvádzame príklad analýzy distraktorov. Os x predstavuje úroveň schopnosti žiakov a os y pravdepodobnosť výberu. Správna odpoveď je znázornená modrou čiarou. Zvyšné čiary reprezentujú distraktory. Z obrázku môžeme vidieť, že distraktor A si vyberá približne 30 % žiakov s priemernou úrovňou schopnosti. Distraktor D si, naopak, priemerní a nadpriemerní žiaci (θ > 0) takmer vôbec nevyberali.

Analýza testu

Odhady vlastností položiek a testu v rámci CTT sú vždy závislé od vzorky. Mapa na obr. 3 umožňuje zhodnotiť primeranosť náročnosti jednotlivých položiek, resp. testu ako celku schopnostiam žiakov. Hnedou farbou je na obrázku znázornená obťažnosť položiek (parameter *b*). Zelenou farbou je znázornené rozloženie théta – schopnosti. Z obrázku (modelový test) je zrejmé, že úroveň schopnosti žiakov mierne prevyšovala obťažnosť položiek. Obťažnosť položiek bola primeraná úrovni schopnosti testovaných žiakov. Test obsahoval najviac položiek z intervalu (-0,8; -0,4). Test obsahoval aj niekoľko ťažších položiek. Do testu by však bolo možné zaradiť ešte niekoľko náročnejších položiek, ktoré by boli adekvátne skupine najlepších žiakov. Zhodnotiť primeranosť obťažnosti testu schopnostiam žiakov je možné, pretože úroveň schopnosti a obťažnosť položiek sú vyjadrené v rovnakých jednotkách.

Vyššie sme spomínali, že v IRT má každá položka vlastnú charakteristickú krivku. Pre každú položku vieme prostredníctvom IRT vytvoriť aj takú krivku, ktorá zodpovedá množstvu informácií, ktoré položka prináša o žiakoch pri rôznych úrovniach schopnosti. Ľahké položky prinášajú najviac informácií o slabších žiakoch a naopak. Veľmi ľahká položka prakticky neprináša žiadne informácie o veľmi dobrých žiakoch, pretože ju takmer všetci vyriešia správne. Množstvo informácie závisí aj od rozlišovacej schopnosti položky (parameter *a*). Položka s vyššou rozlišovacou schopnosťou prináša aj viac informácií. Súčet informačných funkcií položiek predstavuje informačnú funkciu testu (TIF).

Dôležitým rozdielom medzi CTT a IRT je rozdielne chápanie chyby merania. Pri CTT platí predpoklad konštantnosti nepresnosti merania. Na rozdiel od CTT vieme pri IRT metódach odhadnúť chybu merania pre všetky úrovne meranej schopnosti. Ak máme v teste najviac položiek, ktoré sú priemerne obťažné, najpresnejšie vieme zmerať práve tých žiakov, ktorých schopnosť je v oblasti priemeru. Na obr. 4 uvádzame množstvo informácie a chybu merania v modelovom teste.

Chybu merania a informačnú funkciu testu je možne umiestniť súčasne do rovnakého grafu, kde je možné jednoduchšie sledovať, ako sa mení chyba merania v závislosti od množstva informácií prinášaných testom. Test na obr. 4 prináša najviac informácií (najlepšie rozlišuje medzi žiakmi) na úrovni θ = -0,200. Test najpresnejšie meria žiakov s priemernou úrovňou schopnosti. Pri úrovni θ = -0,200 je najnižšia aj chyba merania (CSEM = 0,295). Celkovo môžeme povedať, že test meria dostatočne presne v intervale θ(-1; 1), t. j. v oblasti krivky, ktorá je najplochejšia.

Výhodou IRT metód je, že na základe odhadnutých parametrov, informačných funkcií položky je možné vytvárať testy, ktoré budú merať najpresnejšie na nami želaných úrovniach schopnosti žiakov (odhad parametrov položiek je nezávislý od vzorky). Zároveň sme schopní na základe týchto parametrov odhadnúť približnú reliabilitu novovzniknutého testu.

Zhodnotenie využitia IRT metód v pilotných a národných meraniach

V tab. 1 uvádzame prehľad prínosov a limitov využívania IRT metód. V súčasnosti využívame IRT metódy aj pri zostavovaní testov s cieľom presnejšieho odhadu „správania sa" ostrého testu. Napriek aplikácii IRT metód sú v súčasnosti všetky testy vyhodnocované aj prostredníctvom klasickej teórie testov. Výsledky a analýzy sú vždy spolu porovnávané. Ďalším prínosom IRT je aj možnosť medziročného porovnávania testov. Tieto porovnávania sa realizujú prostredníctvom kotviacich položiek a zatiaľ iba v pilotných testovaniach. Aj napriek niektorým limitom zavedenie používania IRT metód pri analýzach národných a pilotných meraní prinieslo viaceré nové možnosti, ktoré budú viesť k objektívnejšiemu a férovejšiemu testovaniu.

Ilustračné foto Ján SÚKUP

Tab. 1: Porovnanie výhod a nevýhod využívania IRT

Výhody	Limity
Chyba merania – osobitne pre každého žiaka	Matematicky podstatne zložitejšie
Odhad reliability testu pre rôzne úrovne schopnosti	
Možnosť predikcie	Náročnejšie na splnenie predpokladov
Nezávislosť parametrov od vzorky	
Tvorba testov „na mieru"	Menej intuitívne ako CTT a pomerne zložité na pochopenie a vysvetlenie
Tvorba testov s rovnakou/porovnateľnou obťažnosťou	
Detailnejšia analýza voľby distraktorov	
Overenie problematických položiek prostredníctvom viacerých metód	Na stabilné odhady parametrov je potrebná veľká vzorka
Rozdielne fungovanie položiek u chlapcov a dievčat	